

**A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE**

**2. AZ EMBER ÉLETÉ ELLENI
BŰNCSELEKMÉNYEK
ÉS A PÁRVIADAL**

A MAGYAR BÜNTETŐJOG KÉZIKÖNYVE

ÍRTA

DR. ANGYAL PÁL

EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJA

2.

AZ EMBER ÉLETE ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS A PÁRVIADAL

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

AZ
EMBER ÉLETE ELLENI
BŰNCSELEKMÉNYEK
ÉS A PÁRVIADAL

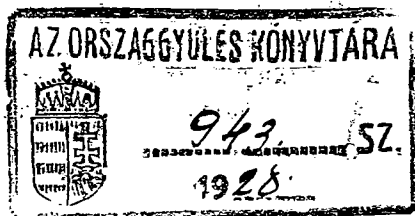
IRTA

DR ANGYAL PÁL

EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJA

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

KÖTELES PÉLDANY
Érk. 1928. hó... n.
Beküldte: *C. H. ...*

ELŐSZÓ.

Két hónappal ezelőtt került ki a sajtó alól büntetőjogi kézikönyvemnek: «*A becsület védelméről szóló 1914 XLI. t.-cikk.*» című első füzet, melynek az elmúlt pár hét alatt, csak Budapesten közel ezer példánya fogyott el. E szokatlan siker egyfelől arra enged következtetni, hogy megfeleltem azoknak a várakozásoknak, melyeket úgy a gyakorlat emberei, mint az elméleti büntetőjog művelői munkámhoz fűztek, másfelől nyugtot nem hagyva ösztökélt a most útnak bocsátott második füzet megírására. Ebben a füzetben is arra törekedtem, hogy segítségére legyek a gyakorlati téren működőknek, hogy áttekintést nyújtsak az újabb elméleti megállapításokról s hogy kritikai élel bemutassam az egyes kérdések megoldása körül kialakult reform-mozgalmak irányait. Ezeknél a problémáknál (magzatelhajtás, euthanasia, párviadal) nem mellőzhettem az etikai szempontokat sem.

Budapest, 1928. évi március hó 19-én.

Angyal Pál.

TARTALOMMUTATÓ.

	Oldal
<i>I. Az ember élete elleni büntettek és vétségek</i>	1
1. §. Bevezetés	3
1. Emberölés	4
2. §. Történeti vázlat	4
3. §. Az emberölés fogalma s közös ismérvei	8
4. §. Az emberölés nemei	12
A) Szándékos emberölések	13
1. A gyilkosság	13
2. A szándékos emberölés	24
3. Indulatban elkövetett rögtönös szándékos emberölés	34
B) Gondatlan emberölés	40
5. §. Az emberölés különleges nemei	49
1. A gyermekölés	49
2. A kívánságra való ölés	56
3. Az öngyilkosságnál való részesség	61
4. Az amerikai párbaaj	67
6. §. A magzatelhajtás	69
7. §. A kitétel és elhagyás	85
<i>II. A párviadal</i>	93
8. §. Bevezetés	95
9. §. A párviadal fogalma	95
10. §. A párviadalra vonatkozó jogszabályok jogtörténeti és jog- összehasonlító szempontból	98
11. §. A párviadal mozzanatai	106
12. §. A párviadalra vonatkozó különleges szabályok	113

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.

<p><i>Bv.</i> = 1914: XLI. t.-c. a becsület védelméről.</p> <p><i>Btk.</i> = 1878: V. t.-c. a büntettekről és vétségekről.</p> <p><i>Kbtk.</i> = 1879: XL. t.-c. a kihágásokról.</p> <p><i>Bp.</i> = 1896: XXXIII. t.-c. a bűnvádi perrendtartásról.</p> <p><i>Bn.</i> = a Büntető Novellának nevezett 1908: XXXVI. t.-c.</p> <p><i>Fb.</i> = 1913: VII. t.-c. a fiatalokúak bíróságáról.</p> <p><i>Bpn.</i> = 1914: XIII. t.-c. az esküdt-bíróság előtti eljárásra és semmiségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról.</p>	<p><i>St.</i> = 1914: XIV. t.-c. a sajtóról.</p> <p><i>Hv.</i> = 1914: XL. t.-c. a hatóságok büntetőjogi védelméről.</p> <p><i>Bjt.</i> = Büntető Jog Tára.</p> <p><i>Bjogi.</i> } = Büntetőjogi Határozatok</p> <p><i>Hat.</i> } Tára.</p> <p><i>Tára.</i> }</p> <p><i>Bjogi dtár</i> } = Büntetőjogi Döntvénytár.</p> <p><i>Jogt. K.</i> = Jogtudományi Közlöny.</p> <p><i>Jogi H.</i> = Jogi Hírlap.</p> <p><i>M. i.</i> = Ministeri Indoklás.</p> <p><i>Tank.</i> = Angyal: A magyar büntetőjog tankönyve.</p> <p><i>Kézik.</i> = Angyal: A magyar büntetőjog kézikönyve.</p>
--	---

BIBLIOGRÁFIA.

Szándékos és gondatlan emberölés.

Angyal Pál

- Praemeditáció oszthatatlan személyes körülmény. Bjt. 65. köt. 305. l.
 – Szándékos emberölés. Bjt. 48. köt. 99. l.
 – Adalékok a régi magyar büntetőigazságszolgáltatáshoz. Jogt. Közl. 1907. évf. 160.

Ahlfeld

Nasciturus. 1906.

Alimena

La premeditazione. 1887.

Allfeld

Die Entwicklung des Begriffes Mord bis zur Carolina. 1887.

Auer György

- Több emberen elkövetett szándékos emberölés. Bjt. 77. köt. 185. l.
 – Gyilkosságra szövetkezés. Bjt. 77. köt. 187. l.

Bálint Zs.

Btk. 278., 279. vagy 281. §. Jogt. Közl. 1898. évf. 182. l.

Bencsik János

Több ember szándékos megölése. Bjt. 58. köt. 58. l.

Bennati

Studi intorno alla premeditazione. 1872.

Bertrand

Étude sur le projet de loi relatif à l'homicide en Angleterre. Bull. de la société de lég. comp. 7. k. 178. l.

Bezold

Zeitschr. 47. k. 403. l.

Birnbaum

Über die verschiedenen Arten strafbarer Tötung. Neues Arch. 13. k. 88., 249., 416.

Bittl

Die Delikte wieder Leib und Leben nach dänischem Recht. 1899.

Bles

Moord en doodslag in het engelsche en het nederlandsche strafrecht. Tijdschrift voor strafrecht. 6. k. 1. l.

Bosco

L'omicidio negli Stati Uniti d'America. Bull. de l'Inst. intern. de stat. 10. k. 10. l.

Brunnenmeister

Das Tötungsverbrechen im altrömischen Recht. 1887.

Buri

Zur Lehre von der Tötung. Goldt. Arch. 11. k. 735., 797.

Colajanni

L'omicidio in Italia. Riv. Pen. 53. k. 1. l.

Crivellari

Dei reati contro la vita. 1885.

Csatskó Imre

Gyilkossági jogeset. Jogt. Közl. 4. évf. 55., 62., 78., 85.

Degré Lajos

Gondatlan emberölésnél anyagi halmazat. Bjt. 66. k. 116. l.
 – Praemeditáció osztható személyes körülmény. Bjt. 67. k. 113. l.

Degré Miklós

- Gyilkosság kísérletéhez. Bjt. 68. k. 289. l.
 – Praemeditáció nem osztható személyes körülmény. Bjt. 69. k. 11. l.
 – Szándékos emberöléssel kapcsolatosan elkövetett rablás. Bjt. 77. k. 94. l.
 – Több ember szándékos megölése. Bjt. 57. k. 271. l.
 – Több emberen elkövetett ölés. Bjt. 67. k. 148. l.

Degré Miklós

Gondatlan emberölés. Bjt. 57. k. 215 l.; 64. k. 133. l.; 68. k. 1. l.; 70. k. 73. l.; 78. köt. 12. l.

Eger

Über Mord und Totschlag. 1816.

Engel Sándor

Gondatlan emberölés. Bjt. 55. köt. 224. l.

Erlanger

Die materiellrechtliche und prozessuale Bedeutung der §. 213. RStGB., 1903.

Fabian Marianne

Die Verabredung zum Mord nach §. 49. b. RStGB. 1926.

Fekete Gábor

Gondatlan emberölés. Bjt. 58. k. 140., 143. l.

Ferri

L'omicidio nell' antropologia criminale. 1895.

Finkey Ferenc

- A gondatlan emberölés és a halált okozott súlyos testi sértés viszonya. Jogt. Közl. 1902. évf. 373. l.
 – Több ember szándékos megölése. Bjt. 58. k. 7., 81. l.
 – Gondatlan emberölés. Bjt. 45. k. 38. l.
 – Gondatlan emberölés. Bjt. 65. k. 65. l.
 – Gyilkosság vagy szándékos emberölés. Bjt. 40. k. 10. l.
 – Egy ember szándékos megölése és több ember ellen ölési kísérlet. Bjt. 35. k. 226. l.
 – Az élet és testi épség hatályosabb védelméről. Jogállam 1925. évf. 287. l.

Frauenstädt

Blutrache und Totschlagsühne. 1881.

Freymann

Das Zusammentreffen von Verletzungs- und Gefährdungsdelikt im Strafrecht. 1912.

Gazdik R.

Ki kell-e mondani a halálbüntetés mellett a hivatalvesztés mellék-büntetést? Bűnügyi Szemle 5. évf. 194. l.

Glaser

Zur Geschichte der Abgrenzung der Begriffe Mord und Totschlag. II kiad. 1883.

Hacker Ervin

- A gyilkosság esetében a felbújtó praemeditációjának ismérvei. Bjt. 74. k. 113. l.
 – Gyilkosságnál felbújtói praemeditáció. Bjt. 74. k. 113. l.
 – Szándék foka gyilkosságnál oszt-hatatlan személyes körülmény. Bjt. 84. k. 113. l.

Hassler

Zur Frage der Überlegung. Aschaff. 16 k. 37.

Heil Fausztin

- Szándékos emberölés. Bjt. 52. k. 118. l.
 – Több ember halála. Bjt. 41. k. 148. l.

Holtzendorff

- Die Psychologie des Mordes. 1875.
 – Das Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe. 1875.

Il és Károly

- Emberöléshez. Jogt. Közl. 1902. 33. l.
 – Gyilkosság és szándékos emberölés. Magy. Ig. ügy. 9. k. 136.
 – Több ember szándékos megölése. Bűnügyi Szemle 3. évf. 358.

Impallomeni

- Il carattere dei moventi nel' omicidio premeditato. 1888.
 – Colpa e omicidio colposo. 1894.
 – L'omicidio nel diritto penale. 1899.

Kappeler

Zum Begriff Mord in englisch-amerikanischen Recht. Ger. Saal 22. k. 312. l.

Katzenstein

Die vorsätzliche Tödtung. Zeitschr. 24. k. 503. l.

K. E.

Adalék a Btk. 280. §-ához. Jogt. Közl. 1898. évf. 273. l.

Kenyeres

A törvényszéki orvostan tankönyve. 1926. II, k. 24., 104., 226. s. köv.

Kerr

A treatise on the law of homicide. 1891.

Kiesow—Zweigert

Gesetz zum Schutze der Republik. 1923.

Klee

Goldt. Arch. 62. k. 394.
 – Deutsche Jur. Z. 29. k. 494. l.

- Kovács Lajos*
Akaratgyengeség. Bjt. 63. k. 70. l.
- Köstlin*
Die Lehre von Mord und Todtschlag. 1838.
- Legrand*
De la préméditation. 1898.
- Lengyel Aurél*
Az iparfelügyelet és az ipari culpa. Jogt. Közl. 1902. évf. 345.
- Liszt*
Verbrechen und Vergehen wider das Leben. Vergl. Darst. Bes. Teil V. 1. és köv.
— Die vorsätzlichen Tötungen. 1919.
- Lobe*
Die Gesetzgebung zum Schutze der Republik. 1922.
- Lollini*
In tema d'omicidio colposo. Riv. pen. 55. k. 283.
- Mayer P.*
Die Tötung bei Ausführung eines anderen Delikts. 1900.
- Merzbach*
Der Mord. 1903.
- Mérai Nagy Gyula*
Gyilkossági bűneset. Jogt. Közl. 1. évf. 510., 526.
- Mittermaier*
Die Lehre von dem Mord und Todtschlag. Goldt. Arch. 2. k. 141., 285.
- Móder Tibor*
Két emberen elkövetett szándékos emberölés. Jogt. K. 24. évf. 250. l.
- Nadig*
Die vorsätzlichen Tötungsdelikte. 1902.
- Nagy Emil*
A felbújt praemeditációja. Bjt. 46. k. 17. l.
- North*
Die Nothilfepflicht im deutschen Strafrecht. 1906.
- Opitz*
Die Scheidung der vorsätzlichen Tötungsdelikte. 1905.
- Pedotti*
Die Unterlassung der Nothilfe. 1911.
- Polgár Kálmán*
A löfegyverek a büntetőjog szempontjából. Bűnügyi Szemle 4. k. 190. l.
- Puglia*
Il reato d'omicidio. 1881.
- Quintus*
Het onderscheid tuschen moord en doodslag. 1892.
- Radenich János*
Gyilkosság. Jogt. Közl. 9. évf. 121.
- Reinbrecht*
Das Tötungsverbrechen im altfranzösischen Recht. 1906.
- Sanio*
Ad legem Corneliam de sicariis. 1827.
- Sántha Elemér*
Csecsemő megölése. Bjt. 41. k. 68. l.
— Felindulásban emberölés. Bjt. 41. k. 295. l.
- Schnierer*
Az ölés bűnfogalmának megállapítása. Jogt. Közl. 2. évf. 98., 105., 115., 123. l.
- Schwarze*
Über den Tatbestand des Mordes. Goldt. Arch. 19. k. 722.
- Sichermann Frigyes*
Adalékok az élet elleni bűncselekmények tényálladékaéhoz. 1911.
- Stoppato*
L'evento punibile. 1898.
- Szegheő Hugó*
Aberratio ictus szándékos emberölés kísérleténél. Bjt. 46. köt. 115. l.
- Thoene*
Bydrage tot de geschiedenis van het onderscheidingskenmerk tuschen moord en doodslag. 1873.
- Thyrén*
Die Verbrechen gegen körperliche Unversehrtheit in dem Vorentwurfe zu einem schwedischen StGB. 1917.
- Vargha Ferenc*
Az erős felindulás köre. Bjt. 69. k. 1. l.
— A szándék mint oszthatatlan személyes tulajdonság. Bűnügyi Szemle 3. k. 113. l.
- Wachenfeld*
Die Begriffe von Mord und Todtschlag in der Gesetzgebung seit der Mitte der 18. Jahrhunderts. 1890.
— Die Tötungsdelikte. 1909.
— Die Begriffe von Mord und Todtschlag. 1890.

Wachenfeld

Die Ueberlegung in unsrem heutigen Mordbegriff. 1887.

Weiss Ödön

Szándékos emberölés. Bjt. 50. köt. 14. l.; 44. k. 225. l.; 43. k. 97. l.

Wharton

A treatise on the law of homicide in the United States. III. kiad. 1891.

Wilhelmi

Wirkliche und scheinbare Konkurrenz von Verletzungs- und Gefährdungsverbrechen gegen Leben und und Leib. 1912.

Zimmermann

Über straflose Tötungen. Ger. S. 34. k. 266.

Gyermekölés.*Amschl*

Gross. Arch. 30. k. 71. l.

Arena

Intorno al delitto d'infanticidio. Riv. pen. 8. k. 37.

— L'infanticidio per ragion d'onoro. 1896.

Baccala

Essay sur l'infanticide. 1860.

Ballestrini

Aborto, infanticidio ed esposizione d'infante. 1888.

Baumgarten Izidor

Gyermekölés. Bjt. 52. k. 39. és 42. l.

Bischoff

Gross. Arch. 29. k. 109.

Bode

Gottl. Arch. 61. k. 430. l.

Bourdon

L'infanticide. 1896.

Bouton

L'infanticide. 1897.

Brouardel

De l'infanticide. 1897.

Burke Ryan

Infanticide, its law prevalence, prevention and history. 1862.

Bustelli

Sull' infanticidio. 1863.

Calabresi

L'infanticidio. 1899.

— La causa honoris nell' infanticidio. Riv. pen. 8. k. 219. l.

Chatagnier

De l'infanticide. 1855.

Ciurca

Étude critique sur l'infanticide. 1871.

Closmann

Die Kindestötung. 1889.

Degré Miklós

Gyermekölés. Bjt. 61. k. 162. és 217. l.

Dorama

Het dooden van een kind. 1891.

Fabrice

Lehre von Kindesmord. III. kiad. 1911.

Farkas Lajos

A gyermekölés fogalma s annak büntetlen alakzata. M. Ig. ügy 37. k. 241. l.

De Feyfer

Verhandeling over den kindermoord. 1866.

Finkey

Gyermeköléshez. Bjt. 35. k. 256. l.

Friedmann B.

Gyermekgyilkossági eset. Jogt. Közl. 6. évf. 207. l.

Gans

Von dem Verbrechen des Kindesmordes. 1824.

Heil Fausztin

A gyermekölés kérdéséhez. Bjt. 3. k. 369. l., 35. k. 256. l.

Hepp

Über den Grund der mildereren Behandlung des Kindesmordes. 1847.

Illés Károly

Gyermekölés. Bjt. 67. k. 161. l.

Jellachich István

A gyermekölés. 1903.

Jordan

Über Begriff und Strafe des Kindesmordes. 1844.

Kenyeres

A törvényszéki orvostan tankönyve. 1925. I. k. 349 – 397. l.

Kleist

Das Verbrechen der Kindestötung. 1862.

Kunze

Der Kindesmord. 1860.

Liszt
Die Kindestötung. Vergl. Darst.
Bes. Teil. V. k. 105. 1.

Marcinowski
Über die Teilnahme am Kindes-
mord. Goldt. Arch. 11. k. 743 1.

Maurer
Ueber die Wasserweiche des ger-
manischen Heidentums. 1880.

Márkus Dezső
A házasságon kívül született gyer-
mek jogá. Jog. EGY. Ért. 137. füz.

Meier
Gross. Arch. 37. k. 313. 1.

Mittermaier
Beiträge zur Lehre vom Verbrechen
des Kindesmordes. Neues Arch. 7.
k. 1., 304., 493. 1.

Oekerse
Kindermoord en kinderdoodslag.
1890.

Pestalozzi
Über Gesetzgebung und Kindes-
mord. 1783. (Anonime jelent meg.)

Pinto
Infanticido. 1896.

Poudret
Essai sur l'infanticide. 1894.

Schneider
Vorsatz und Irrtum bei der Kindes-
tötung. 1907.

Schwarze
Zur Lehre vom Verbrechen des
Kindesmordes. Schletters Ann. 28.
k. 10. 1.

Sighele
Di un criterio positivo nel reato
d'infanticido. Lambr. Arch. 10. k. 315.

Simon Thomas
Kinderdoodslag en Kindermoord.
Tijdschrift voor straf. 15. k. 74. 1.

Spangenberg
Über das Verbrechen des Kindes-
mordes. Neues Arch. 3. k. 1., 359. 1.

Stoppato
Infanticidio e procurato aborto. 1886.

Ungar
Fahrlässige Kindestötung und
heimliche Geburt. Zeitschr. 34. k.
1—17. 1.

Wächter
Über Verheimlichung der Schwan-
gerschaft und der Niederkunft als
Erfordernis des Tatbestandes des
Kindesmordes. 1835.

Wainlud
Die Kindestötung. 1905.

Wendel
Ein Beitrag zur Lehre vom Kindes-
mord. 1891.

Wehrli
Der Kindesmord. 1889.

Kivánatra ölés.

Abegg
Über die an einem Einwilligenden
verübte Tötung. 1840.

Binding, Hoche
Die Freigabe der Vernichtung
lebensunwerten Lebens. 1920.

Böhlan
Volenti non fit iniuria Goldt. Arch.
5. k. 489. 1.

Dorn
Tötung auf Verlangen des Getöteten.
Goldt. Arch. I. 325. 1.

Garrelts
Über die Tötung auf Verlangen. 1896.

Guderian
Die Tötung des Einwilligenden. 1899.

Hartmann
Grünhut Zeitschr. 27. k. 734. 1.

Hauptmann
Über die Bestrafung der Versuchs-
handlung im Falle des § 216. StGB.
1906.

Holdheim
Die Tötung auf Verlangen. 1918.

Horn
Zur Lehre von der Tötung auf
Verlangen. 1910.

Jeselsonn
Zur Auslegung des § 216: RStGB.
1896.

Joski
Die Einwilligung des Verletzten.
1899.

Kahle
Der Versuch der Tötung auf Ver-
langen. 1908.

Kössler

Selbstmord und Tötung auf Verlangen. 1925.

Leppmann

Zeitschr. 32. k. 515. l.

Liszt

Tötung auf Verlangen. Vergl. Darst. Bes. Teil. 5. k. 126. l.

Mecsnikov

Az emberi természet. 1913.

Mettgenberg

Zeitschr. 27. k. 564. l.

Mittermaier

Die Tötung eines Einwilligenden. Goldt. A. 9. k. 433. l.

Ortmann

Zur Lehre von der Tötung des Einwilligenden. Goldt. Arch. 26. k. 195. l.

— Über Verletzung, insbesondere Tötung eines einwilligenden. Goldt. A. 25. k. 104. l.

Pfersdorf

Die Einwilligung des Verletzten. 1897.

Pollack

Die Tötung auf Verlangen. 1903.

Rupp

Das Recht auf den Tod. 1913.

Wächter

Volenti non fit iniuria. Ger. Saal. 20. k. 1. l.

Wiebeck

Der Versuch bei der Tötung auf Verlangen. 1900.

Wiemann

Tötung auf Verlangen. 1896.

Zimmermann

Zur Auslegung des § 216. Goldt. Arch. 29. k. 435. l.

**Öngyilkosságnál részesség.
Amerikai párbaj.**

Allfeld

Anstiftung und Beihilfe zum Selbstmord Deutsch. Jur. Z. 8. k. 195. l.

Angyal

Bűnrészesség az öngyilkosságnál Jogt. Közl. 1906. évf. 295. l.

Baer

Der Selbstmord in Kindlichen Alter. 1901.

Beling

Zeitschrift. 32. k. 541. l.

Berger

Das sog. amerikanische Duell. 1892.

Bernstein

Bestrafung des Selbstmords und ihr Ende. 1907.

Conrad

Deutsche Jur. Zeit. 31. k. 1024. l.

Caukássy Károly

Bűntény-e az öngyilkosság. Jogt. Közl. 4. évf. 198. l.

Dohna

Deutsche Jur. Zeit. 31. k. 884, 1365. l.

Durkheim

Le suicide. 1897.

Ferri

L'omicidio suicido. 1892.

Gaupp

Selbstmord. 1910.

Guderian

Die Beihilfe z. Selbstmord. 1899.

Gwinner

Über die juristische Natur des sogenannten amerikanischen Duells. 1892.

Hiller

Das Recht über sich selbst. 1908.

Jost

Das Recht auf den Tod. 1895.

Kenyeres

A törvénytáncosok orvosán tankönyve. 1926. II. k. 220. l.

Kéthely Sándor

Az öngyilkosság és az euthanasia.

Kohler

Anstiftung und Beihilfe zum Selbstmord. Deutsche Jur. Z. 8. k. 195. l.

Kössler

Selbstmord und Tötung auf Verlangen. 1925.

Legoyt

Le suicide ancien et moderne. 1881.

Lion

Ist Beihilfe zum Selbstmord strafbar? Goldt. Arch. 6. k. 458. l.

- Liszt*
Aufsätze I. k. 1. l.
— Teilnahme am Selbstmord. Vergl. Darst. Bes. Teil. V. k. 126.
- Löv Tóbiás*
Az amerikai párbaj. Magy. Ig. Ügy. 12. k. 378. l.
- Martin*
Die juristische Beurteilung des studentischen Schlägerduells. 1887.
- Masaryk*
Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modernen Zeit. 1881.
- Mauro*
Del suicido e del concorso in esso. 1876.
- Meyer Jul.*
Der Selbstmord sowie Anstiftung und Beihilfe zum Selbstmord. 1907.
- Mittermaier*
Die Beihilfe zum Selbstmord. Goldt. Arch. 9. k. 493. l.
- Morselli*
Il suicido. (1881-ben német ford.)
- Obstfelder*
Teilnahme am Selbstmord. 1896.
- Paulsen*
System der Ethik. 1913. II. k. 122—131. l.
- Posch*
Az öngyilkosság erkölcsi és lélektani szempontból. Nyugat 14. évf. 5. sz.
- Pugliese*
Sul delitto di determinazione al suicidio. Riv. pen. 10. k. 203. l.
- Rittler*
Anstiftung und Beihilfe zum Selbstmord. Schweiz. Z. für Straf. 13. k. 230. l.
- Rupp*
Das Recht auf den Tod. 1913.
- Samer*
Über die jur. Natur des amerik. Duell. 1892.
- Szegheő*
Az amerikai párbaj büntetőjogi minősítése. Magy. Ig. Ügy. 11. k. 62. l.
- Szelényi*
Öngyilkosság és etika. 1908.
- Vámbéry*
Az amerikai párbaj büntetőjogi terminológiája Jogi Szemle. 4. k. 375. l.
— Az öngyilkosság büntetethez való jogi Szemle. 7. k. 531. l.
- Wächter*
Revision der Lehre vom Selbstmord. Neues Arch. 10. k. 72., 216. l.
- Wellauer*
Der Selbstmord. 1896.
- Zsoldos Benő*
Az öngyilkosságra reáírás az angol jogban. Jogt. K. 1909. évf. 416.
- Zuppetta*
Del suicido. 1884.

Magzatelhajtás.

- Adams—Lehmann*
Unterbrechung der Schwangerschaft. Zeitschr. 38 k. 173. l.
- Angyal P.*
Castratio és sterilitatis procuratio. 1902.
- Bacharach*
Zeitschr. 37. k. 459.
- Balás E.*
Magzatelhajtás és önkéntes olálás. Bjt. 31. k. 329. l.
- Balogh J.*
Magzatelhajtás, midőn az anya meghalt. Bjt. 13. k. 20. l.
- v. Bar*
Gesetz. III. k. 23., 47. l.
- Bartók I.*
Az anya halálát okozó magzatelhajtás. Bjt. 31. k. 382. l.
- Baumgarten Izidor*
Magzatelhajtás. Bjt. 51. k. 378. l.
- Belky*
Törvényszéki orvostan. 53. s. köv. l.
- Bergervoort*
Direkter Abortus und Kraniotomie und deren Erlaubtheit. 1896.
- Broecke*
De crimine partus abacti. 1830.
- Brubpacher*
Wann ist eine ärztliche Abtreibung rechtswidrig? 1924.
- Bumm*
Bemerkungen zur Aufhebung der Ab. Zeitschr. 43. k. 182. l.

- von Calker*
Frauenheilkunde und Strafrecht.
1908.
- Cappelmann—Bergmann*
Pastoralmedizin.
- Degré Miklós*
Magzatelhajtás. Bjt. 70. k. 289. l.
- Donclet*
The Right to Life of the unborn
Child. 1903.
- Ehinger und Kimming*
Ursprung und Entwicklungsgeschichte des Frucht-
abtreibung. 1910.
- Éder Kálmán*
A magzatúzés prophylaxisa. 1917.
- Fabrice*
Lehre von der Kindesabtreibung.
III. kiad. 1911.
- Finger*
Ger. Saal. 86. k. 105. l.
- Finkey Ferenc*
Magzatelhajtás. Bjt. 54. k. 72. l.
Magzatelhajtás vagy gondatlan
emberölés. Bjt. 46. k. 249. l.
Magzatelhajtás és gondatlan em-
berölés. Bjt. 45. k. 180. l.
- Fischer*
den kriminellen Abort. 1916.
- Fischer*
Zeitschr. 37. k. 590. l.
- Gazdik Róbert*
Teherben levő nő belegyezésével
elkövetett s ennek halálát előidézett
magzatelhajtás. Bjt. 69. k. 81. l.
- Godschmidt*
Ärztliche Sachverständigenzeitung.
1911. évf. 2. sz.
- Grötjahn—Radbruch*
Die Abtreibung der Leibesfrucht.
1921.
- Heil Fausztin*
Magzatelhajtás. Bjt. 23. k. 40. l.
(Eszköz kérdése).
—Magzatelhajtás, mely a nő halálát
okozta. Bjt. 15. k. 312. l.
- Heimberger*
Ueber die Straflos der Perforation.
1889.
- Heinitz*
Die Straftaten wider das keimende
Leben. 1911.
- Hirsch*
Österr. Zeitschr. 2. k. 114. l.
—Die Fruchtabtreibung. 1920.
—Zeitschr. 38. k. 494. l.
- Hoffmann*
Die Rassenhygiene. 1913.
- Haffstaedt*
Die kriminelle Abort. Zeitschr. 42. k.
767. l.
- Horch*
Das Verbrechen der Abtreibung.
1878.
- Horch und Franqué*
Die Abtreibung der Leibesfrucht
vom Standpunkt der lex ferenda.
1910.
- Hrechorowitz*
Das Verbrechen des Abtreibung des
Leibesfrucht. 1876.
- Jellinek*
Aschaff. Zeitschr. 5. k. 602. l.
- Jungmann*
Das Verbrechen der Abtreibung.
1893.
- Kenyeres*
A törvényszéki orvostan tankönyve.
1925. I. k. 308—349. l.
- Kisch*
Das Problem d. Fruchtabtreibung.
1921.
- Kohler*
Studien. 4.
- Kreplin*
Juristische Wochenschrift. 55. k.
1263. l.
- Lewin*
Die Fruchtabtreibung durch Gifte
und andere Mittel. 4. kiad. 1925.
- Liszt*
Vergl. Darst. V. k. 133.
—Die kriminelle Fruchtabtreibung.
1910.
- Marcuse*
Die Fruchtabtreibung. 1924.
- Mayer*
Gesetzliche Unfruchtbarmachung.
1927
- Meineking*
Täterschaft und Teilnahme bei dem
Verbrecher der Abtreibung. 1913.

- Mittermaier*
Zeitschr. 39. k. 575. l.
- Ötker*
Recht 22. k. 227., 264. l.
— Ger. Saal. 84. k. 1. l.
— Mitteilungen der Int. Krim. Ver.
21. k. 264. l.
- Pfizer*
Ger. Saal. 1876. évf. 36. l.
- Placzek*
Künstl. Frühgeburt und künstl.
Unfruchtbarkeit, 1918.
- Ploss*
Zur Geschichte, Verbreitung und
Methode der Fruchtabtreibung. 1883.
- Pollák Illés*
A magzatelhajtás problémája. Jogt.
Közl. 1915. évf. 153. l.
- Radbruch*
Abtreibung. Vergl. Darst. Bes. Teil.
V. k. 159. l.
— Geburtshilfe und Strafrecht. 1907.
— Reform. 1926. 309.
- Raschke*
Vernichtung des keimenden Lebens.
IV. kiad.
- Rézler Cornél*
Magzatelhajtás anya beleegyező-
sével. Bjt. 51. k. 200. l.
- Schaeffer*
Zeitschr. 47. k. 64. l.
- Schmidt*
Schlesische Ärztekorrespondenz.
1925. 184. l.
- Schultzenstein*
Das Abtreibungsverbrechen in
Frankreich. Zeitschr. Vergl. R. 17. k.
406. l.
- Spangenberg*
Neues Arch. 2. k. 1., 173. l.
- Storer*
Criminal abortion. 1868.
- Szász Béla*
Magzatelhajtás és az anya halála.
Bjt. 28. k. 17. l.
- Szász János*
Magzatelhajtás és az anya halála.
Bjt. 32. k. 131. l.
- Vargha Ferenc*
Magzatelhajtás. Ügyv. Lapja. 1888.
évf. 38—41. l.
- Vámbéry*
Az orvosi titok és a magzatelhajtás.
Jogt. Közl. 1925. évf. 123. l.
- Vermesch*
Theologiae Moralis principia, res-
ponsa, consilia IV. köt. De Castitate
II. kiad. 1927.
- Vollmann*
Die Fruchtabtreibung. 1925.
- Wachtel*
Sonderfälle der Fruchtabtreibung.
1922.
- Winckel*
Die kriminelle Fruchtabtreibung.
1911.
- Wlassics*
Magzatelhajtás. Bjt. 2. k. 241. l.
- Wyder*
Die kriminelle Fruchtabtreibung
und ihre Bekämpfung Schweizer
med. Wochenshr. 1924. 18. sz.

Kitétel.

- Fenner*
Der Tatbestand der Aussetzung.
1905.
- Henning*
Das Delikt der Aussetzung nach
deutschem Reichsstrafgesetzbuch.
1899.
- Lifschütz*
Das Aussetzungsdelikt in geschicht-
liches Darstellung. 1909.
- Platz*
Geschichte des Verbrechens der
Aussetzung. 1876.
- Radbruch*
Aussetzung. Vergl. Darst. Bes. Teil.
V. k. 185.
— Reform. 1926. 313. l.
- Schmidt*
Aussetzung und Gefährdung. 1896.
- Schwarze*
Ger. Saal. 1872. évf. 52. l.
- Sömmersdorf*
Der Tatherstand der Aussetzung,
1909.
- Spangenberg*
Neues Arch. 3. k. 1., 359. l.
- Warmuth*
Der Tatbestand der Aussetzung.
1909.

- Weber*
Das Delikt der Aussetzung. 1904.
- Ziehm*
Aussetzung. 1897.

Párviadal.

- Aschenbrenner*
Ueber das Verbrechen und die Strafe des Zweikampfes. 1804.
- Barna Ignác*
Disharmóniák a párbaj fejezetében. Jogt. Közl. 18. évf. 407. l.
- Beling*
Zeitschr. 32. k. 541. l.
- Below*
Zur Entstehungsgeschichte des Duells. 1896.
— Das Duell in Deutschland. 1897.
- Berger*
Beitrag zur Präzisierung des Zweikampfdelicts begriff. 1892.
- Biagio la Manna*
Il duello e il codice penale. 1901.
- Binding*
Der Zweikampf und das Gesetz. 1905.
— Die Ehre. Der Zweikampf. 1909.
- Biró Vilmos*
A Btk. 297. §-ához. Jogt. Közl. 23. évf. 413. l.
- Bischoffshausen*
Das Duell. 1903.
- Bodenheimer*
Die geschichtl. Genesis der strafrechtl. Bedrohung der Vorbereitungshandl. z. Zweikampf. 1891.
- Boguslawski*
Die Ehre und das Duell. 1897.
- Bonin*
Zeitschrift. 33. k. 385. l.
- Breslauer*
Duellstrafen. 1890.
- Châteauvillard*
Essai sur le Duel. 1836.
- Cauchy*
Du duel. 1846.
- Conrad*
Deutsche Jur. Z. 31. k. 1024.
- Coudenhowe*
Der Minotaur der Ehre. 1902.

- Coulin*
Der gerichtliche Zweikampf im altfranzösischen Prozess. 1900.
— Verfall des officiellen und Entstehung des privaten Zweikampfes in Frankreich. 1909.
- Craies*
Du duel en droit anglais. Journ. du droit intern. privé. 1891. évf. 68.
- Crivellari*
Il duello. 1884.
- Croabbon*
La science du point d'honneur. 1894.
- Csatskó Imre*
A párbajról. Jogt. Közl. 8. évf. 30. l.
- Csorba Áhós*
Büntethető-e a párbajra való kihívás? Jogt. Közl. 7. évf. 374. l.
- Cucumus*
Ueber das Duell und dessen Stellung in dem Strafsysteme. 1821.
- Dárday S.*
Büntethető-e a párbajra való kihívás? Jogt. Közl. 8. évf. 4. l.
- Degré Lajos*
Párviadalnál részesség. Bjt. 49. k. 129. l.
- Dohna*
Deutsche Jur. Z. 31. k. 1365. l.
- Drzbanski*
Der Zweikampf. 1893.
- Eisler Ede*
A párbaj ügyéhez. Jogt. Közl. 1905. évf. 193. l.
- Erichson*
Das Duell im alten Strassburg. 1897.
- Fehr*
Der Zweikampf. 1908.
- Fischer*
Zur Duellfrage. 1903.
- Fougeroux de Campigneulles*
Histoire des duels anciens et modernes. 1835.
- Fürich*
Das Duell, 1886.
- Gautier*
Zeitschr. Schweiz. Strafr. 1898. évf. 1. l.

- Geber*
Die Tatbestandselemente des Zweikampfdelikts. 1914.
- Gelli*
Responsabilità penale dei duellanti. 1888.
- Gneist*
Der Zweikampf und die germanische Ehre. 1848.
- Hajnik Imre*
A perdöntő eskü. 1881.
- Hälschner*
Der Thatbestand des Zweikampfes Gerichts. 34. k.
— Ueber das Duell. 1868.
- Horváth Ödön*
A párviadal. 1887.
- Illés Károly*
A párbajtálatom. Ügyv. Lapja. 1917. 46. sz.
— Küzdelem a párbaj ellen. Budapesti Hirlap. 1903. febr. 21.
- Kenedi Géza*
A párviadal ellen. Jogt. Közl. 1901. évf. 381., 393. l.
— A párviadal jogkérdései. Jogt. Közl. 1902. évf. 437. l.
- Kenyeres*
A törvényszéki orvostan tankönyve. II. k. 1926. 23. l.
- Klein, Lammasch*
Die Verbesserung des Ehrenschutzes. 1903.
- Kohlrausch*
Zweikampf. Vergl. Darst. Bes. Teil. III. k. 125. l.
- Kohut*
Berühmte Duelle. 1891.
- Kőrösi Sándor*
Az amerikai párbajról. 1878.
- Kuncz Ignác*
Párbaj és mentelem. Jogt. Közl. 13. évf. 91. l.
- Levi*
Zur Lehre vom Zweikampfverbrechen. 1889.
- Lefainturier — Fradin*
Le Duel à travers les âges. 1892.
- Lilienthal*
Reform. 1910. II. k. 281. l.
- Liepmann*
Duell und Ehre. 1904.
- Lukács Adolf*
A párbaj elmélete a büntetőjogtudomány szempontjából. M. Ig. ügy. 26. k. 149., 242., 301. l.
— A párbaj büntetőjogi fejlődése stb. Magyar Igazságügy. 18., 19. k.
- Maurer*
Der Zweikampf. 1874.
- Millingen*
The history of duelling. 1849.
- Naendrup*
Duell und Ehrenschutz. 1912.
- Németh Péter*
Párbajsegédek büntetőjogi felelősége. Bjt. 47. k. 134. l.
- Névtelen*
Párviadal és becsületsértés a Bp. jav.-ában. Jogt. K. 1923. 161. l.
— Becsületbírótság. M. Ig. Ügy. 14. k. 461. l.
- Oettingen*
Zur Duellfrage. 1889.
- Ofenheim*
Das Wesen des Duells. 1887.
- Putnoki Béla*
Becsületvédelmi irányok a büntetőjogban. 1927. 55. s. köv. l.
- Radbruch*
Reform. 1926. 319. l.
- Schopenhauer*
A becsületről. Ford. Székács. 1893.
- Schulz*
Der Zweikampf. 1914.
- Séda Ernő*
A párbaj. 1882.
- Székely A.*
Glosszák a párbaj büntetésének kérdéséhez. Jogt. Közl. 1905. évf. 217. l.
- Tarde*
Le duell. 1892.
- Tarnai János*
Párviadal és becsületbírótság. Jogt. Közl. 1923. évf. 161. l.
— A becsületsértő cselekményekről. 1915. 62. l.
- Tavernier*
L'art du Duel.

XVIII

Tóth Lőrinc

A párbaj. Akad. ért. 1865.

Thümmel

Der gerichtliche Zweikampf und
das heutige Duell. 1877.

Vergier de St. Thomas

Nouveau Code du Duel. 1887.

Vámbéry

Husz. Száz. 1903. évf.

— A párbaj. Jogt. Közl. 1917. évf. 431. l.

Vickers Quintus

De duello eiusque puniendi ratione.
1830.

Villnow

Ger. Saal. 1885. évf. 605. l.

Vorberg

Zweikampf in Frankreich. 1899.

— Der Zweikampf in dem StGB. für
das Deutsche Reich. 1902.

Vutkonich

A párbaj. 1895.

Wiesinger

Das Duell. 1894.

Wlassics Gyula

Magyar társadalom és a párviadal.
Magyar Ujság. 1893. szept. 24.

Záhony

Duell und Liga. 1903.

Zimmermann

Ger. Saal. 1878. évf. 1. l.

SZAKASZMUTATÓ.

<p>Btk. 65. §. 16. 66. §. 20., 34. 69. §. 68., 76., 113. 71. §. 113. 72. §. 20., 113., 114., 299. 73. §. 113. 74. §. 113. 75. §. 60., 80. 76. §. 35., 55. 78. §. 38. 80. §. 72. 82. §. 54. 87. §. 20. 91. §. 20. 92. §. 20., 34., 59. 96. §. 46. 99. §. 40. 100. §. 31., 40. 126. §. 3., 8. 132. §. 23. 137. §. 23. 179. §. 54. 239. §. 3. 254. §. 88., 89., 90. 278. §. 3., 13., 16., 23., 52., 56., 87., 119. 279. §. 3, 24., 29., 30., 35., 36., 37., 40., 52., 56., 59., 60., 87., 120. 280. §. 3., 7., 29., 31., 32., 33., 34., 40., 56., 59., 87. 281. §. 3., 24., 25., 29., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 52., 56., 61., 87. 282. §. 3., 29., 49., 59., 60., 61.</p>	<p>Btk. 283. §. 3., 9., 49., 60., 63., 66., 67., 68. 284. §. 3., 10., 49., 50., 51., 52., 53., 54., 55., 56., 66. 285. §. 3., 9., 74., 75., 76., 77., 80., 82., 83., 84. 286. §. 3., 9., 75., 80., 81., 85. 287. §. 3., 86., 87., 89., 90., 91. 288. §. 3., 23., 24. 289. §. 3., 20., 30., 31., 34., 56., 61., 67., 69., 85. 290. §. 3., 9., 41., 42., 45., 46., 47., 48., 55., 77., 83. 291. §. 3., 42., 46., 47., 48. 292. §. 3., 21., 30., 31., 34., 61., 67., 69. 293. §. 69., 93., 95., 96., 103., 106., 107., 109. 294. §. 68., 93., 95., 103., 107., 114., 115. 295. §. 93., 95., 114., 115., 117. 296. §. 93., 95., 103., 109., 110., 111., 112., 116., 119. 297. §. 93., 95., 108., 114., 115., 116., 117. 298. §. 8., 93., 95., 109., 110., 111., 112.</p>	<p>Btk. 299. §. 93., 95., 117., 118., 119., 120. 300. §. 93., 95., 114., 117. 302. §. 118. 304. §. 83. 305. §. 83. 306. §. 29., 41., 83. 308. §. 96. 309. §. 27. 310. §. 43., 48. 317. §. 87. 344. §. 34. 345. §. 34. 346. §. 34. 349. §. 9., 33., 34. 374. §. 115. 424. §. 3. 444. §. 3. Kbtk. 41. §. 3., 27. 61. §. 3. 75. §. 96. 92. §. 3., 46. 105. §. 56. 115. §. 27. 118. §. 44. 123. §. 56. 125. §. 3. Bp. 32. §. 20. Bn. 17. §. 20. 18. §. 20., 30. 26. §. 20., 30. 32. §. 21. 36. §. 48. Fb. 68. §. 20., 30. 1893 : XXVIII. t.-cikk 37. §. 46. 1914 : XIV. t.-c. 103. 1928 : t.-c. 3. §. 30., 31., 56., 61., 67., 69., 85., 91., 102., 106., 112. 1928 : X. t.-c. 4. §. 112. 1928 : X. t.-c. 5. §. 112.</p>
---	---	---

TÁRGYMUTATÓ.

Aberratio ictus ölésnél 33.
Alkalmatlan kísérlet ölésnél 26., 27.
Amerikai párbaj 67., 68., 69., 96.
Autóvezetés körüli gondatlanság 43.

Bántalmazás 38.
Becsületbíróságok 105.
Bűnösség ölésnél 12.

Dolus alternatinus és premeditáció 14.
Dolus eventualis és premeditáció 14.

Elhagyás 85., 88., 89.
Elhagyás büntetése 91.
Elhagyásnál kísérlet 91.
Elhagyásnál szándék 90., 91.
Elhajtás 77.
Előre megfontolt szándék 13.
Elvetelés 77.
Ember fogalma 9.
Emberi élet kezdete 9.
Emberölés alánya 9.
Emberölés elkövetési cselekvése 11.
Emberölés fogalma 8.
Emberölés jogi tárgya 9.
Emberölés jogszabályaitörténetiszempontból 4., 5., 6., 7., 8.
Emberölés nemei 8., 12.
Emberölés tárgya 9.
Emberölés tevékenységi tárgya 9., 10.
Emericana becsületbírósága 103.
Eredmény előreláthatása gondatlanságnál 45.
Eredmény-felelősség ölésnél 12.
Erős felindulás a bírói gyakorlatban 35., 36., 37.
Erős felindulásban elkövetett emberölés 13., 34.
Erős felindulásban elkövetett emberölés enyhébb esete 37.
Erős felindulásban elkövetett emberölésnél büntetés kiszabás 40.
Erős felindulásban elkövetett emberölésnél halmazat 39.
Erős felindulásban elkövetett emberölésnél részesség 37.
Erős felindulásban elkövetett emberölés súlyosabb esete 39.

Erős felindulás előidéző oka 36.
Erős felindulás fogalma 35.
Erős felindulás mint enyhítő körülmény 40.
Euthanasia 11., 57., 58., 59.

Életképesség 11.
Életképtelen egyén megölése 11.
Életmentés elmulasztása 12.
Élvesztetés 52.
Értéktelen élet elpusztítása 11., 57., 58., 59.
Érvénytelen házasságban született gyermek 53.

Felmenő megölése 31.
Feltételes szándék és premeditáció 14., 16.
Félreeső hely 88.
Foglalkozás 47.
Foglalkozástól eltiltás 48.

Gépkocsivezetés körüli gondatlanság 43.
Gondatlan emberölés 9., 40.
Gondatlan emberölés a bírói gyakorlatban 42., 43., 44., 45.
Gondatlan emberölés büntetése 46.
Gondatlan emberölés fogalma 41.
Gondatlan emberölés minősített esete 46.
Gondatlan emberölés minősített esetének büntetése 48.
Gondatlan emberölésnél halmazat 46.
Gondatlanság emberölésnél 41.
Gondatlanságok beszámítása 45.

Gyámoltalan személy 87.
Gyermek 52., 87.
Gyermek házasságonkívülisége körüli tévedés 54.
Gyermekkitétel alánya 86.
Gyermekkitétel büntetése 91.
Gyermekkitétel fogalma 86.
Gyermekkitételnél kísérlet 91.
Gyermekkitételnél szándék 90., 91.
Gyermekkitétel tevékenységi tárgya 87.

Gyermeknemzést gátló módok ajánlása 85.

Gyermekölés 49.

Gyermekölés alanya 51., 52.

Gyermekölés büntetése 56.

Gyermekölés enyhébb büntetésének okai 50.

Gyermekölés fogalma 51.

Gyermekölés jogszabályai történeti szempontból 49., 50.

Gyermekölésnél elkövetési tevékenység 54.

Gyermekölésnél halmazat 56.

Gyermekölésnél szándék 55., 56.

Gyermekölés tevékenységi tárgya 52.

Gyilkosság büntetése 20.

Gyilkosság fogalma 13.

Gyilkoságnál büntetés kiszabás 21.

Gyilkoságnál felbujtás 16.

Gyilkoságnál halmazat 19.

Gyilkoságnál kártérítés 21.

Gyilkoságnál kísérlet 16.

Gyilkoságnál részesség 16.

Gyilkoságnál segély elhatárolása felbujtástól és társtettségétől 17.

Gyilkoságnál szövetség 23.

Gyilkoságnál társtettség 18.

Gyilkosság vétsége 20.

Hajtás körüli gondatlanság 43.

Halál 11.

Halálbüntetés statisztikája 22.

Házasságon kívül született gyermek 52., 53., 54

Házastárs megölése 31.

Hivatás 47.

Ikrek megölése 11.

Indulatos és rögtönös szándék 35.

Ipari kulpa 46., 47., 48.

Jogellenesség ölésnél 12.

Jogtalan, súlyos bántalmazás, mint az erős felindulás oka 38.

Kitétel 85., 88., 89.

Kitétel és elhagyás jogszabályai történeti szempontból 85., 86

Kritikus napok 11.

Kivánságra ölés 56.

Kivánságra ölés alanya 59.

Kivánságra ölés büntetése 61.

Kivánságra ölés elkövetési tevékenysége 60.

Kivánságra ölés jogszabályai történeti szempontból 57.

Kivánság ölésnél 59., 60.

Kivánságra ölés tárgya 59.

Koraszülés előidézése 77., 78.

Koraszülött megölése 11.

Kulpák kompenzációja 45.

Lovagias elégtétel kérése 107.

Magzatelhajtás 69.

Magzatelhajtás alanya 75., 76.

Magzatelhajtás befejezése 77.

Magzatelhajtás büntetése 83., 84., 85.

Magzatelhajtás de lege ferenda 85.

Magzatelhajtás eszközei 78., 79.

Magzatelhajtás fogalma 74.

Magzatelhajtás házasságon kívül teherbe esett nő részéről 83., 84.

Magzatelhajtás indikált esetei 71., 72., 73., 74.

Magzatelhajtás jogszabályai történeti szempontból 69., 70., 71.

Magzatelhajtás kísérletétől visszalépés 79., 80.

Magzatelhajtás módjai 79.

Magzatelhajtásnál halmazat 82., 83.

Magzatelhajtásnál jogellenesség 81., 82.

Magzatelhajtásnál reformtörekvések 70., 71.

Magzatelhajtásnál szándék 80., 81.

Magzatelhajtás tevékenysége 77.

Magzatelhajtás tevékenységi tárgya 76.

Magzat fogalma 9.

Magzat megölése 77.

Méhüszög 76.

Mola 76.

Monstrum 10.

Mulasztás, mint ölési cselekmény 12.

Okozati összefüggés emberölésnél 11.

Orvoslás körüli gondatlanság 42., 43.

Ölési szándék a bírói gyakorlatban 25.

Öngyilkosság 9., 61., 62., 63.

Öngyilkoságnál irodalom álláspontja 64., 65.

Öngyilkoságnál részesség 61., 63., 67.

Öngyilkoságnál részesség büntetése 67.

Öngyilkoságnál segély 65., 66., 67.

Öngyilkosságra reábirás 65.

Párbajellenes küzdelem 105., 106.

Párbajsegédek 114., 117., 118.

Párbajszabályok 97.

Párbajszabályok megszegése 118., 119., 120.

Párviadal 93.

Párviadal büntetése 112., 113.

Párviadal elterjedtségének okai 103., 104., 105.

Párviadal eredmény nélkül 109., 110.

Párviadal fogalma 95., 96., 98.

Párviadal jogi természete 98.

Párviadal jogszabályai történeti szempontból 98., 99., 100., 101., 102., 103

Párviadalnál befejezés 98.

Párviadalnál büntetés kiszabás 113.
 Párviadalnál előkészület 98.
 Párviadalnál fegyverek 97.
 Párviadalnál halálos eredmény 111.
 Párviadalnál kísérlet 98.
 Párviadalnál részesség 113.
 Párviadalnál sebesülés 110.
 Párviadalnál súlyos sérülés 111.
 Párviadalnál szándék 111.
 Párviadalnál tanúk és orvosok mentessége 117.
 Párviadalra buzdítás 114., 115.
 Párviadalra fegyveres kiállítás 108., 109.
 Párviadalra kihívás 106., 107., 108.
 Párviadaltól elállás 115., 116.
 Praeter intentionem bekövetkezett halál 12.
 Premeditáció a birói gyakorlatban 14., 15., 16.
 Premeditáció fogalma 13.
 Premeditáció oszthatatlan személyes körülmény 18.
 Privilegizált emberölések 9., 49.
 Pszichikai behatás, mint ölési cselekmény 11.

Rendszerint járatlan hely 88.
 Rögtöni végrehajtás emberölésnél 37.

Sebesülés párviadalnál 110.
 Sterilitatis procuratio 74., 85.
 Súlyos bántalmazás indulatos ölésnél 38., 39.
 Súlyos sérülés párviadalnál 111.

Szándék foka oszthatatlan személyes körülmény 19., 29.
 Szándékos emberölés 13., 24.
 Szándékos emberölés büntetése 30.
 Szándékos emberölés fogalma 24.
 Szándékos emberölés minősített esetei 31.
 Szándékos emberölés nemei 9., 13.
 Szándékos emberölésnél büntetés kiszabás 30.
 Szándékos emberölésnél halmazat 29.
 Szándékos emberölésnél kísérlet 26., 27., 28.
 Szándékos emberölésnél ölési szándék 25.
 Szándékos emberölésnél részesség 28.
 Szülés alatt ölés 54.
 Szülés után ölés 54., 55.
 Szülőnő gondatlansága 47.

Természetes anya megölése 31.
 Természetes atya megölése 31.
 Több ember megölése 32.
 Több ember megölése rablással 33.
 Több ember megölésénél kísérlet 32.
 Több ember megölésénél szándék 33.
 Tüdőlégzés 10., 52.
 Tüdőpróba 52.

Üzemi gondatlanság 43.

Vegyes természetű gondatlansági esetek 43.
 Viadal fogalma 96., 97.
 Verekedés 96.
 Volenti non fit iniuria 56.

NÉVMUTATÓ.

- Abogg** 64.
Ahlfeld 10.
Auer 16.
- Balás Elemér** 82.
Balogh 82.
Bar 96.
Bartók József 82.
Baumgarten 53.
Beccaria 99.
Berner 25., 64., 81., 98.
Bernolák 82., 116., 117., 118., 119.
Binding 8., 10., 11., 18., 25., 54., 57.,
 59., 60., 64., 68., 75., 77., 81., 97.,
 108., 111., 116.
Birkmeyer 10.
Bodó 62., 70.
Bolgár Ferenc 118.
Bossi 52.
Böhmer 57.
- Carpzow** 5., 11., 57.
Chauveau et Faustin 62.
Clair Vilmos 118.
Constantin 4.
- Degré M.** 32., 34., 36., 40., 45., 4c., 53.
Degré Lajos 83., 115.
Delius 68.
- Ebermayer** 10., 18., 54.
Elster 58.
- Fayer** 10., 14., 24., 52., 66., 69., 97.,
 113., 115., 116.
Feuerbach 98.
Finger 10., 64., 68., 81.
Finkey 10., 14., 18., 24., 32., 35., 42.,
 45., 58., 60., 61., 66., 67., 70., 78.,
 79., 83., 89., 96., 97., 99., 107., 116.,
 118., 119., 120.
Frank 10., 18., 25., 52., 54., 59., 60.,
 75., 77., 81., 89., 96., 97., 108., 116.
Franz Klein 105.
Freudenthal 96.
Friedmann 97.
Frühwald 68.
- Gazdik** 47.
Geber 97.
Gerland 10., 13., 18., 53., 54., 59.,
 96., 98.
Geyer 111.
- Hacker** 53., 58.
Hadrián 4.
Hafter 45.
Hans Gross 70.
Hassán 5.
Hatzig 116.
Hübschner 10., 25., 54., 59., 64.,
 97., 98.
Heil 52., 83.
Heimberger 10.
Herczegh Mihály 103.
Hippel 5.
Hoche 11., 57.
Holtzendorff 25., 59., 79.
Horch 79.
Höler 59.
- Ihering** 69.
Illés 42., 52., 55., 67., 69., 78., 79., 81.,
 82., 84., 86., 89., 97., 107., 114., 116.,
 118., 119.
Isaák 17., 18., 19., 78., 83., 90., 107.,
 115.
- Jellachich** 55.
Justinianus 85.
- Katzenstein** 54.
Kenyeres 11., 51., 52., 54., 55., 79.
Kessler 97.
Kohler 64., 68., 99.
Kohlrausch 108., 116.
Kollmann 5.
Köhler 58.
Körösi 57., 70.
Kress 57
- Lammasch** 64.
Levi 97.
Leyser 49., 70.
Liepmann 72.
Lilienthal 58.

XXIV

- Lion 64.
 Liszt 10., 18., 41., 42., 60., 63., 69.,
 78., 79., 81., 89., 96., 97., 98., 99.,
 108., 111., 116.
 Liszt Elza 70.
 Liszt—Schmidt 54,
 Lobe 18.
 Löffler 47.
 Lów 63., 68.
 Lueder 67.

 Makarevicz 4.
 Mattheus 57.
 Max Hirsch 71.
 Mayer 58., 77.
 Merkel 25., 78., 98.
 Meyer—Allfeld 10., 53., 54., 59., 60.,
 68., 79., 81., 82., 89., 98., 108.
 Miraglia 64.
 Mittermaier 51., 98.

 Neubauer 67.
 Neuenburg 73.
 Nietzsche 104.
 Numa Pompilius 4.

 Ootker 116., 118.
 Olshausen 10., 13., 16., 25., 43., 53.,
 59., 61., 76., 78., 82., 96.
 Oppenhoff 68., 97.

 Pauler 57., 70.
 Pessina 64.
 Pestalozzi 49.
 Pesty 99.

 Radbruch 58.

 Rayger 52.
 Réczey 110.
 Rödenbeck 97.

 Sauer 45., 58.
 Savigny 99.
 Schmidt 18.
 Schnierer 89.
 Schuch Dr. Radbruch 73.
 Schütze 25., 64., 97.
 Schwartz 25., 60., 79.
 Servin 49.
 Sonnenfels 99.

 Szegheó 68.
 Szlemenics 70.
 Szentgyörgyi Elemér 105.

 Tarnai 105.
 Teichmann 68., 97.
 Tessin 72.
 Thomsen 42., 59., 60., 81., 97., 112.,
 117.

 Valentinianus 85.
 Vargha Ferenc 36.
 Vámbery 45., 68.
 Váry Albert 23.
 Vuchetich 57., 70.

 Wachenfeld 5., 10., 54., 59., 97.
 Werner 66., 97., 116.
 Westermarck 105.

 Zentay D. 23.

I.

AZ EMBER ÉLETE ELLENI BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

(BTK. MÁSODIK RÉSZ XVIII. FEJEZET; 278—292. §§)

HATÁSKÖR: E FEJEZETBEN MEGHATÁROZOTT
ÖSSZES BŰNCSELEKMÉNYEK A TÖRVÉNY-
SZÉK TANÁCSÁNAK HATÁSKÖRÉBE TARTOZ-
NAK (1897:34. T.-C. 17. §. 1., 4. P.)

1. §. Bevezetés.

Büntető törvénykönyvünk különös részének »*Az ember élete elleni büntettek és vétségek*» címet viselő XVIII. fejezete a 278—292. §-okban az ember legfontosabb javát : *életét* sértő és veszélyeztető súlyosabb büntetendő cselekményeket foglalja össze. Máshelyütt is találkozunk e nembeli deliktumokkal, de azoknak külön tartását, illetve más fejezetbe, sőt más törvénybe való beillesztését törvényhozási technikai okok javallják (így a király meggyilkolása mint felségsértés a Btk. 126. §-ába vétetett fel ; — több praeter intentionem halálos eredménnyel járó büntetendő cselekmény odavonatott, hol a típus nyert szabályozást, pl. a Btk. 239. § 2. pontja, 424. § 1. pontja ; némely életveszélyeztető deliktum a különös rész XXXIX. fejezetébe vétetett fel, pl. a 444. § ; — csekélyebb jellegű veszélyeztetési cselekményeket meg éppen kihágásokká minősített a törvényhozó, pl. Kbtk. 41., 61., 92—125. §§), — így itt csak a következő büntetendő cselekmények maradtak vissza : a gyilkosság (278. §), szándékos emberölés (279. §), ennek minősített esetei (280. §), az erős felindulásban elkövetett emberölés (281. §), a megölt kívánságára elkövetett ölés (282. §), az öngyilkosságban való részesség s az amerikai párbaj (283. §), a gyermekölés (284. §), a magzatelhajtás (285., 286. §§), a kitétel és elhagyás (287. §), a gondatlan emberölés (290., 291. §§). E matéria, mely a történeti és jogfejlődési anyaggal egészül ki, leghelyesebben három részre osztható fel, az elsőben az *emberölés*, a másodikban a *magzatelhajtás*, a harmadikban a *kitétel és elhagyás* deliktumai csoportosíthatók.

I. Az emberölés.

2. §. Történeti vázlat.

1. A társadalom kezdetleges fejlődési fokán az ölés nem tartozott a bűncselekmények közé, sőt többhelyütt a közösség maga pusztította el a társadalom szempontjából haszontalan elemeket (öregék, nyomorultak). Az emberi életet a társadalom igen sokáig nem is tekintette értéknek, annak megszünte csak a legközelebbieket, a családot, hozzátartozókat érdekelte, kik magánbosszú útján torolták meg a rajtuk esett sérelmet. Ahol — eleinte a kisebb társadalmakban — jelentős volt az emberi élet a közösség szempontjából is (hadviselés, külbéke érdeke), ott minden életpusztulás erővesztés, miért is büntetéssel kezdik sujtani azt, ki embert öl, a magán- és vérbosszút pedig kiszorítja a kompozíció (*Makarewicz*).

2. A római jog kezdettől fogva közbüntetett látott az emberölésben ; egyedül a rabszolga megölése tekinthető kivételnek, amennyiben a *lex Aquilia* szerint a cselekmény csupán kártérítésre kötelezett. Az emberölésre vonatkozó legrégebbi törvény, mely *Numa Pompiliustól* ered, kimondja, hogy : si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto ; jellemző, hogy e törvény nemcsak a közvetlen ölést, hanem a halálokozást (morti dare) is ideérti. Utóbb a *lex Cornelia de sicariis et veneficis* részletesen szabályozza e cselekményt s ennek fogalmi körébe vonja az orgyilkosságot, a leselkedéssel, ravaszszággal elkövetett ölést, a mérgezést, az ölési szándékkal elkövetett gyújtogatást stb. A büntetés deportáció és vagyonelkobzás s ha a tettes alacsonyabb állású egyén : halál. A parricidium fogalmát a *lex Pompeia* a rokonölésre szorította s a tettet (szülőgyilkosság esetén először megbotoztatott) az ú. n. culeus büntetéssel sujtotta, mely abban állott, hogy a kutyával, kakással és majommal bőrszádba varratott s a tengerbe dobatott s ahol nem volt tenger, ott a vadállatok közé vettetett. A *culposus* ölést illetően ma sincs még eldöntve, hogy büntette-e azt a római jog ; a *lex Cornelia*, mely részletesen szabályoz, nem büntette. *Hadrián* császár idejében az impetuozus ölés — a férj, ki hűtlenségen ért nejét megölte — enyhébben büntettetett, mely így mintegy szembeállított a megfontolt öléssel. A gyermekölés és gyermekkítétel *Constantín* óta a parricidium eseteként vonatott büntetés alá.

3. A középkori *germán jogok* az elkövetés módját tartva szem előtt, különböztették meg a Mord és Totschlag deliktumait. *Mord* alatt értették az emberölésnek azt a súlyosabb nemét, mely furtivo modo alattomosan, titkon, nem nyílt támadás során követtetett el s melynek jellemzője volt az a körülmény, hogy a tettes a hullát elrejtette ; büntetése többszörös vérdíj, (a frankoknál háromszoros, az alemannoknál kilenceszeres), később halál és pedig a kerékbetörés ; ezzel szemben *Totschlag* fogalma alá vonták a nyílt támadásban elkövetett emberölést, midőn a tettes cselekményét beismerte és mit sem tett cselekményének eltitkolására ; büntetése : egyszeres vérdíj, később pallos általi kivégzés. A római jognak az *olasz prak-*

tikusok révén való benyomulása a *dolus praemeditatus* és *dolus impetus* megkülönböztetésre vezetett, melyhez járult még a *casus* esete: *delinquitur autem aut proposito, aut impetu, aut casu*. Az *egyházjog* egyidejűleg az intencionális elemre helyezte a súlyt, de lényegileg nem vitte előbbre a római jog tanait; bevonta azonban az ölés fogalmi körébe az öngyilkosságot és a magzatelhajtást.

4. Az *újkorban* az emberölésre vonatkozó határozmányok a római és egyházi büntetőjog szubjektivizmusának, s a germán népjogok objektivizmusának eredőjében alakulnak ki. A *Carolina* 137. art.-a már elég élesen különböztet a *Mord* és *Totschlag* között; az előbbi a *fürsetzlich*, az utóbbi az *unfürsetzlich* «oder aus Gáheit und Zorn» elkövetett ölés; ez utóbbi fogalom alá esett a szándékos testi sértés halálos kimenetellel, valamint az indulatban elkövetett ölés. A »Fürsatz» kifejezés *Hippel* szerint annyi, mint *propositum*, *Wachenfeld* szerint ölési szándék, *Kollmann* szerint ölési célzat; a »Gáheit und Zorn» pedig *Hippel* szerint az *impetus* fogalmára utal. Külön bűncselekményként bünteti a *Carolina* 130. §-a a mérgezést.

A további jogfejlődés során s a tudomány irányító felépésének hatása alatt a következő főbb típusok alakultak ki: 1. *parricidium*, mely alatt a rokonölést értették, 2. *homicidium proditorium*, azaz az orgyilkosság, 3. *latrocinium*, értve alatta az útonállással, rablással kapcsolatban s általában a *lucris faciendi causa* elkövetett ölést, 4. *assassinium*, az engedelmességből, parancsra elkövetett ölés (a név *Hassántól* ered, ki 1090-ben mohamedán szektát alapított, melynek tagjai felsőbb parancsra «engedelmességből kegyetlenkedtek»; *assassinator* a parancsoló, *assassinus* a gyilkos), 5. *veneficium*, mérgezés, 6. *proprium*, öngyilkosság. Ugyanebben az időben az okozatosság, a mulasztás által elkövetett ölés, az *error in persona* problémáival is kezdenek már foglalkozni. Az ölés enyhébb neme: a *Totschlag*, melynek jellemző ismérve a *dolus indirectus*, *Carpzow* szerint a *pravus animus*.

5. Új irányba tereli a további fejlődést a *Code pénal* és az 1813-ik évi *bajor btk.* A *Code pénal* alapfogalma a *meurtre*, mely alatt a szándékos emberölést érti s ennek köréből kiemeli *assassinat* műszó alatt az ölés súlyosabb nemét, melynek ismérve az előre megfontolt szándékkal (*avec préméditation au guet-apens*) való elkövetés. A *bajor btk.* külön tartja a megfontolással s megfontolás nélkül indulatban elkövetett ölést (*Mord-Todtschlag*).

6. Az *angol jog* is külön tartja az előre megfontolt szándékkal (*malice aforethought*) elkövetett gyilkosságot (*murder*) és a közönséges ölést (*manslaughter*), a gyilkosságot azonban elég széles körre szabja, mert a *dolus indirectus*szal elkövetett öléseket is ide vonja.

7. A XIX. század törvényhozási munkálatai fenntartják a gyilkosság és ölés közötti különbséget, főleg azért, hogy így a halálbüntetést — mely csak gyilkosság esetén szabható ki — lehetőleg visszaszorítsák.

A *német bír. btk.* három nemet ismer: a *praemeditációval*, egyszerű szándékkal és indulatban keletkezett rögtönös szándékkal elkövetett ölést s ezt a *distinkciót* fogadta el a legtöbb európai *btk.*, többek között hazai *kodexünk* is.

8. *Legújabbán az az irány tör magának utat már a törvényhozási munkálatokban is, mely a praemeditáció elvetésével a szándékos emberölést fogadja el alaptípusként s ebből részint a motívumok, részint az elkövetés módjára tekintettel kiemel néhány súlyosabb és illetőleg enyhébb esetet (olasz, japán btk., svájci, osztrák jav.).*

Németország törvényelőkészítői az elmúlt két évtized alatt minduntalan változtatták idevonatkozó álláspontjukat. Az 1909-iki Vorentwurf és az 1911-iki Gegenentwurf, valamint az 1913-iki Kommissionsentwurf és az 1919-iki Entwurf fenntartják a német bir. btk. megkülönböztetését (mégis azzal az eltéréssel, hogy a Gegenentwurf az «Überlegung» kifejezés helyébe a «Vorbedacht» kifejezést iktatja). Az 1925-ik évi Amtlicher Entwurf 221. és 222. §-ai szakítanak a praemeditáció fogalmával; a 221. § szerint: «Wer einen anderen tötet, wird mit dem Tode bestraft» és a 222. § szerint: «Wer sich durch Jähzorn oder entschuldbare heftige Gemütsbewegung zur Tötung eines anderen hinreissen lässt, wird mit Zuchthaus bestraft». Az 1927-iki Entwurf 245. és 246. §-ai ismét visszatérnek az 1871-iki btk. álláspontjához és pedig úgy, hogy az egyszerű ölés csak privilegizált esete a gyilkosságnak; miáltal rendkívüli módon kiszélesül a gyilkosság megállapításának és ezzel a halálbüntetés alkalmazásának köre (v. ö. a jav.-hoz fűzött Begründung 127. l.).

Igen tanulságos az 1915-ik évi *svájci javaslat* felfogása. A típusos cselekmény a 102. art.-ban meghatározott szándékos ölés (meurtre), melynek kiemelten súlyosabb és életfogytig tartó réclusion-nal büntetendő esete a gyilkosság (assassinat), melyet a 103. art. szerint az követ el, ki «a tué par férocity, par cupidité, pour dissimuler ou faciliter un autre délit, ou par quelque autre mobile bas, avec une cruauté particulière, avec perfidie, par le fer, par un explosif ou par d'autres moyens de nature à mettre en danger la vie ou la santé d'un grand nombre de personnes»; legenyhébb eset viszont a menthető erős indulatban elkövetett ölés (104. art.: «meurtre par passion»).

Nagy kazuisztikával dolgozik az 1926-ik évi *török btk.*, mely szerint típus az egyszerű szándékos ölés (448. §); súlyosabb a büntetés, ha az ölés házastárs, testvér, fogadó szülő vagy fogadott gyermek, após, anyós vagy jegyes ellen, — továbbá ha államhivatalnok ellen hivatásának gyakorlása közben vagy miatt, — végre ha méreggel követtetett el (449. §); legsúlyosabb ölési eset, és halállal büntetendő, melyet a tettes szülők, nagyszülők, a nemzetgyűlés tagja ellen, vagy durvasággal, kínzással, kegyetlenséggel, előre megfontolt szándékkal követ el, melyet több személy közösen, vagy melyet a tettes gyújtogatás, vízáradás okozása vagy hajóelsüllyesztés kapcsán vagy azért követ el, hogy más bűncselekmény elkövetését előkészítse, illetve megkönnyítse, vagy amikor a tettes azért öl, hogy valamely más elkövetett büntett előnyeit biztosítsa, vagy valamely ily büntettet eltitkoljon, illetve magát vagy mást a büntetés alól kivonjon (450. §).

9. *Hazai jogunkban* régi törvényeink az emberölésnek különböző neveit ismerték. Így *gyilkosság* (homicidium praemeditatum, deliberative perpetratum, ex praeconcepta malitia, homicidium voluntarium deliberatumque stb. 1486 : LI., 1492 : LXXXII. t.-cikkek, Trip. II. 44. § 3., 46.

§ 1., 54. § 7.; 1563 : LXIII., 1588 : XLIII. t.-cikkek) alatt értették a megfontolt szándékkal elkövetett ölést, melynek súlyosabb eseteiként kiemelték s mint hűtlenséget büntették a *rokongyilkosságot* (1462 : II. t.-c., 1495 : IV. t.-c.; v. ö. még 1723 : IX. t.-c.), továbbá bizonyos *különös ótalom alatt álló személyek* (az ország rendes bírának, zászlósainak, főispánoknak, káptalan tagjainak stb.) megölését (Trip. I. 14. § 11—13.; 1715 : LV. t.-c.), majd újabban a *rablógyilkosságot és mérgezést*. A gyilkosság fogalma mellett kifejlődött az egyszerű *szándékos ölés* (homicidium voluntarium non deliberativum), az *indulatos ölés* (Si quis accensus ira ac superbia elatus spontaneum commiserit homicidium; Szent István II. 13. és 16. cikkek) s a *vétkes emberölés* (causaliter aut aliter inopinate occiderit; 1486 : LI., 1492 : LXXXII. t.-cikkek, de már Szent István II. 13. cikke : Si quis casu occiderit aliquem). A gyilkosság büntetése törvényeink szerint a halál, többször bizonyos súlyosításokkal végrehajtva; továbbá a vérdíj megítélése az örökösök javára. Az emberölés többi alakjainál hosszú időközön keresztül az egyezkedés divott (Szent István pénzbírságot és börtönt rendel, még a XV. század törvényei is az egyezséget tekintik szabálynak: occisor cum propinquis liberam concordandi habet facultatem; 1486 LI. és 1492 : LXXXII. t.-cikkek). Már a tisztán esetleges ölésről az 1471 : XXVIII. t.-c. ennyit mond: Praeter voluntatem agentis ~~nella~~ redemptio capitis fieri valeat.

Nagy részletességgel szabályozza az 1792-ik évi javaslat a II. könyv XIX. art.-ban a homicidiumot (homicidium est quaelibet caedes hominis injuria facta), melynek a szándék fokai, a sértett személye s az elkövetés módjaira való tekintettel többféle nemét különbözteti meg. Külön szól a parricidiumról, infanticidiumról, a procuratio abortusról, az expositio infantumról, az assassiniumról, intoxicatőről, a latrociniumról s végül a propricidiumról (XX—XXVIII. art.-ok).

* Rendkívül érdekes az 1843-ik évi javaslat álláspontja is, mely az osztályozásnál a praemeditációt veszi alapul, de a legsúlyosabb büntetést, az életfogytiglani rabságot csak néhány kiemelt esetben (rokonölés, rablógyilkosság, bérgyilkosság stb.) szabja ki; a rendes büntetés 18 évi rabság, de ha kegyetlenséggel követtetet el a cselekmény: 22 év. A gyilkosság mellett a bajor btk. nyomán a szándékos emberölést említi, melynek jellemző ismérve az előre meg nem gondolt, indulatos felgerjedésben keletkezett és «azon felgerjedésben történt» végre is hajtott ölési szándék (108. s köv. §§).

Hazai btkv.-ünk az emberölés fogalmának körülírásánál s nemeinek megkülönböztetésénél a német bir. btk.-et vette mintául.

10. Az igazságügyminiszternek megbízásából készített 1904. évi tervezetemben következőkép konstruáltam meg a három kategóriát: *gyilkosságot* követ el, ki embert előre megfontolt szándékkal megöl, ha cselekményét nyereségvágyból, gyűlölethől vagy vadállatias kegyetlenséggel követte el, vagy mérég, tűz, illetőleg robbantószer alkalmazásával hajtotta végre: *szándékos emberölést* követ el, ki embert szándékosan megöl, ha cselekménye gyilkosságot nem képez; fenntartottam végül némi módosítással a 280. § minősített eseteit (módosítás: a lemenőn, testvéren és teherben levő nőn elkövetett ölések ide vonása) s csekély változtatással az *indulatban elkövetett ölés* esetét.

Ma is az a nézetem, hogy amíg a halálbüntetés büntetőjogunk büntetési rendszerében helyet foglal s az ölési deliktumnak legsúlyosabbikára alkalmazást nyer: a gyilkosság fogalma lehetőleg szűkítendő, ami leghelyesebben úgy történhetik, ha törvényes fogalmi elemként a motívum aljas voltát s az elkövetés durva módját is felvesszük.

3. §. Az emberölés fogalma s közös ismérvei.

1. *Emberölésen a közbeszéd legtágabb értelemben* az emberi életnek bármily ok következtében való megszüntét érti. Szokásosak az ily kifejezések: megölte a láz, a tüdőgyulladás, az éhség, a villám stb. *Szorosabban* az emberölés fogalma alá csak azokat a halálélelőidézéseket vonjuk, melyek emberi tevékenységgel függnék össze s így mint idegen emberi életnek ember által előidézett kioltásai jelentkeznek. Ily értelemben emberölés a hóhér, a harcban álló katona, a jogtalan támadást elhárító egyén emberi életet elpusztító cselekménye épúgy, mint azé, ki nem ily parancsolt, túrt vagy megengedett alapon áll, hanem tiltott cselekményt követ el, midőn idegen emberi életet megsemmisít. *Legszorosabb* és immár büntetőjogi szempontból emberölésről csak akkor beszélünk, ha valaki idegen emberi életet alanyi bűnösséggel és jogellenesen pusztít el; *Bindig*-nek kifogástalan meghatározása szerint Tötung ist die schuldhaft rechtswidrige Vernichtung eines fremden Menschenlebens.

2. Az emberölésnek sokféle *neme* különböztethető meg; a Btk. sem éri be a tipikus fogalom meghatározásával, hanem részint a szándék fokai és a motívum, részint a gondatlanság alapján, majd ismét a megölt személy különös tulajdonságainak, a tetteshez való viszonyának figyelembevételével, végül az emberölésnek más büntetendő cselekménnyel való szoros kapcsolatánál fogva annak különböző neveit határozza meg, de ezeket nem foglalja össze ugyanabba a fejezetbe, hanem azokat aszerint csoportosítja, amint azt egyfelől a törvényhozási technikai szabályok kívánják és illetőleg amint egy-egy ölési deliktumot a büntetendő cselekményeknek valamely más csoportja magához vonz. Így a király ellen elkövetett ölés a felségsértés fejezetébe illesztetett (Btk. 126. §), a párviadalban való megölése az ellenfélnek (Btk. 298. §) szintén másutt, a párviadal fejezetében nyert elhelyezést; a rablással kapcsolatban elkövetett szándékos emberölés, valamint ennek kísérlete hasonlóképp áthúzódik

a rablás és zsarolás című fejezetbe (Btk. 349. § 2. p. és ut. bek.) stb.

A fejtegetéseink alapjául szolgáló XVIII. fejezet csupán a *szándékos emberölés* három nemét: a gyilkosságot, a szoros értelemben vett szándékos emberölést és az erős felindulásban elkövetett emberölést, a *gondatlan emberölést* és a szándékos emberölésnek bizonyos *privilegizált nemeit* (ölés kívánatra, gyermekölés) szabályozza. Ezek a büntetendő cselekmények egy ugyanazon fogalomnak hajtásai s ennél fogva több közös vonást tüntetnek fel, minél fogva ez ismérveikben együttesen vizsgálhatók.

3. Az emberölés bármely nemének **alanya** bárki lehet, kivéve magát a megölt személyt. Aki magát megöli vagy e cselekményt megkísérli, az a modern felfogás szerint nem követ el bűnös és jogellenes ölést, nem hoz létre büntetendő cselekményt, mert sikerült öngyilkosság esetén nincs felelősségrevonható alany, ha pedig öngyilkossági kísérlet forog fenn, úgy el kell tekinteni a büntetéstől, mert a büntetlenség mellett büntető politikai és erkölcsi érvek szólnak, melyekről alább részletesebben szólok, ott, hol — az emberölés privilegizált esetei között — az *öngyilkossághoz járuló részességet* mint a Btk. 283. §-ában szabályozott *sui generis delictumot* és az ugyanott büntetés alá vont ú. n. *amerikai párba* büntetendő cselekményét tárgyalom.

4. Az emberölés **tárgya** az élethez való jog, mely élő emberben ölt testet. *Jogi tárgya* tehát maga az életjog, *tevékenységi tárgya* pedig az élő emberi test: az ember, kinek életét az emberölést tiltó jogszabály a születés percétől a halál pillanatáig védelmezi. A születés előtt *magzatnak* nevezzük azt a lényt, melynek a születés után *ember* a neve. A magzat életét kioltó cselekmény nem ölés, hanem magzatelhajtás, mely külön szabályok alá esik (Btk. 285—286. §§). Nem közömbös ennél fogva annak az időpontnak lehető kifogástalan megállapítása, melyen innen a kérdéses lény még magzat s amelyen túl már ember. Jelentős lesz ez nemcsak a minősítés és büntetés szempontjából, hanem annál fogva is, mert ha a cselekmény tárgyául szolgáló lény elpusztulása gondatlanságra vezethető vissza, úgy amennyiben emberről van szó, a Btk. 290. §-a (gondatlan emberölés) alkalmazandó, ha pedig magzat volt a gondatlan tevékenység tárgya, úgy a cselekmény büntetlen.

Erésben különböző felfogásokkal találkozunk; némelyek szerint a szülési és pedig az ú. n. tolófájdalmak beálltától a

magzati életet már az emberi élet váltja fel (*Hälschner, Olshausen, Frank Ebermayer*). Mások a tüdőlégzés lehetőségének (*Liszt, Birkmeyer, nálunk Fayer*), illetve a tüdőlégzés bekövetkezésének (*Wachenfeld*) időpontjára teszik az emberi élet kezdetét; többen ismét a test bármely részének (*Binding, Finger, Meyer-Allfeld, Gerland* és egy esetben a német Reichsgericht v. ö. Entsch. I. 446.; nálunk *Finkey*), illetve fejének (*Heimberger*) az anyaméhből való kijövetelével tekintik az embert megszületettnek. — A magyar ált. polg. törvk. tervezetének 1. §-a szerint «Az ember *születésétől* kezdve jogképes», mely kifejezéssel — mint az Indokolásban olvassuk — a német polg. tkv. 1. §-ának azt a tételét fogadta el a magyar tervezet alkotója, hogy a jogképeség, tehát az emberi lét a szülés bevégződésével (mit der Vollen dung der Geburt) kezdődik, tehát akkor, midőn a magzat az anya testéből kivált, illetőleg kivéttett. Büntetőjogilag ez a felfogás annál kevésbé fogadható el, mert a Btk. 284. §-a értelmében a «szülés alatt» elkövetett életpusztító cselekmény már ölés, melynek tárgyát a törvény *gyermeknek* nevezi. A mi törvényünk szempontjából annyi tehát kétségtelen, hogy *a cselekmény tárgyául szerepelt lény a szülés alatt már ember* és pedig nézetem szerint a szülés stádiumának attól az időpontjától kezdve, amidőn *oly testrészek váltak már ki az anyaméhből*, amelyekre gyakorolt behatás *a kezdődő élet megsemmisülését vonhatja maga után*; bármely testrész (pl. egyik kéz) kiválásával még nem forog fenn ugyanis a *kívülről* eszközölhető életkioltás lehetősége, holott kétségtelen, hogy *ember-ölésről* csak ily esetben lehet szó.

Az irodalomban *általánosan* elfogadott tétel, hogy az emberölésnek tárgya minden anyától szült méhenkivüli életre képes lény, tehát az ú. n. monstrum is. Érdekes, hogy az 1843-ik évi javaslat 134. §-a szerint: «Azon körülmény, hogy a született gyermek a természet rendétől különösen eltérő alakja miatt nem gyermeknek, hanem valamely szörnyetegnek tartatott (Missgeburt), azokat, kik azt életétől szándékosan megfosztották, a büntetés alól fel nem mentheti, büntetésük azonban ily esetben egy évi fogságnál többre nem terjedhet.» E nézet mindazonáltal csak bizonyos fenntartással fogadható el, mert pl. egy törzs nélküli, csupán fejből álló lény nem minősíthető embernek s így annak elpusztítása nem minősíthető emberölésnek. — Idevágólag *Ahlfeld* (Nasciturus 1906) nézete mutatkozik helyesnek, melynek értelmében az ember fogalma alá csak oly terhelességi

termék vonható, melynek *szíve* van. (V. ö. *Kenyeres* Tank. I. 349. s köv. l.)

Ez alapon könnyűszerrel oldható meg az a kérdés is, vajjon egy *koraszülött megölése* emberölés-e vagy sem? Ha fejlődésében a hatodik hónapot meghaladta és tehát szívvel bírt igen, ellenkező esetben alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletről van szó. Hasonlókép *összenőtt ikrek* megölésénél azt a kérdést, vajjon egy vagy két ember öletett-e meg, annak a ténynek a megállapítása fogja eldönteni, hogy egy vagy két szívük volt-e az ikreknek.

Az *életképesség* az uralkodó helyes felfogás szerint nem szükséges az emberölés tárgyának alkalmas voltához. Éppúgy emberölést követ el tehát az, aki életképtelen csecsemőt pusztít el, mint ki halálra vált aggot, haldokló egyént vagy halálra ítéltet öl meg. Az ú. n. euthanasia kérdéséről alább az öngyilkosságra való reábirás és a kívánatra elkövetett ölés kapcsán szólok ; itt csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az emberi élet elpusztítása, legyen az bár értéktelen vagy történetjék szánalomból, az ölés fogalmi körébe esik (*Binding* és *Hoche* az ily cselekmény büntetlensége mellett érvelnek).

Az ember egyébként *a halál pillanatáig* lehet tárgya az emberölésnek. A halál a légzés és szívműködés megszűntével tekintendő beállottnak.

5. Az emberölés *elkövetési cselekvése* a legkülönbözőbb tevékenységekből állhat ; tevésből éppúgy, mint mulasztásból. A lényeg az, hogy a kérdéses tevékenység a beállott halállal *okozati összefüggésben* legyen. Hogy mennyi idő alatt következik be a halál, az irrelevans (régebben megkísérelték ezeket az ú. n. *kritikus napokat* meghatározni 3, 5, 8, 30 napban, de ezt már Carpzow helyteleníti ; a 43-iki javaslat 30 napot vett fel). A tevékenység s a használt eszközök minémúsége befejezett ölés esetén közömbös, legfőlebb az a jellemzője emelhető ki minden ölési tevékenységnek, hogy az szükségképpen a testépség ellen irányul és vagy külsőleg éri a testet (*damnum corpore corpori datum*), vagy bevisz a testbe oly anyagokat, melyek vegyileg hatnak, illetve a fiziológiai működést zavarják meg úgy, hogy annakfolytán beáll a sértett halála. Vitás kérdés, vajjon *pszichikai behatásnak* (felingerlés, ijesztés) lehet-e halál a következménye? A helyes felfogás szerint az okozatosság nincs kizárva, annál kevésbbé, mert az ember fizikuma tudvalevően a legszorosabb összefüggésben

áll pszihéjével ; viszont annyi kétségtelen, hogy igen nehéz megállapítani, vajjon in concreto okozati összefüggésben volt-e a kérdéses pszihikai behatás a bekövetkezett halálos eredménnyel.

A *mulasztást* illetően a causalis nexusra vonatkozó szabályok irányadók itt is. (V. ö. Tankönyvem I. k. 101. l.) A mentési alkalom elmulasztása esetén bekövetkezett halál hazai jogunk szerint nem esik az ölés fogalma alá, mert nálunk az életmentés nem jogi kötelesség (az 1915-ik évi svájci javaslat 299. art.-a kihágásként, az 1919-iki német Entwurf 291. §-a vétségként bünteti az elmulasztott életmentést ; az 1925-ik évi Amtlicher Entwurf 220. §-a már csak akkor büntet, ha közveszély esetén rendőri felhívásra mulasztja el valaki a mentési tevékenységben részt venni s ugyanezt az álláspontot követi az 1927-iki javaslat 401. §-a azzal a különbséggel, hogy e törvényes fogalmat a kihágások közé iktatja).

6. Az ölésnek bármely elkövetési cselekvése a dolog természeténél fogva csak abban az esetben minősül emberölésé, ha *jogellenes* és ha *alanyi bűnösségből ered*. A régibb jogok részletes felsorolását adják azoknak az eseteknek, melyekben az elkövetett ölés nem jogellenes s ennekfolytán büntetlen (így a mi 43-iki javaslatunk 138. §-a is) ; erre ma nincs szükség, mert itt is úgy, mint egyebütt a jogellenességet kizáró okok érvényesülnek.

Az *alanyi bűnösség* kérdését illetően sem kell az ölési deliktumokat külön tartani, amennyiben ehelyütt is vagy szándéknak vagy gondatlanságnak kell fennforognia, hogy a tettes felelősségre vonható legyen. Az *eredmény-felelősség* esetei, midőn a tettes az egyszerű causalitás alapján s alanyi bűnösség híján is felelős a praeter intentionem bekövetkezett halálos eredményért, nem itt az emberölés típusai között kerülnek tárgyalás alá, hanem ott, ahova azokat a törvény a tettesi alapcselekménnyel való összefüggésük szerint beosztotta.

4. §. Az emberölés nemei.

Az emberölés körében a legtöbb büntetőtörvénykönyv, többek között a miénk is mindenekelőtt a szándék és gondatlanság alapján két főcsoportot különböztet meg : a *szándékos és gondatlan emberölést*, majd mindegyik csoportban még további osztályozásokat eszközöl ; így a szándékos emberölésnek három

egymástól mennyiségileg megkülönböztethető nemét állítja egymás mellé: a *gyilkosságot*, a szoros értelemben vett *szándékos emberölést* és az *erős felindulásban elkövetett emberölést*, — a gondatlan emberölés tipikus fogalmi köréből pedig kiemeli a culpa súlyosabb fokára, az általában ú. n. *ipari culpára* visszavezethető gondatlan emberölést.

A) Szándékos emberölések.

A tágabb értelemben vett szándékos emberölés három esete közül első helyen áll:

1. A gyilkosság.

A gyilkosság fogalmi meghatározása a törvényben így hangzik: **Aki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntetettét követi el** (Btk. 278. §.)

a) **Premeditáció.** A gyilkosságnak a szándékos emberölés egyéb eseteitől megkülönböztető ismérve az *előre megfontolt szándék*, a premeditáció. A megfontolás lényegileg nem egyéb, mint a cselekmény elkövetésére indító és attól visszatartó motívumoknak a tettes lelkében lejátszódó küzdelme, mely a tettes öntudatában letükröződik és a cselekményre való elhatározásban végződik, úgyhogy az elkövetett ölés *ennek* az elhatározásnak következménye. Az *előre* megfontolás akkor forog fenn, ha a cselekvésre indító eredményképzet (ideológiai ismérv) felerősülését nem követte nyomban annak megvalósítása (kronológiai ismérv), hanem a tettes hideg számítással és lelki nyugalommal vetette össze a cselekvésre motiváló eredményképzetet az attól visszatartó vallási, erkölcsi, jogi és okossági alapokon nyugvó ellenmotívumokkal (pszichológiai ismérv) s határozta el magát a cselekvésre (v. ö. *Tankönyvem* I. k. 333—334. l.).

A hideg számítás és lelki nyugalom ismérven nem éppen a teljes hidegvérűség és az abszolút nyugodtság értendő, hanem inkább a hirtelenkedésnek s az izgatottságnak az elhatározás idején megállapítható hiánya. Hogy a *cselekvéskor* is minden izgalomtól mentesen viselkedjék a tettes, az nem szükséges (*Gerland, Olshausen*), aminthogy de lege lata nem kell hogy a tettetést aljas indok vezesse (de lege ferenda több oldalról megkívánják ezt az erkölcsi ismérvet is a premeditációhoz; v. ö. fent 6. l.;

Fayer). — Az a körülmény, hogy a tettes örökségileg terhelt, elfajult, csekélyebb szellemi értékű egyén, egymagában véve nem zárja ki a premeditáció megállapítását (Bjt. 74. k. 118. l.).

Az elhatározás és kivitel között valamelyes *időnek* mindenestre el kell telnie, ám ennek mennyisége elvi alapon nem határozható meg. Hogy elegendő volt-e az eltelt idő, mindig csak a konkrét eset körülményeinek figyelembevételével és különösen a tettes egyéniségének pszichikai ismerete mellett dönthető el. Teljességgel nincs kizárva, hogy hirtelen elhatározás esetében is megállapítható a premeditáció, amennyiben a tettes előkészült az ily eshetőleges azonnali elhatározásra. — Irányadó szabályként fogadható el mégis, hogy minél nyugodtabb lelki állapotban volt a tettes, annál rövidebb idő elég az előre megfontoláshoz és viszont minél inkább állott valamely indulat vagy lelki izgalom hatása alatt, annál kevésbé lesz a premeditáció megállapítható, bár aránylag hosszú idő választja el az elhatározást a kivitteltől.

Dolus alternativus és illetőleg *dolus eventualis* esetén is fennforoghat az előre megfontolás (állandó gyakorlat), aminthogy az elhatározás véghezvitelének *feltételekhez* kötése sem zárja ki a premeditáció megállapítását (Bjt. 40. k. 292., 67. k. 144. l.).

Helyesen jegyzi meg *Fayer* s az ő nyomán *Finkey*, hogy a véghezvitelnek az előre megfontolás folyamányának kell lennie, vagyis nemcsak az elhatározásnak, de a kivitelnek is előre megfontoltnak kell lennie (így a *Curia* is, Dtár új f. 36. k. 183.).

A *bírói gyakorlat* nagy precizitással fejtette ki a premeditáció tanát. A jelentősebb elvi kijelentések közül álljanak itt a következők: az előre megfontolás feltétele, hogy a gondolat megfogalmazásától a cselekmény elkövetéséig tettesnek módjában álljon hidegvérrel megfontolnia cselekményének súlyát és következményeit, továbbá, hogy az elhatározás az értelem munkájának eredménye legyen (Bjt. 70. k. 243. l.); az előre megfontolt szándék eleme, hogy az elhatározás nyugodt megfontolásnak, hideg számításnak legyen eredménye és hogy ahhoz a tettes szilárdan ragaszkodjék (Bjt. 67. k., 135. l.); ha az ölési szándék elkeseredett, zaklatott kedélyállapotban keletkezett és hajtatott végre, úgy nem szolgálhat a premeditáció megállapításának alapjául az a körülmény, hogy a tettes hosszabb időn át foglalkozott az ölés gondolatával (Bjt. 77. k. 195. l. és Bjogi dtár 13. k. 15. l.); gyilkosság vádjában a *Curia* — eltérően a kir. ítélőtáblától — nem állapította meg az előre megfontolást, mikor az irányadó tényállásban nem talált biztos tényadatot arra, vajjon az ölés gondolata mikor támadt a vádlottban, hogyan érlelődött és lett elhatározássá és mily lelki állapotban volt a vádlott abban az időben, mikor benne az ölési szándék megfontolásá-

nak lelki folyamata megindult és az ölés elhatározásában kialakult (Bjogi dtár 16. k. 28. l.); a gyilkosság hosszabb előkészítése, a kivitel szervezése, a szerepek szétosztása és a végrehajtás részeinek pontos összevágása, mint a gondos, tudatos és részletekig menő megfontolás megállapításának alapja (Bjogi dtár 17. k. 2. l.); a Curia mellőzte a premeditáció megállapítását a higgadt megfontolás és tervszerűség hiánya miatt, bár a cselekmény több héttel azután követtetett el, hogy az ölés gondolata vádlottban először felmerült, de nem állapította meg a premeditációt figyelemmel vádlottnak orvosilag igazolt nagyfokú ideggyengeségére, továbbá a felesége vélt megbecstelenítése folytán megzavart lelki állapotára sem (Bjt. 79. k. 55. l.); rendkívül finom elemzéssel boncolgatja a premeditáció fogalmát a következő curiai ítélet: a gyilkoságnál a minden lelki izgalomtól tökéletesen mentes hidegvérrel való véghezvitel az ölési szándék előre megfontolt voltának nem szükséges kelléke; mert az emberi lélek bizonyos fokú nyugtalan-sága, mint benső izgalom, minden ily fajtájú bűncselekmény véghezvite-lének természetszerű kísérője; az ehelyütt irányadó tények gondos mérlegelése, az adott eset átélése mellett azonban azt kellett megállapítani, hogy a házasság létrejövetelének sértett atyja ellenzése miatt való bizony-talansága és megghiúsulásának lehetősége által előidézett, a vádlott saját élete kioltásának terve által is táplált nagyfokú izgalom, mely a sértettel az utolsó pillanatig bizalmas baráti viszonyban levő vádlott lelki állapotát állandó kapkodó, szinte vonagló idegességben nyilvánult, oly mértékű hullámszórában tartotta, amely az ölési szándék előre megfontolását, vagyis a nyugodt számítást s a tett következményeinek higgadt mérlegelését kizárja (Jogi Hírlap 1927. évf. 40. sz.).

A *krónológiai ismérévre* vonatkozólag kimondotta a Curia, hogy a rövid idő magában véve nem zárja ki a premeditációt (Bjt. 19. k. 167. l.); így megállapította a gyilkosságot, midőn a szándék megfogalmazása s a véghez-vitel megkezdése között csak 1—2 órai (Bjt. 75. k. 57. l.), illetve csak fél-órai idő múlt el (Bjt. 72. k. 26. l., de ellenk. u. o. 77. k. 187. l.), — viszont kimondotta, hogy a hosszabb idő elmúlása egymagában nem elégséges a premeditáció megállapításához (Bjt. 72. k. 214. l., 77. k. 195. l.).

Nem állapította meg a premeditációt a Curia: családi viszály (Bjt. 17. k. 1. l.), szenvedély és harag (u. o. 24. k. 193. l.), elkeseredés (u. o. 11. k. 372. l., de ellenkezően Bjt. 58. k. 55. l.), előzetesen szenvedett bán-talmazás és a megöltnek garázda viselete (u. o. 16. k. 358. l.), rend-kívüli nyomor esetén, mikor vádlott saját gyermekét ölte meg (u. o. 18. k. 133. l., 25. k. 375. l.); erős fokú izgatottság (u. o. 15. k. 147., 16. k. 245., 19. k. 99. l.), szerelemföltés (u. o. 14. k. 312. l.), az ölést nyom-ban követett öngyilkossági kísérlet esetén (u. o. 10. k. 72., 21. k. 148., 28. k. 92., 39. k. 132. l.).

Viszont *megállapított* az előre megfontolás, bár a tettes a cselek-mény elszántabb véghezvitele céljából szeszestalt vett magához (Bjt. 77. l., 194., 197. l.), bár vádlott többször elállott a végrehajtástól s oly esz-közöket is használt, mikre előbb nem gondolt (u. o. 194. l.), — midőn a szándék nem egyes előre meghatározott egyén vagy egyének ellen irá-nyult (u. o. 72. l. 57., 72. l.), midőn az ölési cselekmény célzata nem a sér-tett halála, hanem vagyoni haszonszerzés volt (u. o. 67. k. 218. l.; ellenk.

77. k. 187.; v. ö. e határozatra *Auer* találó kritikáját), midőn vádlott szándéka elsősorban elvételre irányult (u. o. 78. k. 51. l.).

A *feltételes szándékra* vonatkozólag kimondotta a Curia, hogy az elhatározás keletkezése és megerősödése a feltételes szándéknál ugyanaz a lelki folyamat, mint amilyen a feltétlen szándéknál volna; ha tehát ez a lelki folyamat megfelel annak, ami a szándékot előre megfontolttá teszi (idő múlása, nyugodt lelkiállapot), akkor az eredetileg feltételes szándékkal végrehajtott emberölés is megvalósítja a 278. §-ban írt ismérveket (Bjogi dtár 18. k. 83. l., Bjt. 67. k. 144. l.).

b) Kísérlet. A gyilkosság s általában a szándékos emberölés kísérlete a Btk. 65. §-a értelmében akkor forog fenn, ha a tettes a véghezvitelt megkezdte, de be nem végezte. A kísérlet megállapíthatósága tehát attól függ, vajjon a kérdéses tevékenység (tevés vagy mulasztás) része-e az «ölés» fogalma alá eső cselekvésnek. A premeditációnak természetesen kísérlet esetén is meg kell lennie és pedig úgy az elhatározáskor, mint a kísérleti tevékenység elkövetésekor (*Olshausen*). Egyebekben a kísérletre az általános szabályok irányadók (*Tankönyv* I. k. 237. s köv. l.).

A *judikatura* megállapította: a kísérletet, habár a pisztoly nem sült el, — dinamitbomba dobása esetén, midőn a megölendő egyén nem tartózkodott a felrobbantott helyiségben, — midőn csak a ház fala sérült meg, — villóírdat beadása, — sósav beöntése, — vízbedobás, — csecsemőnek elhagyása, — mérgek gyógyszerként való elküldése esetén, bár sértett a méregből semmit sem vett be (Mutató 36—37. és 405. l.); — mikor a beadott szer nem volt feltétlenül alkalmatlan az emberi élet kioltására, amennyiben a sértett testi viszonyaihoz képest esetleg célhozvezető lett volna az ölési szándék megvalósítására (Bjt. 68. k. 289. l.). A német bírói gyakorlat kísérlet címén büntette azt, ki a sértettnek kábító szert adott be azért, hogy a kábultság állapotába hozott sértettet megölje (Entsch. 59. k. 157. l.).

c) Részesség. A bűnrészesség tekintetében is az általános szabályok érvényesülnek (*Tankönyv* 275. s köv. l.). — Mint külön figyelemreméltó s a bírói gyakorlatban is követett tetteket kiemelem a következőket:

1. A *felbújtó* csak akkor esik a 278. § alá, ha a reábíró tevékenységet előre megfontolt szándékkal követte el.

Igy a *Curia*: A premeditáció megállapítása azt tételezi fel, hogy a felbújtó a reábírási, a tettes pedig az elkövetési szándékot fontolja meg előre; ha tehát a felbújtó szándéka nem volt előre megfontolt akkor, mikor a felbújtási cselekményt megkezdte, vele szemben premeditáció nem állapítható meg és pedig abban az esetben sem, ha a tettessel együtt tervezte és szövögette a gyilkosságot (Bjt. 74. k. 113. l.); gyilkosságra felbújtó az,

aki az ú. n. tanácsköztársaság idején mint a rögtönítelő forradalmi törvényszék tagja, halálbüntetést megállapító ítélet meghozásában részt vett (Bjogi dtár 19. k. 7. l.).

2. A *bűnsegélyt* illetően egyfelől a felbujtástól, másfelől a társtettségétől való elhatárolás kíván finom megkülönböztetést. Elvi szabályként fogadható el, hogy a szándék-erősítés csak segély, aminthogy az eszközök kézreadása, az alkalom megteremtése, az őrtállás szintén csak segélyként minősül; aki a tettel egyetértve tétlenül jelen volt bűnsegéd (*Isaák*), ellenben a fenyegető jelenlét társtettség.

Btrói gyakorlatunkban segély állapotított meg: buzdítás, útmutatás esetén, — midőn vádlott az áldozatot a házból kicsalta, — midőn a gyilkosság elkövetése céljából hazuról puskát hozott, de mire a tett helyére ért, a gyilkosság már el volt követve, — midőn vádlott az ajtót lazán kötötte be és az ablakot nyitva hagyta, hogy a tettes könnyebben behatolhasson, — midőn a nő önvédelemre képtelen férjét a gyilkosság tervéről tudva elhagyta és a szomszédokat a segélynyújtástól visszatartotta (Mutató 56. l.); bűnsegélyért büntette a Curia a vörös hadseregbeli századparancsnokot, ki eleget tett a hadosztályparancsnok az iránti felhívásának, miszerint jelöljön ki századából bizonyos számú embert a végből, hogy ezeket elrettentő példaul kivégeztesse (Bjt. 72. k. 75. l.); a gyilkoló eszköz, mérge szolgáltatása, — őrtállás előzetes megállapodás szerint: segély; segéd, ki a gyermeket a mérge beadása alatt ölében tartja (Mutató 406. l.); — a *segély és felbujtás határkérdésében* a Curia kimondotta, hogy: a felbujtáshoz szükséges rábírás csupán oly esetben állapítható meg, mikor a bűnös gondolatnak a tettes által különböző személy által való kezdeményezéséhez és annak a tettes tudatába való átviteléhez az is járult, hogy a tettesnek a bűncselekmény elkövetésére irányuló elhatározása nem önszántából, hanem egy más személy, t. i. a felbujtó által reá alkalmas móddal gyakorolt lelki behatás folytán keletkezett; csak így valósul meg ugyanis a felbujtásnak az a kelléke, hogy a tettes elköveti a bűncselekményt, amelyet máskülönb el sem követett volna; önmagában a bűncselekmény gondolatának felvetése, még ha ehhez az elkövetésnek a tettel való megbeszélése járult is, csupán bűnsegélyt állapít meg (Bjogi dtár 12. k. 68. l.); finom elemzés során mondja ki továbbá a Curia, hogy a lelki reáhatásoknak és lelki befogadásoknak abszolút szabálya nincs; a bűncselekmény elkövetésére való rábírás kérdését minden esetben azon viszony alapján kell egyéniesítve mérlegelni, amely a felbujtó és a felbujtott között fennáll; a rábírás fogalmának nem kelléke, hogy a felbujtó lelki ráhatása az elhatározást kizárólagos oka legyen, csak az kelléke, hogy ez a ráhatás az elhatározást előidéző motívumok egyike legyen; a tettes hajlandósága a bűncselekmény elkövetésére a felbujtás megállapítását nem teszi lehetetlenné, ha a rábírás oly értelmi működés formájában jelentkezik, amely a vágyat elhatározássá fejleszti ki és megérleli s így a tettet olyan cselekvésre veszi rá, amelyet az a vágnál, a gondolatnál maradván nem fejtett volna ki; nemcsak az a felbujtó, sőt nem is mindig az a felbujtó, aki a bűncselekmény elkövetésére

az első impulzust adja, hanem az, aki akár egyedül, akár más hasonló körülményektől segítve, a tettes akaratát oda hajlítja, hogy az a kívánt bűncselekmény elkövetését elhatározza és véghezvigye (Bjogi dtár 14. k. 1. l.); — *a cselekmény elkövetésénél való egyszerű jelenlét többször csak segélynek minősítettett* (Mutató 406.).

3. A *társtettség* megállapításának feltétele az ölési cselekményben való részvétel, amennyiben a cselekvőnél a premeditáció fennforog. — Ölési cselekményen nemcsak a halált közvetlenül előidéző tevékenység értendő, hanem mindaz a cselekvés, mely a másik cselekvő tevékenységével való összefüggésében kauzáliter a sértett életének kioltására vezetett, tehát pl. a fenyegető és tehát az ellenállást gyengítő jelenlét, az erőszak kifejtése stb.

A *Curia* megállapította a társtettséget annak terhén, ki a kézreátételben vett részt, — ki a megölt egyén kezét lefogta a megfojtás alatt, — továbbá midőn az egyes részesek cselekvését nem lehetett egyéneként elkülöníteni, — midőn a megfojtás az orvosi vélemény szerint egy egyén által nem volt elkövethető; ellenben kimondotta a *Curia*, hogy az alkalmkészítés nem elégséges a társtettség megállapításához (Mutató 66., 407. l.); elvi élel mondotta ki a *Curia* továbbá, hogy a társtettséghez elég, ha vádolt a sértett életét közvetlenül kioltó cselekedetet elvégző egyénnel akaratgyességben a megölni szándékoltat bántalmazta (Bjogi dtár 3. k. 8. l.).

4. Erősen vitás kérdés úgy az irodalomban, mint a gyakorlatban: vajjon *a premeditáció osztható vagy oszthatatlan személyes körülmény-e*? A probléma részleteit megvilágosítottam s álláspontomat körvonalaztam *A személyes tulajdonságok és körülmények tana* című 1902-ben megjelent monografiámban (v. ö. 231—235. l. és v. ö. a Bjt. 45. k. 305—308. lapjain közölt értekezésemet), hol is kifejezésre juttattam, hogy *a premeditáció lényegileg a bűnösség mennyiségét fokozó körülmény lévén, következésképpen az emberölés, melynek elkövetésénél mint bűnrészesek többen közreműködtek, csak azok irányában gyilkosság, kiknél a premeditáció megállapítható* (ugyanígy *Finkey, Isaák*; a német irodalomban *Binding* szerint a részes mindig a tettes cselekményében büntetendő, tehát gyilkosság esetén mindegyik részes gyilkosságért felel, bár nem premeditációval cselekedett; *Liszt—Schmidt* különböztet; ha az alapcselekmény gyilkosság, a részes csak akkor büntethető gyilkosságért, ha tudata átfogta a tettes premeditációját; ha az alapcselekmény szándékos emberölés, úgy a részesek is csak e címen büntethetők; ugyanígy: *Frank, Ebermayer, Lobe, Gerland*).

A *Curia* gyakorlata sokáig ingadozó volt; így míg egy esetben kijelentette legfelső bíróságunk, hogy: az esküdtek határozata nem mondható ellentmondónak azért, mert a tényállást akként találták a bizonyítékok által megállapítottnak, hogy míg elsőrendű vádlottnál az előre megfontolt szándék hiányzik, addig ez a másodrendű vádlottnál fennforog; (Bjogi dtár új f. V. köt. 216. l.), — addig nemsokára ezután felállította a tételt, hogy a felbújtó az elkövetettnél súlyosabb bűncselekmény miatt nem vonható felelősségre s így helyeselte a törvényszék felfogását, midőn ez a tettetést szándékos emberölésben és a felbújtót ugyancsak a most megjelölt cselekményben és nem a gyilkosságban mondotta ki bűnösnek (Bjt. 63. köt. 60. l.). Utóbb elvi határozatban már a nézetem szerint helyes álláspontra helyezkedett a *Curia*, midőn kimondotta, hogy: gyilkoságnál az előre megfontolt szándék a részesre ki nem terjedő személyes körülmény. Nem ellentmondó tehát az az ítélet, mely az emberölésnél közreműködő részesek egyikét gyilkosságban, másikat szándékos emberölésben való bűnrészességben mondja ki bűnösnek (Bjogi hat. tára VI. k. 73. l.; ugyanígy azóta Bjt. 67. k. 113., 69. k. 11., 74. k. 113. l.). E helyes tétel közelebbi megokolása során kijelenti a *Curia*, hogy: a szándékot és annak minőségét mindegyik közreműködőre nézve önállóan kell vizsgálni és eldönteni, mert a szándék mint egyéni akaratelhatározás, minden egyes személynél más-más lelki folyamatok mellett érlelődik meg, úgyhogy az egyiknél megérlelődött szándék, mint a személytől el nem választható belső lelki folyamat eredménye a másakra ki nem terjed (Bjogi dtár 8. k. 296. l.); hasonlóképpen egy későbbi ítéletben: a szándék előre megfontolt volta, tartalma, minősége és genézise a legegényesebb személyes tulajdonság; ezért a szándék tartalma bűnrészesség esetén egyénileg vizsgálendő s abból, hogy a tettes előre megfontolva cselekedett, nem lehet arra következtetni, hogy az előre megfontolás a bűnrészre is fennforog (Bjogi dtár 10. k. 184. l.). Nyilvánvaló ezekből, hogy a *Curia*nak immár állandó gyakorlata szerint a premeditáció oszthatatlan személyes körülmény, és tehát hogy a felbújtó és bűnsegéd csak akkor büntethető a Btk. 278. §-a alapján, ha előre megfontolása saját részesi tevékenységére terjed ki (így *Isaák*); e tételt legutóbb is megerősíti a *Curia* következő ítéleti megokolása: gyilkoságnál a tettes az ölési szándékát fontolja meg előre, a felbújtónak pedig az ölésre való reábirási cselekményt kell előre megfontolnia; a felbújtónak előre megfontolt szándéka nyomán, e szándék determináló hatása alatt és e szándékot követőleg keletkezik és bontakozik ki a tettes szándéka; ha a felbújtó a tettel kezdettől fogva együtt tervezi és szövögeti a gyilkosságot és terve egyidejűleg izmosodik határozott szándékká a tettesével együtt, akit a felbújtó közreműködése visz belé a bűnbe, a tettes ellen lehet csupán gyilkosságot megállapítani, de a felbújtó ellen nem, mert a felbújtó szándékának már akkor premeditálnak kell lennie, mikor a felbújtási tevékenységet megkezdi (Bjogi dtár 15. k. 41. l.).

d) Halmazat. A gyilkosság és pedig annak akár bevégezett, akár megkísérlett formájában különféleképp kerülhet úgy a gyilkossággal, mint más bűncselekményekkel többségi viszonylatba. Ha *egy ember a sértett*, szabály szerint egység forog fenn.

Igy a Curia gyakorlata szerint nincs halmazat : ismételt kísérlet esetén egy ember ellen (Bjt. 22. k. 165. l.), — kísérlet és befejezett cselekmény között, ha vádlott többféle módon, megfojtás és szúrás által iparkodott ölni (u. o. 16. k. 238. l.); csak egy gyilkosság állapított meg egy ember megölése végett elkövetett többrendbeli cselekvés (előbb méreg használata, azután másnak felbujtása baltával való gyilkosságra) esetén (u. o. 26. k. 392. l.); egy esetben, amikor ugyanazon egyén ellen gyilkossági kísérlet s hat hónap multán bevégzett gyilkosság követtetett el : anyagi halmazat állapított meg (u. o. 61. k. 4. l.).

Ha *több a sértett* : ugyanazon alkalommal több ember esett a gyilkosság áldozatául (Bjt. 20. k. 9. l.), vagy két egyén ellen gyilkosság és annak kísérlete követtetett el (u. o. 33. k. 7. l.) anyagi halmazat forog fenn.

Régebben több esetben mellőzte a Curia az anyagi halmazat megállapítását, illetve eszmei halmazatot látott fennforogni pl. gyilkosság és annak kísérlete között, midőn vádlott kiszemelt áldozatát lövéssel megsejtette, más embert pedig ugyanazzal a lövéssel megölt (Mutató, 407. l.).

Gyilkosság *egyéb bűncselekményekkel* kapcsolatban elkövetve az állandó gyakorlat szerint többség.

Igy halmazat állapított meg gyilkosság és lopás (midőn a gyilkos a gyilkosság elkövetése után a megölt ingóságait elvette), — erőszakos nemi közönsülés, — rablás (rablás után elkövetett gyilkosság kísérlete esetén), — szándékos emberölés kísérlete, — testi sértés, illetve szándékos emberölés között (midőn a megölni szándékoló egyéneken felül még több egyén evett a megmérgezett ételből); v. ö. Mutató 407—408. l.

e) **Büntetés.** A gyilkosság *büntetése* a **halál**, mely azonban a Btk. 66. és 72. §-ai esetében tizenöt évi maximumtól lemenőleg öt évnél nem rövidebb, a Btk. 91. §-ának felhívásával életfogytiglani, a 92. §-ára való hivatkozás mellett pedig tizenöt évi fegyházra változtatható; a gyilkosságot 18—20 év közötti korban elkövetett egyén büntetése 10—15 évi fegyház, mely a Btk. 92. §-ára hivatkozással 3 évi fegyházra szállítható le (Bp. 32. §; v. ö. Nehány szó a Btk. 87. §-a körül lefolyt vitához című cikkemet a Jogt. Közl. 1903. évf. 257. s köv. l., mely lökést adott a kérdés törvényhozási szabályozásának); ha fiatalok ellen állapított meg gyilkosság, úgy 15 naptól 15 évig terjedhető, fegyház a büntetés (Bn. 26., Fb. 68. §§), mikor is a Bn. 18. §-ának 2. bekezdéséhez képest a cselekmény vétséggé minősül; ez az egyetlen eset, amikor *gyilkosság vétsége* állapított meg.

Mellékbüntetésül — kivéve ha fiatalok ellen van szó (Bn. 17. §) — **hivatalvesztés** állapítandó meg (Btk. 289. §) és a Btk.

292. §-a értelmében : ha a megölt után oly személyek maradtak, kiknek tartásáról gondoskodni köteles volt, azok részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely a viszonyokhoz képest egyszer s mindenkorra fizetendő tőke vagy évi járadék lehet. A kártérítési igényre, annak tartalmára s az elévülésre vonatkozólag egyebekben az általános magánjogi szabályok irányadók (v. ö. az 1928. márc. 1-én benyújtott Magánjogi Törvénykönyv javaslatának 1725—1730. §§-ait).

A büntetés kiszabásánál a bírói gyakorlatban *súlyosító körülményként* lett értékelve : a házastárs sérelmére elkövetettség (Bjt. 66. k. 124., 330. l.), a bosszú mint motívum (u. o. 72. k. 26. l.), — a megölt szeretetteljes magatartása (u. o. 73. k. 216. l.), a kegyetlenség (u. o. 75. k. 77. l.), — a gyilkossággal elkövetett rablásnál a jogtalan pénzszerzés aljas indoka (u. o. 75. k. 77. l.), — hogy a tettes házastársát szerelmi viszonyának zavartalan folytatása végett ölte meg (u. o. 66. k. 339. l.), — a brutális kegyetlenség (u. o. 66. k. 340. l.), — hogy vádlottnak a sértettel soha baja nem volt (u. o. 66. k. 340., 73. k. 216. l.), — az aljas cél (u. o.), — hogy a vádlott házastársának megölésére bírta reá büntetését és haszonlesésből cselekedett (Bjogi dtár 8. k. 290. l.), — hogy magával tehetetlen, szélütötthe aggastyánt ölt meg és hogy cselekményét bérért követte el (Bjogi dtár 11. k. 104. l.), — hogy vádlott egy fiatalkorú fiút, a megöltnek fiát, a nemi közösülésre való tanítással s a saját testének átengedésével magához kötötte, a fiút apja meggyilkolásában tettevéssévé tette, továbbá hogy orvul gyilkolt s folytatólagosan hamisan vádolt és ártatlan embereket fogházba juttatott (u. o. 13. k. 73. l.), — «szinte mérhetetlenül súlyosító körülmény» a jogtalan pénzszerzés aljas indoka, a vadállatias kegyetlenség, egy nagy, ártatlan munkáscsalád és különösen a gyermekek kiirtása és a legsúlyosabb büncselekmények sokszoros halmazata (nyolc tagból álló család kipurisztítása) (Bjogi dtár 16. k. 30. l.); — nyomatékos súlyosító körülmény, hogy vádlott társadalmilag oly veszélyes egyén, akit erkölcsi elvek, erkölcsi parancsok semmi tekintetben sem fészélyeznek s akinek cselekményeit jellemerő helyett a legszeszélyesebb ösztönök irányítják (u. o. 17. k. 4. l.); — súlyosító körülmény az, hogy vádlott terhére a legsúlyosabb beszámítás alá eső büntetteknek háromszoros, egyéb büntetteknek pedig nyolcszoros halmazata állapított meg ; súlyosító továbbá e büncselekmények kitervezésének és végrehajtásának nagyobb fokú megrögzöttségre és szívós kitarásra valló körülményei ; vádlottnak megelőzően lopásért büntetett előélete, hogy minden büncselekményét önző, kapzsi, vagyoni haszonra irányuló aljas célzattal követte el és hogy reáhatásával másokat is bűnbe vitt (u. o. 18. k. 68. l.).

Az *enyhítő körülmények* tárgyában a Curia következő kijelentéseit közlöm : a fiatalkor csak 20 éven aluli egyéneknél enyhítő körülmény (Bjt. 58. k. 63., 174. l., 75. k. 74. l.), de gyilkosságnál nem enyhítő (u. o. 59. k. 93. l., 77. k. 187. l.), ellenkezően egy esetben a 22 éves kor címén a 92. § alkalmaztatott (u. o. 33. k. 7. l.), viszont más esetben mellőztetett (u. o. 75. k. 159. l.); — majd ismét : enyhítő a 21 és ½ éves életkor, mely csak másfél évvel haladja meg azt az életkort, amely a Bn. 32. §-a szerint a gyil-

kosságnál a halálbüntetés alkalmazását kizárja (Bjogi dtár 13. k. 72. l.); az ittas állapot nem enyhítő (Bpt. 60. k. 119. l.), de volt eset, hogy némileg enyhítőül vétetett (u. o. 73. k. 216. l.); a büntetlen előélet nem enyhítő (u. o. 69. k. 93. l.); — ellenkezőleg: enyhítő (u. o. 13. k. 72. l.); enyhítő: a vádlott alacsony műveltsége, amelynek hatását azonban rontja az a tény, hogy az elkövetett bűncselekmény nem valami a nép erkölcsi felfogását meghaladó szövevényes jogi alkotás, hanem oly legnagyobb bűnnek tartott közönséges cselekmény, amelyet a legkezdetlegesebb társadalmi műveltség is teljes súlya szerint értékelt (u. o. 13. k. 72. l.); a harctéren tanúsított vitézség nem enyhítő, mert az a honpolgári kötelező hűség folyamánya, amelyet ártatlan és védtelen jó emberek egész tömegének gyáva legyilkolásával szemben, mint ellenértéket oda állítani, tiltja a jó erkölcs (u. o. 16. k. 31. l.); — az idegesség, a belátást esetleg korlátozó ingerlékenység enyhítőnek nem vehető, mert a vádlott nem erős indulatok hatása alatt cselekedett, hanem látszatos ürügyek kihasználásával, nyugodt biztonsággal (u. o. 17. k. 3. l.); — figyelemreméltó a Curia következő fejtegetése (Léderer-ügy): vádlott egyéniségét különösen az erőszakos akarat, a féktelen előretörés és a hazudozásokra való szertelen hajlam jellemzi; ezeket a veszedelmes belső erőket alacsony származása okából, homályos multja során a vádlott nagy kárára sem hathatós szülői nevelés, sem vallási, erkölcsi nevelés nem szelidítette, kiépített életmederbe nem terelte s férjében sem találta meg a vádlott azt a visszatartó, fékező, szabályozó erőt, amelyre oly nagy szüksége volt; a vádlott élete ennek folytán nem volt rendes, normális élet, hanem az élet látszatai után kapkodva, azokat a külszín szerint lehetőleg betartva tette azt, amire őt féket nem ismerő, erkölcsi tilalmaktól nem féltő lelke ösztönözte; ez a társadalomellenes egyéniség azt a benyomást kelti, hogy kirobbanásokra hajlamos veszélyessége az ő megtévelyedéseiben szinte érinti a korlátolt beszámítást; ez a lelki rendellenesség, az erkölcsi belátásnak ez a fetünő hiányossága, amely nem a vádlott akaratának eredménye, hanem szinte a terhelttség jellegével bír, enyhítő körülménynek volt veendő éppúgy, mint az a tárgyi tény, hogy az ölési részben megvalósító cselekvése mégis kisebbfokú volt, mint férjéé; — enyhítő körülményül vette végül a Curia azt a gyötrelmet, amely az elsőfokú halálos ítélet meghozatala, tehát hosszú idő óta a halálbüntetés fenyegető, végzetes terhe alatt szenvedő asszonyt bensőleg már nagy lelki kinnal sujtotta (u. o. 19. k. 156. l.); — egy esetben egyéb enyhítő körülmények figyelembevételével azért szabta ki a Curia vádlott összfbüntetését életfogytig tartó fegyházban, mert ezt a büntetést, figyelemmel a Btk. 45. és 48. § ára is olyannak találta, amely a vádlott bűnösségi fokának, a bűncselekmények tárgyi jelentőségének egyaránt megfelel, sőt időt, módot nyújt arra is, hogy a vádlott erkölcsileg megtisztulva, megjavulva, még hasznos tagként térhessen vissza abba a társadalomba, amelyből súlyos bűncselekménye kizárja (vádlott 21 és $\frac{1}{2}$ éves volt; u. o. 13. k. 73. l.).

A halálbüntetés statisztikája 1891-től 1925-ig a következő: 1891—1913-ig 11 halálos ítéletet hajtották végre (átlag minden két évben egyet, bár voltak négyéves szünetek is; 1912-ben

két ízben került sor a kivégzésre s nem változott a helyzet a háborús években sem; csupán 1914-ben és 1917-ben hajtottak végre egy-egy halálos ítéletet); 1918—1920-ból nincsenek hivatalos adatok; *Váry Albert* adatai szerint a kommün után 53 kivégzés történt. 1921-ben 17 elítéltet akasztottak fel (négyet rablásért), 1923-ban újra három gyilkos került hóhérkézre, 1925-ben pedig egy. Összefoglalva: 1904—1908-ben 240 gyilkos közül csak egy kapott hóhérkötelet; 1909—1913-ban 187 gyilkos közül kettő, tehát minden 88-ik, 1914—1917-ben 88 közül már minden 44-ik, 1921—1925-ben 140 közül minden 7-ik, külön 1921-ben 38-ból minden 3-ik gyilkos került akasztófára. Mindenesetre jellemző, hogy akkor szállott alá legjobban a gyilkosságok száma, amikor alig volt kivégzés (v. ö. *Zentay D.* Bűnök és büntetések. Századunk II. évf. 503—504. l.).

f) **Szövetség.** A gyilkosságra vonatkozással büntetőtvénycönyvünkbe a főrendiház javaslatára és illetőleg a képviselőház igazságügyi bizottságának módosításával felvételre a 288. §-ban a következő rendelkezés: **A 278. §-ban meghatározott büntett elkövetésére irányzott szövetség, ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul, két évig terjedhető börtönnel büntetetik** (mellékbüntetésként eshetőleg pénzbüntetés is kiszabható; 1928: X. t.-c. 3. §. 3. bek.). A szövetség fogalmára nézve a Btk. 132. §-a irányadó. A gyilkosságról való tudomás s a meg nem akadályozás nem meríti ki a szövetség fogalmát (Bjt. 11. k. 297. l., 39. k. 17. l.). A szövetségtől való elállásnak a törvény kifejezetten nem tulajdonít büntetési lehetőséget megszüntető hatályt, holott kétségtelen, hogyha a mindenesetre súlyosabb felségsértésre irányuló szövetségtől való elállás büntetlenségre vezet, úgy a gyilkosságra irányuló szövetségnél sem lehet ez másként. A Btk. 137. §-a tehát per analogiam a Btk. 288. §-ára is kiterjesztendő (ellenkezőleg a *Curia*: Bjt. 7. k. 397. l., 64. k. 92. l., és legújabbban is: bár másodrendű vádlott a merénylet végrehajtásától el is állott, ez a befejezett szövetségzés büntetében való büntetőjogi felelősségét nem érinti; *Jogi Hírlap* 1927. évf. 42. sz.).

Gyilkosság végrehajtása esetében a szövettek mint részesek büntetendők (ugyanígy a *Curia*, Bjt. 13. k. 162. l.).

A *Curia* szerint: a gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség létrejön azáltal, ha ketten megállapodnak aziránt, hogy egy harmadikat megfognak ölni és tervüket ismételt megbeszélés tárgyává teszik; előkészületi cselekmény az emberölés eszközének beszerzése és a szökés előkészítése

céljából összeköttetések keresése, továbbá térképek s idegen nyelvek elsajátítására ismertető füzetek megszerzése (Bjt. 69. k. 314. l.); a terrorcsoportba való belépés kimeríti a gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség fogalmát (u. o. 67. k. 72. l.); megállapított a szövetség, midőn vádlottak ölésre alkalmas fegyverrel lesbe állottak (u. o. 37. k. 113. l.); két embernek gyilkosság elkövetésére való elhatározása, lőfegyver és éles tőltény beszerzése, valamint a megöleendő személy kijelölése a 288. § alá esik (u. o. 64. k. 92. l.); megállapított a bűncselekmény, midőn a szervezetzők célja a sértett kirablása volt és annak megöleését arra az esetre határozták el, ha az a rablás véghezvitele végett szükségesnek fog mutatkozni (u. o. 66. k. 206. l.); ha a szövetség a szervezetzők egy részénél volt csak komoly, a többinél csak eszköz volt arra, hogy a készülő büntényt véghezvitele előtt a hatóság útján megakadályozhassák, azokra nézve, kiknél a szervezetkezés komoly volt, e bűncselekmény megállapítandó (Bjt. 66. k. 206. l.); a szövetség irányulhat egyénileg és számban előre meg nem határozott embereknek bizonyos feltételezett események esetén való meggyilkolására; pl. a terrorcsoport-alkitása (u. a. 72. k. 72. l.); az előkészületi cselekmény fogalma alá esik a terrorcsoport tagjainak állandóan fegyverben léte, valamint a terrorcsoportnál teljesített telefonszolgálat (u. o. 72. k. 72. l.); az előkészületi cselekmény nemcsak a bűncselekmény feltételeinek megvalósítására, hanem a bűnvádi eljárás megghiúsítására is vonatkozhatnak (Bjogi dtár 11. k. 116. l., Bjt. 69. k. 314. l.).

2. A szándékos emberölés.

A szándékos emberölés törvényes fogalmát a Btk. 279. §-a írja le így: **Aki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg, a szándékos emberölés büntetett követi el.** Ezzel a meghatározással a törvény kifejezésre juttatja, hogy a szándékos emberölés a gyilkosságtól csak a szándék fokában különbözik; *negative* beszél a törvény: szándékot kíván, mely ugyan megfontolt, tehát nem indulatban keletkezett, de *nem előre megfontolt* (a megfontolt szándéknak a szándék többi fokához való viszonyára v. ö. Tankönyvem I. k. 334. l.). A szándékos emberölés ezeknél fogva szubszidiarius a gyilkosság irányában, de egyszersmind az indulatban elkövetett ölés irányában is (*Fayer*). Kifejezésre jut e szubszidiaritás a három büntetendő cselekmény büntetési kereteinek határos voltában (gyilkosságnál a minimum 15 évi fegyház, szándékos emberölésnél a büntetés 10—15 évi s az impetuosus ölésnél 10 évig terjedhető fegyház), de utal arra a Min. Ind. is, midőn azt mondja, hogy: a szándékos emberölési fajok csúcán áll a gyilkosság, míg azok legalsóbb fokát a 281. §-ban meghatározott cselekmények képezik. Helyesen állapítja meg *Finkey*, hogy a szándékos emberölés a tulaj-

donképeni genus s annak súlyosabb faja a gyilkosság, enyhébb alakja az indulatos ölés (ugyanígy : *Berner, Holtzendorf, Schütze, Schwartz*, ellenk. *Binding*).

Hogy miért hiányzik az előre megfontoltság, az közömbös ; viszont abból, hogy a szándékos emberölésnél a törvény negative utal arra, hogy ne legyen a szándék előre megfontolt, nem következik, hogy annak indulatban keletkezettnek kell lennie (ellenkezően *Hälschner, Merkel*). A premeditáció hiányát eshetőleg lelki depresszió is előidézheti (így *Frank, Olshausen*). A német bírói gyakorlat szerint az előre megfontolás hiányát nem kell bizonyítani (Entsch. 31. k. 332. l.).

Tekintettel arra, hogy a szándékos emberölés a gyilkosságtól csak a szándék fokát tekintőleg különbözik : a részletkérdésekre ugyanazok a szabályok irányadók, mint amelyek a gyilkosságnál érvényesek (v. ö. fent 16. l.), miért is idevágólag csak a bírói gyakorlatban felmerült jelentősebb határozatok közlésére szorítkozom.

a) Ölési szándék. A tettes cselekményéből kauzaliter beállott halálos eredmény esetében legtöbbször annak a kérdésnek eldöntése okoz nehézséget, vajjon csupán testi sértésre, avagy halál-okozásra irányult-e a szándék ? Az előbbi esetben halált okozó súlyos testi sértés, az utóbbiban (ha nincs premeditáció és nem forog fenn a Btk. 281. §-a) szándékos emberölés forog fenn. Rendszerint a sértésre használt eszköz veszélyességéből s a sértés helyéből vonható következtetés az ölési szándék fennforgására vagy hiányára (bár, mint erre a Curia egyik ítéletében figyelmeztet, *egyedül* erre az alapra nem építhető fel a következtetés ; Bjt. 50. k. 194. l.).

A *bírói gyakorlatból* álljanak itt a következő kijelentések (Mutató 416—418. l.) : a bántalmazás folytonossága a halál bekövetkeztéig az ölési szándékot bizonyítja (Bjt. 22. k. 366., 58. k. 32. l.) ; ölési szándékra vonható következtetés abból, hogy késszúrások ejtettek a megöltnek oly testrészein, amelyeken az ily késszúrások köztudomás szerint életveszélyesek (u. o. 72. k. 243. l.) ; ennek az elvnek alapján vádlott tagadásával szemben megállapította a Curia az ölési szándékot a következő esetekben : *lövés söréttel a fejre, lövés a hátba, lövés söréttel a 2—3 lépésnyi távolban álló sértett mellére, lövés 3 lépésnyi távolságból négyszer, célzással ; lövés a sértett iróasztala felé a csukott ajtón keresztül* (Bjogi dtár 17. k. 115. l.), *lövés Frommer-pisztolyból a sértett törzsére* (u. o.) ; *ütések, így : fejsze-ütések, baltacsapás, ásóval ütés, hámfautés, kapanyéllal két ütés, dorong-ütés a fejre, vasvillával a koponyára intézett ütések* (Bjogi dtár 14. k. 25. l.). — midőn vádlottnak a közönséges élettapasztalat szerint tudnia kellett,

hogy az általa a sértettre mért ütések halálosak ; — *szúrások*, így : késszúrás az oldalba, késszúrás a hasba dulakodás közben, késszúrás a hátba, szúrás, mely a szívet érte, — hat ízben történt szúrás a nyakra és hasra, de több testszúrás esetén, melyeknek egyike ütőerátvágás folytán halált okozott, — valamint késsel a hasba intézett szúrások esetén tekintettel vádlott lelki állapotára, a Curia az ölési szándékot nem állapította meg ; — viszont általános szabályként mondotta ki a Curia, hogy az ölési szándéokra következtetés vonatkozó, hogy késszúrások ejtettek a megöltnek oly testrészein, amelyekben az ily késszúrások köztudomás szerint életveszélyesek (Bjt. 72. k. 243. l.) ; viszont nem állapította meg a Curia az ölési szándékot, midőn vádlott kését hirtelenül vette elő, kapásból szúrt s a sötétség miatt nem is nézhetett arra, merre szúr ; így, habár a szúrás sértett mellét nagy erővel érte is, nem lehet ellentmondás nélkül állítani, hogy vádlott a sértett testének ezt az életveszély szempontjából kényes részét akarta volna eltalálni ; ezért egyéb tárgyi adat vagy lélektani indok nélkül az ölési szándék fennforgására biztosan következtetni nem lehetett ; habár a látszat a mellett szól is, de látszatra ítélet nem építhető (Bjogi dtár 17. k. 117. l.) ; megállapított az ölési szándék : karókkal verés, — fojtogatás, — ütések, rúgások, pusztá kézzel bántalmazás mellett golyvás egyénnek fojtogatása esetén ; — *gyermek elpusztításánál* újszülött kitétele esetén mindig megállapított az ölési szándék ; szándékos emberölésért büntetett a Curia, midőn az anya egyhónapos gyermekét kitétte az országútra, — midőn vádlott a tízhónapos gyermeket téli időben elhagyott helyen kitétte, midőn a tízhónapos gyermeket télen az istállóban elhagyta, — midőn a gyermeket sanyargatta, bántalmazta, nem gondozta ; — *szülés körüli mulasztás esetén* : ölési szándéokra következtetett a Curia abból, hogy a teherben levő nő a szülésre előkészületeket nem tett, szülésznőt nem hivatott, újszülött gyermekének köldökzsinórját le nem kötötte s gyermekét fűtetlen szobában hagyta (Bjt. 70. k. 71. l., 71. k. 30. l.), ellenben csak gondatlanságot látott fennforogni az anyával szemben, ki az újszülött csecsemő halálát azzal idézte elő, hogy a szülésre előkészületeket nem tett, szülésznőt előre nem hívott s az újszülöttet egy órán át gondozás nélkül hagyta (u. o. 78. k. 12. l.), ugyancsak gondatlanság nyert megállapítást a szülőnővel szemben, ki bár tudta, hogy a szülési folyamat megindult, de a szülés rendes folyamatának biztosítása helyett gyalog indult el távolos lakására, minek következtében az újszülött halála következett be (u. o. 71. k. 31. l.) ; jelentős még a Curianak következő kijelentése : a szándékos emberölés megállapításának nem feltétele, hogy a vádlott tettét egyenesen és határozottan a sértett életének kioltására irányuló szándékkal követte légyen el ; a határozatlan, sőt eshetőleges szándék is elegendő a bűncselekmény megállapításához (u. o. 78. k. 11. l.).

b) Kísérlet. Amennyiben a tettes cselekvése nem idézett elő halálos eredményt, hanem csak testi sértést, avagy ha semmiféle sérülés sem következett be, egyfelől a szándék, másfelől a használt eszköz és illetőleg a tevékenység minéműsége döntő abban a kérdésben, vajjon szándékos emberölés kísérlete vagy valamely sui generis delictum állapítandó-e meg, illetve felmentő

ítélet hozandó. Ölési szándék, alkalmas eszköz és alkalmas tevékenység esetén a szándékos emberölés kísérlete állapítandó meg ; alkalmatlan eszköz használata esetén — ha az ölési szándék nem kétséges — nézetem szerint felmentésnek csak akkor van helye, ha az alkalmatlan eszköz használata értelmi hibára vezethető vissza, ha azonban csak véletlenül vagy tévedésen múlt, hogy a tettes az alkalmas eszköz helyett alkalmatlant használt kísérlet forog fenn (v. ö. A véletlenség és kísérlet című tanulmányomat és Tankönyvem I. k. 90., 249—252. l.).

A kísérlet megállapítottatott a következő esetekben (Mutató 411—413.): lövés, midőn csak a gyutacs sült el, — revolverlövés, mely nem talált, — ölésre nem feltétlenül alkalmas pisztollyal lövés ; — *késszúrás* a hasba, mellbe, háromszor a nyakba, három késszúrás, 18 késszúrás a sértett mezítelen hasára, egy-egy késszúrás az arca, vállra és hasra ; — *fojtogatás*, haldokló embernek zsinegelése, mikor a halál nem a zsinegelés folytán állott be ; — *tűzhasználat* : — alvó ember ruháinak petróleummal való leöntése és meggyújtása ; — *kútbadobás*, mely tüdőgyulladást idézett elő, — félig ittas ember vízbedobása, — vízbelökés, midőn az ezután fellépett halálos tüdőgyulladás és vízbelökés által okozott meghülés között okozati összefüggés nem állapítottatott meg ; — *mérgezés* esetén : midőn a gyilkossági szándékkal feltálat mérgezett ételből mások is ettek ; midőn az ölési célból alkalmazott folyadék kellő mennyiségben és a történt módon halált okozni alkalmas, azonban nem alkalmaztatott kellő mennyiségben ; — szándékos emberölés kísérlete állapítottatott meg azzal szemben, ki az ölés véghezvitelére alkalmas eszközzel kezében igyekezett a megölni szándékoltt egyént a bezárt szobából kicsalni s így megközelíthetővé tenni (Bjt. 77. k. 187. l.).

Mellőzte a Curia a kísérlet megállapítását, midőn nem lehetett tudni, mily szándékkal történt a lövés, — midőn vádlott tőltetlen pisztolyt használt, midőn alkalmatlan gyufaoldatot adott be (Mutató 412.).

Az ölési tevékenység meg kezdése címén, tehát mert *csak előkészület* forgott fenn, mellőzte a Curia a kísérlet megállapítását : midőn vádlott ölés céljából a tőltött pisztolyt magához vette, — midőn a tőltött puskát lövésre felemelte, — midőn az élesre tőltött pisztolyt a sértettre szegezte, midőn a kést megragadta (Mutató 241. l.).

Sui generis delictum nyert megállapítást és pedig a Kbtk. 41. §-a (tőltött puská részegzése és elállás esetén, — élesre tőltött forgópisztolyból történt lövés esetén, midőn az ölési szándékra bizonyíték fel nem merült), — a Kbtk. 115. §-a (söréttel tőltött pisztolyból lövés esetén), — Btk. 309. §-a, midőn kis adag mérget adott be a tettes (Mutató 411. l.).

Az *alkalmatlan eszköz* tárgyában a Curia álláspontja a következő : abszolút alkalmatlan eszközzel, vagyis oly eszközzel, amely egyáltalában — minőségénél fogva — nem alkalmas a szándékoltt bűncselekmény elkövetésére, a bűncselekmény véghezvitelére nem kezdhető meg, mert a védett jogtárgyat objektív veszélynek ily cselekmény nem teszi ki és a jogtárgy veszélyeztetése fizikailag ki van zárva ; adott esetben azért állapította meg

a Curia a kísérletet, mert vádlott dinamittal robbantás útján törekedett emberi élet kioltására, ekkép az ölésre a tapasztalat szerint alkalmas eszközt használt és a szándékolt eredmény egyik esetben csupán a robbantó anyagnak nem szakszerű kezelése és elégtelen mennyisége, a másik esetben pedig ezenfelül a miatt maradt el, mert a sértett a merénylet idejében nem tartózkodott a lakásban (gyilkossági kísérleti eset, az elv azonban természetesen a szándékos emberölésnél is érvényes; Bjogi dtár 12. k. 140. l.; a Curiaival szemben fenntartom álláspontomat az elvi kérdésben); hasonlóan nyilatkozott a Curia egy későbbi esetben: feltétlenül alkalmatlan az az eszköz, mely a szándékolt eredményt soha, semmi körülmények között sem hozhatta volna létre; viszonylag alkalmatlan eszközzel akkor lehet szó, midőn a használt eszköz a szándékolt eredményt előidézni rendszerint alkalmas, az adott esetben azonban az eredmény mégis elmaradt, de csak azért, mert valamely hozzájárult körülmény — esetleg valamely véletlenség a kívánt eredmény bekövetkezését megakadályozta (Bjogi dtár 19. k. 66. l.). A Curia szerint a feltétlenül alkalmatlan eszközzel «a büntett véghezvitele meg nem kezdhető és így az ilyen eszközzel véghezvitt kísérlet nem is büntethető; ez esetben ugyanis a védett jogtárgy veszélynek kitéve egyáltalán nem volt, sőt annak veszélyeztetése egyenesen ki volt zárva.» — Eltekintve attól, hogy a szövegben önmagának mond ellent a Curia, mert ha egyszer «a büntett véghezvitele meg nem kezdhető», úgy nem lehet szó «az ilyen eszközzel véghezvitt kísérletről», — a súlypont — amint látom — a Curia szerint a jogtárgy veszélyeztetésén nyugszik, de akkor — kérdem — nincs-e veszélyeztetés, ha a tettes bár abszolúte alkalmatlan eszközt, de véletlenül, tévedésből használ és tehát csak elnézésen fordul, hogy nem a — kezeügyében volt — alkalmas eszközt használta? Objektív absztrakt veszély ilyenkor is van s a szubjektív konkrét veszély sem hiányzik. Gondoljunk a következő esetre: A. előtt fekszik egy töltött s egy töltetlen pisztoly; bizonyítva van, hogy ölési szándék vezette, midőn pisztolyt ragadott s azt a sértettre emelve, célzott s a ravaszt elhúzta, véletlenül a töltetlen pisztolyt kapta fel. — A Curia túlzó objektivizmusa felmentő ítélethez juttat, de hogy ez nem megnyugtató, ahhoz azt hiszem alig fér szó.

c) **Részesség.** A bűnrészesség minden vonatkozásában ugyanazon szabályok alá esik a szándékos emberölésnél, mint a gyilkosságnál és tehát itt is érvényes az a tétel, hogy a szándék foka oszthatatlan személyes körülmény (v. ö. fent 18. l.).

A *bírói gyakorlat* köréből figyelemreméltók a következő kijelentések:

1. *Felbujtás* állapítottatott meg biztatás (Bjt. 14. k. 375. l.), unszolás (u. o. 70. k. 35. l.) esetében.

2. *Bűnségély* nyert megállapítást, midőn vádlott jelen volt s nem akadályozta meg a cselekmény elkövetését (Bjt. 16. k. 2. l.), midőn az ölésről tudva, világított (u. o. 16. k. 358. l.); mint segédet büntette a Curia azt, ki a sértésre előzőleg egyetértett a tettessel s látva, hogy ez a botot fejszével kicsereéli, azzal együtt maradt s azt továbbra is értelmileg támogatta (u. o. 35. k. 51. l.), ki a halálosan megsebzett embert életveszélyesen bántal-

mazta (u. o. 32. k. 286. l.), ki előbb ejtett halálos sértést, mint az, kinek szúrása folytán a sértett azonnal meghalt (u. o. 36. k. 101. l.), ki előzetes egyetértés mellett társának ajtót nyitott, hogy ez a megölendő egyénhez hozzáférhessen (u. o. 56. k. 105. l.), ki a tettesnek pisztolyt adott át (u. o. 45. k. 147. l.), ki az ölésnél jelen volt, ha ezáltal a sértett ellentállása megbeníttatott (u. o. 44. k. 172. l.), a feleséget, ki férje megölésénél világitott és a tettest még egyszer visszahívta (u. o. 40. k. 10. l.); de nem segéd a tétlen néző, ha nincs előzetes egyetértésben (u. o. 18. k. 392. l.).

3. *Társtettes* : ki a megöltet lefogja (állandó gyakorlat ; Mutató 70. l.), ki a megöltet a megfojtás alatt tartja (Bjt. 14. k. 391. l.), ki a megöltet, bár nem halálosan, de ölési szándékkal bántalmazza (u. o. 13. k. 330. l.), ki háromhónapos gyermekét másnak abból a célból adja át, hogy ez azonnal a Dunába dobja a gyermeket (u. o. 23. k. 216. l.).

4. A *szándék fokának* kérdésében az oszthatóság, illetve oszthatatlanság nézőszögéből ma már állandó gyakorlat, hogy habár a tettes szándékos emberölésben bűnös, a felbujtó gyilkosságban mondható ki bűnösnek (Bjt. 63. k. 58., 66. k. 189. és v. ö. fent 19. l.); előfordult, hogy a tettes a 281., a segéd a 279. § alapján (u. o. 64. k. 85. l.), és viszont, hogy a tettes a 279., a segéd a 281. § alapján mondatott ki bűnösnek (u. o. 65. k. 215. l.), — továbbá, hogy a társtettesek egyike a 279., másika a 306. § alapján büntetett (u. o. 65. k. 215. l.).

d) **Halmazat.** Az egység és többség kérdésében a bírói gyakorlat eléggé kifejecesedett álláspontja a következő :

Egy ember sértése esetén, bár a cselekvés több mozzanatból tevődik össze : egység forog fenn ; — de a szándékos emberölés anyagi halmazatban áll az ugyanazon sértett terhére egy hónappal előbb elkövetett mérgezéssel (Bjt. 78. k. 9. l.).

Ha több a sértett, szabály szerint a 280. § alkalmazandó (v. ö. alább 32. l.), — de midőn vádlott lövéseket intézett az ellen, aki a vádlottat komoly és határozott kívánsággal arra bírta reá, hogy őt megölje, az egyik golyó azonban céltévesztés folytán már oly személyt talált, aki a vádlott tudomása szerint a közvetlen közelben tartózkodott : a Btk. 282. és 279. §-ában meghatározott bűncselekmények anyagi halmazata állapított meg (Bjogi dtár 11. k. 35. l.).

Más bűncselekményekkel való kapcsolat esetén többnyire anyagi halmazat állapítandó meg.

Így a Curia gyakorlata szerint halmazat forog fenn a szándékos emberölés és az erőszakos nemi közösülés kísérlete között (Bjt. 6. k. 301. l.), de az erőszakos nemi közösülés kísérlete alatt elkövetett emberölés a Btk. 237. §-a szerint mint befejezett cselekmény büntetett (u. o. 55. k. 7. l.) ; kimondotta a Curia, hogy a házasságon kívül szült gyermek megölésének közvetlenül a szülés után való megkísérlése s ugyanazon gyermeknek

két hét múlva az anya által történt megölése a gyermekölés kísérletének s a szándékos emberölés bevezített büntetének anyagi halmazata (u. o. 67. k. 161. l.); rablással abban az esetben állapítandó meg anyagi halmazatban a szándékos emberölés, mikor ez utóbbi cselekmény nem a rablással együtt, a rablás céljából követtetett el; ellenkező esetben a Btk. 349. § ut. bek. szerinti deliktum komplexum forog fenn (u. o. 77. k. 94. l.).

e) **Büntetés.** A szándékos emberölés büntetének büntetése tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház (Btk. 279. §), mely büntetésen felül a hivatalvesztés is kimondandó (Btk. 289. §) s a Btk. 292. §-ában meghatározott *kártérítés* is megítélendő (az 1928: X. t. c. 3. §. 3. bekezdésében meghatározott feltételek fenforgása esetében *mellékpénzbüntetést* is kiszabhat a bíróság). Ha a szándékos emberölést fiatalkorú követte el, amennyiben a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte, 15 naptól 10 évig, ha pedig még nem töltötte be, 15 naptól 5 évig terjedhető fogházzal büntethető (Bn. 26. § és Fb. 68. §), mikor is a cselekmény a Bn. 18. § 2. bek. értelmében vétség.

A büntetés kiszabásánál általában ugyanoly értékeléssel jönnek figyelembe a súlyosító és enyhítő körülmények, mint a gyilkosagnál (v. ö. fent 21. l.), mégis figyelemmel a szándékos emberölésnél különösképpen mérlegelt körülményekre, a bírói gyakorlat szemmeltartása mellett a következőkre hívom fel a figyelmet.

Súlyosító körülmények: hogy vádlott többször tört sértettre, — az ölés után lelki romlottságra mutató magatartás, — a tervszerűség, a bosszú mint motívum, a szándék végrehajtásához való konok ragaszkodás, — a sértetten kívül mások veszélyeztetése, — a tanusított kitartás és a haszonlesés, mint motívum, — kísérlet esetén a hosszabb gyógytartam, — újszülött gyermekét megölt férjes nővel szemben, hogy a hadifogságba került férj irányában elkövetett hűtlenség folytán esett teherbe, — hogy vádlott tiltott helyen vadászott, hogy felügyelettel megbízott egyénnel állott szemben fegyveresen, hogy egy sértettel szemben két ízben követett el ölési kísérletet, hogy orozva követte el a cselekményt védtelen emberrel szemben (Mutató, 136. l.), hogy vádlott bosszúból cselekedett és lövöldözésével emberek egész csoportját veszélyeztette (Bjogi dtár 8. k. 218. l.), — hogy vádlott durva lelkületre és féktelen természetre valló bűncselekmények miatt már büntetve volt, bár az ezek miatt kiszabott büntetések kiállása óta több mint tíz év eltelt (u. o. 11. k. 183. l.); súlyosító körülményként vétetett, hogy vádlott anyósát ölte meg (u. o. 13. k. 15. l.).

Enyhítő körülmény a 18 éves kor, — a szeszől felhevült állapot, — a szerelemföltés mint motívum, — hogy vádlott a cselekmény elkövetése után komoly öngyilkossági kísérletet követett el, — a gyermekét megölt nővel szemben, ki férjének hadifogsága alatt más férfitől esett teherbe, a szégyenérzet s a következményektől való rettegés, — hogy a megölt személy félkegyelmű és nyomorék volt (Mutató 145—146.); — a nyomor és szegénység saját gyermekeinek megölése esetén (Bjt. 25. k. 375. l.); viszont

nem enyhítő, hogy a megölt kezdte az egyenetlenkedést, midőn erre vádlott kihívó viselkedése adott okot (u. o. 73. k. 217. l.), — hogy sértett élete esetleg műtéttel megmenthető lett volna (u. o. 53. k. 79. l.), — hogy a halált sértett szervi szívbaja is siettetete (u. o. 67. k. 342. l.), nem enyhítő vádlott csekélyebb műveltsége (u. o. 68. k. 192. l.).

f) **A szándékos emberölés minősített esetei.** Súlyosabban és pedig életfogytig tartó fegyházzal büntetetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes felmenő ágbeli törvényes rokonán, házas-társán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el (Btk. 280. §); a hivatalvesztés (Btk. 289. §) és kártérítés megítélése (Btk. 292. §) természetesen ilyenkor is helyt fog (mellékpénzbüntetés is kiszabható az 1928: X. t.-c. 3. §. 3. bekezdése alapján).

Sorra véve és illetőleg bizonyos szempontból összefoglalva e minősítő körülményeket, azok két csoportra oszthatók: 1. az első csoportba tartozik a sértettnek a tetteshez való sajátos viszonya, 2. a másodikba a sértett személyek többsége. Az első esetben a büntetésnek életfogytiglani fegyházra emelését az a körülmény indokolja, hogy a tettes nemcsak embert öl, hanem azt a viszonyt is sérti, mely szociáletikai szempontból értékes; a második esetben viszont főleg az a megfontolás teszi indokolttá a büntetés súlyosbítását, hogy ily rendelkezés hiányában a több emberen elkövetett szándékos emberölés esetén sem volna magasabb büntetés alkalmazható a 15 évi fegyháznál (v. ö. Btk. 100. §), mi nyilván beleütköznék az igazság elemi követelményeibe.

A) A sértettnek a tetteshez való *sajátos viszonyai* közül a törvény négyet emel ki minősítő körülményként; ezek ha a sértett a tettesnek: *a)* felmenő ágbeli törvényes rokona; *b)* házas-társa; *c)* természetes anyja; *d)* törvényesítés esetén természetes atyja.

Idevágólag sem az irodalomban, sem a judikaturában nincs vita, mégis kiemeljük a bírói gyakorlatban is kifejecesedett következő tételeket: A Btk. 280. §-a alkalmazandó abban az esetben is, ha a tettes a szándékos emberölést ideiglenesen ágytól és asztaltól elválasztott házas-társán követte el (Bjogi Hat. Tára IV. köt. 378. sz., 134. l.), de a házas-társon elkövetett szándékos emberölés nem minősül a 280. § szerint, ha a házasság elsőbíróilag felbontatott s az ítélet a házasság felbontására vonatkozó részében jogerőre emelkedett (Bjt. 68. k. 53. l.); felmenő ágbeli rokonon elkövetett szándékos emberölés büntette esetében, az extraneus bűnsegéd cselekménye nem minősül a Btk. 280. §-a szerint (Bjt. 61. köt. 236. l.),

és ugyanezen elv alapján: házastárs részessége mellett az extraneus által elkövetett szándékos emberölés a tétlessel szemben a 280. § szerint minősül (Bjogi dtár II. köt. 233. l.). A büntetés kiszabásánál súlyosító körülménynek vétetett, hogy több mint negyven évig fennállott házasság után ölte meg hitvestársát (Bjogi dtár 11. k. 104. l.); felmenő ágbeli rokonon elkövetett szándékos emberölésnél súlyosítónak vétetett a hálátlanság és hogy a cselekmény alvó öreg emberen orozva követtetett el (Bjt. 74. k. 76. l.).

B) A sértett személyek *többségét* illetően ama kifejezés körül: «több emberen» vitássá vált mindenekelőtt, hogy mennyit kell itt a több alatt érteni. A Curia sokáig két személy megölése esetén még nem alkalmazta a 280. §-t, hanem anyagi halmazatot vett fel; újabban állandó gyakorlat, hogy a kettő itt már több s ez a helyes felfogás, mert lehetetlen feltenni a törvényről, hogy a 280. § megalkotása dacára két ember megölését egy ember megölésével egyenlő súlyúnak akarta venni (Bjogi Hat. Tára IV. k. 377. sz., 132. l.). A Curia szerint a Btk 280. §-a több embernek szándékos megölése esetében csak akkor alkalmazható, ha ezek a cselekmények egyidejűleg, vagy ha nem is ugyanazon időpontban, de ugyanegy akaratelhatározásból származólag folytatólagosan követtetek el (Bjogi dtár új f. II. k. 233. l., Bjt. 58. l. 10. l.); nézetem szerint tekintettel arra, hogy a törvény semminemű megszorítást nem tesz a különböző időközben elkövetett több szándékos emberölés is ide esik (helyesen *Degré*, *Finkey*). Több embernek erős felindulásban történt megölése már nem vonható a 280. § alá.

További vitás kérdés, vajjon alkalmazható-e a 280. §, ha a tettesnek több ember ellen irányuló ölési cselekménye közül az egyik mint befejezett ölés, a másik mint annak kísérlete vagy valamennyi mint ölési kísérlet jelentkezik? A gyakorlat ingadozó, de újabban az a helyes nézet jut erőhöz, mely szerint: az anyagi törvény általános rendelkezései az összefoglalt bűncselekményekre nézve is alkalmazást nyernek, alkalmazandók tehát a bűnrészesség, a kísérlet és annak büntetésére vonatkozó rendelkezések is; minthogy pedig a több emberen elkövetett szándékos emberölés büntetnének mint összefoglalt bűncselekménynek büntetési tétele súlyosabb, mint az anyagi halmazatban álló több rendbeli szándékos emberölés büntetési tétele, ennél fogva a kísérlet esetében súlyosabb ama összefoglalt bűncselekmény kísérletének büntetési tétele is (Bjogi dtár új f. VI. k. 379. l.). A Curiának e kifogástalan okfejtése nyomán meg-

állapítható tehát, hogy nemcsak befejezés és kísérlet, de két kísérlet esetén is a Btk. 280. §-ának felhívása mellett szabandó ki a büntetés (v. ö. még Bjt. 65. k. 357. l., Bjogi dtár 11. k. 95., hol már *expressis verbis* kimondja a Curia, hogy a 280. § szerinti minősítést nem zárja ki az a körülmény, hogy a megvalósítani szándékolt emberölések egyike vagy másika, vagy akár mindnyája kísérleti állapotban maradt és tehát *több ember megkísérelt szándékos megölése a Btk. 280. §-a alá eső büntett kísérlete*: Bjogi Hat. Tára V. k. 22. l. 531. szám).

A 280. § alkalmazhatóságának idevágólag szubjektív oldalról egyedüli feltétele, hogy a tettes szándéka legalább eshetőleg több ember megölésére irányult.

Igy a Curia is, midőn több emberen megkísérelt szándékos emberölést állapított meg, mikor vádlott kazánfűtő — a malomban kezelésére bízott kazán víztápláló csövének, valamint a víz állását jelző üvegcső csapjának elzárásával előidézni kívánt — robbantás útján törekedett a malom elpusztítására, amely cselekménye az akkor a kazánházban tartózkodó emberek életének kioltására irányuló esetleges szándékot is magában foglalja (Bjogi dtár 12. k. 151. l.). Legújabban kimondotta a Curia azt is, hogy a 280. § alkalmazandó azzal szemben is, ki a két ölési cselekmény közül az egyikben bűnsegédi tevékenységet fejtett ki (Bjt. 77. k. 200. l.). — Több emberen elkövetettnek tekintendő s így deliktum komplexum gyanánt mérlegelendő a többi ölési cselekmény akkor is, ha az egyik megölt a tettes házastársa vagy felmenő rokona (u. o. 67. k. 148., 74. k. 122. l.; ellenkezően *Isaák*).

Aberratio ictus esetén, ha a célbavett s megölt egyénen kívül más oly egyént is ért az ölésre alkalmas cselekvés (pl. lövés), kit a tettes nem látott, de akinek sérelmére elkövetett cselekmény gondatlanságból elkövetettnek minősül, nem a 280. §, hanem a szándékos és gondatlan emberölés anyagi halmazata állapítandó meg (így a Curia is: Bjt. 39. k. 297. l.).

Vitás lehet a minősítés oly esetben, amikor több emberen megkísérelt szándékos emberölés rablással konkurrál. Egyetlen szándékos emberölés kísérlete és rablás esetén ugyanis a 10—15 évig terjedhető fegyházzal büntetendő minősített rablás esete létesül (Btk. 349. § 1. bek. 2. p.), ám ha több a rablással kapcsolatban elkövetett szándékos emberölés kísérlete, erről a törvény nem szól. Adott esetben a Curia a 349. § 1. bek. 2. pontját alkalmazta a 280. §-ra való utalás nélkül (az elsőbíróság hivatkozott a 280. §-ra is), mert a Btk. 349. § 2. pontja összefoglalt büntettet konstruál éppúgy, mint a 349. § ut. bekezdése (szán-

dékos emberölés és rablás találkozása, büntetés életfogytiglani fegyház) minden megszorítás nélkül, miből következik — úgy mond a Curia — hogy több szándékos emberölés kísérlete esetén éppoly kevésbé lehet az összefoglalt büntetett több jogi egységre szétbontani, mint több bevégzés esetén s így az ez irányban fennforgó többség csak súlyosító körülményként mérlegelendő (Bjt. 71. k. 22. l.). A Curia ez álláspontja téves, mert ahhoz a képzelenséghez vezet, hogy a két emberen elkövetett szándékos emberölés kísérlete súlyosabban volna büntethető, mint ha azokkal kapcsolatban rablás is követtetett el, — míg ugyanis az előbbi esetben a 280. §-ba ütköző büntett kísérlete állapíttatik meg, melynek büntetése 3 évtől 15 évig terjedhető fegyház (Btk. 66. § és a 78. sz. döntvény, melynek értelmében a 3 évi minimum áthághatatlan), addig ha a tettes még rablást is követtetett el, úgy cselekménye a Curia szerint csak a 349. § 1. bek. 2. pontja szerint minősül, melyben ugyan 10—15 évi fegyházzal büntetendő, ám itt a 92. §-szal minimumban akár 6 havi börtön is megállapítható. A Curia felfogása tehát odajuttat, hogyha az emberölési kísérletek mellett rablás is követtetik el, ez a vádlottnak előnyére szolgálna, ami nyilván ellenkezik az anyagi igazsággal. Mindezekből folyólag egyedül az a megoldás a helyes, melynélfogva ily esetben megállapítandó a 280. §-ba ütköző büntett kísérlete s ezzel anyagi halmazatban a 344. (esetleg 345. vagy 346.) §-ba ütköző rablás büntette (helyesen *Degré*).

3. Indulatban elkövetett rögtönös szándékos emberölés.

Az erős felindulásban elkövetett rögtönös szándékos emberölés a típusnak legenyhébb változata. Az enyhítés alapja az Indokolás szavai szerint a felindulás magasabb fokában található, mely nem szünteti meg ugyan a tudatot s az akaratszabadságot, de azt elhomályosítja. A törvény így definiál: **Ha a szándék a tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtott: az emberölés tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő** (Btk. 281. § 1. bek.). Mellékbüntetésül itt is a hivatalvesztés mondandó ki (Btk. 289. §) s kiszabható pénzbüntetés (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.); helye van továbbá a kártérítés megállapításának (Btk. 292. §).

A törvény körülírásából kitűnőleg megállapítható, hogy a szándékos emberölés e neménél a szándéknak az a foka jellemzi

a bűncselekményt, melyet *dolus impetuosus*nak vagy *repentinus*-nak, *indulatos és rögtönös szándéknak* nevezünk, s amelynek jellemzői: a) az elhatározásnak indulat hatása alatti keletkezése és b) annak ugyanazon indulat hevében történt megvalósítása (v. ö. Tankönyvem I. k. 334. l.). A Btk. 281. §-ának alkalmazási területe tehát ott kezdődik, hol a felindulás — melyben a tettes szándéka keletkezett — *erős* és pedig annyira, hogy a megfontolást, tekintettel a végrehajtásig lefolyó idő rövid voltára kizárja, — de nem annyira, hogy az akarat szabad elhatározási képességét nyomná el. Ha ugyanis a felindulás nem volt annyira erős, hogy a megfontolás lehetőségét kizárta, a Btk. 279. §-ába ütköző szándékos emberölés állapítandó meg, — ha pedig az öntudatot s akaratelhatározási képességet is megszüntette, úgy a Btk. 76. §-a alapján nem számítható be a tettesnek a cselekmény.

a) **Erős felindulás.** Hangsúlyoznom kell, hogy nem mindenü érős felindulás esetén minősül a szándékos emberölés a Btk. 281. §-a szerint. *Finkey*-nek ama nézetével szemben, mely szerint az érős felindulás oka közömbös, azt a Curia által is elfogadott álláspontot teszem magamévá, hogy csakis az az érős felindulás viszi át az emberölést a 279. § köréből a 281. § körébe, melynek oka nem a tettesben, ennek személyes tulajdonságaiban vagy körülményeiben rejlik, hanem amely a *tettesen kívülfekvő okok* hatásaként áll elő és nemcsak *jóigilag igazolható*, de *erkölcsileg* — legalább bizonyos fokig — *menthető* (Bjogi dtár 8. k. 218. l.). Csakis az ily indulat szállítja le a cselekmény súlyát és indokolja ehhez képest a büntetésnek törvényi lefokozását.

Az érős felindulás fogalmát megvilágosítják a Curia következő kijelentései: az érős felindulás kelléke a gondolkodást vagy tisztánlátást elhomályosító avagy az elhatározási képességet lenyűgöző lelki állapot (Bjt. 74. k. 123. l.); az érős felindulás mindenkor a külső ható ok és az ö yéni diszpozíció összervedménye (Bjogi dtár 19. k. 114. l.); az érős felindulás relatív fogalom; megállapítása függ az egyéniségtől s annak személyes viszonyától; megállapítása tehát vádolt személyes viszonyainál fogva helyt foghat akkor is, mikor nem adta magát elő oly esemény, mely normális viszonyok között, az érős felindulás felgerjesztésére alkalmas volna; a szerelmi csalódás miatt búskomorrá lett, öngyilkosságra eltökélt s éppen öngyilkossági szándékának végrehajtása előtt állott egyénnel szemben az érős felindulás megállapításának alapjául szolgált annak az egyénnel a megpillantása, ki lelki egyensúlyát megingatta, s akinek az ő szemében csalfa magatartása miatt az élettől megválni készült (Bjt. 74. k. 125. l., u. o. 80. k. 7. l.); az érős felindulás megállapításának kelléke, hogy tettes közvetlenül a cselekvés elkövetése előtt oly érős ingernek legyen kitéve, mely az elhatározási képes-

észet csökkentő felindulás kiváltására alkalmas (u. o. 70. k. 243. l.); csak a tudatot elhomályosító felindultság szolgálhat a 281. § alkalmazásának alapjául (Bjogi dtár 18. k. 137. l.)

Az erős felindulás, mint említettem, csak akkor viszi a cselekményt a 281. § keretébe, ha annak előidézője valamely a tettesen *kívül fekvő ok*; ha tehát maga a tettes szolgáltatott okot a benne keletkezett felindulásra, avagy a felindulás a tettes lelki tulajdonságaiból, jelleméből, indulatra hajlamós természetéből, ittass voltából fakadt, a 281. § alkalmazása nem foghat helyt. Hogy viszont *mi az a külső ok*, mely a tettetést indulatba hozta, az *irrelevans* és tehát semmiként sem helyeselhető a Curiának ama régebbi gyakorlata, mely szerint a felindulás csak akkor állapítható meg, ha az a sértett magatartásából keletkezett (e régebbi gyakorlatra v. ö. Bjt. 6. k. 133., 19. k. 81., 32. k. 181., 36. k. 284., 40. k. 229. l.; Bjogi dtár 8. k. 218. l.; helyes utat vág s a judikaturát megfelelő irányba tereli *Vargha Ferenc*, v. ö. Az erős felindulás köre Bjt. 69. k. 1—6. l.).

Figyelemreméltó kijelentései a Curiának a következők: nem állapítható meg a felindulás szenvedély és harag alapján (Bjt. 24. k. 193. l.), nyomor és kétségbeesés esetén (u. o. 35. k. 55. l.) — vádlott ittassága nem állapít meg egymagában erős felindulást (u. o. 55. k. 69. l.), vádlott személyes viszonyai nem alkalmasak a 281. § alkalmazására: nagyanya, ki saját unokáját kétségbeeséséből megmente, a 279. § alapján büntetett (u. o. 19. k. 295. l.); mellőtetett az erős felindulás a férjnek hadifogsága alatt más férfitől teherbe esést nővel szemben, ki újszülött gyermekét megmente (u. o. k. 10. l.); 218. l.); mert az erős felindulás csak abban az esetben állapítható meg, ha kívülről jövő ingerlő hatás folytán szenvedett korlátozást vádlott akarat-elhatározásának függetlenségében (Bjogi dtár 18. k. 137. l.), viszont *ki van zárva az erős felindulás megállapítása, mikor jogtalan fellépésével maga a vádlott szolgáltatott okot a felindulást kiváltott magatartásra* (Bjt. 72. k. 214. l.; 73. k. 105. l., u. o. 107. l.), de nincs útjában az erős felindulás megállapításának, hogy garázda viseletével maga a vádlott idézte elő a verekedést, mely benne a felindulást kiváltotta, ha bántalmazólag csak akkor lépett fel, mikor dulakodás közben testvérét érte bántalom (u. o. 73. k. 252. l., *Degré* kifogásolja a határozatot; v. ö. még u. o. 67. k. 135. l., 72. k. 241. l.).

Mint a tettesen *kívül fekvő* — felindulást előidéző — okot fogta fel a Curia: hogy sértett tapintatlan fellépésével általános veszekedés okozója lett (Bjt. 75. k. 103. l.), hogy a vádlottól külön élő házastárs többszörös biztatás dacára nem tért vissza férjéhez és hogy e lépések eredménytelensége folytán vádlott öngyilkossági kísérletet követett el (u. o. 78. k. 13. l.); támadás, kergetés bottal, tettlegesség; civódás, tettleges küzdelem, üldözés indokok az erős felindulásra (u. o. 20. k. 33. l., 14. k. 203. l.; 16. k. 23. l., 20. k. 344. l.).

Viszont *nem minősítette* az ily külső okot erős felindulást előidézőnek : közönséges perpatvar esetében (u. o. 26. k. 346. l.), midőn sértett a vele életközösséget folytatott vádlottnak ama kérdésére, hogy őt miért hagyta el, gúnyos mosollyal azt felelte : «tudod jól, lesz ahogy lesz» (u. o. 68. k. 58. l.), midőn vádlott az őt egy ideig szerelmével hitegető leányt kikoszorazás után megszurta (u. o. 36. k. 290. l.) ; kimondotta a Curia, hogy sértettnek az a kijelentése, hogy a vele hét év óta ágyassági viszonyt folytatott vádlottal az életközösséget folytatni nem akarja s az a ténykedése, hogy vádlottal, amikor az őt megcsókolni akarta, magától eltaszította : nem tekinthető oly magatartásnak, mely az erős felindulásra alapul szolgálhatott volna (u. o. 68. k. 55. l.), továbbá, hogy vádlott feleségének elhódítása és élete sorsának megromlása miatti elkeseredés nem szolgálhat az erős felindulás megállapításának alapjául, ha az elkeseredés állandó volt, de nem dúl s a cselekmény hosszú időn át megfontolva, halogatva, ingadozva követte-tett el (u. o. 73. k. 188. l.) ; — mellőzte a Curia az erős felindulás megállapítását a férjnek hadifogsága alatt teherbe esett nővel szemben, ki újszülött gyermekét megölte (u. o. 72. k. 10. l.).

Egyebekben ma már állandó gyakorlat, hogy az erős felindulásnak nem kelléke, miszerint a felindulást sértett magatartása idézze elő (legutóbb Bjt. 73. k. 105., 78. k. 11. l.).

b) **Rögtöni végrehajtás** esetén minősül csak a cselekmény a 281. § szerint, azaz akkor, ha az indulatban keletkezett szándék még az indulat hevében, tehát a viszonyokhoz képest rövid időn belül hajtatott végre.

A joggyakorlat *rögtön végrehajtottnak* vette az ölést, bár vádlott az ölés elkövetése céljából eszközért, pisztolyért haza futott s visszatérve, az ölést nyomban elkövette (Bjt. 15. k. 258., 22. k. 317., 319. l., 19. k. 36., 78. k. 13. l.) ; viszont *nem vette rögtönnek* a végrehajtást, midőn a cselekmény elkövetése bizonyos idő múltán, majdnem orozva történt (u. o. 20. k. 340. l.), midőn az erős felindulást előidéző ok s a cselekmény elkövetése között egy napi időköz múlt el (u. o. 72. k. 219. l.)

c) **Bűnrészesség.** Vitán kívül álló tétel, hogy a tettes és bűnrészesek közül a Btk. 281. §-a csak annál vagy azoknál alkalmazható, kiknél az erős felindulás igazolást nyert (állandó gyakorlat, mely legutóbb a Curia következő elvi kijelentésében nyert kifejezést : Semmiségi okot nem képez, ha a tettes a Btk. 279. §-ába, a segéd a Btk. 281. §-ába ütköző büntettségben mondatott ki bűnösnek ; Bjt. 65. k. 16. l.).

d) **Az indulatos ölés enyhébb esete.** Kiemeltem, hogy csak a tettesen kívül eső okok hatásaként jelentkező igazolt erős felindulás esetén jöhet szóba a Btk. 281. §-a, illetve ennek fentközölt 1. bekezdése. Az nem feltétlenül szükséges, hogy a felindulás előidézésében magának a sértettnek legyen szerepe, de

viszont kétségtelen, hogyha azt egyenesen a sértett idézte fel, úgy a tettes cselekménye még enyhébb elbírálás alá esik. Ezt az eshetőséget tartotta szem előtt a törvény, midőn kimondotta, hogy : ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta vagy megsértette és az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtattott : a büntetés öt évig terjedhető börtönleend (Btk. 281. § 2. bek.). (Hivatalvesztés és kártérítés ez esetben is helyt fog, pénzbüntetés pedig kiszabható.)

A hozzátartozók fogalmára a Btk. 78. §-ában adott meghatározás irányadó, ami pedig a további feltételeket illeti, hangsúlyozom, hogy csak az a *bántalmazás* vagy *sértés* esik ide, mely *jogtalan* és *súlyos*. A *bántalmazásnak* nem kell testi sértésben nyilvánulnia, sőt ilyenkor az elkövetett ölés határos a jogos védelemben vagy legalább is a jogos védelem határainak menthető túllépése mellett elkövetett öléssel ; a tettegesség mindig a bántalmazás fogalma alá esik, a szóbeli támadás viszont a *megsértés* fogalmi körébe tartozik. A *jogtalanság* ismérve a szubjektív jog hiányára, a *súlyosság* kritériuma viszont egyfelől a bántalmazás vagy sértés objektív súlyára, másfelől arra a viszonyra utal, mely a megölt személyt a tetteshez vagy hozzátartozóihoz fűzi, sőt a súly kérdésének megítélésénél még a vonatkozó társadalmi felfogás is figyelembe veendő.

A bántalmazás és sértés, valamint annak súlyosságát illetően a Curia álláspontja a következő ítéletekben nyilatkozik meg : *súlyos bántalmazás, illetve sértés forog fenn*, súlyos szóbeli bántalom, folytonos érzékeny becsületsértés, arculütés (feleség a házastársi kötelesség teljesítése végett hozzá közeledő férjét arculütötte Bjt. 73. k. 37. l.), hajcibálás, orrbaütés, üvegdobás, ködobások esetén (Mutató 426—428. l.) ; többször kimondotta a Curia, hogy súlyos testi sértés okozása nem szükséges (Bjt. 22. k. 316. l., 26. k. 345. l.) és tehát, hogy a nyolc napon belül gyógyuló testi sértést okozott bántalmazás is ide esik (u. o. 32. k. 183. l.), ellenben : a nyomot nem hagyott egyszerű megütés a falusi földmunkások között *nem vonható a súlyos bántalmazás fogalma alá* (u. o. 78. k. 14. l.), amint hogy nem tekinthető súlyos bántalmazásnak, ha sértett az öt jogtalan magatartása miatt üldözött vádlott felé fordulva, bütykös végű, másfélujjnyi vastagságú somfabottal feléje csapott s kezét meg is ütötte (u. o. 68. k. 49. l.) és : vádlottnak és sértettnek egymáshoz való viszonyára tekintettel (egy háztartásban élő anyós és vő) nem képez súlyos bántalmazást sértettnek az a magatartása, hogy vádlottat szidalmazta, a házból kiutasította, reá vaskanalat és forró vízzel telt edényt fogott (u. o. 68. k. 57. l.) ; vádlottat súlyosan sértő dal éneklése nem súlyos bántalmazás (u. o. 53. k. 79. l.), nem minősített súlyos sértésnek a szidalmazás, mikor az éveken át együtt élő sér-

tett és vádlott már sokszor becsmérelték egymást és a tetteges bántalmazás is gyakori volt közöttük (Bjogi dtár 18. k. 140. l.). A német bírói gyakorlatban a német btk. 213. §-a (mely közelesik a Btk. 281. §-ához) nyert alkalmazást, midőn a sértett vádlottal szemben házastársi kötelességét súlyosan megsértette (tartósan elhanyagolta a nejét s megtagadta eltartását, v. ö. HöchstRR. III. évf. 10. l.).

A súlyos sértés, illetve bántalmazás *nem minősítettett jogtalan*nak s ez okon mellőzte a Curia a 281. § 2. bekezdésének alkalmazását : oly tetteges bántalmazás esetén, melyet vádlott eljárása idézett elő (Bjt. 32. k. 181. l.), — midőn a férj házasságtörésen rajtakapott nejét és szeretőjét bántalmazta (u. o. 16. k. 2. l.), — az apa részéről történt bántalmazás (u. o. 3. k. 168. l.), — az após részéről történt fellökés és szidalmazás (u. o. 3. k. 120. l.) esetén is mellőzve lett a 281. § 2. pontjának alkalmazása ; kimondotta a Curia, hogy az iparostanonc vádlottnak a házi fegyelmi jog körén belül történt megfenyítése (arcul ütése) nem oly jogtalan és súlyos bántalmazás, mely a 281. § 2. bek.-ének alkalmazásba vételére alapul szolgálhatna (u. o. 70. k. 15. l.); — elvi éllel jelentette ki továbbá legfelsőbb bíróságunk, hogy : ha a sértett jogos téren mozog és a tettesnek az igazat mondja, akkor a tettes felháborodása nem lehet őszinte (Bjogi dtár 14. k. 28. l.).

e) **Az indulatos ölés súlyosabb esete.** Egész különállón szól a törvény felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak vagy házastársnak erős felindulásban elkövetett megöléséről, mely büntett őt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő (Btk. 281. § 3. bek.). (mellékbüntetésként pénzbüntetés is kiszabható ; 1927 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.) Hogy itt a vérségi és erkölcsi kötelék védelme címén súlyosítja a törvény — sajtászerű módon a speciális minimumnak két évről 5 évre emelésével — a büntetést, az nyilvánvaló s viszont abból, hogy e rendelkezést nem az első bekezdés után tette, az is kétségtelen, hogy a második bekezdés ide nem hat ki (így a Curia is elvi kijelentéssel ; Bjogi Hat. Tára IV. k. 135. l.), tehát bár a megölt fel- vagy lemenő rokon, avagy házastárs jogtalan és súlyos bántalmazása vagy megsértése idézte is elő a tettes felindulását, ki *ex justo dolore* cselekedett ; ezen a címen a 281. § második bekezdése nem hívható fel (újabbán Bjt. 73. k. 37. l., Bjogi dtár 8. k. 181., 13. k. 14. l.).

Feltűnő azonban, hogy míg a 281. §-nak úgy első, mint második bekezdésében a törvény feltételül a rögtöni végrehajtást is megkívánja, itt a harmadik bekezdésben azt nem említi, az Indokolásból azonban megállapítható, hogy e harmadik bekezdés is csak a rögtön történt elkövetés esetén alkalmazható.

f) **Halmazat.** Ha több embert ölt meg a tettes erős felindulásban, a cselekmény megmarad a Btk. 281. §-ának keretei között

annál is inkább, mert itt a büntetés maximumának (10 év) emelése (15 évre) a halmazati szabályok értelmében (99. és 100. §§) helyt foghat; különben is a 280. § nyilván csak a 279. §-ban meghatározott szándékos emberölésre vonatkozik.

A Curia eleinte a 280. §-t alkalmazta (Bjt. 31. k. 254. l., 33. k. 352. l.), ma már állandó gyakorlat, hogy ily esetben anyagi halmazat állapítandó meg (Bjt. 73. k. 10. l., 74. k. 62. l., 75. k. 58. l.).

g) Büntetés-kiszabás. A tudomány tanítása (v. ö. Tankönyvem I. k. 459. l.) és a Curia állandó gyakorlata szerint az enyhébb minősítést maga után vonó ténykörülmeny a büntetés kiszabásánál enyhítő körülmény gyanánt újból figyelembe nem vehető, következésképp az erős felindulás a Btk. 281. §-a alá eső bűncselekménynél enyhítőül már nem értékelhető (állandó gyakorlat: Bjt. 41. k. 55., 56. l., 271. l., 48. k. 149. l.). Újabban a Curia két ízben is áttörte ezt az elvi szabályt, kimondván, hogy az a körülmény, miszerint a minősítés a 281. § alapján történt, nem zárja ki elvileg azt, hogy az erős felindulás nagyobb foka enyhítő körülményként mérlegeltessék, mert az indulatoknak a pszichológia szerint számtalan erősségi fokozata van s minél nagyobb az indulat intenzitása, annál jobban gátolja az az értelemben gyökerező motivációt és annál jobban csökkenti az értelmés akaratot s ebből folyólag a beszámítást is (Bjt. 70. k. 247. l.), ugyanígy legutóbb kifejezésre juttatja a Curia, hogy a felindulás oly mértékben is fennforoghat, mely a minősítéshez szükséges határon túl többletként jelentkezik, mikor is e többlet enyhítő körülményként értékelendő (u. o. 72. k. 236. l.). A Curia gyakorlatának ez az irányváltozása, melyet *Degré* is magáévá tesz, elméletileg nem kifogásolható, az új elv gyakorlati megvalósítása azonban nézetem szerint igen nehéz, mert míg a legalsó határ (öntudatlanságig fokozódó felindulás) még csak meghatározható, de a csupán mennyiségi különbségre utaló «többlet» kérdése alig.

B) Gondatlan emberölés.

A *gondatlan emberölés* az objektív oldalt illetően teljesen megegyezik a szándékos emberöléssel; ami az emberölésnek e két nemét megkülönbözteti, az a szubjektív oldalon van: ott szándék kell, itt gondatlanság elég.

1. A gondatlan emberölés fogalmát a törvény következőleg határozza meg **az emberölés vétségét követi el, aki gondatlansága által embernek halálát okozta** (Btk. 290. §). E körülírás, mely egyenes leszármazója a német bir. btk. definíciójának (Wer durch Fahrlässigkeit den Tod eines Menschen verursacht... 222. §), azzal abban a közös hibában szenved, hogy a gondatlanságot mint az eredmény okozóját állítja be, holott az eredményt nem a gondatlanság (aminthogy szándékos emberölésnél is nem a szándék), hanem a tettesnek tevékenysége (tevése vagy mulasztása) idézi elő; a gondatlanság a tevékenység kauzalitásának reális vagy potenciális tudata kapcsolatban a tevékenységre irányuló akarattal, illetve a nézetem szerint helyes motívumelmélet szemszögéből: gondatlanság forog fenn, ha a cselekvőt a bűncselekmény köteleességellenes elkövetésére a beállott eredmény elmaradásához fűzött remény indította, vagy attól az eredményképzet, mert hiányzott, bár meg kellett s lehetett volna, nem tartotta vissza. Jól mondja Liszt, hogy ennek a fogalmi körülírásnak a mintájára a szándékos emberölést így kellene meghatározni: Aki szándékossága által embernek halálát okozza, mi nyilván éppúgy legalább is szépséghiba lenne, mint a fenti definíció. A svájci javaslat és német ellentervezet már kifogástalan meghatározást adnak (ez utóbbi pl. így Wer fahrlässig einen andern tötet, még jobb az 1925-ik évi Amtlicher Entwurf szövege «232. §. Wer fahrlässig den Tod eines anderen verursacht»; ugyanígy az 1927. évi német javaslat 258. §-a; lényegileg így az 1915-ik évi svájci javaslat 108. §-a). A helyes körülírás ez lehetne: aki az emberölést gondatlanságból követi el (ad normam 437. §), vagy még precízebb: aki más ember halálát okozó cselekményt gondatlanságból követ el (némileg így fogalmaz a 455. §).

2. A gondatlan emberölés fogalmának három ismérve van: 1. a bekövetkezett *halálos eredmény*; 2. ennek a tettes cselekményével való *okozati összefüggése*, és 3. e cselekményt az eredményre való vonatkozásában átfogó *gondatlanság*. Ezek az ismérvek különösebb megvilágítást nem igényelnek, mert a két utolsó az általános részben találja kifejtését (v. ö. Tankönyvem I. k. 94—106. és 336—340. l.), az első meg ténykérdés.

Mégis a kulpát illetően kiemelem, hogy — tekintettel a testi sértés fejezetében ismertetendő halált okozó súlyos testi sértés büntetétére (Btk. 306. §) — többeknek nézete szerint a gondat-

lan emberölés tevékenységére vonatkozással a tettesi szándék-
nak nem szabad egyáltalán testi sértésre irányulnia, mert külön-
ben nem gondatlan emberölésről, hanem halált okozó testi sér-
tésről van szó (így *Liszt, Thomsen*, nálunk *Illés*) részemről egy-
felől a törvény szavai, másfelől az Indokolás vonatkozó helye
nyomán *Finkey* nézetéhez csatlakozom, ki abban az esetben,
ha a sértett halála szándékos könnyű testi sértésből állott elő,
gondatlan emberölést állapít meg.

A bírói gyakorlatnak a gondatlanságra vonatkozólag tett kijelen-
téseit néhány főbb szempont szerint csoportosítva, a következő képet
nyerjük :

1. *Orvoslás* s ezzel kapcsolatos tevékenység körüli gondatlanság álla-
pított meg : az orvos terhére azon az alapon, hogy nem szükséges beava-
kozást eszközölt, azt a fennálló szabályok ellenére második orvos közre-
működése nélkül eszközölte s a beavatkozás alkalmával történt méhátfúró-
dást fel nem ismerte (Bjt. 70. k. 73. l.) ; az a szülésznő, ki elmulasztja a ter-
hesség, szülés és gyermekágy szokatlan és veszedelmes eseteiben jókor
orvosi segedelem után küldeni, ha a terhes vagy szülőnő a terhesség vagy
szülés folytán elhal, a Btk. 290. §-ába ütköző s a 291. § szerint minősülő
emberölés vétségében bűnös (*elvi*, Bjogi Hat Tára IV. k. 382. l.) ; gondatlan-
ság állapított meg a szülésznő terhére, ki bár észlelte, hogy a szülőnő
méhlepénye egészben nem távozott el, nem csupán orvost nem hivatott,
hanem a méhlepény maradékát saját szabályellenes működésével ipar-
kodott eltávolítani s ezáltal a szülőnő halálát idézte elő (Bjt. 78. k. 52. l.) ;
a szülésznő terhére, ki a bekövetkező szülés előtt ok nélkül távozik, ha
távollétében a szülőnő elvérzés folytán meghal (u. o. 62. k. 235. l.) ; a Btk.
290. §-a alapján bűnös a férj, ki a már huzamos időn át vajudó s a vett
értesülés szerint rendellenes szülés előtt álló nejéhez nem hív orvost, (u. o.
59. k. 21. l.) ; aki a szüléshez előkészületet nem téve és másnak segélyét
igénybe nem véve, a köldökszinór elvágása után az újszülöttet egy szok-
nyába takarta és maga mellett az ágyban, a dűnyha alatt helyezte el és a
gyermek addig, míg vádolt aludt, fulladás következtében meghalt (Bjogi
dtár I. k. 241. l.) ; hasonlóan emberölés vétsége állapított meg az anyá-
val szemben, mikor az újszülött halálát az idézte elő, hogy az anya a szü-
lésre előkészületet nem tett, szülésznőt nem hivatott s az újszülöttet a
szülés után egy órán át gondozás nélkül hagyta (Bjt. 78. k. 12. l.) ; a terhes
nő köteletségének helyes meghatározásával találkozunk a Reichsgericht
II. btó tanácsának egyik legutóbb hozott ítéletében : «es bestehe eine
Rechtspflicht der Schwangeren, die zur Erhaltung des Lebens des Kindes
erforderlichen Massnahmen zu treffen und demgemäss eine sich etwa nötig
machende Hilfeleistung zu ermöglichen» (v. ö. HöchstRR. III. évf. 68. l.) ;
— köteleשמulasztást követ el az orvos, ki a vényen a gyógyszer súlyjel-
zését betűkkel nem tünteti fel és a rendelt adag megjelölésénél a legkörül-
tekintőbb gondossággal nem ügyel a gyógyszer súlyát kifejező szám pon-
tosságára (u. o. 79. k. 132. l.) ; — gondatlanság címén büntettetett a gyógy-
szerészsegéd, ki a rendelt orvosság helyett más anyagot szolgáltatott ki,

melynek bevétele folytán a beteg meghalt (u. o. 71. k. 228. l.); — gondatlanság címén büntetett a kuruzsló, ki a beteget megfertőzte (u. o. 59. k. 21. l.); a német bírói gyakorlatban gondatlanságért büntették azt, ki ahelyett, hogy orvosról gondoskodott volna, a beteget az ú. n. Gesundbeten útján kuruzsolta s így annak halálát idézte elő (*Olshausen* 995. l.).

2. *Üzemi gondatlanság* fennforgása címén büntetett a Curia, midőn a vaspályatulajdonos üzemvezetőül szükséges képesítéssel nem bíró egyént alkalmazott és eltúrte annak oly mulasztását, amelynek következése a vaspályán levő személyek veszélyeztetése, illetőleg pusztulása volt (Bjogidtár 8. k. 112. l.); gyáros felelősségét nem szünteti meg az, hogy a közgazgatási hatóságok az üzemet a vizsgálatok alkalmával rendben levőnek találták (u. o. 174. l.); gondatlanságért büntetett a szeszfőző, ki túlságos gőz használata által robbanást okozott (Bjt. 15. k. 366. l.); — a foglalkozására nézve egyszerű gépkezelő, ki megfelelő szakértő alkalmazásának mellőzésével vállalkozott a gépkazán szerkezetében készített újításnak kipróbálására, amely mulasztásban rejlő gondatlanság folytán embernek halála következett be (Bjogidtár 12. k. 45. l.). A német bírói gyakorlat gondatlanságot állapított meg, midőn a gépvezető a gyárban nem tette meg a szükséges elővigyázati intézkedéseket, midőn a gép eladója nem figyelmeztette a vevőt az üzem veszélyeire (*Olshausen* 996. l.).

3. *Hajtás, gépkocsivezetés* körüli gondatlanság kérdésénél már a közönséges gondosságnak és elővigyázatnak elmulasztása figyelembe jön, így kimondotta a Curia, hogy vádlott gondatlansága abban áll, hogy a helyszínen bekövetkezett s az előre való szabad kilátást is korlátozó nagymérvű kocsitorlódás dacára a bárminemű jármű vezetőjétől a megkívánt közönséges gondosságot és elővigyázatot elmulasztotta azzal, hogy az előbb leírt helyzetben nem gondolt arra az eshetőségre, hogy a gépkocsi előtt álló villanyos háta mögül, ahonnan a gépkocsi nem volt látható, valaki oly időben léphet a gépkocsi előtt az úttestre, hogy ennek folytán testi épségében baj érheti (Bjt. 64. k. 70. l.); automobilvezető gondatlansága megállapított azon az alapon, hogy lovak ijedezése folytán fokozódó veszélyt látva, csupán meglassította a menetet, de a gépkocsit meg nem állította (u. o. 69. k. 86. l.); ki ittas állapotban lovait nem volt képes kellő elővigyázattal hajtani s mást elgázolt, mert már akkor gondatlan volt, mikor megittasodott, bár tudta, hogy fogatát még haza kell hajtani (Bjogidtár 2. k. 31. l.) Idevágólag a joggyakorlatnak több alkalma volt a Btk. 310. §-ával kapcsolatban megnyilatkozni. A német bíróságok *judikaturájából* figyelemreméltó ítéletek, melyekben a gondatlanság megállapítást nyert, amikor a gépkocsivezető nem számolt eléggé a közönség gondatlanságával és könnyelműségével, — amikor nem élt a szokott figyelmeztető jelzéssel, — amikor tovább vezette a kocsit, bár észrevette, hogy csakhamar el fog aludni, — midőn ittasság volt az oka a szabálytalan vezetésnek (*Olshausen* 997. l.).

4. *Vegyes természetű gondatlansági esetek*: midőn vádlott a dajkaságba fogadott csecsemőt hiányosan táplálta, annak ápolását elhanyagolta s ezáltal annak halálát okozta (Bjt. 63. k. 212. l.); de kimondotta a Curia, hogy annak a részéről, akinek felügyeletére másfél éves korú gyermek van bízva, a köteles gondosság kifejtéséhez nem okvetlenül szükséges

a felügyelet alatt álló gyermeknek állandó szemmel tartása ; ez lehetetlen is oly szegénysorsú egyénnél, akit a háztartás gondja leköt ; a felügyeletre hivatott eleget tesz kötelességének azzal, ha előzetes megfigyelés és körültekintés után oly körülmények között hagyja a gyermeket, hogy emberi belátás szerint ennek egészségét és testi épségét veszély nem fenyegetheti (Bjogi dtár 12. k. 102. l.) ; *állandó gyakorlat* ; megállapított a gondatlanság annak terhén : aki előtte ismeretlen összetételű folyadékot használt fel közfogyasztásra szánt pálinka készítésére, midőn e pálinka fogyasztása haláleset okozója lett (Bjt. 65. köt. 44. l.) ; ki fegyvert másnak kijavítás végett átad, annélkül, hogy azt a fegyvert töltött voltára figyelmeztetné, — valamint ki a javítás céljából átvett fegyvert nem vizsgálja meg előre, vajjon meg van-e az töltve vagy nem, — midőn a fegyver elsülése által valakinek halála okoztatott (Bjogi dtár 1. k. 123. l.) ; ki tréfából folytatott birkózás közben sértett nyakát úgy megszorította, hogy az agyhüdeses fulladás folytán nyomban meghalt (u. o. 235. l.) ; ki a bérlemény használatában lakói személyének biztonságára a kellő óvintézkedéseket megtenni elmulasztotta s ez által más halálát okozta (u. o. 2. k. 246. l.) ; ki a néhai sértettel arra fogadott, hogy ez egy liter pálinkát egy hajtásra megiszik, ami meg is történt ; az erős pálinkának egyszerre történt elfogyasztása által előidézett heveny alkoholféregzés halált idézett elő (u. o. 8. k. 64. l.) ; az a szesz mérő, aki a tudomása szerint is alkoholisták vevőnek azonnal való elfogyasztásra rövid időköz alatt 11 deci rumot szolgáltatott ki, amit az meg is ivott ; az erős szesztartalmú ital alkoholféregzést idézett elő (u. o. 123. l.) ; aki nem gondoskodott arról, hogy a kocsmaház udvarán levő, a kocsmá forgalmán kívül nem eső kút megfelelő magas kávával vagy más védőkészülékkel el legyen látva (Bjt. 79. k. 147. l.) ; vádlott gondatlansága abban áll, hogy a sértett családjának kellő szakismeret és óvatosság nélkül adott át elkészítés és elfogyasztás céljából oly gombát, amely között számos fajta — a köztudomás szerint is — életveszélyesen mérgező hatású ; fokozta e gondatlanságot az, hogy a gombát két oldalról jövő óvó figyelmeztetés dacára adta át és türte, hogy abból vele együtt az egész család egyék (Jogi H. 1927. júl. 31. m.) ; adott esetben következő megokolással kísérte a Curia marasztaló ítéletét : az élet közönséges tapasztalataira alakul az a követelmény, hogyha valaki valamely súlyos tárgyat emberek számára nyitva álló helyen lerak vagy elhelyez, az elhelyezésnek oly módon kell történnie, hogy ez a tárgy az azon a területen megforduló egyének testi épségét vagy életét veszéllyel ne fenyegetse. Ezt a követelményt tartva szem előtt, rendelkezik a Kbt. 118. §-a akkép, hogy kihágást követ el, aki olyan tárgyakat, melyek eldőlése által az utcán, udvaron vagy más járt helyen levő egyének megsérülhetnek, a kellő megerősítés nélkül állít ki ; — a vádlottakat ezen elemi és ezen tételes jogszabályokon kívül az általuk ismert az a körülmény, hogy az elhelyezés színhelyéül szolgáló tér a környékbeli gyermekeknek játszóhelye volt, még különösebb óvatosságra és körültekintésre is kötelezte, mert közönséges gondossággal előre látniok lehetett, hogy a gyermekek a falhoz támasztott reklámtárgyakat is felhasználják arra, hogy azokon játszadozzanak, mászkáljanak, ami a megállapított tények szerint be is következett ; — minthogy a vádlottaknak ezekben megnyilvánult gondatlansága és a bekövetkezett halálos eredmény egymással oki össze-

függésben állanak, vádlottak a Btk. 290. §-ába ütköző emberölés vétségében bűnösöknek voltak kimondandók (Jogi H. 1928. jan. 15. sz.).

A bírói gyakorlatban kifejeződött elvek szem előtt tartásával megállapítható, hogy az emberélet lehető megóvása mint jogparancs általában a másokra életveszélyt hozó cselekvéstől való tartózkodásra, illetve arra kötelez, hogyha valaki — többnyire hivatásánál fogva — kénytelen ily veszélyes helyzetet teremteni, ezt olyképp tegye, hogy abból másra kár ne háramolhassék (a veszélyes helyzetektől való teljes tartózkodásra kötelezés megbéníthatná a haladást, v. ö. Tankönyvem I. k. 418. l.). Évégből mindenesetre meg kell tennie mindazokat az intézkedéseket, melyek akár jogszabályon (törvény, rendelet, szokásjog), akár a közönséges tapasztalatból eredő életszabályon alapulnak s itt megjegyzendő, hogy az óvóintézkedés tételére kötelező jogszabály megtartása nem jelent feltétlen mentességet, nem különösen akkor, amikor a helyzet speciális körülményei azon túlmenő gondosság kifejtését kötelezi. Erre utal a Curianak az az elvi kijelentése, hogy: valamely szakmunka végzésénél kifejlődött szokásra, mint mentő körülményre sikerrel csak akkor lehet hivatkozni, ha a szokással a kellő gondosság is jár (Bjogi Hat. Tára IV. k. 381. sz.).

Egyebekben általános elvi szabály; hogy amikor a beállott eredmény messze túlhaladta azokat az eshetőségeket, melyeket a vádlott cselekményének következményeként elképzelhetett gondatlanság nem állapítható meg, mert az eredmény előreláthatása a büntetőjogi kulpának előfeltétele (Bjogi dtár 19. k. 141. l.). A gondatlanság újabb irodalmából v. ö. *Sauer*: Grundlagen 577. s köv. l., *Hafter*: Lehrbuch 119. s köv. l.

3. **A kulpák kompenzációja.** Általánosan helyeselt tétel az irodalomban (*Finkey, Degré, Vámbéry*), hogy a kulpózus tettes bűnössége kötelességellenességen alapulván: ezen a sértett vagy a másik vádlott gondatlansága nem változtat (v. ö. Tankönyvem I. k. 342. l.). Ezt a jogelvet teljes mértékben elismerte a Curia következő elvi határozata: Vádlott büntetőjogi felelősséggel járó gondatlanságának megállapíthatásán mit sem változtat az, hogy a sértett is gondatlan volt s hogy az eredmény bekövetkezésére a sértett gondatlansága is közrehatott; sőt még az sem, ha a sértett gondatlansága nélkül e jogsértő eredmény egyáltalán nem is állott volna elő (Bjogi Hat. Tára 7. k. 46. l. 787. sz., v. ö. még Bjt. 79. k. 132. l.). Ugyanitt mondja ki a Curia azt a gon-

datlanság fogalmából nyilván következő tételt is, hogy : a gondatlanságból elkövetett bűncselekményeknél *ki van zárva a bűnrészesség minden formája* (v. ö. u. o.).

4. A **halmazat** kérdésében a joggyakorlat nyomán a következő irodalmilag is helyeselt tételeket emelem ki : anyagi halmazat, midőn több ember halt meg, — midőn egy gondatlanság eredménye halál és testi sértés ; — magzatelhajtással anyagi halmazatban van a gondatlan emberölés, midőn a magzatelhajtás folytán a terhes nő halála következett be (Mutató 437—438. l.) ; — a gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége mellett a Kbt. 92. §-a alá eső közegészség elleni kihágás mint külön és önálló cselekmény a Btk. 96. §-ának alkalmazásával büntetendő (elvi ; Bjogi Hat. Tára IV. k. 314. sz.) ; — a Btk. 290. §-a alá eső emberölés vétségének és az 1893 : XXVIII. t.-c. 37. § 1. bek. alá eső kihágásnak (ipari baleset elleni védelemről szóló törvényben előírt kötelezettségek teljesítésének elmulasztása) anyagi halmazatát kell megállapítani, ha a sértett halálát az idézett t.-c. 1. § b) pontja alá eső mulasztása idézte elő (Bjogi dtár 10. k. 70. l.).

5. **Büntetés.** A gondatlan emberölés **három évig terjedhető fogházzal büntetendő** (Btk. 290. §), mellékbüntetés alkalmazását a Btk. nem írja elő, az 1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bekezdése alapján azonban pénzbüntetés kiszabható ; a kártérítés megállapítandó.

Előfordult esetben kimondotta a Curia, hogy az a körülmény, hogy vádlott az utolsó pillanatban minden lehető elkövetett, hogy a gondatlansága által előidézett veszélyes helyzet súlyosabb következményeit elháríthassa — enyhítőül nem mérlegelhető, mert ez kötelessége volt, aminek elmulasztása súlyosító körülménynek volt volna veendő (Bjt. 75. k. 75. l.).

6. **Minősített gondatlan emberölés** forog fenn, ha a halál az azt okozónak hivatásában vagy foglalkozásában való járatlanságából, hanyagságából vagy azok szabályainak megszegéséből származott (Btk. 291. §. 1. bek.). Az irodalomban ez esetet *ipari kulpából* elkövetettnek nevezik s általában súlyosabbnak minősítik, mint az egyszerű gondatlanságból elkövetett emberölést (a Btk. e gondolatot azzal juttatja kifejezésre, hogy a szabadságvesztésbüntetés változatlanul hagyása — három évig terjedhető fogház — mellett mellékpénzbüntetés — 100—2000 frt, azaz 40—1600 pengő — kiszabását is előírja ; az 1928 : X. t.-c. óta ez a különbség ugyan elenyészett, a jogászi közvélemény mindazonáltal ma is súlyosabbnak tekinti a 291. § alá vonható gon-

datlan emberölést, mint azt, mely a 290. § alá esik). Ez a súlyosabb minősítés azonban nézetem szerint téves, mert a hivatásnak értékelése csak annyiban jelentős, amennyiben a gondatlanság és véletlenség közötti határvonalat a gondatlanság területének bővítésével kitólja és illetőleg arra utal, hogy ami a laikus irányában még véletlen, az a szakemberrel szemben már gondatlanság. Csak a köteleességek körök különbözők, de nem a bűnösség foka. A büntetéstételeknek törvénybeli különbsége tehát helytelen s odavezethet, ahova *Löffler* szerint (v. ö. *Vergl. Darst. Bes. T. V. k. 261. l.*) a német judikatura jutott, mely a szülésznőt, ki kerékpárral mást elgázolt, súlyosabban büntette, ha szülésre sietett, s enyhébben, ha csak kirándulásra ment, mert az előbbi esetben hivatásának gyakorlása közben (?!) volt gondatlan, az utóbbi esetben pedig mint magánszemély (v. ö. még *Tankönyvem II. k. 434. l.*). Nézetem szerint in concreto lehet, hogy a hivatás során gondatlanságból elkövetett emberölés aránylag csekély súlyú, mert a cselekvő tett ugyan elővigyázati intézkedéseket, csak hogy nem eleget, — a közönséges gondatlanságból elkövetett emberölés pedig súlyosabb, mert a tettes minden meggondolás nélkül cselekedett s még azt a legkisebb jóakaratot sem tanusította, mellyel az eredményt elháríthatta volna (v. ö. *Tankönyvem I. k. 341—342. l.*). Az a rendelkezése a törvénynek, mellyel mellékbüntetésként a foglalkozás gyakorlásától való eltiltást fakultatíve előírja, mindenesetre helyes, mert ezzel — mint tulajdonképpen biztonsági intézkedéssel — a társadalom védelmére siet.

Hivatáson vagy foglalkozáson a polgári életben folytatott állandó és szakszerű oly működés értendő, melyet annak gyakorlója maga választott; a szülő ebbeli minősége ennél fogva nem esik ide.

Az újabb bírói gyakorlatból jelentősek a következő kijelentések: Az a szülésznő, aki elmulasztja a terhesség, szülés és gyermekágy szokatlan és veszedelmes eseteiben jókor orvosi segedelem után küldeni, ha a terhes vagy szülönő a terhesség vagy szülés folytán meghal, a Btk. 290. §-ába ütköző s a 291. §. szerint minősülő emberölés vétségében bűnös (Bjog Hat. Tára IV. köt. 139. l.); a szülésznő által a szülönő beleegyezésével elkövetett s ennek halálát előidézett magzatelhajtást a Curia a 291. § alá vonta (Bjt. 69. k. 83. l.), e határozathoz azonban szó fér, mert a szülésznőnek tiltva van a terhes nő méhüregébe benyúlni, amennyiben tehát ezt mégis megteszi, e tevékenysége nem tekinthető a szülésznői hivatás teljesítése közben elkövetettnek (helyesen *Gazdik*); kimondotta a Curia, hogy a

Btk. 291. §-a csak azok ellen alkalmazható, akik oly hivatást teljesítenek vagy oly foglalkozást gyakorolnak, amelyhez megfelelő előképzettség vagy hatósági engedély szükséges (Bjt. 59. köt. 205. l.); az, hogy vádlott abban a szakban szakvizsgát tett legyen, azonban nem szükséges (Bjogi dtár 1. k. 291. l.); a Btk. 291. §-a alapján büntette a Curia azt a gyógyszerész-segédet, ki a rendelt orvosság helyett más anyagot szolgáltatott ki, melynek bevétele következtében a beteg meghalt (Bjt. 61. k. 228. l.); az automobilvezető gondatlansága esetén néha a Curia a 291. (Bjogi dtár 3. k. 61. l. és 6. k. 250. l.), máskor csak a 290. § szerint szabja ki a büntetést (Bjt. 64. k. 68. l.), mindenesetre helyesebb az előbbi álláspont, mert az automobilvezetés szakfoglalkozás, de az oly egyén gondatlansága, ki a gépkocsivezetést nem hivatás vagy foglalkozás gyanánt űzi, a Curia helyes megállapítása szerint nem esik a Btk. 291. §-a alá még akkor sem, ha a gépkocsi vezetése hatósági jogosítvánnyal bír (Bjt. 69. k. 85. l.), a szigorúbb minősítés alapja ugyanis a hivatásszerűség s nem a képesítettség s a hivatásszerűség amatőrnél meg nem állapítható (helyesen *Degré*).

A gondatlan emberölés e minősített esete **három évig terjedhető fogházzal** (a mellékpénzbüntetésre vonatkozó rendelkezés az 1928 : X. t.-c. 3. §. 1. bekezdése értelmében elesik, a 3. bek.; feltételeinek fenforgása esetében azonban kiszabható pénzbüntetés is) **büntetendő** (Btk. 291. § első bek.); mellékbüntetésül : **a bíróság a bűnösnek talált személyt azon hivatás vagy foglalkozás gyakorlatától belátása szerint végképpen vagy határozott időtartamra eltilthatja és a gyakorlat ismételi megengedését újabb vizsgától vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé** (Btk. 291. § 2. bek.). E mellékbüntetés kiszabása fakultatív.

A foglalkozástól való eltiltás kimondásának vagy a Bn. 36. §-a alapján mellőzhetésének kérdésében irányadóul szolgálhat a Curia következő ítélete :

A bíróságnak, amikor a felett dönt, hogy alkalmazza-e a vádlottra a Btk. 291. §-ának 2. bekezdésében meghatározott mellékbüntetést vagy pedig mellőzze-e azt a Bn. 36. §-a alapján, — arra kell figyelemmel lennie s azt kell vizsgálnia, vajjon veszélyezteti-e a közérdeket az, ha a vádlott foglalkozását tovább is gyakorolja. Ennek a vizsgálatánál pedig a cselekmény tárgyi minősége az irányadó. Ezekre való tekintettel a m. kir. Curia úgy találta, hogy veszélyezteti a közérdeket az, ha vádlott gépkocsiveetői foglalkozását bizonyos ideig gyakorolja ; s hogy ennél fogva nem indokolt a Btk. 291. § 2. és a Btk. 310. § 3. bekezdésében meghatározott mellékbüntetésnek : a foglalkozás gyakorlatától való eltiltásnak a Bn. 36. §-a alapján való mellőzése. (Jogi Hírlap, 1928. febr. 12. sz.).

5. §. Az emberölés különleges nemei.

A Btk. hasonlóan a külföldi törvényhozási munkálatokhoz, az emberölés fogalmi köréből kiemel néhány alakot s ezeket külön állásba helyezi, privilegizálja. A kiválasztást és enyhébb büntetést majd a *tettesnek*, majd a *sértettnek* sajátlagos körülményei indokolják, majd pedig a *társadalmi felfogás* vonja maga után. Büntetőtörvénykönyvünk vonatkozó szabályai szerint az emberölésnek ily különleges nemei: 1. a *gyermekölés* (Btk. 284. §); 2. a *kivánságra való ölés* (Btk. 282. §); 3. az *öngyilkosságnál való részesség* (Btk. 283. § 1. bek.) és 4. az *amerikai párbaj* (Btk. 283. § 2. bek.).

1. A gyermekölés.

A gyermekölés, melyen az újszülött törvénytelen gyermeknek az anya által elkövetett megölése értendő, csak a legutolsó időkben nyert különállást.

1. A *római jog* e fogalmat egyáltalán nem ismerte: az *eyyházjog* már operál azzal, de éppen nem enyhébben, sőt súlyosabban bünteti az annak alája eső tényálladékat. Ezen az állásponton van a *Carolina* is, mely az élve eltemetetés és karóbahúzás büntetését csak abban az esetben engedi alkalmazni, amikor «solche Übel oft geschehen», egyébként a gyermekgyilkos anya vízbefojtását rendeli el; e büntetést többhelyütt a lefejezés váltja fel. Az enyhébb felfogás, melynek nyomait már a XIV. századbeli jogkönyvekben is megtaláljuk (a becsületmentés szerepel mint az enyhítés indoka), csak a *XVIII. század irodalmában* (Leyser, Servin, Pestalozzi) talál visszhangra s ettől az időtől fogva mindjobban megerősödik az a felfogás, mely szerint a gyermekölés, mint speciális delictum kiválasztandó és tekintettel a tettes különleges helyzetére és körülményeire, igen enyhén büntetendő. Egyideig még a prevenció gondolata kísért; így az 1794-ik évi *porosz Landrecht* előírja, hogy az anyák 14-ik életévüket betöltött leánygyermeküket a terhesség jeleiről s a köldökzsinór elkötéséről felvilágosítsák s meghagyja egyebek között, hogy a teherbe esett nő bábához menjen, ki a netáni házasságon kívüli terhességért ne tegyen annak szemrehányást (Art. 2. k. 20. § 902. l.); büntetve volt itt-ott a terhesség és szülés eltitkolása. Az enyhébb irányzattal szemben a *francia jog* tartotta fenn legtovább a szigorú büntetést, amennyiben a *code pénal* 300. art.-ában még a *meurtre* fogalma alá vonja és halállal bünteti a gyermekölést (302. art.); az 1824-iki trv. enyhítő körülmények esetén, melyeket az 1832-iki novella alapján az esküdtek állapítanak meg, életfogytiglani fegyházra enged leszállani; az 1901. évi nov. 21-iki törvény ezen annyiban változtat, amennyiben a *premeditáció nélküli gyermekölést* már csak életfogytiglani *travaux forcés-val* rendeli büntetni. Egyebütt — főleg az 1803-iki osztrák és 1813-iki bajor btk.

példájára — törlik a halálbüntetést és illetőleg mind enyhébb büntetés alá vonják a nőt, ki házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után megöli; az 1889-ik évi olasz kódex nemcsak az anyát, hanem még a legközelebbi rokonokat is privilegizálja. Az újabb javaslatok hasonlóképp az immár uralkodó állásponthoz csatlakoznak s csak a részletekben mutatnak eltérést. Az 1909-iki és 1912-iki osztrák, valamint az 1925-ik évi német javaslat 225. §-a, melyhez az 1927-ik évi Entwurf 252. §-a is csatlakozik, a törvényes gyermekét megölő anyát is privilegizálja; így már a németalföldi btk. is; az 1915-ik évi svájci javaslat 107. art.-a szintén minden megkülönböztetés nélkül privilegizálja az újszülött gyermekét megölő anyát, de csak akkor, ha a cselekmény «pendant l'accouchement ou alors quelle se trouvait encore sans l'influence de l'état puerpéral» követtetett el; az 1926. évi török btk. 453. §-a csak a törvénytelen gyermek megjelölését bünteti enyhébben, ha a cselekmény a szülést követő öt napon belül követtetett el.

Hazai jogunkban hosszú ideig súlyosbított halálbüntetés érte a gyermekölést elkövetett anyát (Kálmán I. könyv 58.,; Werbőcy II. 43.; 1625: VI. t.-c.; Prax. crim. II. R. 66. c.; 1723: XII. t.-c. 1. §.); még a XIX. század elején is a halálbüntetés volt a szabály s csak utóbb lépett annak helyébe az időleges rabság, midőn a gyermek halálát a szülés eltitkolása s a segély hiánya idézte elő: az időleges fogság. A XVIII. században e büntetés megelőzésére elrendeltetett a viselős hajadonoknak megseprüzése (virgatio per carnificem), majd azoknak a községi előljáróság felügyelete alá helyezése, — a községi előljáróságnak megbüntetése az esetre, ha az előírt megelőzési szabályokat be nem tartják; egy 1795-ben kelt helyt. int. elrendeli a szülőházak létesítését. Az *1792-iki javaslat* ugyan külön fejezetben (art. 21.) szól a gyermekölésről (De infanticidio. § 1. Prolium neonatarum occisio infanticidium compellatur), de még mint homicidiumot bünteti; az *1843-iki javaslat* már mindenképp külön állásba helyezi e delictumot, melyet enyhébben (10 évi, illetve 5 évi rabsággal) is büntet (131. §); érdekességénél fogva ideiktatom a 136. §-t, mely szerint: Ha valamely házasságon kívül teherbe esett személy szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett, büntetés alá vonandó stb.

Büntetőtörvénykönyvünk is az uralkodó felfogáshoz csatlakozott, midőn a 284. §-ban privilegizálta a gyermekölés büntettét.

2. A *gyermekölésnek* az emberölés köréből való kiemelését s *enyhébb büntetését* az a változás idézte elő, mely a cselekmény megítélésére vonatkozólag beállott annál fogva, hogy a figyelem az ártatlan áldozatról a cselekményt elkövető nőre terelődött át. Mihelyt felismerték, hogy a gyermekét megölő nő úgyszólván kivétel nélkül sajátlagos testi és lelki állapotban van, mely bűnösségét — főleg ha megölt gyermeke törvénytelen születésű — jelentékenyen enyhíti, be kellett következni a gyermekölés privilegizálásának.

A gyermekölés különtartásának és enyhébb büntetésének főbb *indokai* :

a) a házasságon kívül teherbe esett nő *sajátlagos lelkiállapota*, mely a ballépés elkövetésétől a születésig folyton tart, sőt azután sem szűnik meg azonnal; a teherbenlét eltitkolása, a szégyentől, meggyalázástól való félelem mind olyannyira depri-málják a nőt s ellenálló erejét oly fokban gyengítik, hogy a leg-kisebb motívumra is elhatározza magát annak a cselekménynek elkövetésére, mely szabadulást jelent a nyomasztó érzésektől; ez az indok azonban csak a házasságon kívül teherbe esett nővel szemben bír jelentőséggel (v. ö. *Kenyeres* I. 352. s köv. l.).

b) a szülő nő *testi állapot*a, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatja a nőt, hogy annak a cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem létében elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérveszteség s az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkileg s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedéseiknek előidézője;

c) a gyermektartás és felnevelés költségeitől és nehézségeitől való félelem, tehát egy merőben *gazdasági forrásból eredő ok*, mely egymagában ugyan alig értékelhető s a büntetés-lefokozást nem indokolhatja, de összefüggésben a többivel még sem hagyható figyelmen kívül;

d) felemlítendő végül még az az indok is, melyre már Mittermaier utal, hogy t. i. a szülőnő azért is könnyebben határozza el magát gyermekének megölésére, mert a szülés alatti vagy éppen csak megszült gyermeket mintegy még *testrészenek* tekinti, mellyel szabadon rendelkezhetik.

1904. évi tervezetemben a 284. § helyébe a következő szöveget ajánlottam: Az az anya, ki törvénytelen származású gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szégyenérzetből vagy hozzátartozóinak haragjától való félelmében szándékosan megöli stb.

3. A *törvényes fogalom* a Btk. 284. §-ában a következő meghatározást nyeri: **Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.**

a) E büntett *alanya* csak az a nő, ki a megölt házasságon kívül született gyermeknek anyja; csak ennél jönnek és jöhet-

nek figyelembe azok a törvény által is méltányolt okok, melyek a gyermekölés különtartását és enyhébb büntetését indokolják. A Btk. 284. §-a azonban nemcsak abban az esetben alkalmazandó az anyára, ha ez tettesi vagy társtettesi minőségben öli meg gyermekét, hanem akkor is, ha az extraneus által elkövetett s ez utóbbinak irányában a Btk. 278., 279. vagy 281. §§ szerint minősülő emberölésben mint felbujtó vagy bűnségéd működött közre (uralkodó nézet v. ö. *Illés, Heil* és A személyes tulajdonságok és körülmények tana című monográfiám 119., 209. l.; ellenkezően *Fayer*; ma már állandó gyakorlat; v. ö. legutóbb Bjt. 44. k. 255. l.; Bjogi dtár 10. k. 64. l.).

b) A gyermekölés **tevékenységi tárgya**: a házasságon kívül született gyermek.

A *gyermeknek* élveszületettnek kell lennie. Halvaszületett gyermekek elkövetett, egyébként alkalmas ölési cselekmény tevékenységi tárgy hiányában, nem bűncselekmény. Az élveszületett gyermek születése után rendszeren azonnal kezd lélekzeni (*Bossi* 99 esetben határozta meg a születés és első légzés közé eső időt s azt találta, hogy 15 esetben a légzés azonnal megkezdődött, 22 esetben 1—20 másodperc alatt, 18 esetben 20—40 másodperc alatt, 21 esetben 41—60, végül 1 esetben 150 másodperc elteltével), s hogy ez a lélekzés megkezdődött-e, az a *Rayger* pozsonyi főorvos által 1670-ben ajánlott ú. n. tüdőpróbával bizonyítható; az újszülött légtelen tüdeje a vízben elmerül, az aránylag bármily csekély levegőt már magába vett tüdő ellenben a víz felszínén marad; v. ö. *Kenyeres* Tank. 355. s köv. l.). A gyermek életképessége nem szükséges.

A gyermeknek *házasságon kívül születettsége* a Curia 5. számú döntvénye szerint a legszorosabban és illetőleg a pater est quem nuptiae demonstrant elv szellemében magyarázandó; a Curia szerint ugyanis a Btk. 284. §-ának rendelkezése azon férjes nőre, ki a házasságának tartama alatt született gyermekét megöli, azon esetre sem nyerhet alkalmazást, ha gyermekét nem férjével, hanem akár a házasság tartama alatt, akár a házasság létrejötte előtt mással nemzette, s hogy ebből következőleg az olyan nő, a fennforgó körülményeknek megfelelően az emberélet elleni büntetésekre nézve főnnálló általános szabályok szerint büntetendő (Bjogi Hat. Tára I. k. 132. l.). — Ezzel a döntvényvel szemben úgy a magyar, mint a német irodalomban (itt az uneheliches Kind kifejezés

magyarozatánál) uralkodó nézet, hogy a gyermek házasságon kívüli voltának megítélésénél *nem a forma, hanem a lényeg dönt* (*Olshausen, Frank, Gerland*). Részemről szintén ehhez a véleményhez csatlakozom, mert ha az enyhítést a nő kétségbe ejtő helyzete, fent ecsetelt sajátlagos testi és lelki állapota indokolja, úgy mihelyt ez fennforog, a Btk. 284. §-a alkalmazandó; a formailag is házasságon kívül született gyermek megölése esetében az átminősítést maguk után vonó körülmények léte mintegy praesumptio juris et de jure, — viszont a formailag házasságban született gyermek megölésénél az enyhítést és átminősítést indokoló körülmények hiánya csak praesumptio juris, melynek ellenkezője, tehát azok fennforgása bizonyítható és illetőleg bizonyítható az e körülmények alapjául szolgáló az a tény, hogy a formailag bár házasságban született gyermek valójában házasságon kívüli (pl. a házasság megkötése előtt nem a férj nemzette, — házasságtörésből származott). *Meyer-Allfeld* szerint kétes esetekben a tettes nő javára a gyermek házasságon-kívülsége vélelmezendő.

A Curia gyakorlata szerint: ha a törvényes házasságban élő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után megöli, nem intézhető az esküdtekhez kérdés, hogy a gyermeket nem a férj nemzette (Bjt. 61. k. 162. 1.); ez az álláspont ugyan megfelel az 5. számú döntvényben megnyilatkozó formalisztikus felfogásnak, de odavezet, hogy midőn ehhez képest csak a szándékos emberölésre vonatkozólag tétetik fel kérdés, erre az esküdtek nemmel felelnék s így a vád érdekeit sértő e szűkkeblű felfogás nem egyszer azt eredményezi, hogy az igazi bűnös egyén elkerüli büntetését (*Baumgarten*, Bjt. 52. k. 42. 1.; *Degré Miklós* u. o. 61. k. 217. 1.). Hogy mire vezet a Curia formalisztikus felfogása, arra nézve elég idéznem azt a határozatot, mely szándékos emberölést állapított meg az anya terhére, kinek férje egy év előtt a harctéren eltűnt, de elhalálozása megállapítva nem lett (Bjt. 71. k. 22. és itt *Hacker* helyes kritikáját). *Kívánatos volna, ha a Curia mielőbb hatályon kívül helyezné döntvényét s útját nyitná a legis ratio érvényesülésének.*

A házasságnak akár a férj halála, akár felbontás következtében beállott *megszünte után*, de még 10 hónapon, illetve 300 napon belül született gyermek mellett a házasságon belül születettség vélelme harcol, mellyel szemben az ellenkező bizonyítható. Az érvénytelen házasságban született gyermek törvényesnek tekintendő, kivéve ha a házasság megkötésekor az érvénytelenség okáról mindkét házastársnak tudomása volt, vagy ha a házasság alaki kellék hiánya miatt semmis (v. ö. Magyar-

ország Magánjogi Törvénykönyvének 1928. március 1-én kelt javaslata: 179. §.; lényegileg ugyanígy a német bir. polg. trkv. 1699. §). Vitás kérdés, vajjon mily jogi hatása van a gyermek házasságonkívülsége körüli *tévedésnek*. Két eset képzelhető: 1. az anya tévesen házasságon kívül születettnek véli a gyermeket, (pl. azt hitte, hogy a házasság érvénytelen, holott érvényes); *Mayer-Allfeld, Binding, Frank, Gerland* szerint a német bir. btk. 217. §-a, nálunk a 284. § alkalmazandó, *Liszt-Schmidt, Katzenstein* a közönséges ölés alá vonnák a cselekményt; nézetem szerint az első megoldás a helyes, figyelemmel a Btk. 82. §-ára; 2. az anya tévesen házasságon belül születettnek véli a gyermeket (pl. nem tudja, hogy a házasság alaki okból semmis); *Binding, Hälschner* gyilkosság vagy szándékos emberölés címén büntetne, *Liszt-Schmidt, Wachenfeld, Gerland, Ebermayer, Mayer-Allfeld* gyermekölésért; részemről *Binding* nézetéhez csatlakozom; mert a gyermek házasságon kívülisége a törvény által értékelt szubjektív enyhítő körülmény, mely nem eshetik a tettes javára, ha arról nem tud.

c) Az **elkövetési tevékenység** a törvény szavai szerint abban áll, hogy a tettes a gyermeket *megöli*, tehát annak halálát akár tevése, akár mulasztása által előidézi. Mégis nem mindennemű életelpusztítás esik ide; a törvény két oldalról is korlátoz, amennyiben kijelenti, hogy csak a *szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után* elkövetett és csupán a *szándékos* ölés esik a Btk. 284. §-a alá.

α) *Szülés alatt* követtetik el a cselekmény, ha a gyermek testének oly részei kiváltak már az anyaméhéből, amelyekre gyakorolt *külső* behatás a kezdődő élet megsemmisülését vonhatja maga után és ily kívülről eszközölt tevékenység foganosított; a magzatnak bár a szülési fájdalmak kezdődése után, de a méhben való megölése: magzatelhajtás. *Közvetlenül a szülés után* elkövetettnek veendő az ölés, midőn a gyermek teste már egészen elhagyta az anyaméhet; ez utóbbi esetben gyakran nehéz megállapítani, vajjon nem az ú. n. rohamos szülés, illetve a köldökzsinóron keresztül történt elvérzés idézte-e elő a halálos eredményt (*Kenyeres*).

A régiebb törvények, sőt néhány újabb kódex is: meghatározzák azt az időt, amelyen belül elkövetett ölés még a privilegizált gyermekölés keretébe esik; így a mi 1843-iki javaslatunk 3 napban, az olasz btk., az 1926-iki török btk. és a Btk. min. javaslata 5 napban, a norvég btk. 24 órában álla-

pítja meg a kritikus időt; a legújabb törvényhozási munkálatok közül a svájci javaslat (67. art.), osztrák javaslat (291. §) és a német ellentervezet (256. §) igen helyesen addig privilegizálták a nőt, míg ez cselekményét a szülési folyamat által előidézett izgalmak hatása alatt áll.

Büntetőtörvénykönyvünk sem az időt nem határozza meg, sem ily — most említett — utalást nem tesz s így kétségtelen, hogy azt a kérdést, vajjon «közvetlenül a szülés után» követetett-e el a cselekmény, mindig in concreto, a szakértők meghallgatása után a bíróság dönti el. Némileg vezérelvül szolgálhat, hogyha az ölési tevékenység elkövetésekor az anya még kivételes testi és lelki állapotban volt, úgy a Btk. 284. § alkalmazandó, bár talán hosszabb idő, egy-két óra el is telt már (a szülés után három nappal elkövetett ölés nem esik ide; *Curia* Bjogi dtár 9. k. 91. l.); mindenesetre figyelembe jön az ölési tevékenység neme is s az összes mellékkörülmények. Öntudatlanság esetén a Btk. 76. §-a alapján felmentő ítélet hozandó. Ha a beszámítás kérdéses, úgy — mint ezt a *Curia* is legutóbb kijelentette — annak a kérdésnek az eldöntésénél, hogy a terhességének utolsó óráiban levő nő akaratának szabad elhatározási képessége s így beszámíthatósága ezen állapotánál fogva mily mérvben lehet korlátozva, az orvosszakértők véleménye nem mellőzhető, mert e tekintetben csakis az orvosszakértők hivatottak nyilatkozni (Bjogi dtár új f. IV. köt. 178. l.).

β) Csak a *szándékos* ölés esik — a többi megkívántató ismérv fennforgása esetén — a Btk. 284. §-a alá. A *culposus* ölés tehát a Btk. 290. §-a alapján büntetendő; gondatlan emberölés és nem gyermekölés állapítandó meg pl. midőn az anya a szükséges segély igénybevételét elmulasztja, midőn a tőle várható óvintézkedéseket nem teszi meg (*Illés, Jellachich, Kenyeres* és v. ö. fent 42. l.). Hogy a szándék előre megfontolt-e vagy csak meditált, illetve indulatban keletkezett, az fogalmi szempontból közömbös, de a bűnösség értékelésénél s ehhez képest a büntetés kiszabásánál figyelembe jön. Magának a szándéknak fennforgása — tagadás esetén — a körülményekből is következtethető; így megállapítottatott az ölési szándék, midőn a tettes a gyermeket télen járatlan helyre kitette (Bjt. 20. k. 101. l.), midőn az újszülöttet a kertben vékával letakarva elhagyta (Bjt. u. o. 101. l.), midőn a gyermek szüléskor a klozettszékébe esett s az anya azt otthagya, minekfolytán a gyermek meghalt (Bjt. 52. köt. 167. l.); viszont ha a gyermeköléssel vádolt nő nincs abban a

tudatban, hogy szülése bekövetkezik, mulasztásai sem a gyermekölést, sem a gondatlan emberölést nem állapítják meg (Bjt. 48. k. 46. l.).

A szándékban rejlő *tudatnak* át kell foglalnia a gyermek törvénytelen voltát. Mint már fent jeleztem: ha az anya tévesen házasságon kívül születettnak tudja gyermekét, tekintettel arra, hogy az enyhítő motívumok fennforognak, a Btk. 284. §-a alapján büntetendő és viszont ha a gyermek tényleg törvénytelen, az anya azonban tévesen törvényesnek hitte azt, az átminősítő körülmények hiányzanak s így a 278—281. §§ alkalmazandók.

4. A *büntetés öt évig terjedhető börtön* (Btk. 284. §); mellék-büntetésül *hivatalvesztés* (Btk. 289. §) alkalmazandó pénzbüntetés pedig kiszabható (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.).

A gyakorlatban előfordult *halmazati* esetek közül figyelemreméltók a következők és illetőleg az azokban tett kijelentések: ikergyermekek megölése anyagi halmazat (Bjt. 23. k. 103.); a magzatelhajtás kísérlete után élve a világra jött gyermek megölése esetén e két cselekmény anyagi halmazata állapítottatott meg (u. o. 16. k. 273., 39. k. 36. l.); gyermekölés és a megölt gyermek kútbadobása (Kbtk. 105. §) anyagi halmazat (u. o. 3. k. 131. l.), viszont nem állapított meg halmazatot a Curia gyermekölés és a gyermek szabályellenes eltemetése (Kbtk. 123. §) között (u. o. 20. k. 84. l); kimondotta a Curia, hogy a házasságon kívül szült gyermek megölésének közvetlenül a szülés után való megkísérlése s ugyanazon gyermeknek két hét múlva az anya által történt megölése: a gyermekölés kísérletének s a szándékos emberölés befejezett büntettének anyagi halmazata (u. o. 67. k. 161. l.).

2. A kívánságra való ölés.

A volenti non fit injuria elv a büntetőjogban nem nyer általános alkalmazást, sőt az olasz praktikusoktól kezdve mindjobban megerősödött az a tétel, hogy bizonyos jogok, melyek közé az élethez való jog is tartozik: elidegeníthetetlen és illetőleg az arról való lemondás semmis; e felfogásnak természetszerű következménye, hogy az emberölés jogellenességét nem szünteti meg a megöltnek sem beleegyezése, sem kívánsága. Mindazonáltal — tekintettel arra, hogy a kívánatra való ölésnél rendszerint figyelemreméltó s a bűnösséget jelentékenyen lecsökkentő motívumok (barátság, könyörület, szerelem), többnyire «félreértett, nemes indulat» (Min. Ind.) játszanak szerepet — a büntető-törvénykönyvek e büntetendő cselekményt is a kiváltságos ölések közé sorolják s aránylag igen enyhe büntetéssel rendelik sújtani.

1. A római jogban a beleegyezés és illetőleg kívánat, mint jogellenességet kizáró ok szerepelt s ugyanez az álláspont volt uralkodó a középkori jogokban is. Az irodalomban *Mattheus* és *Carpzow* a beleegyezést semmisnek minősítik és e delictumot az emberöléssel azonosítják, viszont *Kress* és *Böhmer* ugyan a büntetést sürgetik, de enyhébb jellegűnek vitatják e cselekményt a tipikus szándékos emberölésnél. Az 1721-iki porosz törvény a kívánatra való ölést a szándékos emberöléssel egyenlően rendeli büntetni, viszont az 1794-iki porosz Landrecht azt az öngyilkossághoz járuló bűnségélyhez számítva, jelentékenyen enyhébben bünteti, mint a szándékos emberölést. Ugyanezt az álláspontot foglalják el többek között az 1851-iki porosz és 1852-iki osztrák btkvek is. Többhelyütt (így a francia code-ban) *semmitféle rendelkezéssel* nem találkozunk; az angol common law sem emeli ki ez esetet s így az eshetőleg mint gyilkosság, halállal büntetendő. Az 1838-iki szász btk. s ennek nyomán a német bir. btk., valamint a legtöbb újabb kodex *egészen különállásba* helyezi a kívánatra való ölést, ugyanígy az újabb javaslatok is.

Hazai jogunkban a kívánságra vagy beleegyezés mellett elkövetett ölésre külön rendelkezések nem voltak. *Vuchetich*, ki a régi bírói gyakorlat nyomán írta meg *Institutiones*-ét, a korában uralkodó tanra is figyelemmel kijelenti, hogy «in volentes... si agatur de iuribus, quibus renunciare integrum non est delinqui posse dubio caret, ergo qui volentem occidit... est verus delinquens (53—57. l.). Ez a felfogás tükröződik le *Körösinél* és *Paulernál* is, ez utóbbi mindazonáltal már «méltán enyhítő körülménynek» tekinti a sértett beleegyezését. *1843-ik évi javaslatunk* a porosz Landrecht mintájára azt, «aki mást saját kívánságára életétől megfoszt» az öngyilkosságnál közreműködővel egybefoglalja és a rendesnél jelentékenyen enyhébben rendeli büntetni (130. §). Btkvünk a német bir. btk. konstrukcióját vette alapul, de az összes európai btkvek közül a legenyhébben büntet (a német btk.-ben ugyan fogház a büntetés, de hosszabb időtartamú, mint a mi btk.-ben jelentkező börtön.).

2. Újabban homloktérbe került az a kérdés, vajjon az ú. n. *euthanasia* cselekményének tárgyában minő álláspontot foglaljon el a büntetőjog. Euthanasia-n általában a halálkínok enyhítése, közelebbről oly cselekmény értendő, melynek célja a menthetetlen s gyötrelmekben szenvedő halálravált embert kínjaitól megszabadítani, szóval a halált siettetni, illetőleg előidézni, az értéktelen életet elpusztítani. Az irodalomban legutóbb *Binding* és *Hoche* (*Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Ihr Mass und ihre Form*, 1920) arra az álláspontra helyezkednek, hogy a gyógyíthatatlan elmebetegek s a halálosan megsebesültek megölése ne büntettség, s éppúgy büntetlenséget élvezzen az, ki valamely halálos beteget ennek kívánságára megöl. Az elmebetegek elpusztítását a hozzátartozók érdeke, — a halálosan megsebesültek s a halálkínok között vergődőnek fájdalomnól-

küli megölését pedig az illető egyének érdeke okolná meg ; — az életelvonásnak azonban csak akkor volna helye, ha azt külön e célra szervezett — egy bíróból és két orvostól álló — állami hatóság engedélyezné.

A göttingeni Psychologisch-forensische Vereinigung 1921-ben ugyan ellene fordult Binding javaslatának, mégis de lege ferenda úgy nyilatkozott, hogy amennyiben a reménytelen beteg saját kívánságára vagy a gyógyíthatatlan elmebeteg részvétből öletett meg rendkívüli enyhe büntetés volna kiszabandó, sőt a bírót fel kellene jogosítani, hogy méltányos esetben eltekinthessen a büntetéstől.

Ezekre az irodalomban felmerült gondolatokra visszhangként jelentkezik az 1924-ik évi *dán tervezetnek* 240. § 2. bek.-e, mely szerint «ha a cselekményt (kívánatra ölés) a tettes azért követte el, hogy a reménytelen beteget súlyos és el nem hárítható szenvedéseitől megmentse különös méltánylást érdemlő körülmények esetében a büntetés kiszabása mellőzhető» (v. ö. az irodalomból még *Elster, Köhler, Mayer, Sauer, Radbruch* és *Lilienthal*, nálunk *Finkey* és *Hacker* fejtegetéseit).

Részemről az euthanasia megengedését szöges ellentétben állónak látom nemcsak az erkölcsi, de a jogi alapelvekkel is. Erkölcsileg kifogás alá esik a halálbasegítés annál fogva, mert a száanalom motívuma egyfelől, az élet értéktelenségének mindenkép ingatag talajon nyugvó megállapítása másfelől sohasem lehet oly erős, hogy megfoszthassa érvényétől azt a lényegében erkölcsi jellegű normát, mely az embernek megölését tiltja. De jogi nézőszögből sem okolható meg az ily humánus kivégzés megengedése, mert amennyire *jogosnak kell minősíteni* a megtámadottnak védekezés közben elkövetett — esetleg életjogot pusztító cselekményét, s *el kell tűrni*, hogy a végszükségben levő ártatlan egyénnek feláldozásával mentse más módon meg nem óvható életjogát, amennyire nem emelheti fel tiltakozó szavát a jog sem a halálbüntetés, sem a háborúban ölés ellen : annyira tiltakoznia kell minden oly cselekmény ellen, melynél végső elemzésben semmiféle kényszerítő szükség nem támogatja az ember legértékesebb javának elpusztítását. Az élet értékességének kérdésében a jog nem ítéltet s amennyiben hatalmi szóval mégis jogi szervekre bízna az állam a döntést, s megengedné az élet értéktelenségének nyilvánításával annak akár magánegyen, akár orvos, akár hatósági közeg részéről

való elpusztítását, ezzel nem zárná ki a tarpéji sziklához közeledés lehetőségét sem. A leghatározottabban tiltakoznunk kell tehát mindennemű oly kísérlet ellen, mely az ars bene moriendi eseteinek büntetlenséget kíván biztosítani.

Gyakorlati vonatkozásban — amennyiben a szánalomból elkövetett ölés a megölt kívánságára történt — teljesen kielégít az enyhe büntetés (a Btk. 282. §-a három évig terjedhető börtönnel büntet, mely büntetés a Btk. 92. §-ának akár egy napi fogházra lefokozható), — amennyiben pedig nem vonható a cselekmény a kívánságra való ölés körébe, úgy a közönséges ölésről szóló rendelkezések valamelyike jön alkalmazásba s ha az enyhítő körülmények mérlegelésével kiszabható minimális büntetés (többnyire hat havi börtön) még mindig túlmagasnak mutatkozik: nyitva áll a kegyelmezés útja. Az elv azonban nem adható fel.

3. A kívánságra való ölés büntettének **törvényes fogalmát** a Btk. 282. §-a így határozza meg **aki valakinek határozott és komoly kívánsága által bíratott arra, hogy őt megölje.**

a) E büntett *alanya* bárki lehet; ki kell emelnem, hogy abban az esetben is megmarad a cselekmény a 282. § kerete között, ha tettesként a lemenő ágbeli törvényes rokon, házastárs stb., szóval a Btk. 280. §-ában megjelölt személyek valamelyike szerepel; a 282. §-ban ugyanis oly privilegiumról van szó, melyet a tettes személyes tulajdonságai nem semmisíthetnek meg; a kívánságra való ölés speciális deliktum, melynél a típusra (279. §) vonatkozó *súlyosító* és *minősítő* körülmények nem hatnak ki (*Olshausen Gerland*).

b) A cselekmény *tárgya* az az ember, ki a tettetől határozottan és komolyan kívánta megöletését. A súly itt a határozott és komoly kívánaton nyugszik. Akinél a határozott és komoly kívánság alapjául szolgáló akarat- és belátási képesség vagy általában (pl. elmebeteg egyén), vagy in concreto (pl. részeg ember) hiányzott, az — bár kifejezte kívánságát — nem lehet a Btk. 282. §-a szerint minősülő ölés tárgya (így *Hälschner*, *Thomsen*, *Wachenfeld*; ellenkezően *Binding*, *Holtzendorff*, *Meyer-Allfeld*).

c) A tényálladék ismérveként vagy inkább feltételeként jelentkező *kívánságnak* pozitív ténykedésben — mely *concludens* cselekményben is állhat — kell nyilvánulnia; a *beleegyezés nem elég* (*Frank*, ellenk. *Höler*). Határozottnak és komolynak is kell

lennie a kívánságnak; *határozott*, ha kétséget kizáróan ölésre vonatkozott, — *komoly*, ha megállapítható, hogy nem egyszerű kedélyfellobbanásnak, hanem érett megfontolásnak eredménye. Amint nem határozott kívánság az egyszerű példálódzás, éppúgy nem megy komoly kívánság számba a tréfából tett nyilatkozat. Aki menthető tévedésben volt a kívánságot illetően, minthogy az enyhítő motívum fennforog, a 282. § alapján büntetendő (ugyanígy *Finkey, Binding, Frank*; ellenkezően *Liszt, Thomsen*).

d) Az *elkövetési tevékenység*: az ölés, azaz a halálelőidézés; ha ebben maga az elhalt is részt vesz, a cselekmény abban a részében, melyet mint a halált előidéző okot a kívánatra cselekvő létesített, ez utóbbi irányában a 282. § alapján büntetendő; így helyesen alkalmazták bíróságaink e szakaszt, midőn az elhalt önmaga illesztette szíve fölé a fegyver csövét, melyet aztán a vádlott elsütött (Grill dtár VIII. k. 1310. sz. eset); ha azonban a halált előidéző okot az elhalt maga hatályosította, öngyilkosság s eshetőleg ehhez kapcsolódó részesség (Btk. 283. § 1. bek.) állapítandó meg; pl. midőn az elhalt bent marad a szobában, hol a kályhacsövet kívánságára a tettes gázkiömlésre alkalmas helyzetbe hozta (*Liszt* példája).

e) A törvény szavai szerint kell, hogy a tettes az általa megölt személynek komoly és határozott kívánsága által *bíratott* a cselekmény elkövetésére. A felbujtás összes kritériumainak fenn kell tehát forogniok (*Binding, Liszt, Schwartz*). Az ölés gondolata ugyan származhatik a tettetstől is (ellenkezően *Finkey*); csak ne volt légyen meg benne az elhatározás, midőn a sértett kívánatával hozzáfordult. Aki a megöltnek agi-t adott, még a 282. § alá esik, ki azonban a kívánságot ravaszsággal csalta ki, vagy kierőszakolta, az a 279. § alapján büntetendő. Az általánosságban kifejezett és tehát nem külön a tetteshez intézett kívánság nem állapíthatja meg a 282. §-ban biztosított privilegiumot, mert az ily fellépés nem esik a felbujtás fogalmi körébe (ellenkezően *Meyer-Allfeld*), viszont az nem szükséges, hogy kizárólag a megöltnek kívánsága folytán határozta el magát a tettes az ölésre. A kívánság kifejezése s az ölés elkövetése között eltelt hosszabb idő rendszerint kizárja a reábirás létét (Bjt. 28. k. 92. l.).

f) A dolog természetéből folyik, de — tekintettel arra, hogy a cselekmény büntett — a Btk. 75. §-ából is következik, hogy csak a *szándékos* ölést privilegizálja a törvény. A szándék foka

irrelevans (*Olshausen*) olyannyira, hogy még mint súlyosító körülmény sem jöhet figyelembe, hogy a tettes praemeditáltan cselekedett; természetesen a *dolus impetuosus* sem viszi át a cselekményt a Btk. 281. §-a körébe.

g) A kívánságra való ölés büntette **három évig terjedhető börtönnel** (Btk. 282. §) és **hivatalvesztéssel** (Btk. 289. §) büntetendő; mellékpénzbüntetés kiszabható (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.). Kártérítés megállapítása a Btk. 292. §-a alapján helyt foghat, mert ez a privilegizált ölés is «emberölés» (ellenkezően *Finkey*).

3. Az öngyilkosságnál való részesség.

E cselekmény büntetendőségének kérdése a legszorosabban összefügg magának az öngyilkosságnak büntetőjogi szempontból való értékelésével.

1. A *jogfejlődés* során kialakult álláspontok igen különbözők.

A *római jog* az öngyilkosságot szabály szerint nem büntette; kivételt tett azonban a katonákra, akiknél az öngyilkosságot *missio ignominiosa*-val, súlyosabb esetben halálbüntetéssel fenyegette (1. 6. § 7. D. 49. 16; 1. 38. § 12. D. 48. 19.). Utóbb, nehogy a vagyonek Kobzásra ítélt egyén a kincstárt öngyilkosságával megkárosíthassa, kimondotta, hogy a *confiscatio* hatályát az öngyilkosság nem érinti. A *kánonjog* kezdetűl fogva büntetendő cselekményt látott az öngyilkosságban s az elhúnyttól — hacsak nem nyert igazolást, hogy tettét megzavarodott elmével követte el — mindenkoron és ugyan a jelenkorban is: megtagadta az egyházi temetést. (Can. 12. 23. qu. 5.). A *középkori jogok* a kánonjog szabályait vették alapul, sőt az egyházinál szigorúbb álláspontra helyezkedtek, amennyiben ki akarván fejezni a cselekmény bectelenségét: az öngyilkost hóhér által rendelték eltemetni s hagyatékának egyharmadrészét konfiskálták. A *Constitutio Criminalis Carolina* 135. artikulusában teljesen a római jogi felfogással találkozunk, bár a címből: «Straff eygner tödtung» az ellenkezőre lehetne következtetni. Az *újkori kódexek és gyakorlat* a kánoni álláspontra támaszkodnak; így az 1620-iki porosz Landrechtben még mindig megtaláljuk az öngyilkost érő bectelenítő eltakarítást s a kísérletnek büntetését; még a XVIII. század filozófusai is, így Wolff iskolája, Soden, Wieland, Gmelin, Quistorp e felfogás helyességét vitatják. A XVIII. század második felében Montesquieu, Voltaire, Beccaria, Hommel befolyása következtében érvényre jut az alább ismertetendő modern felfogás s bár a Codex Josephinus még sintér által rendeli eltemettetni az öngyilkost, az életbenmaradottra pedig javulásáig fogházbüntetést szab: az öngyilkosság büntetésének eszméje mindinkább erősödik. A ma uralkodó felfogás legelőször az 1791. évi magyar javaslatban, majd az 1794. évi porosz Landrechtben jutott érvényre (ez utóbbi már kifejezetten büntetlennek jelzi az öngyilkosság kísérletét). A XIX. és XX. század törvényhozási munkálatai az

öngyilkosság büntetőjogi értékelését illetően három csoportba oszthatók:

a) A törvénykönyvek egy része egyáltalában hallgatással mellőzi az öngyilkosság cselekményét, amelynek ennél fogva sem kísérlete, sem az ahhoz járuló bűnségely vagy felbujtás nem minősül bűncselekményként. Így a német, francia, svéd, finn, belga s több svájci kantonális btk. A francia irodalomban s gyakorlatban kifejezetten hangsúlyt is nyer ez a tétel: «La cour de cassation a du proclamer en consequence, que la complicité d'un fait de suicide n'est puni par aucune loi pénal» (v. ö. Chauveau et Faustin Hélie 3. k. 452. l.). b) Szemben e csoporttal egyedülálló az angol jog s az ennek hatásaként létrejött btk.-ek, amelyek az öngyilkosságot jogellenes cselekménynek minősítvén, büntetés alá vonják annak kísérletét, az arra irányuló felbujtást és kapcsolatos segítő tevékenységet. Az angol common law szerint 1823-ig az volt a szabály, hogy az öngyilkosnak testét átszúrták s útkeresztezésnél temették el («on a public highway with a stake being driven through the body»); gyakorlatban volt 1873-ig az öngyilkos vagyonának elkobzása is s a vallás szertartásai szerint való eltemettetést csak 1882 óta engedték meg. A megkísérlett öngyilkosság vétség (misdemeanor) s az e cselekmény miatt eljárás alá vont egyének száma állandó emelkedést mutat (1883-tól 1902-ig 109-ről 203-ra szökkent). Az 1881. évi newyorki btk. büntettként (felony) bünteti az öngyilkossági kísérletet, e szabály azonban nem nyer alkalmazást, mert az amerikaiak azt deadletter-law-nak minősítik. Ez a felfogás érvényesül még a kanadai btk. 237., szudáni code penal 238. §-ában (itt egy évig terjedhető fogház vagy pénzbüntetés, eshetőleg a kettő együtt szabandó ki). Nem érdektelen a bolíviai btk. álláspontja, melynek 519. és 520. §-ában kimondatik, hogy aki öngyilkosságot kísérel meg, egy hónaptól egy évig terjedhető időre kórházba utalandó, vagy orvosnak, illetve gondnoknak különleges felügyelete alá helyezendő. Büntette az öngyilkossági kísérletet súlyos kihágásként az 1803. évi osztrák btk. 90–92. §-ában, mely rendelkezést csak egy 1850. évi január 17-én kelt pátens helyezett hatályon kívül; büntette végül a cselekményt az 1903. évi orosz btk. életbelépéséig az ezt megelőző időben érvényben volt orosz büntetőtörvény és pedig a sikerült öngyilkosság esetében a temetés megtagadásával s a netáni végrendelet hatálytalanításával, — a kísérletet egyházi fenytékkal, — a részességet pedig mint közönséges öléshez járuló bűnrészességet: különleges rendelkezés még az, mely szerint az a szülő, gyám vagy előljáró, ki mást durva eljárásával öngyilkosságba kerget, fogházzal és egyházi fenytékkal büntetendő.

c) A büntetőtörvények túlnyomó többsége azt az uralkodónak minősíthető felfogást követi, hogy az öngyilkosság, mint ilyen, nem büntetendő cselekmény, minél fogva a kísérlet sem esik büntetés alá, ám az öngyilkossághoz járuló segély s az arra való felbujtás sui generis delictumként minősül s mint ilyen büntetendő. Ez az álláspont érvényesül a legmodernebb javaslatokban is (így az 1927. évi német javaslat 248. §-a).

Hazai jogunkban a régi gyakorlat a középkorban dívott szokás szerint az volt, hogy a bíróságok az öngyilkos tetemét a hóhérnak adták ki, aki azt elégette (v. ö. *Bodo*: Iurisprud. crim. 205–207. l.). A gyakorlatnak ily irányú fejlődését nagyban előmozdították a Praxis Criminalisnak hasonló kifejezett rendelkezései (v. ö. Pars secunda art. 69. De morte sibimet ipsi

illata 1—12. §§). Az 1791. évi javaslat már nem bünteti az öngyilkosságot, megszünteti a becstelentő eltemettetést, de a felbujtókat és segédeket felelősségre vonja (v. ö. Pars secunda de delictis eorumque poenis, art. XXVIII. De Propricidio 1—3. §§). Az 1843. évi javaslat 130. §-a szintén csak a felbujtót és bűnségédet bünteti és pedig eredmény esetében — ha a halál 30 nap alatt bekövetkezett — 4 évig terjedhető rabsággal, ha pedig a felbujtott vagy segélyben részesített csak megkísérelte az öngyilkosságot: 2 évig terjedhető rabsággal.

2. Érvényben levő büntetőtörvénykönyvünk az uralkodó felfogáshoz csatlakozott az öngyilkosságot s annak kísérletét nem bünteti, de a 283. §-ban kimondja, hogy «**Három évig terjedhető fogházzal büntetendő az, aki valakit az öngyilkosságra rábír vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.**» E rendelkezést törvényhozónk következőleg okolja meg: bár nem ismerhető el az embernek élete felett való joga abban az értelemben, hogy azt megsemmisíthesse, mindazonáltal az öngyilkosság, illetve ennek kísérlete a büntetendő cselekmények sorába nem volt felvehető, mert igen sok fontos ok, különösen fontos büntetőpolitikai és erkölcsi érv szól az öngyilkosság büntetlensége mellett. Az öngyilkost bizonyos fokig menti feldúlt lelkiállapota, legtöbbször megzavart idegrendszere vagy elme-tehetsége. A végzetes tette való benső ösztönzés legtöbbszörre a kétségbeesés kísérletében jelentkezik, ennek ösvényét pedig nem irányozza se törvény se a józan ész. Mindez az öngyilkosra vagy az öngyilkosságot megkísérlő szerencsétlenre vonatkozólag számításba veendő. Már az öngyilkost felbujtó és segítő mellett nem érvényesíthetők a felhozott körülmények, mert a felbujtó és segítő nyugodt elmével, teljes öntudattal és hideg számítással működik közre embertársának megsemmisítésén; sőt gyakran ahelyett, hogy visszatartóztatná őt a végzetes lépéstől, maga költi fel benne az ú. n. társadalmi menthetetlenségnek bűnös előítéletét s az álbecsület követelményeinek kényszere alá helyezi a különben is küszködőnek akaratát. (V. ö. *Lów*: Anyaggyűjtemény II. 492. 1.)

A büntetendőség *Liszt* nyomán egyebekben kívül azzal is indokolható, hogyha a kívánatra való ölés büntetetik, úgy az öngyilkossághoz járuló segély nem maradhat büntetlenül, mert különben előállna az a különösség, hogy aki halálosan megsebesült embertársának, hogy ezt kínjaitól megszabadítsa, mérget ad *át*, sőt kezét szájához vinni segíti, nem volna büntetendő, — ha ellenben *beadja* annak a mérget, úgy büntetnék; és ha a

segély büntetésre méltó, úgy a felbujtás — mint súlyosabb forma — is az. Ujabban *Finger* tiltakozik a büntetendőség ellen (Strafrecht II. köt. 9. l. 6. jegyz.).

3. Az *irodalom* — néhány alább említendő eltérést leszámítva — az uralkodó nézet mellett tört lándzsát. Az öngyilkosság, illetve kísérletének büntetlensége mellett a következő okokat hozzák fel: *a*) ha sikerült az öngyilkosság, úgy nincs, akit felelősségre lehetne vonni; *b*) ha nem sikerült, azaz öngyilkossági kísérletről van szó, tehát a megbüntetés lehetősége fennforog — attól mégis el kell tekinteni, mert *a*) az öngyilkos beszámíthatatlan állapotban cselekedett (v. ö. *Berner*, Lehrbuch, XVIII. kiad. 98. l. és *Lion*, Goldt. Archiv 158. évf. 458. s köv. l.); *b*) mert az ember önmagával jogviszonyban nem állván, önmaga ellen jogtalan, tehát büntetendő cselekményt nem követhet el (*Hälschner* Das gemeine deutsche Strafrecht, 1. köt. 469. l.); *d*) mert az öngyilkos saját jogáról akart lemondani, tehát az öngyilkosság kísérletével megengedett cselekményt követett el; qui suo iure utitur, nemini nocet (*Abegg*, Lehrbuch, 161. l.); *e*) mert büntetőpolitikai okok javallják a büntetlenséget és főleg az a megfontolás, hogy az öngyilkost rendszerint a kétségbeesés viszi az erkölcstelen lépésre, miért is a büntetést, mely a kétségbeesést csak fokozná s az amúgy is elkeseredett embert újabb öngyilkosság elkövetésére indíthatná, mellőzni kell (*Schütze*, Die nothwendige Theilnahme am Verbrechen, 290. l.). Egészen izolált az ellenkező felfogás. Így *Miraglia* az öngyilkosságot az állam elleni jogtalanságnak tekinti (v. ö. *Filosofia del diritto penale*, 127. l.). *Pessina* viszont emberölésnek minősíti, mert szerinte, ha van jogszabály, mely az ember megölését tiltja, úgy az, aki magát öli meg, nem kevésbé sérti ezt a szabályt, mint az, aki más embert öl meg (v. ö. *Elementi diritto penale* 2. k. 8. § 15.). A német irodalomban *Binding* (Handbuch 1. k., 695. l., Lehrbuch 1. k. 25. l.) és *Kohler* (Studien 1. k. 144. l., Goldt. Archiv 49. k. 6. l.) vallják azt a nézetet, hogy az öngyilkossághoz járuló részesség közvetett ölés; némileg így még *Lammasch*, aki az öngyilkossághoz járuló részesség esetében az osztrák btk. 335. §-át véli alkalmazhatónak (v. ö. *Das Werk des Strafgesetzausschusses* 53. l.).

4. *Részemről* a büntetőjog eszközeit éppen nem tartom alkalmas és hatályos fegyvereknek az öngyilkosság ellen folytatott küzdelemben, nem pedig azért, mert az öngyilkosság egyfelől erkölcsi bűn, másfelől társadalmi körtünet, már pedig a bűnt kiirtani, a szociális betegséget gyógyítani büntetés segítségével nem lehet. A büntetés az igazságos megtorlásnak s méginkább vagy legalább is kapcsolatosan a társadalmi védekezésnek eszköze, de akkor az öngyilkosokkal, illetőleg az öngyilkossági kísérletet elkövetőkkel szemben nem alkalmazható, mert a megtorló fellépésnek ellene szól az igazságosság elve, a védekező eljárásnak pedig a célszerűségi megfontolás. Az öngyilkos legtöbb esetben ugyanis áldozata a körülményeknek, a felelősség — ha erről egyáltalában szó lehet — ezeknél fogva nem őt, hanem a társadalmat terheli. A védekezést tekintőleg viszont — figyelemmel arra, hogy az öngyilkos nem oly értelmű ellensége a társadalomnak, mint a rabló, tolvaj vagy pénzhamisító — nem oszthatnám azt a nézetet, mely a kirekesztésig menőleg az ideiglenes vagy végleges távoltartás során

vélne falat emelni az öngyilkos s a társadalom közé. Ellenkezőleg: ha találnánk módot reá, arra kellene törekednünk, hogy az öngyilkossági kísérletet elkövetőt belekapcsoljuk a társadalomba, magunkhoz öleljük s benne az életkedvet felébresszük.

Mindez természetesen nem vonatkozik az öngyilkosságra való felbujtás s az ahhoz járuló segítség cselekményeire, melyekben kétségen kívül meg van a büntetést érdemlőség s a védekezésre intő jellemvonás.

De lege ferenda nézetem szerint legfőlebb arról lehet szó, hogy azt, aki öngyilkossági kísérletet követett el, a bolíviai btk. mintájára határozott vagy határozatlan időre gyógyító-, illetőleg külön e célt szolgáló intézetbe utaljuk vagy szakértő orvosnak, vagy társadalmi gondviselőnek felügyeletére bizzuk. Túlságosan azonban nem tudnék lelkesedni ezért az ideáért sem és pedig két okból: először, mert az öngyilkossági kísérlet elkövetőinek számát jelentékenyen meghaladja azoknak a nyomorultaknak száma, kiknek az élet csak teher, kik azonban azt hősiessen tovább viselik, mert eléggé erős bennük a vallási és erkölcsi érzék s a családi, társadalmi és állami kötelességek teljesítésére való készség s így — hacsak az ebbe a kategóriába tartozókat fel nem kutatjuk s szintén támogatásba nem részesítjük — legalább is méltánytalannak minősül eljárásunk; a második ok, amely miatt mellőzném a bolíviai mintát, az a veszély, hogy nem csekély számmal fognak akadni olyanok, kik számításból követnek el kísérletet, hogy az ú. n. fogházaspírásokhoz hasonlóan egyidőre a gondoktól szabaduljanak s maguknak kényelmes életet biztosítsanak. Ha e megfontolások ellenére mégis elfogadhatónak minősülne a szóban forgó eszme, úgy egyszerűen különleges szervről is kellene gondoskodni, mely az eljárást lefolytatná s a felügyelet alá helyezést, illetőleg intézetbe utalást kimondaná. A büntetőbírótság erre a szerepre sem elvi, sem gyakorlati okokból nem alkalmas. A feladat sajátlagos természete — nézetem szerint — hatósági jogkörrel felruházott oly emberbarátok igénybevételét követelné, kikben a szív és az ész, a szeretet és az erély, a megértésre és szigorúságra való hajlam egyaránt ki van fejlődve.

5. Az öngyilkosság kérdésének *szociológiai vonatkozásai* a büntetőjogászt csak közvetve érdeklik (v. ö. idevágólag *Az öngyilkosság és a büntetőjog* című tanulmányomat. *Társadalomtudomány* VII. évf. 11—21. l.), miért is csak annak megállapítására szorítokozom, hogy a kulturális fejlődés szaporítja, a kollektív érzéssel erősödése viszont csökkenti az öngyilkosságok számát.

6. Az öngyilkosságnál való részességnek Btk-ünk két nemét bünteti a) az öngyilkosságra *rábírást*, tehát azt a tevékenységet, mely felbujtásként büntettetnék, ha maga az öngyilkosság is büntetendő cselekmény lenne és b) másnak *öngyilkossági célra tudva eszközök vagy szerek szolgáltatását*, azaz oly tevékenységet, mely büntetendő alapcselekmény esetén mint az ehhez járuló fizikai bűnsegély egy neme minősülne. Tekintettel arra, hogy mindkét esetben *sui generis delictum* rangjára emelt részességről van szó, s tekintettel arra, hogy a részességnek akcesz-

szorius jellegéből következőleg befejezett vagy legalább is megkísérlett alapcselekménynek kell fennforognia, — nyilvánvaló, hogy a Btk. 284. §-ának 1. bek.-ben leírt deliktum büntethetőségének feltétele az öngyilkosságnak elkövetése vagy legalább is megkísérlése (ugyanígy az összes btkvek; a németalföldi, olasz, norvég btk.-vek befejezett öngyilkosságot kívánnak, — a bolgár és orosz btkv. s a svájci javaslat beérik a kísérlettel is). Ezzel a törvényhozási munkálatokban kifejezésre jutott s az irodalomban is uralkodó nézettel szemben a Curia (Bjt. 24. köt. 132. l.) és a pozsonyi Tábla (Bjt. 52. köt. 94. l.) arra az álláspontra helyezkedett, hogy az a körülmény, vajjon az öngyilkosságra elszánt az eszközt vagy szert használta-e, vagy hogy az okozta-e halálát, a bűncselekmény tényállandékának megállapításánál közömbös. Nézetem szerint a judikaturának e felfogása a már felhozottakon kívül azért is téves, mert a törvénynek ez a szócskája «*annak*» nyilván nem az öngyilkosjelöltre, hanem az öngyilkosra utal, azaz arra, ki az öngyilkosságot utóbb vagy megkísérlte, vagy sikerrel végrehajtotta (v. ö. idevonatkozó cikkem részletes okfejtését; Jogt. Közl. 1906. évf. 295—297. l., helyesen *Finkey, Werner, Fayer*). Egy előfordult esetben vádlott azzal védekezett, hogy a mérget nem ő, hanem sértett szerezte be s ő azt csak feloldás végett nyújtotta át sértettnek; a Curia a 283. § alapján büntetett, mert vádlott tudomással bírt sértettnek öngyilkossági szándékaról és ennek dacára az emberi élet kioltására alkalmas szublimát-mérget a sértettnek átnyújtotta hogy, az a tervbevett öngyilkosságot elkövethesse (Bjogi dtár 8. k. 73. l.).

7. Az *elkövetési cselekvés* az egyik esetben a *rábírás*, azaz olyatén értelmi tevékenység, melynek hatása következtében valaki öngyilkosság elkövetésére indíttatik; a befolyásolásnak olyannak kell lennie, hogy az az öngyilkosságra irányuló akaratanak elhatározására *determináló okul* szolgált légyen. Egyebekben a felbujtásnál érvényes szabályok irányadók annak a kiemelésével, hogy nem a Btk. 283. §-a alapján, hanem mint az emberölés közvetett tettese büntetendő az a látszólagosan reábíró tevékenységet kifejtett egyén, ki *beszámítási képességgel nem bíró egyént* vitt bele az öngyilkosságba, vagy ki másnak *tévedését* használta fel, vagy *kényszerít* alkalmazott. Hangsúlyoznom kell még hogy a reábírásnak az öngyilkossággal, illetve ennek kísérletével kauzális viszonyban kell lennie; ha tehát az öngyilkos

már el volt határozva (omnimodo facturus esete) vagy nem a reábírásban rejlő motívum hatása alatt határozta el magát, a 283. § első fordulata nem alkalmazható, de nem jöhet figyelembe a második fordulat sem, mert ebben a fizikai segély egy neme büntettetik, ámde a most vázolt esetben legföllebb pszichikai segélyről lehet csak szó.

A második elkövetési formához, mely *eszközök vagy szerek nyújtásában* áll, nincs sok megjegyezni való. Ki kell mégis emel-
nem, hogy a törvény által használt kifejezésekből nyilvánvaló, hogy semmiféle más segítő tevékenység (pl. helyiségnek rendelkezésre bocsátása, kitanítás stb.) nem büntettetik. A segélyt nyújtó részéről kell a *tudat*, s a törvényben meghatározott *célzat*; a tettesnek tudnia kell, hogy öngyilkosságra elhatározott egyént segít a mondott módon, — s kifejezetten az öngyilkosság elkövetése céljából kell az eszközöket vagy szereket szolgáltatnia.

8. Tekintettel arra, hogy a Btk. 283. § 1. bekezdésében leírt bűncselekmény *delictum sui generis*, az arra való felbujtás és bűnsegélyezés a dolog természetéből folyóan szintén büntetendő (*Illés*).

9. A büntetés **három évig terjedhető fogház** (a cselekmény tehát vétség, melynek — törvényszabály híján — kísérlete nem esik büntetés alá) és **hivatalvesztés** (Btk. 289. §), valamint eshetőleg *mellékpénzbüntetés* (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.). *Kártérítés* megítélésének (Btk. 292. §) már nincs helye, mert az itt meghatározott deliktum nem «emberölés» (ellenkezően *Illés*).

4. Az amerikai párbaj.

Az amerikai párbaj *jogi természete* erősen vitás.

1. Némelyek szerint az voltaképpen *párbaj*, vagy legalább is annak egy különös neme, mely tehát a párbaj fejezetében volna szabályozandó (*Lueder, Neubauer*; nálunk *Finkey*, ki szerint «az amerikai párbaj a párviadal egy sajátos neme»: 593. l., — ám utóbb azt állítja, hogy «az amerikai párbaj, ahol viadal nincs, nem tekinthető párbajnak»: 620. l.); e felfogásnak ellene szól, hogy az amerikai párbajnál hiányoznak a párviadal általánosan elfogadott ismérvei (nincsenek általánosan bevett szabályai, nincs viadal, nincsenek életveszélyes fegyverek), de ellene szól az a körülmény is, hogy a közvélemény sem azonosítja azt a párviadallal, amennyiben míg a párviadalt mint a fizikai bátorság bizonyítékát, melyben a szerencsén kívül az ügyességnek is jut szerep, megbocsáthatónak minősíti, — addig az amerikai párbajt elítéli, mert ez erkölcsi alávalóságát tanúsítja annak, ki

mint a merőben véletlen szerencse kegyeltje, a másik fél vergődését elnézi s eltűri, hogy ez a «becsületszó» hatása alatt öngyilkosságot kövessen el.

Mások azt vitatják, hogy itt — amennyiben a vesztes öngyilkossá lett — emberölésről van szó. *Binding* közvetett tettességet lát fennforogni, szerinte ugyanis az öngyilkosság a győztes fél részéről jelen levő lelki kényszer következménye; e felfogásnak ellene mondanak a tények, melyekből megállapítható, hogy éppenséggel nincs itt az akarat- vagy tudatképességet kizáró kényszerről szó. *Oppenhoff* és *Delius* a győztes felet culpozus emberölésben marasztalnák; ez a nézet nem fogadható el, mert a culpának egyik ismérve: az akaratnak a beállott eredményre való ki nem terjedése hiányzik, amennyiben a győztes kezdettől fogva akarja a másiknak halálát. *Kohler* szerint kívánságra való ölés esetével állunk szemben; e nézet épp oly erőltetett, mint az előbbieik, mert hogy a vesztes kívánná saját elpusztulását, alig hihető.

Egyedül áll *Frühwald* nézete, mely szerint az amerikai párbaj nem egyéb, mint zsarolás, melynek tárgya az öngyilkos életének pénzben kifejezett értéke. Részletesebb cáfolat mellőzésével elégséges rámutatni arra a körülményre, hogy a zsarolás vagyon elleni deliktum, az amerikai párbaj tárgya pedig az élet, melynek viszont pénzben való felbecsülése nem foghat helyt.

Az irodalomban *legelterjedtebb nézet*, melyet a magyar Btkv. is magáévá tett, az amerikai párbajt az öngyilkosságra való felbujtás sajátos nemének tekinti (Meyer—Allfeld), mely mint sui generis delictum főleg annál fogva méltó a büntetésre, mert lényegileg nem más, mint egy veszélyes és egyszersmind becsstelen játék, melyben legfőbb javunk, az élet forog kockán (*Finger, Teichmann, nálunk Löw, Szegheő, Vámbéry*).

2. Büntetőtörvénykönyvünk meghatározása szerint Ha pedig két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tétessék függővé, hogy közülök melyik váljék öngyilkossá, s ennek következtében az öngyilkosságra irányzott cselekmény végre is hajtatott, de a halál nem következett be mindkettőre egy évtől öt évig terjedhető államfogház, ha pedig a halál bekövetkezett: az életben maradottra öt évtől tíz évig terjedhető államfogház állapítandó meg (Btk. 283. § 2. bek.).

Hogy Btkvünk nem tekinti párbajnak e deliktumot, az egyfelől a rendszerbeli elhelyezésből, másfelől abból is következik, hogy a kihívás és előkészület (pl. maga a sorshúzás) itt nem büntetendő, viszont a párviadalnál már büntetés alá esik (Btk. 293. §); — hogy itt a segédek a bűnsegély fogalmi körébe esnek (Btk. 69. § 2. pont), a párviadalnál ellenben külön állásban vannak (Btk. 294. §). A büntetés államfogház, éppúgy, mint a párviadalnál, mi alig egyeztethető össze a Btk. állásfoglalásával, de annyiban érthető, amennyiben a törvényhozó nem tudott azzal

a gondolattal teljesen szakítani, hogy itt mégis párbajszerű cselekményről van szó. Elvileg is, de gyakorlati szempontból még inkább az lett volna a helyes, ha a törvény legalább is börtönbüntetést rendelt volna alkalmazni, mivel kifejezésre juttathatta volna, hogy az amerikai párbaj az alávaló cselekmények közé tartozik.

A büntetés a szerint enyhébb vagy súlyosabb, amint az öngyilkosság csak megkíséreltetett vagy végre is hajtatott; ha a vesztes a kísérletig sem jutott el, nincs egyáltalán büntetendő cselekmény, — viszont öngyilkossági kísérlet esetén mind a két fél büntetendő (ilyenkor tehát az öngyilkossági kísérlet is — nem ugyan mint ilyen, de mint sui generis delictum — büntetés alá esik).

Mellékbüntetésként a Btk. 289. §-a alapján a hivatalvesztés megállapítandó, pénzbüntetés pedig kiszabható (1928; X. t.-c. 3. §. 3. bek.); — kártérítés a Btk. 292. §-a alapján már nem ítéltető meg, mert az amerikai párbaj nem esik az emberölés fogalma alá (ellenkezően *Illés és Fayer*).

6. §. A magzatelhajtás.

1. A büntetőjog védi nemcsak a létező, hanem leendő életet is s ennek következtében bünteti a *magzatelhajtást*, mely alatt általában a magzatnak megölése értendő és pedig vagy úgy, hogy az az anyaméhben elpusztítottatik, vagy úgy, hogy annak időelőtti kiválását s ezáltal elhalását idézi elő a tettes. Az uralkodó felfogás szerint (*Ihering, Liszt*) a magzatelhajtás büntetendősége indokolt, mert sérelem esik a társadalomnak a népesség szaporodásához fűződő érdekén s ha a tettes nem a teherben levő nő, úgy egyszersmind ez utóbbinak élete s testi épsége is veszélyeztetik s így a magzatelhajtás ez esetben ez okon is büntetendő.

A római jog a stoikus iskola álláspontja nyomán azt a felfogást vallotta, hogy a magzat még nem ember, hanem éppúgy része az anya testének (*mulieris portio vel viscerum*), mint a gyümölcs a fának, minélfogva az *abactio partus*, illetve *procuratio abortus* nem is sorakozott az ölések közé. De ha a nő férjének tudtával, illetve beleegyezésével követte el a cselekményt, a censor, mint a *proles agenda* s a jó erkölcsök őrzője, megfelelő fenyítéket alkalmazhatott; ha a férj nem tudott a nő cselekményéről, úgy a férj házi fenyítéke alá esett; a hajadon által elkövetett cselekmény teljesen büntetlenséget élvezett. Az első büntető rendelkezést Sept.

Serverus s fia Antonius korában (Kr. u. II. század) találjuk (l. 4. D. 47, 11 ; l. 8. D. 48, 8.), de akkor is inkább a férjnek az a joga védetett, melynélfogva igényelhetette, hogy gyermekei legyenek. A *kánonjog* már bünteti a magzatelhajtást, de a Septuaginta egy helyének (2. Mos. 21. V. 22.) téves magyarázata nyomán felállította a foetus animatus és inanimatus közötti megkülönböztetést s azt vitatta, hogy az embryo csak a fogantatástól számított 40-ik napon (mások szerint a 6-ik és 10-ik hét közötti időben) nyer életet, t. i. mikor a magzatba belép az anima rationalis ; az ezen idő előtti elhajtásnak büntetése, minthogy a cselekmény tárgya foetus non vivificatus, a bíró tetszésére volt bízva, a foetus vivificatus ellen elkövetett cselekmény viszont az emberöléssel parifikáltatott. A régi *germán jogok* csak akkor büntettek, ha a terhes nő meghalt vagy testi sértést szenvedett. A *Carolina* viszont a kánonjogi felfogáshoz csatlakozik s az élő (40 napos vagy ennél idősebb) magzat elhajtását halállal, a nem élőét a bíróság tetszésétől függő büntetéssel rendelte büntetni (133. art.). Ezen a nyomon fejlődött a további gyakorlat s az újabb törvénykönyvek állásfoglalása is ; a magzatot utóbb a terhesség idejének második felében, midőn már megmozdult, tekintették élőnek. E megkülönböztetést elsőnek *Leyser* († 1752) veti el, kinek nézete azonban még sokáig nem tudott gyökeret verni. A XIX. század törvénykönyvei már teljesen szakítanak e felfogással, — az angol jog még elég sokáig csak a magzat megmozdulásának időpontja után (after quickening) bünteti annak elhajtását s csak 1837-ben (1. Vict, c. 85.) csatlakozik a már általánossá lett felfogáshoz (tévesen *Finkey*, ki szerint a mai angol jog még mindig a magzat mozgásától számítja annak élő voltát) ; az amerikai common law-ban teljesen még nem tűnt el e distinkció, a legtöbb állam azonban mellőzte azt a statute law útján.

Hazánkban Kálmán király I. 58. törvénye az első, mely idevonatkozik, de ez is csak annyit mond, hogy : a magzatjukat vesztő asszonyok a főesperes előtt vezekeljenek. A gyakorlat a kánonjogi felfogást tette magáévá s a foetus animatus elhajtását halállal büntette, ha pedig az inanimatus volt, arbitriarius büntetést alkalmazott. Még Bodó, Szlemenics és Vuchetich is ragaszkodnak a megkülönböztetéshez s a magzat megmozdulásától számítják annak életét. Körösi és Pauler már rámutatnak e felfogás tévességére. *Javaslatainkban* sem fordul már elő e megkülönböztetés, jellemző azonban, hogy úgy az 1792-iki, mint az 1843-iki javaslat magát az elhajtás cselekményét rendeli büntetni, és pedig még akkor is, ha e műveleteknek — mint a 43-iki javaslat mondja — «káros eredménye nem lett» (141. §).

A *legújabb reformtörekvések* a magzatelhajtás büntetőjogi értékelésének tárgyában egyfelől a büntetés-enyhítést, másfelől bizonyos esetekben a büntetlenséget célozzák. Az irodalomban *Liszt Elza* már két évtizeddel ezelőtt kifejezést adott abbéli nézetének, hogyha a törvényhozói székben nők ülnének : a magzatelhajtás nem szerepelne a bűncselekmények között ; *Hans Gross* viszont általánosságban úgy véli, hogy nincs messze az az idő, amikor a magzatelhajtást nem fogják a törvények büntetni,

sőt «wenn man wüsste, wo die Grenze zu stecken sei, d. h. bis zu welcher Zeit, von der Empfängnis an gerechnet, die Straflosigkeit bewilligt sein sollte, so wäre diese Auffassung noch viel näher» (Arch. Krim. Anthl. 12. k. 345. l.).

Ez a prognosztikon *Szovjetországban* már valóra is vált, amennyiben ennek 1925-ik évben kelt btk.-ve a teherben levő nőt magzatelhajtásért egyáltalában nem bünteti; elő van azonban írva, hogy az elhajtást kórházban orvos végezze; ha más végzi: büntetendő, de csak egy évig terjedhető szabadságvesztéssel, mely büntetés mégis öt évig emelkedhetik, ha a cselekmény üzletszerűen, a nő beleegyezése nélkül követtetett el vagy ennek halálát okozta. Igen enyhe a magzatát elhajtó terhes nő büntetése az 1923. évi márc. 27-iki *francia törvényben* (két évig terjedhető fogház), valamint az 1926-ik évi *cseh-szlovák javaslatban* (14 naptól 6 hónapig terjedhető fogház vagy egy évig terjedhető börtön), továbbá az 1924-ik évi *dán javaslatban* (két évig terjedhető fogház, mely azonban általában — tehát nemcsak kísérlet esetén — rendkívüli enyhítő körülmények esetében el is engedhető); — a *német jogfejlődés* is az enyhesség felé irányul (a német btk. még öt évig terjedhető fegyházzal büntette a terhes nőt, illetve a cselekményt a nő beleegyezésével elkövetett harmadik személyt; a ma érvényes 1926. évi május 18-án kelt törvény már csak öt évig terjedhető fogházzal; a más által, a nő beleegyezése nélkül vagy üzletszerűen elkövetett magzatelhajtás büntetése egytől tizenötévig terjedhető fegyház; lényegileg ez az álláspontja az 1925. és 1927. évi német javaslatnak is, azzal az eltéréssel, hogy ezek kísérlet esetében, ha rendkívüli enyhítő körülmények forognak fenn, megengedik, hogy a bíró a büntetéstől eltekinthessen).

Az enyhesség irányzata nyilatkozik meg abban is, hogy több törvényhozási munkálat a *becsületet érintő végszükség* (Ehrennotstand) esetén általában lefokozza a büntetést (így a mi Btkvünk is, mely enyhébben büntet, ha a nő házasságon kívül esett teherbe; így többek között az olasz codice penale, a spanyol és portugál btk. s kazuisztikusan a mexikói btk.; külön figyelemreméltó e helyütt az 1909. évi osztrák javaslat 293. §-ának szövege: »Hat die Schwangere die Tat infolge schwerer Notlage oder, um ihre Entehrung zu verheimlichen...» a büntetés enyhítendő). Ugyan az enyhesség jegyét hordja magán az *elévülés idejének megrövidülése*; így az 1917-ik évi svájci javaslat 109. art.-a s az 1919-ik évi júl. 10-én kelt bázeli btk. két évben, az 1924. évi dán javaslat egy évben határozza meg úgy a teherben levő nő, mint a cselekményt ennek beleegyezésével elkövetett harmadik személy javára az elévülési időt.

Külön kell szólanom annak a mozgalomnak eredményeiről, mely arra irányul, hogy amennyiben az elhajtást *orvos igazolt esetben* eszközli: a büntetés alól felmentessék. A magzatelhajtás igazolt voltát négy — majd konjunktive, majd alternative felhozható — indikáció alapján igyekszik az irodalom felépíteni (v. ö. különösen *Max Hirsch, Die Fruchtabtreibung, 1921.*).
1. *Az orvosi indikáció*, mely akkor szerepel igazoló okként, amikor

a perforációt az a szakszerűen megállapítható körülmény okolja meg, hogy a magzat kihordása a teherben levő nőre életveszélyt jelent, többé-kevésbé az egyes btkvek végszükségi szakasza (nálunk a Btk. 80. §-a) alapján biztosítja az orvos mentességét (az olasz törvényhozó pl. az 1889-iki codice alkotásánál kifejezetten azért hagyta el a javaslat megfelelő rendelkezését, mert a 49. art.-ban meghatározott stato di necessità teljesen kielégít), minthogy azonban a végszükség a legtöbb btk. szerint csak akkor nyújt büntetésmentességet, ha az életveszély közvetlenül fenyegető, tekintettel arra, hogy sok esetben (a nő szülő-képtelensége, vesebaja, tuberkulotikus volta) az abortus mesterséges előidézése indikálnak mutatkozik már a terhesség kezdeti idejében, amikor tehát a veszély még nem imminens, több törvényhozási munkálat y feltételek közepette külön szakaszban jelenti ki az orvos büntetlenségét. 2. Az *etikai indikáció* némelyek szerint akkor látszik megokolttá tenni a művi abortust, amikor a nő erőszakos nemi közösülés, megfertőztetés vagy vérfertőztetés során esett teherbe; legkirívóbb az az eset, mikor az ellenséges katona betörés vagy megszállás alkalmán védtelen nőt brutalizál és teherbe ejt (v. ö. A betolakodók című füzet; Angyal Szeminárium kiadmányai 9. szám). 3. A *szociális indikáció* oly esetben forog fenn, amikor megállapítást nyer, hogy a gyermeknek világra hozatala úgy a szülőnőt, mint annak családját súlyos anyagi helyzetbe sodorná (*Liepmann*, Die Reform des deutschen Strafrechts, 1921. 106. l.). 4. Az *eugenikai indikáció* végül megengedetté tenné a magzatelhajtást, ha a születendő gyermek megállapíthatóan súlyos tüdőbajjal jönne a világra.

E kérdéskomplexum megoldási kísérletei közül csak a jelentősebbeket emelve ki: az 1913-ik évi *osztrák javaslat* 295. §-a szerint: «Der Arzt, der eine Leibesfrucht abtreibt oder im Mutterleibe tötet, um eine anders nicht abwendbare Lebensgefahr oder Gefahr dauernden schweren Schadens an der Gesundheit von der Schwangeren abzuwenden, ist wegen Abtreibung nicht strafbar»; az 1925-ik évi — közzé nem tett — legújabb osztrák javaslat átveszi e rendelkezést, sőt kiterjeszti a nem-orvosra is; — lényegileg ugyanígy az 1918. évi *svájci javaslat* 107. art.-a (az 1916-iki javaslat a nő beleegyezésével akkor is megengedi az orvos részéről eszközölt elhajtást): «wenn die Schwängerung bei Verübung von Notzucht, Schändung oder Blutschande eingetreten ist. Ist die Schwangere blödsinnig oder geisteskrank, so ist die Zustimmung ihres gesetzlichen Vertreters zur Abtreibung erforderlich»; — a svájci kantonális törvények némelyike az anya életének megmentése céljából mentesítik a művi abortust (*Waadt*: 228. art.: «pour sauver la mère»; *Tessin*, 326. §: «um die Mutter vor dem Tode zu

bewahren»; *Neuenburg*, 312. art.: «dans le but de sauver la vie de la femme enceinte», sőt *Genf*, 272. art.: «pour éviter un mal plus grand»); — a teherben levő nő életének megmentése (illetőleg egészségének megóvása) céljából orvos által végrehajtott magzatelhajtást nem büntetik még: az 1871-ik évi *mexikói btk.* 570. art.-a, — a *brazíliai btk.* 302. art.-a, — a *newyorki btk.* 191. art.-a («unless the same is necessary to preserve her life»), — az 1924-ik évi *costaricai btk.* 256. art.-a (itt azonban szabály, hogy az abortus előidézése előtt meghallgatandó a törvényszéki orvos vagy más orvos véleménye), az 1921-ik évi *argentíniai btk.* 86. art.-a (mely utánképzése az 1916. évi svájci javaslatnak), az 1926-ik évi *venezuelai btk.* 435. art.-a, valamint az 1924-ik évi *görög javaslat* 282. art.-a; — igen tág az 1912-ik évi *kínai btk.* 335. art.-a, mely egyáltalán nem bünteti a magzatelhajtást, ha a terhesség megszakítása szükségesnek és ajánlatosnak mutatkozik; legtovább meggy a *szovjet-oroszországi btk.*, mely 146. §-ában egyáltalában megengedi a művi abrutust s nem esik messze ez állásponttól az 1926. évi *cseh-szlovákjavaslat* 286. §-a, mely a nő beleegyezésével orvos által eszközölt magzatelhajtást nem bünteti: 1. ha a cél a nő életét menteni vagy egészségét fenyegető veszélyt elhárítani, 2. vagy az kétségtelen, hogy a teherbejítés erőszakos nemi közösülés, vérfertőztetés, illetőleg 16 éven aluli leánnyal való büntetés alá eső közösülés során történt; 3. ha alapos az aggodalom, hogy a megszületendő gyermek testileg vagy szellemileg súlyosan terhelt lenne; 4. ha a teherben levő nőnek már három oly gyermeke van, melyekről gondoskodni tartozik, vagy ha megelőzőleg már legalább ötször szült s mindkét esetben körülményeire való tekintettel nem méltányos tőle kívánni, hogy magzatát kihordja; — megemlíthetem még, hogy a *lengyelországi legfőbb ítélőszék* 1926. jan. 23-án elvi élel mondotta ki, hogy az egészségügyi célból bárki által az orvosi szabályok megtartásával előidézett abortus nem esik büntetés alá; — az 1926. évi *török btk.* 472. §-a visszatér a XIX. század legtöbb kódexének álláspontjához, amennyiben csak a büntetés enyhítését engedi, ha a magzatelhajtás elkövetésére a tettést az motiválta, hogy a maga, anyja, gyermeke vagy testvére (s ha a férj követi el, hogy neje) becsületét megmentse. Teljesség kedvéért rá kell még mutatnom arra az indítványra, melyet Schuch Dr. Radbruch képviselő 1920. évi júl. 31-én terjesztett a német birodalmi gyűlés elé, s mely szerint: «Die Handlungen bleiben straflos, wenn sie von der Schwangeren selbst oder einem staatlich anerkannten (approbierten) Arzte innerhalb der ersten drei Monate der Schwangerschaft vorgenommen worden sind».

Mindezeknek a javaslatoknak megokolásául szinte közhelyé vált argumentumok: hogy a magzatelhajtásnak a fenti indikálnak látszó eseteiben való büntetése az orvost tartózkodásra inti s a kétségbeesett terhes nőt kuruzslók kezére juttatja, — hogy a büntetéshez való merev ragaszkodás osztálybíraskodásra vezet, mert míg a tehetős, kinek módjában van, & biztosan dolgozó orvoshoz siet s az abortust rendszerint titokban tudja tartani, addig a szegény ember vezekel, — hogy oly törvényszabály, melyet sok ezerszer büntetlenül szegnek meg,

elveszti erejét s az ily rendelkezésnek a kodexben való meghagyása gyengíti a törvény tekintélyét, — hogy az abortus büntetendőségéhez való ragaszkodás csak akkor lenne következetes, ha a fogantatás megakadályozása, preventív módok igénybevétele, a sterilitaris procuratio (v. ö. idevágólag hasonló című tanulmányomat) is a büntetőtörvény szigora alá vonatnék. Messze vezetne, ha e problémával e helyütt kritikai nézőszögből behatóan kívánnék foglalkozni, mégis nem mellőzhetem álláspontom rövid jelzését. Nézetem szerint *a magzatelhajtást a bűncselekmények sorából törölni nem szabad*. Abból, hogy az erkölcsiekben eléggé lezüllött korszellem egyetért a magzatelhajtókkal s napirendre tér e cselekmények fölött, nem következik, hogy a törvénynek, mint amely a jó erkölcsöknek is öre, lépést kell tartania az ily inetikus felfogással; ellenkezőleg: a törvénynek ki kell tartania kárhoztató és a büntetés-érdemlőséget kifejező álláspontja mellett; ezt kívánja a keresztény erkölcsön kívül a népesség szaporodásának állami érdeke is. Az az argumentum, hogy az állandóan törést szenvedő törvény-szabály fenntartása rontja a törvénytekintélyt, nem a vonatkozó rendelkezés törlésére kell hogy ösztönözzön, hanem arra, hogy e rendelkezésnek érvényt szerezzünk. Az osztálybüntetőjog kifogása üres szólam, mert a büntetőjogszabályok nem tesznek különbséget szegény és gazdag között, a bíró pedig a modern államban a büntetés kiszabásánál mindig figyelembe veszi a különbséget s ha akár a kiszabott büntetés súlya, akár maga a büntetés kiszabás adott esetben méltánytalannak mutatkozik: mindig nyitva áll a kegyelmi út. *De lege ferenda* szó lehet arról, hogy az amúgy is szűk végszükségi szakaszt a törvényhozó tágítsa, mikor is az orvosilag indikált esetek ennek alája fognak esni, — a többi indikációk azonban nézetem szerint sohasem lehetnek oly erősek, hogy *a törvény* az abszolút jellegű erkölcsi szabállyal való szembehelyezkedést tegye lehetővé. *Az erkölcs síkján elhelyezkedő s ha nem volna azon, az arra fellendülni törekvő törvénynek semmi körülmények között sem szabad a megalkuvás politikáját üznie.*

2. Büntetőtörvénykönyvünk értelmében a **magzatelhajtás** büntettét követi el:

a) a teherben levő nő, aki méhmagzatát szándékosan elhajtja, megöli, vagy azt más által eszközölteti (Btk. 285. § 1. bek.);

b) aki a büntettet a teherben levő nő beleegyezésével követi el (Btk. 285. § 2. bek.); végül

c) aki a teherben levő nő méhmagzatát annak beleegyezése nélkül szándékosan elhajtja vagy megöli (Btk. 286. § 1. bek.).

3. A magzatelhajtás alanya lehet vagy maga a teherben levő nő, vagy ettől különböző *harmadik személy*. A nő, ha teherben létét csak képzelem, nem alkalmas alanya a magzatelhajtásnak (vajjon a nő terhes állapotban volt-e: az alsóbíróságok részéről valónak elfogadott tényekből következtetés útján a Curia állapítja meg: Bjogi dtár 10. k. 67. l., e kérdésben többnyire indokolt az igazságügyi orvosi tanács véleményének megszerzése, u. o. 8. k. 253. l.).

Ha akár a nő, akár a harmadik személy önállóan követik el e cselekményt, úgy mint ennek tettesei vonandók felelősségre; kérdés azonban, mily minőségben felelnek, ha egymás tevékenységéről tudva, egymás tevékenységébe bekapcsolódva létesítik a tényálladéket? Különböző variánsok képzelhetők; így: a) ha a nő mást a rajta eszközendő magzatelhajtásra *reábír*, nem felbujtóként, hanem mint a 285. § 1. bekezdése szerint minősülő magzatelhajtás tettese büntetendő, mert a törvény szavai szerint a terhes nő akkor is a tettesi büntetés alá esik, ha az elhajtást «*más által eszközölteti*»; az elhajtást vagy magzatölést fogatosító harmadik személy ilyenkor a 285. § 2. bekezdése alapján büntetendő és pedig szintén tettesi minőségben; figyelmeztetnünk kell e helyütt, hogy a nő s a harmadik személy ez esetben *nem társtettesek*, hanem önálló tettesei az általuk elkövetett bűncselekményeknek; tulajdonképpen két egymásba kapcsolódó tényálladék jön itt létre, melyek közül az egyik a 285. § 1., a másik a 285. § 2. bekezdésében meghatározott törvényes fogalmat tölti be; mindenik tényálladéknál *külön-külön* jöhet létre bűnrészeség, így ki a nőt magzatelhajtás eszközöltetésére reábírja, a 285. § 1. bek. szerint minősülő magzatelhajtás felbujtójaként, aki viszont az elhajtónak cselekményét pl. szerek nyújtásával előmozdítja, a 285. § 2. bek. szerint büntetendő magzatelhajtás segédjeként vonandó felelősségre; b) lényegileg ugyanez a megoldás, ha a nő az eszközendő magzatelhajtásba *beleegyezik*, testét e célra önként átengedi, mert ebben az esetben is tulajdonképpen «*más által eszközölteti*» a terhes nő a magzat elhajtását, illetve megölését (a német irodalomban a kérdés vitás; *Frank* ilyenkor csak bűnsegélyért büntetné a nőt, *Binding* mint a har-

madik személy társtettesét ; megjegyzendő azonban, hogy a német btk. vonatkozó 218. §-ában az eszközöltetéshez hasonló kifejezés nem szerepel) ; c) ha a harmadik személy a terhes nő által eszközölt magzatelhajtásnál nem közvetlen behatással, hanem csak tanácsadás, magzatelhajtó szereknek kézreadása s hasonlók által működik közre, úgy mint a nő által elkövetett s a Btk. 285. § 1. bekezdése szerint büntetendő magzatelhajtás bűnsege felel, mi egyébektől eltekintve, annyiban jelentős, amennyiben nyereségvágyból való segítség esetén sem a 285. § 2. bek. második fordulata, hanem a 285. § 1. bekezdése alapján, figyelemmel a Btk. 69. § 2. pontjára szabandó ki a büntetés (*Curia*, Bjogi dtár 9. k. 224. l.).

A bírói gyakorlatban némi ingadozástól eltekintve, e most megállapított elvek az irányadók ; így kimondotta a *Curia*, hogy : felbújtó az, ki a nőt teherbe ejtette s aztán a kétségbeesett és öngyilkosságot emlegető nőnek a terhétől való szabadulásra szolgáló utat és módot megjelölte, öt évévből az ilyen dologban tapasztalattal bíró nőszemélyhez utasította s a költségeket fedezte (Bjogi dtár új f. 4. köt. 41. l.) ; elvi éllel mondotta ki továbbá legfelső bíróságunk, hogy aki a teherben levő nőnek a magzatelhajtás elkövetésénél segílyt nyújtott, a Btk. 285. § 1. és nem 2. bek. alá esik (Bjt. 41. k. 52. l.) ; egyébként állandó gyakorlat, hogy az a nő is tettes, ki magzatának elhajtásába beleegyezik (Bjt. 13. k. 20. l.) ; mint segédet büntetik bíróságaink azt, ki a véghezvitel módját megmondja (Bjt. 5. k. 94. l., 19. k. 117. l.), ki a szert szolgáltatja (Bjt. 15. k. 316. l.), ki a magzatelhajtó ital készítésére útmutatást ad (Bjt. 14. k. 245. l.), ki a leányt a magzatelhajtóhoz elvezeti és annak pénzt ígér (Bjt. 13. k. 20. l.), ki a terhes nőnek megjelölte a magzatelhajtással foglalkozó személyt (u. o. 39. k. 36. l.).

4. A magzatelhajtás **tevékenységi tárgya** a cselekmény elkövetésekor még *élő méhmagzat* és pedig tekintet nélkül annak korára. A *Curia* egy esetben a mintegy 4 hetes magzat elhajtását is büntette kimondván, hogy a törvény e cselekmény tényálladékát nem köti a magzat korához (Bjogi dtár új f. 4. k. 44. l.). A magzatelhajtás ezeknél fogva a fogantatástól kezdve elkövethető mindaddig, míg a természetes szülés kezdetét nem vette. Hogy a magzat extrauterinális életre képes-e vagy sem, éppúgy közömbös, mint a magzatnak törvényes házasságban vagy házasságon kívüli nemzésből, sőt erőszakos nemi közösülésből való eredettsége. A holt magzat elhajtása, még ha nem orvos eszközli is, nem esik a Btk. 285. §-a alá (*Olshausen*). A *méhüszög* (mola) nem alkalmas tárgya a magzatelhajtásnak, mert először nem élő alami, másodsor nem testesíti meg a leendő embert s így nem

hordozója annak a jogilag védett érdekeknek, melyet a Btk. 285. §-a védelmez.

5. A **tevékenységet** illetően a törvény különböztet ; bünteti az *elhajtást* és *megölést*. E megkülönböztetés annak a körülménynek megfontolásán alapul, hogy a fogantatástól számított bizonyos időn (7 hónap, illetve 28 hét) belül az embryo extrauterinalis életre egyáltalán képtelen s így annak az anyaméhből való mesterséges eltávolítása, tehát az ú. n. *elvetelés* (abortus) előidézése az orvostudomány által ébrénynek nevezett emberi lénynek feltétlen elpusztulását vonja maga után. Az *elhajtás* alatt ezeknél fogva oly cselekmény értendő, mely a magzatnak, helyesebben ébrénynek az anyaméhből való időelőtti kiküszöbölésével bekövetkezett elpusztulását idézi elő. Ezzel szemben *ölésről* akkor van szó, midőn a magzat az *anyaméhben* fosztatik meg életétől (caedes in utero), vagy midőn *koraszülést* (a 7—9 hónapos között bekövetkezett szülést) idéz elő a tettes s az élve született gyermek a koraszülés következtében elhal. A német bir. btk. 218. §-a az «im Mutterleibe tödtet» kifejezést használja, ott tehát vitás lehet, hogy a koraszülés előidézése következtében beálló halálos eredmény címén megállapítható-e a magzatelhajtás, hazai Btk-vünk azonban nem szorítja meg e fogalmat s csak annyit mond : «megöli», miből kétségtelen, hogy az a cselekmény is ideesik, mely a méhmagzat ellen irányulóan a koraszülés előidézésével oly okfolyamatot indít meg, melynek következménye az élve megszületett gyermek halála. Látszólag ugyan nem a «méhmagzatot» öli meg ilyenkor a tettes, hanem a megszületett gyermeket, mint-hogy azonban az eredmény okát oly időben teszi hatályossá a tettes, midőn a gyermek még magzat, a minősítésnél ez az időpont a határozó.

A *befejezéshez* a magzat, illetve gyermek elpusztulása szükséges ; ha tehát a mesterségesen előidézett koraszülés dacára a gyermek élve marad vagy más ok következtében (pl. a megszületett gyermek szándékos megölése, a köldökzsinór lekötésének elmulasztása által előidézett halál) pusztul el, úgy a magzatelhajtás *kísérlete* állapítandó meg (mellyel eshetőleg anyagi halmazatba kerülhet a gyermeknek szándéka vagy gondatlan megölése). *Frank, Binding, Meyer* ily esetben nem állapítanak meg bűncselekményt ; kísérletet azért nem vesznek fel, mert ha a magzat életképes volt és életben maradt, akkor a koraszülés tényleg nem veszélyeztette a gyermek életét, ha pedig az élve

született magzat, mint a méhen kívüli élet folytatására képtelen elhalt, úgy bevégzett magzatelhajtás forog fenn (*Illés*). Részemről ragaszkodom eredeti nézetemhez, (Jogi Lexikon V. k. 335. l.), mert a koraszülés előidézésével a magzat ellen irányuló cselekmény megkezdett s éppen nem mondható, hogy a magzat életét nem veszélyeztette (ugyanígy a *Min. Ind.*, nálunk még *Finkey*, a németeknél *Liszt*, *Merkel*).

A Curia egy esetben, midőn az elhajtó cselekmény következtében a hét hónapos magzat, mint élő és életképes gyermek született s a köldökzsinór elkötésének elmulasztása miatt halt meg, magzatelhajtás kísérletét állapította meg (Bjt. 5. k. 254. l.); más esetben bevégzett magzatelhajtásért büntetett, midőn a gyermek a mesterségesen előidézett koraszülés következtében halt meg (Bjt. 23. k. 149. l.).

Hangsúlyozom azonban, hogy a koraszülés előidézése csak abban az esetben minősíthető magzatelhajtásnak, ha megállapítható, hogy az élveszületett gyermek a koraszülés következtében halt meg, vagy ha a terhesség megszakítása az élvemaradott gyermek életét veszélyeztette. Nézetem szerint, ha a terhességet annak rendes végéhez közeleső időben, tehát akkor szakítják meg, amikor a magzat már teljesen életképes, különösen ha ez a terhes nő egészségének megóvása érdekében történik: magzatelhajtás nem állapítható meg, mert a szülés siettetése ily esetben nem minősíthető a magzat életét veszélyeztető cselekménynek (v. ö. *Kenyeres*, ki kérdés alakjában veti fel e problémát). Ha netán az élveszületett magzat mégis elhal, úgy esetleg a Btk. 290. §-a alkalmazható (így *Isaák*).

A Curia egy esetben kimondotta, hogy nincs kísérlet, ha a magzat bár az elkövetési cselekmény folytán jött a világra, extrauterinális életet élt és a halál nem a cselekmény folytán állott be (Bjt. 28. k. 209. l.). A kísérlet és előkészületi cselekmény elhatárolása kérdésében az általános szabályok irányadók; mindenesetre csak előkészület, mikor a terhes nő megkérdi az orvostól, hogy mit tegyen (*Olshausen*), viszont kísérlet forog fenn a magzatelhajtószer bevétele, az erőművi beavatkozás megkezdésével.

6. A cselekmény a legkülönbözőbb eszközökkel és módon követhető el; a bírói gyakorlatban s az irodalomban is uralkodó nézet szerint kell, hogy az eszközök legalább relative alkalmasak legyenek. Abszolúte alkalmatlan eszköz esetén még kísérletet sem szokott megállapítani a Curia (Bjt. 28. k. 220. l., 37. k. 245. l., 44. k. 39. l. és *Mutató*, 432. l.), holott ilyenkor — hacsak nem értelmi impotenciára vezethető vissza az alkalmatlan eszköz

használata — büntetni kellene, mert az alkalmatlan eszköznek csupán véletlenül vagy tévedésből való használata olyfokú bűnösségre és veszélyességre utal, mely indokolttá teszi a büntetés-alkalmazást (v. ö. Tankönyvem I. k. 249—252. l.). Anélkül, hogy az eszközök és módok csoportosításának részleteibe hatolnánk (szokásos megkülönböztetések: eröművi beavatkozás, belső szerek használata, v. ö. *Kenyeres* Tank. I. k. 323—345. l.), *Illés*), csak annyit emelünk ki, hogy a *pszichikai behatás* (ijesztés, nagy meglepetés, kitörő öröm, megrendítő fájdalom okozása stb.) is lehet a magzatelhajtás elkövetésének alkalmas eszköze (ugyanígy *Liszt*, *Meyer-Altfeld*, *Schwartz*, *Horch*, ellenkezően *Holtzendorff*). Hogy az eszköz alkalmas volt, az mindig megállapítandó, minélfogva egy esetben, midőn az elvetelés megtörtént s a nő a szer bevitelét be is ismerte, a Curia felmentett, mert nem volt megállapítható, hogy mi volt a szer (Bjt. 59. k. 25. l.).

Ha a vádlottak a magzatelhajtásra alkalmas műveleteket visznek végbe, de az elvetelés nem ezek folytán, hanem más okból (egy előfordult esetben megbotlás folytán, v. ö. Bjt. 60. k. 69. l.) következett be, *kísérlet* állapítandó meg.

Legutóbb is kimondotta a Curia, hogy: a teherben levő nő hasának nyomkodása, kenése és annak hüvelyébe a magzat kivétele végett kézzel való benyúlás oly cselekmények lévén, melyek a méhmagzat eltávolítására, az elvetelés (abortus) előidézésére általában véve alkalmasak lehetnek, ezeknek a cselekményeknek az erre irányzott szándékkal való elkövetése, illetőleg a teherben levő nő által való megengedése, még ha az a cselekvők akaratán kívül álló körülményeknél fogva teljesen eredménytelen maradt is, a Btk. 285. §-ába ütköző bűncselekmény véghezvitelének a megkezdését kimeríti (Bjogi dtár 6. k. 173. l., v. ö. még Bjt. 54. k. 72. l.).

A magzatelhajtás kísérlete esetén kérdéses, vajjon büntetlenséget teremtő **visszalépésnek** minősíthető-e, ha a tettes az alkalmas eszközzel foganatosított több elhajtási tevékenység eredménytelensége esetén azok továbbfolytatásától eláll? Az irodalomban *Illés* és *Finkey* azt a nézetet képviselik, hogy ez *nem visszalépés* s nem idéz elő a Btk. 67. §-ának I. pontja alapján büntetlenséget, mert egy-egy alkalmas tevékenység foganatosításával tulajdonképpen már az ú. n. teljes kísérlet jött létre, melynek esetében nem lehet már szó elállásról, hanem csak eredményelhárításról; amennyiben tehát a tettesnek utólagos maga-

tartásán múlt, hogy az elvetelés, illetve a magzat elpusztulása nem következett be, úgy nem büntetetik ugyan a kísérlet, nem elállás, hanem eredményelhárítás címén, tehát a Btk. 67. § 2. pontja alapján. A Curia gyakorlata ingadozó; több esetben megállapítja az önkéntes elállást s felment (így midőn vádlott nő kis mennyiségű sáfrányoldatot ivott, de a további ivást önként abbanhagyta Bjt. 24. k. 385. l., — midőn vádlott a hasra intézett ütésekkel felhagyott a fájdalmak folytán: u. o. 28. k. 217. l., — midőn a gyufaszálat méhéből önként kivette: u. o. 28. k. 215. l., — midőn sikertelen elhajtási műtét után azt nem ismételte u. o. 31. k. 340. l.), majd az ellenkező álláspontra helyezkedve kimondotta, hogy önkéntes elállás esete nem forog fenn, ha a vádbeli cselekmény elkövetéséhez szükséges művelet megkezdett és nem vádlottakon múlt, hogy az tényleg be nem fejeztetett (Bjogi dtár 1. k. 101. l.). Nézetem szerint különböztetnünk kell; ha a tettes megállapíthatóan bizonyos oly tevékenységi komplexumra volt elhatározva, mely gondolata szerint az abortus előidézésére szükséges (pl. jódtinktúra-befecskendezés esetén az előre elkészített 3—4 grammból csak fél gramm felhasználása, — pálcikaszerű eszközök bevezetése esetén az első sikertelen kísérlet után a művelet folytatásának felhagyása, holott erre az előkészületek megvoltak) s ezt nem hajtja végre, úgy az elállás megállapításának semmi akadályja, mert a tettes nem haladt tovább azon az úton, melyre rálépett (így a német judikaturában elállás címén felmentették azt a nőt, ki a szájába vett magzatelhajtó szert kiköpte Entsch. 35. k. 102. l., — ki a bevezetett katétert kivette: Entsch. 57. k. 278. l.); — ellenben ha a tettes a részéről szükségesnek vélt tevékenységi komplexumot vagy akár azt az egyedüli tevékenységet, mely általában alkalmas a magzatelhajtás eredményességéhez, véghezvitte (pl. a peteburkok megszakítása után bekövetkezett vérzés esetén a kaparás mellőzése), de a magzat nem ment el, teljes kísérletről lévén szó, elállás már nem foghat helyt (így ugyan a német judikaturában: Entsch. 57. k. 278. l.).

7. A törvény értelmében csak a **szándékos** magzatelhajtás esik büntetés alá; következik ez egyfelől a 285. és 286. §§ világos szavaiból, másfelől a 75. § általános rendelkezéséből. A gondatlanságból okozott magzatelhajtás nem büntethető, de a cselekmény eshetőleg az anya ellen elkövetett kulpózus testi sértés-ként minősül.

A szándékot illetően megjegyezzük, hogy a tettesben meg kell lennie az *eredményképzetnek* (a magzat elpusztulása), annak a *tudatnak*, hogy tevékenysége az abortus előidézésére alkalmas, *e tevékenység akarásának*, végül a *motivációnak* azaz kell, hogy az eredményképzet indította a kérdéses tevékenységre (dolus directus) vagy legalább is nem tartotta vissza (dolus eventualis) a vonatkozó tevékenység végrehajtásától; a tudatnak természetesen át kell foglalni a terhességet is. Ha tehát a teherben levő nőt pl. csak az a cél vezette, hogy a terhességgel járó kellemetlen érzéseknek elejét vegye s beveszi a tudomása szerint csak erre a célra szolgáló szert, mely azonban elvetélést idéz elő: szándékhiány, illetve tévedés címén felmentendő (a szert — tudva ennek magzatelhajtásra alkalmas voltát — átnyújtó harmadik személy azonban a Btk. 286. §-a alapján felel). Nem büntethető szintén szándékhiány címén az a teherben levő nő sem, ki abból a célból idézi elő a koraszülést, hogy a gyermeknek a házasságon belül született gyermek jogait biztosítsa (ugyanígy *Berner*, nálunk *Illés*; ellenkezően *Liszt*). Ezen az alapon dönthető el az a vita-kérdés is, hogy vajjon az *öngyilkossági* kísérletet elkövető nő ellen megállapítható-e a magzatelhajtás? *Binding*, *Meyer-Allfeld*, *Frank*, *Liszt*, *Thomsen*, nálunk *Illés* igenlően felelnek; részemről *Finger* nézetéhez csatlakozva ilyenkor azért nem büntetnék, mert ha egyszer indokolt az öngyilkossági kísérletet elkövetett egyének elkeseredettség címén büntetlensége, úgy egy okkal több, hogy az öngyilkosságot megkísérelt terhes nőt szintén a büntetlenség kedvezményében részesítsük. *Terhes nő megölése* is csak akkor minősíthető egyszersmind magzatelhajtásnak, ha kétségtelen, hogy a tettes akarata egyidejűleg a magzat elpusztítására is irányult (v. ö. e kérdésre *Liszt*, ki szerint soha sincs ily esetben magzatelhajtás, — viszont *Meyer-Allfeld*, ki azt vitatja, hogy az eshetőleg megállapítható).

Ha nem a terhes nő, hanem ennek beleegyezése nélkül *harmadik személy* követi el a cselekményt, a tettesnek *tudnia* kell a beleegyezés hiányáról, minélfogva ha tévesen úgy tudja, hogy a nő az elhajtásba beleegyezett, nem a 286. §., hanem a 285. § második bekezdése alapján büntetendő.

A dolog természetében fekszik, hogy a magzatelhajtás törvényes fogalmát betöltő tényálladék csak akkor büntetendő cselekmény, ha *jogellenes*. Az orvos cselekménye tehát, mellyel a magzat megölését vagy elhajtását az anya életének megmentése

véggett eszközölte (pl. az ú. n. perforatio), nem büntetendő, mert itt a cselekmény jogellenességét kizáró jogmentő cselekményről van szó (v. ö. Tankönyvem I. k. 435—437. l. és fent 74. l.; *Meyer-Allfeld* szerint ily esetben végszükség címén áll be a mentesség). Az 1843-ik évi javaslat 138. § 1. pontjában külön kiemeli ez esetet s felment a büntetés alól, ha valaki mint orvos, sebész vagy szülész az orvosi szabályok által meghatározott körülmények között valamely gyermeket azért, hogy az anyának veszélyben forgó életét megmenthesse, az anya méhében megöl. Lényegileg ugyanígy az újabb törvényhozási munkálatok többsége (v. ö. fent 72. l.).

8. A **halmazat** körében külön kell tartanunk azt az esetet, midőn a terhes nő, illetőleg midőn harmadik személy a tettes.

A Btk. 285. §-ának első bekezdése esetében, azaz ha a cselekmény elkövetője a teherben levő nő, úgy abban az esetben, midőn a tettesnek többrendbeli kísérleti s a befejezést eredményező cselekményei találkoznak, nincs halmazat, mert a tevékenységek az akarat, cél és eredmény egysége folytán egy tényálladékba olvadnak össze (*Illés*); ha azonban a kísérlet *újabb* szándékból eredő kísérlettel vagy befejezéssel találkozik: anyagi halmazat forog fenn (*Olshausen*). Amennyiben a nő a gyermeket élve szüli meg, de utóbb megöli, anyagi halmazat állapítandó meg magzat-elhajtás kísérlete és a körülményekhez képest gyermekölés vagy gondatlan emberölés között (*Curia*: Bjt. 39. k. 36. l.).

Ha a magzatelhajtás tettese harmadik személy s a nő a magzatelhajtás következtében *elhal*, úgy ismét különböztetnünk kell aszerint, amint a tettes a nő beleegyezésével vagy anélkül követte el a cselekményt. Az utóbbi esetre maga a törvény providál, midőn a 286. § 2. bekezdésében delictum complexumot konstituál, kimondván: **ha pedig ezáltal a teherben levő nő halálát okozta: tiztől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.** Vitás azonban a kérdés az első esetben. A *Min. Indokolás* s ennek nyomán egyideig a *Curia* is (legutóbb Bjt. 45. k. 184—185. l.) csupán súlyosító körülményt lát ilyenkor fennforogni azon az alapon, hogy mivel a nő az elhajtásba beleegyezett, többé jogtárgyat már nem képez; *Balogh* és *Bartók József* eszmei halmazatot állapítanak meg (így a *Curia* is több esetben, Bjt. 30. k. 101. l., 31. k. 340. l.); *Balás Elemér* és *Bernolák* a magzatelhajtás és halált okozó súlyos testi sértés anyagi halmazatát vennék fel (e nézet a bírói gyakorlatban nem talált visszhangra); végül

Illés, Finkey, Heil s legutóbb *Degré Lajos* (Folyt. bcs. 107. l.), továbbá a Curianak elvi kijelentése szerint A teherben levő nő méhmagzatának az anya beleegyezésével történt elhajtása esetén, ha ezáltal a teherben levő nő halála okoztatott, a Btk. 285. §-ába ütköző magzatelhajtás büntette, a Btk. 290. §-ába ütköző gondatlanság által elkövetett emberölés vétségével anyagi halmazatban áll (Bjogi Hat. Tára III. k. 123. l. és Bjogi dtár 10. k. 67., 296. l.). Részemről ez utóbbi nézethez csatlakozom, mert a *volenti non fit iniuria* elve ide nem hat ki s így a bekövetkezett halálnak csupán súlyosító körülményként való értékelése helyt nem foghat; az eszmei halmazat felvételének ellene szól elvi álláspontom, melynek értelmében ez a büntetőjogi alakzat egyáltalán törlendő lenne; halált okozó testi sértés nem állapítható meg, mert nincs testi sértésre irányuló szándék, — visszamarad tehát a kulpózus ölés, mely ezeknél fogva a magzatelhajtással *anyagi halmazatban* büntetendő.

A rövidebb-hosszabb ideig tartó betegség okozása, amennyiben szükségképpen együtt jár a magzatelhajtó műveletből eredő állapottal, nem vehető a magzatelhajtással anyagi halmazatba, mert az ilyenténkép előálló testi sértés *beleolvad* a magzatelhajtás cselekményébe, mellyel természetszerűleg összefügg; ha azonban a betegségokozás csak esetleges velejárója a vonatkozó tevékenységnek, úgy a magzatelhajtás és gondatlan súlyos testi sértés halmazata állapítandó meg (így *Illés, Isaák* és a *Curia*, midőn a tettes az elhajtás véghezviteléhez nem tiszta eszközt használt és ezzel testi sérülést okozott; Bjogi dtár 8. k. 197. l.). Ha a tettes szándéka testi sértésre irányul s a testi sértésen vagy az ebből előálló halálos eredményen kívül a magzat is elpusztult; ilyenkor a Btk. 304—306. §§ alkalmazandók.

9. A **büntetés** tekintetében a törvény a tettesek személye, a motívum s az eredmény figyelembevételével mellett fokozatokat állít fel.

Amennyiben a cselekményt a *teherben levő nő* követte el, úgy *a) ha házasságon kívül esett teherbe, két évig terjedhető börtönnel, b) ellenkező esetben pedig három évig terjedhető börtönnel büntetendő* (Bjtk. 285. § 1. bek.). A házasságon kívüli teherbeesést illetően nem vélelmek, hanem a valóság alapján kell döntenet; két évig terjedhető börtön lesz tehát a büntetés bár a nő házasságban él, de bebizonyíthatólag (pl. a férj éveken át távol van, beteg stb.) mástól esett teherbe. A Curia itt is a

— nézetem szerint meg nem álló — 5. sz. döntvény (v. ö. fent 52. l.) analógiájára dönt, így kimondotta, hogy a Btk. 285. § 1. bek. 2. tétele szerint való minősítés és büntetési tétel szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a vádlott nő nem férjétől, hanem idegen férfitől esett teherbe; kizárólag csak az irányadó, hogy a teherben levő nő méhmagzatának szándékos elhajtása idején házassági kötelékben állott (Bjogi dtár 11. k. 94. l.), majd *elvi* határozatban, hogy: a magzatelhajtás a Btk. 285. § 1. bek. 2. tétele alapján minősítendő és büntetendő, ha a teherben levő nő férjes asszony; közömbös e minősítés szempontjából az, vajjon a nő férjétől vagy más férfitől esett-e teherbe (Bjogi Hat. Tára 6. k. 77. l. 613. szám).

A törvény szavai szerint *c)* ugyanazon büntetés éri azt, aki a büntettet a teherben levő nő beleegyezésével követi el, *d)* ha pedig azt nyereményvágyból tette, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő (Btk. 285. § 2. bek.). *Illés* szerint a nő beleegyezésével közreműködő harmadik személy büntetése a jelzett megkülönböztetés szerint szintén két, illetőleg három évig terjedhető börtön; részemről nem fogadhatom el e nézetet, mert a két és három év közötti különbség csupán a *nőnél* figyelembevehető motívumon alapul, ugyanaz a motívum azonban a harmadik személynél egyáltalán figyelmen kívül marad s így ez esetben a büntetés mindig *három évig* terjedhető börtön, annál is inkább, mert a törvény sem utal az első bekezdésben tett megkülönböztetésre, holott ahol ezt akarja, ott megteszi (v. ö. pl. a Btk. 359. §-át). Nyereményvágy alatt az anyagi haszon szerzésére irányuló célzat értendő.

A Curianak helyes kijelentése szerint: a pénzjuttalomért való ténykedés a Btk. 285. §-ának 2. bekezdésében említett nyereményvágy legjellegzetesebb ismérve (Bjogi dtár új f. IV. k. 41. l.). Azt is kimondotta a Curia, hogy a nyereményvágyból való elkövetés nem képez a Btk. 74. §-ában jelzett oly személyes tulajdon-ságot vagy körülményt, amely a részesre tekintetbe vehető nem volna (Bjogi dtár új f. IV. k. 95. l.); ezzel a tétellel már nem tudok egyetérteni, mert a nyereményvágyból való elkövetést nem tekintem sem konstitutív körülménynek, sem eszköztulajdonságnak, hanem a törvény által figyelembe vett súlyosító körülménynek, mely tehát oszthatatlan.

Minőségileg és mennyiségileg súlyosabb a büntetés a Btk. 286. §-ában meghatározott esetekben, és pedig *e)* öt évig ter-

jedhető feygházzal büntetendő, aki a teherben levő nő méhmagzatát annak beleegyzése nélkül szándékosan elhajtja (286. § 1. bek.), f) ha pedig ezáltal a teherben levő nő halálát okozta: tíz évtől tizenöt évig terjedhető feygházzal büntetendő (286. § 2. bek.).

Mindenik esetben a főbüntetésen felül a Btk. 289. §-a értelmében a hivatalvesztés is kimondandó s mellékpénzbüntetés szabható ki (1928 : X. t.-c. 3. §. 2. bek.), a 285. §. 2. bek.-e esetében pedig kiszabandó (1928 : X. t.-c. 3. §. 2. bek.).

10. De lege ferenda emelendők lennének általában a büntetési tételek (az angol jogban életfogytig tartó súlyos szabadságvesztés — penal servitude for life ; New-Yorkban : 15 évig, az Egyesült-Államokban 20 évig, Dániában, Portugáliában 8 évig terjedhető feygház a nő büntetése, — a harmadik személy büntetése még súlyosabb ; sokhelyütt azonban az enyhítési tendencia érvényesül, v. ö. fent 71. l.) ; büntetendő lenne a magzatelhajtással való üzletszerű foglalkozás mint minősített eset (így az 1917. évi svájci javaslat, az 1926. évi német törvény és már 1904. évi tervezetem), büntetendő lenne továbbá — az osztrák javaslat 294. §-ának mintájára — ki nyílt vagy burkolt formában nyomtatvány útján közhírré teszi, hogy magzatelhajtásra vállalkozik (v. ö. még az 1927. évi német javaslat 256. §-át), végül megfontolás tárgyává volna teendő, vajjon nem kellene-e büntetés alá venni az ú. n. *sterilitatis procuratio* esetét, azaz a nő fogamzási képességének mesterséges (többnyire az ovarium kipszttítása által eszközölt) megszüntetését. Az 1792. évi jav. XXII. 1. § c) pont és 2. § mint sui generis delictumot rendelte büntetni (v. ö. e kérdéstről bőven : A castratio és sterilitatis procuratio című tanulmányomat.). Mindenesetre igen helyes a St. 24. § 9 b) pontjában foglalt az a rendelkezés, mely szerint vétséget követ el (és a 25. § értelmében egy évig terjedhető feygházzal büntetendő), aki akár kifejezetten, akár burkoltan a gyermeknemzést meggátló vagy magzatelhajtásra szolgáló módot vagy alkalmat ajánl. Idevágólag a Curia kimondotta, hogy e vétségnek nem tényálladási eleme, hogy a magzatüző gyanánt hirdetett szer csakugyan alkalmas legyen az elvetélés előidőzésére (Bjt. 70. k. 267., 27 l. 1.).

7. §. A kitétel és elhagyás.

1. *Kitétel és elhagyás* bűncselekményein általában az életveszélyeztető cselekmények egyik nemét szokás érteni és pedig azt, mely abban áll, hogy valaki kötelességellenesen valamely önségélyre képtelen egyén veszélyére oly állapotot teremt vagy enged fennmaradni, mely ennek életét kockáztatja.

A régibb jogokban az életveszélyeztető cselekmények általában s így a kitétel és elhagyás is ismeretlen. A római jog csak Valentinianus óta, de nem mint önálló deliktumot, hanem mint a parricidium egy esetét büntette az expositio infantum bűncselekményét (így Justinianus 153. novel-lája is) ; az önségélyre képtelen felnőtt személy elhagyása nem esett bünte-

tés alá. A *germán népfogok* egyáltalán nem tesznek e cselekményekről említést. Az *egyházjog* az első, mely az újszülött gyermeknek az anya által eszközölt kitételét mint speciális deliktumot büntetés alá vonta, sőt büntette a tehetetlen személyek elhagyását is (de infantibus et languidis expo-¹stitis X. 5. 11.). A *Carolina* ismét csak a gyermeknek az anya által elkövetett kitételére szorította e cselekményt; idővel a keretek ismét tágultak s büntetés alá vonatott általában a gyermekét kitevő szülő, majd bárki, ki a gondjain levő önségélyre képtelen személyt kiteszi vagy elhagyja. Az *újkor* *német jog* (1620-ban Poroszország, 1656—1763-ig Ausztria) az ölési szándékkal elkövetett kitételét a gyermekölés büntetésével sújtotta, ha pedig az ölési szándék hiányzott, enyhébben büntette e cselekményt. Az *1787-iki osztrák büntetőjogszabály* már élesen elkülöníti a kitételét az ölési deliktumoktól. Az *1813-ik évi bajor btk.* magáévá teszi e nézetet s az egyéb önségélyre képtelenek elhagyását is bünteti, mint veszélyeztetési bűncselekményt s ez időtől fogva ez az uralkodó törvényhozási álláspont, melyet a legújabb törvényhozási munkálatok is fenntartanak. *Hazai jogunkban* 1878 előtt e cselekményt törvényeink nem említik (az 1843-ik évi javaslat külön fejezetben szól arról; ugyanígy az olasz és finn btk-ek), a bírói gyakorlat azonban ölési szándék esetén mint ölést büntette, egyébként pedig arbitrarius büntetéssel sújtotta a gyermekét kitevő szülőt, sőt Vuchetich szerint mindazokat, kiknek a gyermek feletti gondviselés kötelességük lévén, azt elhagyták.

2. Büntetőtörvénykönyvünk — bár némileg eltérő szövegezéssel, mindazonáltal — lényegileg a kitétel és elhagyás egységes cselekményként szabályozza, mely csak annyiban szakad két ágra, amennyiben a törvény az alany s a tevékenységi tárgy különbségeit értékelve különtartja a *gyermekkitétel és elhagyás* büntettét a *gyámoltalan személy kitételétől és elhagyásától*.

A **gyermekkitétel** büntettét követi el azon szülő, aki koránál vagy állapotánál fogva önségélyre képtelen gyermekét félreeső vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények között hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ (Btk. 287. § 1. bek.), a **gyámoltalan személy kitételének** vagy elhagyásának büntettét pedig az követi el, aki koránál vagy állapotánál fogva képtelen személyt, kit ápolni köteles, vagy aki felügyelete alatt áll, kitesz vagy segély nélküli állapotban elhagy (Btk. 287. § 2. bek.).

A gyermekkitétel **alanya** csak a *szülő* lehet, tehát az apa vagy anya és pedig tekintettel arra, hogy a büntetőjog a családi kötelékből és tehát a vér szerinti kapcsolatból eredő kötelesség megszegését tartja itt szem előtt, tehát a *vérszerinti apa vagy anya (Illés)*; a mostoha, az örökbefogadó és tápszülők, valamint természetesen a nagyszülők nem esnek a szülő fogalma alá s így

az általuk elkövetett cselekmény a Btk. 287. § 2. bekezdése alapján büntetendő.

Ugyane cselekmény **tevékenységi tárgya a koránál vagy állapotánál fogva önszegélyre képtelen gyermek**. Gyermek alatt a Btk. terminológiáját véve alapul (v. ö. a 317. §-t, hol kifejezetten a 14 éven aluli korban levőt nevezi a törvény gyermeknek) a 14 éven aluli egyént kell érteni (az első és második min. jav. a 7-ik évet vette fel mint határt, melyet azonban a képviselőház ig. bizottsága törölt), miből azonban csak annyi következik, hogy ha a kitett egyén 14-ik életévén felül volt a 287. § 1. bekezdése semmi esetre sem alkalmazható. Kell, hogy a gyermek *önszegélyre képtelen* legyen, mi alatt — tekintettel arra, hogy e helyütt életet veszélyeztető deliktumról van szó — oly testi vagy lelki képesség hiánya értendő, melynél fogva a kitett vagy elhagyott gyermek magát az *életveszéllyel* szemben védeni, azt kikerülni s magát megmenteni nem tudja. — Hangsúlyoznunk kell végül, hogy csak a *kor vagy állapot* okozta segélyképtelenség esetén tárgya a gyermek e büntettnék; a *kort* illetően speciális szabály nem adható s így csak a konkrét körülmények figyelembevételével lehet dönteni (bírói gyakorlatunk a 7—8 éven felül csupán a kor alapján rendszerint nem állapítja meg az önszegélyre képtelenséget, — viszont csecsemő kitételénél meg szokta állapítani az ölési szándékot: Bjt. 20. k. 98. l. s így a 278—281. §-okba ütköző büntettek valamelyikét) ami az *állapotot* illeti, a törvény itt sem nyújt támpontot (a német bir. btk. 221. §-a a «wegen Gebrechlichkeit oder Krankheit» kifejezéssel világosítja meg e fogalmat, — az osztrák javaslat 303. §-a pedig így beszél: wer ein Kind oder sonst jemanden, der infolge seines geistigen oder körperlichen Zustandes sich nicht zu retten, vermag), annyi bizonyos, mindazonáltal, hogy csak az értelmi vagy testi erő átmeneti vagy állandó *hiányát* előidéző állapot tartozik ide, tehát pl. az elmebetegség, részegség, eshetőleg a siketnémaság, — a sértettnék nyomorék volta stb.

A *gyámoltalan személy kitétele és elhagyása* büntettnél **tevékenységi tárgy** általában *minden önszegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen személy*, tehát a gyermek is, — viszont **alanya** e cselekménynek az, kit e személlyel szemben az *ápolás vagy felügyelet kötelessége terhel*, mégis amennyiben gyermekről van szó, kivéve a szülőt, ki ily esetben a gyermekkitétel, illetve elhagyás büntettnében bűnös. Ugy az ápolás, mint a felügyelet

ötelességének *jogi alapon* kell nyugodnia, mely tehát vérségi kötelékből, megbízásból, szerződésből, törvényből, rendeletből vagy hatósági meghagyásból származhat (szülő, tápszülo, nevelőszülő, gyám, betegápoló, fogházőr, hegyvezető, cseléd, dajka, stb.). *Erkölcsei kötelesség* egymagában nem jön itt figyelembe, ügyelni kell azonban, vajjon nem megy-e át valamely erkölcsi kötelesség a jogi térre, mi előfordul, amikor valaki előzetes megtartásával mintegy belefűződik embertársának életveszélyes viszonyába; pl. ha valaki egy kitett gyermeket talál, azt magához veszi, úgy már nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelességet is sért, ha ezt a gyermeket kiteszi vagy elhagyja (*Thomsen* példája; lényegileg ugyanígy *Binding, Meyer-Allfeld*).

3. A **tevékenység**, mellyel e büntetendő cselekmények elkövethek, kétféle *a)* a *kitétel* és *b)* az *elhagyás*. Mindkét elkövetési módnál ki kell domborodnia a cselekmény életveszélyeztető jellegének; a sértett *erkölcsi integritását* veszélyeztető állapotban való elhagyás tehát nem fog idetartozni.

Kitétel alatt oly pozitív magatartás értendő, mely a sértettnek arról a helyről, hol eddig felügyelet és gondozás alatt volt, vagy ahol élete legalább is veszélyben nem forgott, oly helyre való áttételével jár, hol in concreto életét veszély fenyegeti. *A kitétel tehát területi áthelyezéssel egyértelmű* (*Binding, Frank*) s így nincs szó kitételről, ha a tettes a sértettet eddigi helyzetében és állapotában hagyva a segélyeszközök igénybevételét akadályozza meg, de ugyanekkor eshetőleg megállapítható lesz az elhagyás. A helyváltztatás s az életveszélyes helyzetbe juttatás *közvetett módon* is előidézhető, pl. a szülő 3 éves gyermekével az erdőbe megy s hagyja, hogy ez elfutkosson (így *Radbruch, Frank, míg Binding, Liszt* ily esetben elhagyást állapítanak meg). A gyermekkitételnél kell, hogy a szülő gyermekét «*félreeső vagy rendszerint járatlan helyre*» tegye ki. A helynek e minősége a konkrét körülményektől (a hely fekvése, az idő, a kitett gyermek kora, állapota, stb.) függ s e tekintetben annak nem annyira a forgalomban kialakult s a köztudatban élő állandó tulajdonsága a döntő, mint inkább a kitétel idején megvolt speciális minősége. Itt is a cselekmény alaptermészetére kell ügyelni, mihez képest járatlan hely lesz pl. az utca éjfél után, a házhoz tartozó gyümölcsöskert télen, a templom istentisztelet után, midőn bezárják, stb. Rendszerint járt helyre való kitétel esetén *gyermekcsempészetről* (Btk. 254. §) van szó (v. ö. Tankönyv II. k. 254—255. l.).

Idevágólag jelentős a Curia következő ítéleti megokolása : gyermek-kitételnél a védett jogtárgy az emberi élet, melynek veszélyeztetését is büntettként torolja meg a törvény, ellenben a 254. § az élet veszélyeztetésének kizárásával csak a családi álláshoz való jogot védi (Bjt. 75. k. 78. l.)

A bírói gyakorlatban gyermekkitétel állapítottatott meg, midőn az anya háromhetes gyermekét az erdőben félreeső helyen ágakkal és gallyakkal betakarva otthagya, — midőn kéthetes ikergyermekeit bepólyázva egy ház udvarának a szegletébe tette le, — midőn zord téli időben újszülött gyermekét egy fáskamrában forgáccsal betakarva elhelyezte, — midőn hathónapos gyermekét májusban délután, 4 órakor a természetes apa háza előtt levő kis kertben helyezte el (*Illés*).

A felnőtt személyek kitételénél a törvény nem említi ugyan a most tárgyalt jelzőket, mindazonáltal azok annyiban a Btk. 287. § második bekezdésébe is beleértelmezendők, amennyiben a kitétel e neménél az életveszély előidézése büntettedik, már pedig az in concreto nem félreeső és illetőleg járt helyre való kitétel nem veszélyezteti a kitett életét (ugyanígy *Illés*, *Schnierer*, *Finkey*).

Az **elhagyás** fogalmát a német irodalom szintén területi alapon konstruálja meg (*Liszt*, *Frank*, *Meyer-Allfeld*), hazai jogunkban azonban úgy az irodalom, mint a gyakorlat nemcsak azt az eljárást érti elhagyás alatt, midőn a tettes a sértettől eltávozva ezt ezáltal életveszélynek teszi ki, hanem azt is, midőn ugyan mellette marad, de elmulasztja a köteles gondoskodást, a kellő táplálék nyújtását, a gyógyíttatását.

A gyermekelhagyásnál a képviselőház ig. biz. javaslatára az elkövetési cselekvés ezzel a kifejezéssel lett törvénybe iktatva : «oly körülmények között hagyja el, hogy annak megmentése a *véletlentől függ*», a gyámoltalan felnőtt elhagyásánál meg ezt mondja a törvény «*segély nélküli állapotban elhagy*». E két kifejezés lényegileg ugyanazt jelenti, amennyiben mindkettő arra utal, hogy csak az az elhagyás esik a Btk. 287. §-a alá, mely életveszélyt idéz fel.

Így fogta fel az elhagyás fogalmát a bírói gyakorlat és elhagyásnak minősítette a gyermekeknek nem-gondozását (Bjt. 12. k. 13. l.), a gyengeelméjű házastárs éheztetését (Bjt. 19. k. 180. l.), beteg ember elhagyását (Bjt. 4. k. 279. l.), tehetetlen öregasszony nem gondozását (Bjt. 28. k. 179. l.), vagy legutóbb is elítélte a Curia vádlottat, mert anyátlan gyermekének elhelyezéséről — dacára annak, hogy az arra felkérték a gondozást nem vállalták, a mostohaanya pedig a gyermeket nem engedte magához — nem gondoskodott, hanem tűrte a 7 éves gyermek magáramaradását, testi leromlását és megtetvesedését ; vádlottnak e mulasztása és könyörtelen eljá-

rása teljesen kimeríti az elhagyás jogi fogalmát, mert a gyermek koránál és egészségénél fogva önszegélyre képtelen volt és ápolásra szorult (Jogi Hirlap 1927. évf. júl. 26. sz.).

4. A **szándék** a sértett életét érintő veszély előidézésének akarásában áll, melyet a tevékenységre vonatkozó ama tudatnak kell kísérnie, hogy ez a tevékenység életveszély létrehozására alkalmas. Ha a tettes az élet veszélyeztetésének tudatában, de abban a reményben cselekszik, hogy a halál nem fog bekövetkezni, a 287. § értelmében bűnös (*Isaák*). Különösen ki kell emelnünk, hogy amennyiben a tettes szándéka a sértett elpusztítására irányult *emberölésről*, ha kötelességellenesen nem tud arról, hogy életet veszélyeztet, úgy súlyos testi sértés vagy halálozás esetén *gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértésről, illetőleg emberölésről*, ha pedig az életveszély kizárásával csak a sértettől való szabadulást célozta: eshetőleg *gyermekcsempészet*ről van szó. Sokszor maga a kifejtett tevékenység elég élesen bizonyítja a szándék irányát és tartalmát; így többször a hely minősége, máskor a kitett személy állapota, majd ismét a tettes viselkedése nyújt támpontot a következtetésre (pólyás gyermeknek a sínekre tétele ölési szándékot bizonyít, ugyanannak a mezőn, magas fű között, az úttól távol való elhelyezése rendszerint csupán a veszélyeztetésre irányuló dolusra enged következtetni és ha az útra tette ki gyermekét a tettes, úgy valószínű, hogy a családi állás megváltoztatása: a gyermektől való szabadulás vágya vezérelte a tettet); a veszélyt kizáró magatartás (pl. a tettes a kitétel után addig, míg a gyermeket valaki fel nem leli s magához nem veszi, figyelő helyzetben marad) átviszi a cselekményt a Btk. 287. §-a köréből a 254. § keretei közé.

Mindezeket a szabályokat a bírói gyakorlat is értékeli; így ismételten kimondatott, hogy az ölési szándék hiánya a büntett lényeges negatív ismérve (Bjt. 20. k. 98. l., 113. l., 23. k.-285. l.); újszülött kitételével az ölési szándékot bizonyítottanak vette a Curia (Bjt. 20. k. 98. l.); gyermek-kitételnél a szándékot megvalósítja a tettes az a tudata, hogy az elhagyott személy élete a cselekmény folytán veszélyeztetve van (u. o. 70. k. 76. l.), — amikor minden tényadat az újszülött gyermek életének tudatos veszélyeztetését, sőt szándékos feláldozását bizonyítja: vádlott a 287. § alapján büntettetett (u. o. 75. k. 79. l.).

Igen figyelemreméltó a Curianak az a legutóbb hozott határozata, mellyel vádlottat a Btk. 279. §-ába ütköző szándékos emberölés büntetnének kísérletében s nem a 287. § 1. bek.-ben meghatározott kitétel büntetnében mondta ki bűnösnek, mert a vádlott szándéka, világos tudata is vagylagos eredmény keretében az élettől való megfosztást is

felölő akaratá szerint a kitétel tényálladáki elemét meghaladván, halál-
okozásra is irányult (vádlott háromhetes gyermekét dunyha nélkül, hiányos
burkolásban, a vasúti kocsí nyitott ablakú illemhely padlóján helyezte el,
hol a gyermek ki volt téve annak, hogy a koratavaszi éjjeli kűs levegő-
ben vagy elpusztul, vagy olyan testi bajt kaphatott, mely könnyen
halálos eredményű lehetett volna; vádlott beismerte, hogy tettét azzal
a célzattal követte el, hogy a gyermek a hidegben vagy elpusztul, vagy
valaki megtalálja), t. i. a részéről felismert esetlegesség szerint arra,
hogy a gyermeket az élettől megfossza, aminek a bekövetkezésére a
tárgyi lehetőség nagyon is megvolt (Bjt. 80. köt. 45. l.).

5. **Kísérlet** alig képzelhető, mert a kitételrel, illetve elhagyás-
sal a cselekmény be van fejezve; e tevékenység előtt meg rend-
szerint csak előkészületről van szó. *Finkey* szerint a kitétel pár
perc múlva követő visszavétel esetén «a figyelemmel kísérés
alatt» kísérlet s az attól való visszalépés címén büntetlenség áll
elő; részemről ily esetben a családi állás elleni büntettet látom
fennforogni.

Az *elévülés* szabály szerint addig nem veheti kezdetét, míg
a jogellenes állapot tart (v. ö. még Tankönyvem 257. lapon mon-
dottakat).

6. A **büntetés** gyámoltalan egyén kitétele vagy elhagyása
esetén **három évig terjedhető börtön** (Btk. 287. § 2. bek.) és ha
gyermekét tette ki vagy hagyta el a szülő: **három évig terjed-
hető fegyház** (Btk. 287. § 1. bek.) és ha a kitétel vagy elhagyás
következtében a kített vagy elhagyott személy súlyos testi sértést
szenvedett: a cselekmény öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig
ez által annak halála okoztatott: öt évtől tíz évig terjedhető fegy-
házzal büntetendő (Btk. 287. § 3. bek.). Mindenik esetben mellék-
büntetésül a *hivatalvesztés is kimondandó* (Btk. 289. §), pénzbün-
tetés pedig kiszabható (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.).

Súlyos testi sértés (8 napnál hosszabb ideig gyógyuló sérülés,
betegség vagy elmekór) vagy halál esetén kell, hogy a kitétel
vagy elhagyás s ez eredmények között *okozati összefüggés* legyen.
(Bjt. 9. k. 279. l.).

II.

A PÁRVIADAL

(BTK. MÁSODIK RÉSZ XIX. FEJEZET ; 293–300. §§)

HATÁSKÖR: A 293., 294., 295. ÉS 296. §§-BAN MEGHATÁROZOTT VÉTSÉGEK A JARÁSBÍRÓSÁG, A 293. ÉS 299. §§-BAN MEGHATÁROZOTTAK A TÖRVÉNYSZÉK TANÁCSÁNAK HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK (1897 : 34. T.-C. 17. §. 1., 4. P. 18. §, 1. P.)

8. §. Bevezetés.

Büntetőtörvénykönyvünk, midőn a párviadalról szóló fejezetet az ember élete elleni büntettek és vétségek s a testi sértés fejezetei közé iktatta, kifejezésre juttatta, hogy a párviadal azon a címen esik büntetés alá, mert az emberi életet és illetőleg testi épséget támadja, veszélyezteti. A párviadalnál négy egymásba átmenő mozzanat képzelhető a kihívás s annak elfogadása, a kiállítás, maga a viadal és végül a külső eredmény bekövetkezése; a törvény ezek közül kifejezetten csak háromról rendelkezik: a 293. §-ban a kihívás és elfogadásról, a 296. §-ban a fegyveres kiállásról és a 298. §-ban a sebesülés és halálos eredmény bekövetkezéséről; e matéria tudományos tárgyalásának azonban természetesen ki kell terjednie a nem szabályozott harmadik mozzanatra is. A *párviadal fogalmát* megvilágosító s a vonatkozó *történeti* fejlődés *vázlatát* nyújtó rész után dogmatikailag fogom a *párviadal összes mozzanatait* tárgyalni; a befejező részben végül összefoglalom azokat a *különleges szabályokat*, melyek a párviadallal kapcsolatos *részességre* (idetartoznak a 294. §-ban a párbajsegédekről, a 295. §-ban a párbajra való buzdításról rendelkező szabályok), a *büntetlenség eseteire* (elállás a 297. §-ban, — a tanúk, orvosok, segédek büntetlensége a 300. §-ban) és a *szabályellenes párviadalra* (299. §) vonatkoznak.

9. §. A párviadal fogalma.

A párviadal fogalmát büntetőtörvénykönyvünk nem határozza meg, e hézagot tehát a tudománynak kell kitöltenie. E részben egyfelől a társadalom körében kialakult s ma uralkodó *közfelfogásra* kell támaszkodnunk, másfelől figyelniük kell azokra az ismérvekre, melyek a *Btk.* egyes szakaszaiból abstrahálhatók.

Annyi mindenekelőtt kétségtelen, hogy a párviadal fogalmának teljességéhez két (és nem több) *személynek* harca, *viadala* szükséges; erre mutat a törvény által helyesen választott műszó (a «párbaj» kifejezés nem megfelelő), valamint az az alatt rejlő s a közvélemény által elfogadott értelem, végül a Btk. néhány rendelkezése (így a 293. §, mely kihívóról és elfogadóról, tehát két személyről emlékezik meg). *Több személy* között lefolyó harc tehát semmiesetre sem vonható a párviadal fogalmi körébe, hanem eshetőleg mint **verekedés** a Kbt. 75. §-a alapján (közrend elleni kihágás elkövetése címén), vagy amennyiben a törvény által megkívánt feltételek fennforognak, a Btk. 308. §-a alapján esik büntetés alá. Hogy a két személy férfi-e vagy nő, az közömbös (így az uralkodó felfogás, — ellenkezően *Liszt, Gerland*); éppúgy alanyai lehetnek a párviadalnak fiatakorúak s ú. n. párbajképtelen egyének is (*Olshausen, Finkey*); egyedüli feltétel a beszámítási képesség léte (amennyiben a feleknek csak egyike nem bír beszámítási képességgel, a másik fél irányában a cselekmény párviadalnak minősül, feltéve, hogy nem tudott ellenfelének beszámításképtelenségéről; így *Freudenthal*; ellenkezőleg *Bar*).

Viadal alatt a közéletben oly tevékenységet szokás érteni, mely által az egyik személy a másikat testileg legyőzni iparkodik, vagy amelynek során az egyiknek támadását a másik elhárítani, magát azzal szemben megvédeni törekszik. Viadal tehát az a harc is, melyben a megtámadott csak védekezik, anélkül, hogy támadóját életétől megfosztani vagy testében sérteni akarná; viadal az is, ha a megtámadott *egyáltalán mellőzi a védekezést* (pl. a «rajta» után leereszti kardját; *Frank* szerint ily esetben csak a támadó fél büntetendő, mely nézet nyilván helytelen, mert a viadal ama fogalmi ismérvét, hogy az egyik fél testi győzelmet kíván aratni, a másiknak passzivitása nem nullifikálja; helyesen *Gerland* és a német Reichsgericht, v. ö. Entsch. 52. k. 64. l.), de természetesen nincs szó viadalról, ha *mindkét félnél hiányzik* a komoly és valóságos támadásra irányuló szándék (pl. megegyeznek, hogy mindketten a levegőbe lőnek; a színelőadás párbajt — midőn a felek csupán löporral töltött fegyverrel lőttek egymásra — a Curia nem büntette, Bjt. 36. k. 70. l., ugyanígy a német Reichsgericht, v. ö. Entsch. 21. k. 146. l.; *Olshausen, Gerland*); nem viadal és ez okon nem esik a párviadal fogalmi körébe az ú. n. *amerikai párbaj* sem.

A viadal fogalmát illetően közömbös, hogy a felek minő *fegyvert* használtak. A német bir. btk. szerint csak a «mit tödtlichen Waffen» vívott harc tekintendő párviadalnak; hazai Btk-vünk ily megszorítást nem tesz, íróink (*Werner, Illés, Finkey*) mindazonáltal megkívánják a párviadal fogalmához az *öldöklő fegyverek* használatát, mi nyilván önkényes megszűkítése a fogalomnak. Részemről bizonyos helyesbítéssel *Fayer*-nak *Friedmann* (Jogi Lexikon) által továbbfejlesztett azt az álláspontját teszem magamévá, mely szerint a fegyverek itt technikai értelemben veendőek, azaz úgy, hogy fegyveren értendő minden a testi épség megsértésére szánt és rendeltetésének megfelelő alkalmazás mellett arra alkalmas oly eszköz, melyet a párbajszabályok is annak tekintenek. A bot, dorong, bunkó nem fegyver (így *Hälschner, Liszt, Teichmann*, ellenk. *Frank, Levi, Rödenbeck, Kessler*), — de a németországi diákpárbajoknál használt — csak kisebb karcolások ejtésére alkalmas — kard már fegyver s így az ú. n. *Schlägermensur* párviadal (a német jog szemszögéből e kérdés vitás; a Reichsgericht megállapítja a párviadalt, az írók legnagyobb része nem; ellenk. *Hälschner*).

A viadalnak, hogy a párviadal fogalma alá essék *a felek előzetes megegyezésén* kell alapulnia és az ú. n. *párbajszabályok* szerint kell végbemennie. A megegyezés teljes hiánya esetében az irodalomban *attaque*-nak nevezett egyoldalú fegyveres megtámadásról van szó, melyre tehát a párviadalra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések nem alkalmazhatók, hanem az eredményhez képest a testi sértés vagy emberölés megfelelő szakasza szerint lesz büntetendő a támadó, a megtámadott viszont rendszerint jogos védelem címén menekül (így *Binding, Hälschner, Liszt, Wachenfeld, Frank*; ellenk. *Schütze, Oppenhoff, Geber*). Ha a megegyezés megvan, úgy az már közömbös, hogy ezt maga a viadal mennyi idő múlva követi; az ú. n. *rencontre* tehát párviadal. Azzal, hogy a törvény csak a *párbajszabályok* szerint végbement viadalt tekinti párviadalnak, lényegileg a párviadal veszélyes voltát akarja lehetőleg enyhíteni (hasonló célt szolgál itt *Thomsen* szerint az elálláshoz fűzött büntetlenség, a párbajsegédeknek, orvosoknak bizonyos esetben bekövetkező büntetlensége, stb.). — A párviadal szabályai szokáson alapulnak s a viadalt és annak előzményeit bizonyos formákhoz (kihívás, ennek elfogadása, a párbajsegédek szereplése, fegyverválasztás, fegyverek egyenlősége, békéltetés, kiállítás, stb.) kötik.

Az *indító ok*, mely miatt a felek párviadalt vívtak, közömbös.

Összefoglalva a pozitív és negatív ismérveket, a párviadal fogalma következőleg határozható meg: *párviadal két személynek kölcsönös megegyezésen alapuló s a korbeli társadalmi felfogás által szentesített párbajszabályok szerint egymás ellen lefolytatott és azok életét vagy legalább is testi épségét veszélyeztető küzdelme.*

Befejezettségéhez elég, ha az egyik fél a viadalt megkezdte s támadólag lép fel, hogy a másik fél védekezik-e vagy sem, az közömbös (helyesen *Gerland* és a német *Reichsgericht*, v. ö. *Entsch.* 52. k. 64. l.). A törvény azonban mint *sui generis* deliktumot bünteti nemcsak a *kísérletet* (kiállítás), hanem az *előkészületi cselekményt* (kihívás, annak elfogadása) is.

A párviadal egyébként *szándékos* cselekmény. A szándék irányulhat ugyan testi sértés vagy halálos eredmény előidézésére is, de elég, ha a tettes tudja, hogy cselekménye a másik fél életére vagy testi épségére nézve veszélyes s e tudatban ezt a cselekvést, azaz a *viadalt* akarja.

A párviadal jogi természetét illetően az uralkodó nézet e delictumot mint az emberi életet és testépséget *veszélyeztető cselekményt* fogja fel (így hazai íróink; a németeknél *Liszt*, *Meyer-Allfeld*, *Merkel*; ez a felfogás nyilvánul meg az újabb törvényhozási munkálatokban is); némelyek az *igazságszolgáltatás ellen irányuló* cselekménynek tekintik azt (*Feuerbach*, *Berner*, *Hälschner* s az olasz *btk.*); van oly felfogás is, mely abban a *közrend sérelmét* látja (*Mittermaier*, *Gerland*; így a francia és norvég *btk.*).

Részemről a legelső helyen említett felfogáshoz csatlakozom, mert az igazságszolgáltatás és illetőleg a közrend sérelmének értékelésével nem látom a cselekmény büntetőjogi jelentőségét kellően kimerítve. A büntetendőség alapja az előidézett élet- és testépségveszély, melyből eredő bűnösség a tényleg bekövetkezett eredmény súlya szerint fokozódik.

10. §. A párviadalra vonatkozó jogszabályok jogtörténeti és jogösszehasonlító szempontból.

1. A mai értelemben vett párbja az *ókor* népeinél ismeretlen. Az előfordult hasonló viaskodások vagy mint ünnepi játékok szerepeltek vagy mint bizonyos — többnyire nemzetközi — jogviták elintézési módja keltek érdeklődést, de épp ezért a dolog természeténél fogva nem tartoztak a büntetendő cselekmények sorába. A *törvénytörési párbaj*, azaz a párviadal,

mint bizonyító eszköz, a germán népjogokban nyeri kifejlődését és szabályozását s természetesen szintén büntetlen. Az ezzel szemben jelentkező ú. n. *magánpárba*j szokása *Below* szerint spanyol eredetű (az első nyomok 1473 és 1480-ra vezetnek vissza); majd átterjed e szokás Francia- és Olaszországra s a XVI. század második felében (első nyom 1562-ben) Németországra s innét a többi európai állam területére (*Kohler* és *Liszt* olasz eredetűnek vitatják a magánpárbaj; szerintük már a XIV. századbéli olasz statutumok említést tesznek arról). Az *egyház* már elég korán felemlíti tiltó szavát, a *világi törvényhozás* azonban elharapódzott szokást (az 1572-ik évi szász *constitutio* még nem a tulajdonképpeni párbaj ellen küzd, hanem ama szokás ellen, mit a német források *Ausheischen* műszóval jelölnek meg, értve ez alatt azt az eljárást, melynélfogva valaki mást házából kihív, hogy vele ügyes-bajos dolgát elintézzé); állítólag I. Mátyás császárnak 1617-ben kiadott általános párbajtilalma e téren az első komoly rendszabály, melyet különböző jogterületeken szigorú büntetéseket előíró rendeletek követtek, de kevés sikerrel (egy 1668-ban kelt ú. n. Reichsgutachten az életben maradottra halálbüntetést szabott, a párviadalban megölt személyt pedig becstelenítő eltakarítottásban rendelte részeltetni). A *gyakorlat* ingadozott, hogy vajjon az ölés és testi sértés szabványai szerint büntesse-e a párviadalban részt vett feleket, vagy tekintettel a kölesönös beleegyezésre, felmentse-e őket. Az *irodalomban* sincs megegyezés (*Beccaria* a büntetlenség mellett harcol, viszont *Sonnenfels* becstelenítő büntetés alkalmazását követeli s ugyanezt a nézetet követi *Savigny* is) s még a XVIII. században is találunk törvényhozási munkálatot, mely törli a párbaj megbüntetését (1791-iki francia code), a nagy többség azonban túlszigorú büntetéssel lép fel (így az 1794-iki porosz Landrecht). A XIX. század törvénykönyvében három felfogás áll egymással szemben: *a) a francia*, mely szerint maga a párviadal nem esik büntetés alá, de az azt kísérő körülmények és illetve az abból bekövetkezett eredmények a közönséges büntetőjogi szabályok alapján ítélandók meg; halálos eredmény esetén pl. emberölés állapítatik meg (így az 1810-iki francia code, a norvég btk., japán kódex; *Finkey* tévesen az angol jogot is idevonja); *b) az angol*, mely magát a párbaj is bünteti (majd mint a közrend sérelmét, majd mint életveszélyeztető deliktumot, majd mint az igazságszolgáltatás ellen irányuló bűncselekményt), de ezenkívül a beállott eredményt sem privilegizálja, hanem testi sértésként vagy szándékos emberölésként bünteti (így az angol common law, a sudani, queenslandi btk-vek s a svájci javaslat); végre *c) a német* felfogás, mely a kontinentális Európában mondhatni uralkodó; e szerint a párbaj mint sui generis delictum büntetendő, de tekintettel a társadalmi felfogásra, megkülönböztetve a közönséges büntettektől, rendszerint nem becstelenítő büntetéssel, mely azonban a bekövetkezett eredmények súlya szerint fokozatosan növekszik.

2. Hazánkban eredetileg szintén csak a bizonyító eszközként alkalmazott párviadal volt gyakorlatban, melyet szemben a magánpárbajjal, törvényszéki párviadalnak vagy *Festy* nyomán *bajvívásnak* nevezhetünk. A bajvívás valószínűleg már Szent István korában szokásos volt (a zala-vári apátság 1024-iki alapító oklevelében már előfordul a «viador» szó; mint

bizonyító eszköz először a bozsoki prépost részére 1139-ben kiadott oklevélben szerepel; törvényeink közül viszont az aranybulla — 1222 : XII. t.-c. — az első, melyben mint szokásban levő intézmény említetik). Az egyház nálunk is már elég korán kárhóztatja ezt az intézményt. (1264-ben IV. Orbán, 1344-ben VI. Kelemen pápa). A városi polgárság a XIV. században már kiküszöböli a bajvívást a bizonyítékok sorából, a nemeseknél azonban még alkalmazásban volt. *Mátyás király* (1486 : XVIII. t.-c.) megszünteti azt a rendes peres eljárásban s alkalmazását csak a *Curia militaris* előtt folyó becsületsértési perekben engedi meg (v. ö. még II. Ulászlónak 1492. évi XXXVII. t.-cikkét). A bajvívás így hazánkban is kimegy a gyakorlatból (a XVII. században még előfordul), de visszamarad a lovagias ügyek elintézését célzó párviadal, mely ellen különös szigorral lép fel *Mária Teréziának 1752-ik évi leirata*. E leirat lényegileg az 1668-iki Reichsgutachten utánképzése; az életben maradt fél büntetése a halál, — az elesetté a becstelenítő eltemettetés s ha netán szentelt helyen már eltemettetett volna, úgy hullája kiásandó s a vesztőhelyen takarítandó el. Az 1808. évi XI. t.-c. 11. §-a már csak annyit mond, hogy a párba j vétsége arbitrárius büntetéssel fenytendő. A XIX. század gyakorlata a körülményekhez képest s rendszerint enyhe büntetéssel illette a párba jőzőket.

Javaslataink közül az 1792-iki külön fejezetben (*De duello* cím alatt Pars secunda, art. XXIX.) szól a párviadalról, melynek meghatározását is adja (Duellum est singulare certamen duorum, occidendi aut saltem vulnerandi causa, tempore et loco constituto, certoque armorum genere ex conducto susceptum); büntetésül bizonyos fokozatokban fogházat rendel alkalmazni egy napi minimummal és 3 évi maximummal. Az 1843-iki javaslat már nem definiál; halálos eredmény és testi sérülés esetén gyilkosság, illetve testi sértés címén büntet s ez esetben hivatalból, egyébként «csak a sértett félnek panaszára» indítható «közkereset» (XIV. fejezet, 175—177 §§).

Büntetőtörvénykönyvünk nem tette magáévá az 1843-ik évi javaslat álláspontját, hanem a német felfogáshoz csatlakozva, a párba j mint életet és testépséget veszélyeztető deliktumot bünteti, de figyelemmel egyfelől a társadalmi felfogásra, másfelől arra a körülményre, hogy a sérülés vagy halál a megsebesítettnek vagy megöltnek előzetes beleegyezése folytán következett be, csak államfogházzal s ezt is rövidebb tartamban (még halálokozásnál is csak öt év a maximum) alkalmazva büntet.

3. A *jogösszehasonlítás*, melynek eredményei de lege ferenda némi támpontul szolgálhatnak, leghelyesebben a fent említett három kategória alapulvételével történhetik.

a) *Francia felfogás*. Az 1810-iki code pénal, mely az 1791-iki codeban kifejezésre jutott azt a nézetet veszi alapul, hogy a párba jról szóló minden különleges rendelkezés «inutile, dangereuse et impracticable», a párviadal során ejtett testi sértést, halálozást a közönséges büntetőjogszabályok szerint ítéli meg. Ennek a szélső iránynak megerősödése nem kis mértékben vezethető vissza Napoleonnak a párviadallal szemben elfoglalt álláspontjára (francia körökben ma is szállóigékként vannak elterjedve a következő — állítólag Napoleontól eredő — mondások: «Bon duelliste — mauvais soldat!»; «Jé n'ai jamais compté sur un duelliste pour une action

d'éclate); «Le duel est bien souvent le courage de celui qui n'en a pas»). A francia joggyakorlat az 1837. jún. 22-iki arrét (semmissítőszéki elvi döntés) óta: *halálos eredmény* esetén «homicide avec préméditation» címén büntet; — ha *testi sértés* jött létre, amennyiben megállapítható az ölési célzat, gyilkosság kísérletéért, annak hiányában a code 309. s köv. §-aiba ütköző testi sértésért vonja az azt okozót felelősségre; — a *sérülés nélkül lefolyt párviadal*, ha ölési célzat forgott fenn: gyilkosság kísérletének minősítetik; — ellenkező esetben leggyakoribb a felmentés (némelykor a code 311. §-át alkalmazzák); a *párviadalra való kihívás* legtöbbször mint fenyegetés (menace) esik büntetés alá; a *segédek, tanúk* mint bűnszegédek vonatnak felelősségre. Ezek az inkonvenieneciák a javaslatok egész tömegének adtak létet (1819-től napjainkig nem kevesebb, mint 22 javaslat látott napvilágot, a legutóbbi 1922-ből való), melyek mind különleges szabályok alá kívánják helyezni a párviadalt (a hivatalos közvélemény azonban minduntalan útját vágta az ezirányú törekvéseknek). Jellemző, hogy azok az államok, melyekben eredetileg a francia code volt érvényben, mind áttértek a német rendszerre, és speciális deliktumként szabályozták a párviadalt. Így *Belgium*, hol már az 1841. évi jan. 8-án kelt loi sur le duel erre az álláspontra helyezkedik, melyet aztán — a büntetések enyhítése kapcsán az 1867. évi code pénal (423—433. art.) is átvesz. Hasonlóképpen járt el *Spanyolország*, mely 1822-ben a francia code-ot nyeri törvénykönyvül, — 1870-iki btkvében azonban speciális deliktumnak minősíti a párbajt (439—447. art.).

Ma is a közönséges büntetőjogi szabályok szerint bírálják el a párviadalt *Genj, Appenzell és Tessin* svájci kantonok, valamint az 1902. évi *norvég btk.* (itt azonban a 235. §-ban említett «sértett beleegyezése» — «Samtykke» — jön figyelembe s a büntetés enyhítését eredményezi; érdekes, hogy az ugyan 1902-ben kelt *norvég katonai btk.* 74. §-a külön kiemelten bünteti azt a katonát, aki más katonát párviadalra kihív, az ily kihívást elfogadja vagy párviadalnál segédkezik), végül az 1907. évi *járán btk.* A legújabb törvényhozási munkálatok közül egyedül a *dán tervezetek* (1905., 1912., 1917.) és az 1924—25-iki *dán javaslat* mellőzik a párbajnak különállásba helyezését (az 1866-iki dán btk. a német álláspontot követi) és pedig azzal a megokolással, hogy a speciális értékelésnek nincs kriminálpolitikai jelentősége.

b) *Angol felfogás.* Angliában mindenekelőtt vétség (misdemeanour) címén külön büntetés alá esik, ki mást kihívásra ingerel, mást párviadalra kihív vagy a kihívást közvetíti (endeavour to provoke any other person to challenge the offender). Maga a párviadal mint «brech of the peace» esik büntetés alá, tulajdonképpen verekedés (affray) címén (affray fogalma alá esik minden «fighting of two or more persons in a public place to the terror of His Majesty's Subjects») s büntetése fogház vagy pénzbüntetés (ha a párviadal magános helyen megy végbe, úgy unlawful assemblynek minősül).

Amennyiben a párviadal során testi sértés (assault vagy battery) okoztatott, a sértett beleegyezése többnyire kizárja az e címen kijáró büntetést, kivéve, ha az sértő a közösségre (injurious to the public) vagy megnyomorítással (maim) jár. Igen súlyos sérülések és illetőleg halál esetén

az 1861. évi Offences against the Person vonatkozó helyei jönnek alkalmazásba, tehát gyilkosság (murder) vagy egyszerű ölés (manslaughter), illetőleg ezeknek kísérlete címén lesz a sérülést, illetve halált okozó fél büntetve (gyilkosságért, ha a párba *«deliberate»*, egyszerű ölésért, ha *«upon a sudden quarrel»* vívatott). Jellemző, hogy halálokozás esetén *minden jelenlevő*, ki valami módon közreműködik (tehát nemcsak a segéd, hanem az orvos is) a tétlessel egyenlően büntetetik. Az 1881. évi Army Act kimondja, hogyha a párviadalban tiszt vesz részt, lefokozandó, ha pedig legénységi állománybeli, úgy fogházzal büntetendő.

Az *amerikai jogok* igen közel esnek az angol felfogáshoz (bár több-helyütt a külön szabályozás elve jutott érvényre).

c) A *német felfogás*, melynek alapját az 1851. évi porosz btk. vetette meg s amely a párviadalt különleges deliktumként kezeli s majd súlyos, majd nem becsutató büntetéssel (custodia honesta) sújtja: uralkodóvá lett egész Európában. Így — hogy csak a jelentősebb törvényhozási munkálatokat említsem — *Ausztriában* az 1852-ik évi btk. börtönnel bünteti a *«Streit mit tödlichen Waffen»* című fejezetben (158—165. §§) szabályozott párviadalt (a büntetés maximuma a 20 évet is eléri; 1874 óta erős a törekvés a börtönnel államfogházzal való kicserélése iránt); — a *német birodalmi btk.* (201—210. §§) bünteti a kihívást, ennek elfogadását, — magát a párviadalt s fokozatosan súlyosabb büntetéssel a testi sértést, illetőleg halált előidézett párviadalt; a büntetés Festungshaft 15 évi maximummal; az újabb javaslatok lényegileg nem sokat változtatnak (mégis a Gegenentwurf fogházbüntetést állít be, az 1922. javaslat törli a párbaizsakaszokat, az 1925. évi azonban ismét visszaállítja azokat, de fogházzal büntet; ugyanígy a legújabb 1927. évi javaslat); hasonló álláspontot foglalnak el a *svájci kantonális btk.* (a fent említett háromnak leszámításával) s a *svájci javaslatok*, melyekben a büntetés azonban fogház (újabban az enyhébb irányzat érvényesül; így az 1918 évi javaslatban a maximális büntetés öt évi fogház); ezzel a felfogással találkozunk még a *belga, svéd, dán, finn, görög, olasz btk.*ekben, valamint az összes újabb javaslatokban; — a custodia honesta azonban mellőzés tárgya.

4. *Hazánkban* a közvélemény régtől fogva hatályosabb intézkedéseket kíván a párviadal bűncselekményével szemben. Részemről 1904-ik évi tervezetemben súlyosítottam az államfogház-büntetést, amelyhez mellék-büntetésként megfelelő pénzbüntetést állítottam be (ez a gondolat az 1928. évi X. t.-c. óta valóra vált), súlyosabb büntetés alá kívántam vonni azt a felet, kinek magaviselete a párviadalra okul szolgált, továbbá azt, ki visszaeső. Legújabban az 1924. évi május 14-én kelt, majd az ennek rendelkezéseit szösz szerint átvevő *1925. évi máj. 19-én* és utóbb az *1927. évi márc. 3-án kelt javaslat* a *«párviadal tekintetében»* a következő módosításokat veszi fel: «a Btk. 295. §-a helyébe az alábbi 18. §-ban, a 298. §-a után új §-ként az alábbi 19. §-ban, 299. §-ának második bekezdéseként pedig az alábbi 20. §-ban foglalt rendelkezések iktattatnak: 18. §. Aki mást kigúnyol, becsmérel, sérteget vagy fenyeget azért, mert valakit párviadalra ki nem hí, a kihívást el nem fogadja vagy párviadalt vívni vonakodik, vagy aki mást egyéb módon párviadalra buzdít: egy évig terjedhető fogházzal büntetendő. Ha a cselekményt sajtóközleménnyel követik el, a

sajtóról szóló 1914 : XIV. t.-c. III. és IV. fejezetében foglalt rendelkezések nem nyernek alkalmazást. 19. §. A Btk. 293., 294. és 296. §-ában meghatározott cselekmények büntetése államfogház helyett fogház, a 298. §-ában meghatározott cselekmények büntetése pedig börtön, ha a fél vagy a segéd kényszerítő indok nélkül nem tett komoly kísérletet arra, hogy a párviadalra okul szolgált sérelem, annak megállapítására és a békés kiegyenlítés módjának meghatározására hivatott legalább három tekintélyes férfiú-ból alakult társadalmi becsületbíróság közreműködésével békés kiegyenlítést nyerjen, vagy ha a fél vagy a segéd a társadalmi becsületbíróság határozatának nem tett eleget. 20. §. Ugyanígy büntetendő az is, aki előzetesen szenvedett súlyos sérelem nélkül abból a célból sért meg valakit becsületében, hogy ily módon őt párviadalra kényszerítse. Kiegészítik e rendelkezéseket a tervbe vett «Becsületvédő külön bíróság» megszervezésére vonatkozó külön szabályok, melyek az 1923. évi dec. 14-én kelt javaslat vonatkozó szakaszaihoz (63—65. §§) fűzött megokolása szerint azt célozzák, hogy «a közérdekből vagy rendkívüli súlyú magánérdekből különleges tekintetbevétel érdemlő becsületbeli ügyek... elintézésére egy külön tekintélyes bírói hatóság állíttassék fel; nincs kétség ugyanis az iránt, hogy a párviadatok gyakorlásának részben az is az oka, hogy a becsületében sértett fél a bíróságtól megfelelő és gyors elégtételt nem kap». E bíróság a javaslat 63. §-a szerint minden törvényszéknél szerveztetnék, elnökből és két bíróból állana, kiket a törvényszék bírójának sorából az ítéletábla elnöke évenként jelölne ki; hatásköre kiterjedne a 64. § értelmében a rágalmozás és becsületsértés bizonyos eseteiben, továbbá a párviadal büntette és vétsége esetében való eljárásra. Ezt a gondolatot némi módosítással átveszi úgy az 1924. évi máj. 14-iki, mint az 1925. évi máj. 19-iki, végül az 1927. évi márc. 8-iki javaslat is abban a meggyőződésben, hogy egyfelől ez a becsületvédő bíróság, másfelől a társadalmi becsületbíróság a párviadatok megelőzésének legbiztosabb eszköze, mert «ha minden esetben komoly, tekintélyes, higgadt és elfogulatlan férfiak fogják vizsgálni, történt-e sértés és azt minő nem fegyveres elégtétellel lehet kiegyenlíteni, döntésükben meg fog nyugodni a becsületét vagy társadalmi tekintélyét leginkább féltő is». (Ind.)

Meg kell jegyezmem, hogy az ily társadalmi becsületbíróságok megszervezésének gondolata elég régi keletű (*IX. Károly* király 1566. évi Ordonnance-a, a *porosz Landrecht* első tervezete, az 1827. évi *bajor kormányjavaslat*, *Ahrens*, *Liepmann* írásai, *Klein Lammasch* tervezetei 1903-ból és illetőleg a *Bourbon Alfonz herceg* alapította párhajellenes liga, melynek 1903-ban nálunk is megalakult a szerve: *Országos párhajellenes szövetség* név alatt, az 1908-ik évi spanyol javaslat, nálunk *Herczegh Mihály* sürgetése) s némileg megvalósulást nyert a katonai tiszti becsületügyi bíróságok alakulatában, de leghatározottabban az *Emericana* kebelében működő becsületbíróság intézményében, mely immár az eléje került ügyek százaiban vitte keresztül álláspontját és illetőleg valószínűleg meg *kivétel nélkül* párhajellenes törekvését.

5. A párviadal szokásának elterjedettségét és szívósságát az a körülmény magyarázza, hogy ez intézmény irányában a társadalmi értékelés, szabályozás és irányítás jelentékenyen

nagyobb erejű, mint az a megítélés, mely az erkölcsi, jogi és eszességi fórumról hangzik el, minek következtében összeütközés esetén rendszerint a társadalmi norma érvényesül és az erkölcs, jog és józan ész kénytelen-kelletlen visszahúzódik. E sajátságos tünet mélyebb oka, hogy az ítélkező, szabályozó és irányító társadalom személytelen és névtelen s e minőségéből folyólag abszolúte szuverén. A társadalmi ítélet, norma és direktíva kialakulását nem előzi meg formális és tüzetes tárgyalás, az eljárás sommás; a felebbezés — nem lévén magasabb fórum — ki van zárva; így a társadalom minden felelősség nélkül s végérvényesen ítél. Ezenfelül ítéletét oly következmények beállításával hajtja végre, amelyek hatékonyabbak minden állami büntetésnél. A társadalmi szabályok megszegőjét ugyanis az ú. n. *közvélemény-büntetés* (elfordulás, lekicsinylés, gúny, megvetés, ki-rekesztés, stb.) éri, ámde mert az ember mások és különösen a közvélemény részéről jövő helytelenítéssel szemben sohasem közömbös teljesen, s bármit inkább eltűr, mint erkölcsi presztizsének, illetve bárcsak látszatértékének csökkentését a közvéleménybüntetéssel megerősített társadalmi normákat felette nagy mértékben tiszteli s hajlandóbb az erkölcsi, jogi és eszességi szabály megszegésével az ellenkező társadalmi normát követni, semmint hogy szociális egyénisége csorbát szenvedjen. Ha ebben a beállításban vesszük szemügyre a párbajt s azt látjuk, hogy a társadalom mindenkor követelően lép fel s közvéleménybüntetéssel sujtja a szembehelyezkedőket, valahogy meg tudjuk érteni, hogy ettől a — *Nietzsche* által oly sokat hangoztatott — csordaszellemtől inficiált egyes nem mer az árral szemben úszni s míg ez a szellem az uralkodó, addig hiába minden erkölcsi prédikáció, jogi szankció s józan észre támaszkodó argumentáció. Míg ez a közvélemény érzében meg nem változik, míg a szolgálalkúséget fel nem váltja a bátor szembeszállás: addig a párbajt nem fog eltűnni a föld színéről (minderről részletesen v. ö. *A párbajt és közvélemény* című értekezésemet a *Tanulmányok és beszédek*, Budapest, 1927. című kötetemben 169. s köv. l.). Hogy a büntetés mennyire nem hatékony eszköz a párbajt elleni küzdelemben, mi sem bizonyítja jobban, mint XIII. Lajos kora, kinek 1626-ik évi ediktuma a visszaeső párbajojót halállal büntette s mégis az ő uralkodása idejében jelentette Lord Herbert of Cherbury angol nagykövet, hogy nincs valamire való francia nemes, aki legalább egy embert ne ölt volna meg párviadal-

ban (*Westermarck*: History and development of moral ideas I. 508.).

A párbajjellenes mozgalom sikerében ezeknél fogva csak akkor és annyiban bízhatunk, amikor és amennyiben *a mai közvélemény meg fog változni*. Ám a közvéleményt megfordulásra csak oly tényező hangolhatja, mely kiemelkedik a rendes keretek közül s amely helyzeti presztizsénél fogva bátran vallott álláspontjának elfogadását váltja ki a társadalom részéről. Ily tényező volt *IV Károly királyunk*, ki 1917-ben hatalmi szóval törölte el a párbajt s ezzel egyszersmind a tisztult közvélemény érvényesülésének akadályát is elhárította. Ily tényező lehet a rendkívüli erős presztizzsel bíró egyénekből álló *becsületbíróóság*, mely nemcsak arra hivatott, hogy a konkrét ügyeket a párbaj kizárásával megnyugtatóan elintézzze, de — amennyiben presztizist sugároz ki — feltétlenül szuggesztív irányban hatékony s eszméjével hullámgyűrű módján terjedvén, mind szélesebb körben nyeri meg a társadalmat a párbajnak nemcsak elvi, de egyben gyakorlati ellenségéül is. — Örömmel üdvözölhetjük tehát fentismertetett javaslatainknak a *társadalmi becsületbíróóságra* vonatkozó intézkedéseit, melynek természetesen csak akkor lehet sikere, ha mindkét fél aláveti magát a döntésnek (*Tarnai*). Felmerült az eszme (*dr. Szentgyörgyi Elemér* az *Emericana advocatusa* részéről), hogy ez intézmény igénybevételét kötelezővé kellene tenni minden ú. n. lovagias ügyben kivétel nélkül; ezzel szemben azonban utalnom kell arra a fenti gondolatmenetemből folyó tanulásra, mely szerint az ily szervezet csak akkor lehet kongruens a közvéleménnyel, ha arra támaszkodik, ha annak miliőjéből emelkedik ki, ellenkező esetben kudarc kíséri. Ezen a megfontoláson nyugszik *Franz Klein* tervszövege is, melynek kiinduló gondolata, hogy *a becsületbíróóságban árnyékának sem szabad lennie a «hatóság, rendőrség vagy hivatal» jellegének*; oly intézménynek kell lennie, amelyet pártolhatnak azok is, akik elvben nem ellenzői a párbajnak. A törvényhozás pártolására csak annyiban van szükség, hogy a becsületbíróóság tagjait e minőségükben kifejtett eljárásukra nézve minden polgári és büntetőjogi felelősség alól mentesítse és hogy a becsületbíróóság előtt megjelenni, vagy vallomást tenni vonakodó tanut a rendes bíróság közbenjöttével hallgattassa ki (*Tarnai*).

Hatállyal fokozhatnák a párbajjellenes küzdelem erejét még *a) a becsületsértések és rágalmazások szigorúbb büntetése, b) ma-*

gának a párviadalnak súlyosabb büntetés alá vonása (a custodia honesta feltétlenül törlendő lenne; eléggé bántóak az 1927. évi német javaslat idevonatkozó következő szavai: «Eine besondere custodia honesta kommt entsprechend der geringen Verbreitung, kaum in Betracht. **Freilich**: Ungarn, 1878.»), c) az 1928. évi X. t.-c. életbelépése után a judikaturának oly irányú fejlődése, hogy párviadal esetén súlyos pénzbüntetést alkalmazzon (helyesen hangsúlyozza *Degré*, hogy párbajvétség esetében sokkal jobb büntetés lehet az 1000, 2000, sőt esetleg 10.000 pengő pénzbüntetés, mint a pár napi vagy heti államfogház, v. ö. Az új Bn. zsebkönyve 35. l.); d) megfontolás tárgyává volna teendő, vajjon nem volna-e kívánatos a társadalmi alakulatoknak (kaszinók, klubok, egyletek, körök, stb.) azt a mai eljárást pónalizálni vagy a felszólítás szankciójával látni el, mely abban áll, hogy azt a tagot ki a lovagias út helyett bíróság előtt keresi az ellene elkövetett sértés orvoslását, tagjaik sorából kizárják (nem minden jelentőség nélküli idevágólag a *Curiának* az a legutóbb hozott ítélete, melyre ugyan más természetű eset adott alkalmat, melyben azonban az elvi kijelentés erősen alátámasztja a fenti kérdés igenlő megfelelését; a megokolás vonatkozó része így hangzik: a kaszinói választmányok határozatát nem fogadhatja el a bíróság oly meggyőző bizonyítéknak, amelyre csak egyszerően utalni kell, amidőn valakire az erkölcsi megsemmisülés bélyegét akarják rásütni; Jogi H. 1927. 46. sz., idézve Kézikönyvem I. füz. 96. l.).

11. §. A párviadal mozzanatai.

Büntetőtörvénykönyvünk vonatkozó rendelkezéseit kiegészítve (v. ö. fent 95. l.), a párviadalnak következő négy mozzanatát kell megkülönböztetnünk: 1. a párviadalra való kihívást és annak elfogadását, 2. a fegyveres kiállást, 3. az eredmény nélküli párviadalt és 4. az eredményes párviadalt.

1. A párviadalra való kihívás és annak elfogadása lényegileg mint *előkészületi cselekmény* (*Binding*, ki egyben helyesen állapítja meg, hogy a kihívás nem minősíthető mint a szabadság ellen intézett támadás, mert akkor a kihívás elfogadása nem volna büntethető) esik büntetés alá a Btk. 293. §-a alapján, melynek értelmében: **Valakinek kihívása párviadalra, úgyszintén a kihívás elfogadása vétéséget képez s hat hónapig terjedhető államfogházzal büntetendő.**

E vétség *alanyait* illetően úgy tetszik, mintha ilyenekül csak azok szerepelnének, kik a kihívást vagy annak elfogadását közvetlenül eszközlik, s így pl. — midőn a kihívást megbízottak végzik — maguk a felek vagy nem esnének a Btk. 293. §-ának rendelkezése alá, vagy mint a megbízottak felbujtói volnának felelősségre vonhatók. — Ez a felfogás azonban nem állhat meg, mert a segédekről külön szakasz intézkedik (294. §) s mert a kihívón és illetőleg a kihívást elfogadón úgy a közfelfogás, mint a párbaíj szabályok értelmében is magukat a feleket kell érteni.

Az *elkövetés* kétféle; az egyik a *kihívás párviadalra*, a másik a *kihívás elfogadása*. Szóval itt tulajdonképpen két vétség nyert szabályozást, melyek még akkor sem olvadnak össze egy tényálladékba, amikor a kihívás elfogadtatik (ellenkezően *Illés*), mi annyiban jelentős, hogy a két fél ily esetben nem mint társtettes, hanem mindenik a maga deliktumának önálló tetteseként vonandó felelősségre. A kihívás tehát *önállóan* is betöltheti a 293. § első fordulatóban leírt törvényes fogalmat; ez az eset akkor áll elő, mikor a másik fél a kihívást nem fogadja el.

Úgy a kihívásnak, mint az elfogadásnak a törvény szavai szerint *párviadalra* kell irányulnia. E helyütt vitás, vajjon a *lovagias elégtétel kérése*, a szokott formák szerint való *magyarázatadásra való felszólítás* a kihívás fogalma alá esik-e. A Curia inkább a felé a nézet felé hajlik, hogy az elégtételre vagy lovagias elégtételre való felhívás nem esik a 293. § rendelkezése alá (Bjt. 10. k. 225., 19. k. 274., 20. k. 180., 36. k. 67., 39. k. 40. l.), bár van ellenkező ítélet is (Bjt. 53. k. 54. l.). Az irodalomban inkább az utóbbi felfogás talált visszhangra (*Finkey*). Részemről nem a használt kifejezéseket tekinteném irányadónak, hanem az összes körülmények egybevetése nyomán a kihívó célzatát; sokszor a lovagias elégtétel követelésekor is megállapítható, hogy a kihívó beéri a bocsánatkéréssel, máskor a magyarázatkérés alatt is a párbaíj gondolata lappang; helyesen állapítja meg *Isaák*, hogy a sértésért társadalmi elégtétel kérése még nem párviadalra kihívás, ha az elégtételt kérő nem fegyveres elégtételt remél s azzal megelégedni is hajlandó.

A Curia kihívást állapított meg, midőn a segédek «lovagias elégtételt» kértek és bocsánatkérésről említést nem tettek, — viszont nem tekintette kihívásnak, midőn a segédek csak lovagias elégtételt kértek s megelégedtek volna az egyszerű bocsánatkéréssel, — midőn az ügy a magyarázat és

szóbeli elégtételkérésen túl nem terjedt, — midőn a segédek az «elégtétel» szón kívül más kifejezést nem használtak (Grill dtár VIII. k. 1425. sz.).

A kihívásnak, úgy mint az elfogadásnak mindenesetre *komoly-nak* kell lennie. E két cselekmény ugyanis lényegileg előkészületi cselekmény, ámde az előkészületnek csak akkor van jelentősége, s annak sui generis deliktumként való büntetendősége csak abban az esetben indokolt, ha a főcállal, az alapcselekménnyel való viszonyában az ennek megvalósítására irányuló akarat kifejezője; ha tehát a kihívó fél megállapíthatólag azzal a föltevással kért elégtételt a másik féltől, hogy a párviadalba semmi körülmények között sem megy bele, nincs szó oly kihívásról, mely a 293. §-ban meghatározott fogalom alá volna vonható (*Frank, Liszt, Meyer-Allfeld, Kohlrausch*, ellenkezően *Binding*).

A német *Reichsgericht* egy esetben kimondotta, hogy a párviadal kikerülésére vonatkozólag kifejezett óhaj nem zárja ki okvetlenül a büntetendő kihívás fogalmát (Entsch. 22. k. 139. 1.).

Úgy a kihívás, mint az elfogadás vétsége akkor van *befejezve*, amikor a vonatkozó nyilatkozat a másik fél, illetve megbízottjának tudomására jut; ezt megelőzőleg kísérletről van szó (pl. a postára feladott levélnek, melyben kihívás foglaltatik, visszavonása), mely azonban nem büntetendő.

A következő mozzanat az előzőt *abszorbeálja*, minélfogva fegyveres kiállás vagy éppen megverekedés esetén a kihívásért külön felelősség nem származik (uralkodó nézet és állandó gyakorlat; viszont, ha a felek a megtörtént és elfogadott kihívás után önként elállottak, úgy a Btk. 297. §-a alapján nincs bűncselekmény; Bjt. 10. k. 69., 32. k. 299. 1.).

2. **A fegyveres kiállás** már kísérleti stádium, melyet azonban a törvény sui generis deliktumként büntet a 296. §-ban, melynek szóhangzása szerint **Aki párviadal megkezdésére fegyveresen kiáll: egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő.**

E vétség *alanyai*: a párbajfelek; *elkövetési cselekvése* a fegyveres kiállás, amennyiben ennek célja a párviadal megkezdése. *Fegyveres kiálláson* a feleknek az a tevékenysége értendő, mellyel a viadalra kijelölt helyeiket fegyverükkel kezükben elfoglalják. Nem kiállás még a helyszínen való megjelenés, a kijelölt helynek fegyver nélkül (pl. tájékozódás céljából) való elfoglalása, vagy a fegyvernek bár a helyszínen, de nem a kijelölt helyen történt kézbevétele. E határvonal megállapítása in concreto

azért jelentős, mert megakadályozás esetén — ha a fegyveres kiállítás még nem történt meg, — a felek csak kihívásért s ennek elfogadásáért büntethetők, tehát a Btk. 293. §-a alapján. Hangsúlyozandó úgy a most említett szempontra való tekintettel, mint egyáltalán a tényálladék teljessége szempontjából, hogy csak az a fegyveres kiállítás esik a Btk. 296. §-ának fogalmi körébe, melynek célja *a párviadal megkezdése*; nem alkalmazható tehát pl. e szakasz, ha a felek bár fegyveresen, de csak a látszat kedvéért állottak ki (pl. megegyezésükhöz képest csak fojtással töltött pisztoly volt kezükben, melyet — mert jött a rendőrség — el sem süthettek); ily esetben még a 293. § alapján sem büntethetők, mert hiányzott náluk a párviadalra irányuló komoly szándék.

Kérdésbe tehető e helyütt, vajjon a 296. § alkalmazandó-e, ha *csupán a felek egyike állott ki fegyveresen*, s mielőtt a másik helyét elfoglalhatta volna, jött a rendőrség, vagy a másik — meggondolva magát — ki sem állott? A helyes megoldás nézetem szerint az, hogy a kiállóval szemben a 296. § alapján szabandó ki a büntetés, a másik ellenében pedig rendszerint a 293. § alkalmazandó, hacsak nem igazolható, hogy már a kihívás, illetve annak elfogadása is csupán színleges volt.

Ha a fegyveres kiállást viadal követte s ennek folyamán a Btk. 298. §-ban leírt eredmények valamelyike bekövetkezett, csak a 298. § alkalmazandó, amennyiben az ebben meghatározott tényálladék a kiállást s a viaskodást abszorbeálja (Bjt. 10. k. 69. l.). Amennyiben a fegyveres kiállítás megtörtént, a párviadal azonban, mert megakadályozták, nem folyt le, de később mégis megtörtént a kiállítás mint önálló bűncselekmény nem jön figyelembe (*Curia* Bjt. 26. k. 225. l.).

3. Az **eredmény nélküli párviadal**, azaz a fokozatos előrehaladásban az a mozzanat, midőn a fegyveres kiállást követőleg a viadal is megkezdődött, de sebesülés vagy ennél súlyosabb eredmény nélkül véget ért, büntetőtörvénykönyvünkben nincs külön tartva. A törvény csak a következő mozzanatot határozza ismét meg, midőn sérülés vagy halál állott elő (298. §). Kérdés tehát, vajjon az ilyen eredmény nélküli párviadal a fegyveres kiállásra vonatkozó 296., vagy az eredményt is értékelő 298. § alá esik-e? Uralkodó nézet, melyet a gyakorlat is állandóan követ s amelyhez nem fér szó, hogy a 296. § alkalmazandó, de az a körülmény, hogy a viadal is megkezdődött, illetve lefolyt, mint

súlyosító veendő figyelembe. Mint tipikus esetek idetartoznak : midőn a felek lövései nem találtak, vagy midőn a vívás abbahagyatott vagy félbeszakított, mielőtt bármelyik fél megsebesült volna.

A Btk. 296. §-ában meghatározott vétséget a 298. §-ban leírt vétségtől tehát a sérülés bekövetkezése választja el. Mihelyt a *legkisebb sebesülés* megtörtént, a 296. §. alkalmazása már ki van zárva. *Finkey* szerint a bőrhorzsolás, karcolás még nem tekinthető sebesülésnek, *Illés* a test felületén előidézett minden nyomothagyó sérülést sebesülésnek minősít, — végre a *Curia* a testi épségnek minden, habár csak egy napi gyógyulást igénylő háborítását is a sebesülés fogalma alá vonja (Bjt. 36. k. 74. l.). Nézetem szerint e vitakérdés megoldását biztositandó, más támpont hiányában, a törvény által használt kifejezés *tudományos és közéleti* értelméből kell kiindulnunk. *Sebesülés* annyi, mint *seb* bekövetkezésével beálló állapot létrejövése ; e fogalom tehát a *seb* értelmén fordul. Seb alatt az orvostudomány szerint a szerves szövetek folytonosságának mechanikus módon létrejött oly megszakítása értendő, mely a kültakaró megszakításával jár s amelynek jellemző tulajdonságai a vérzés, a sebszélek tátongása és a fájdalom (*Réczey*) ; ezt a fogalmat a közélet is magáévá tette. Ezeknél fogva a *zúzódás* (melyet az ú. n. lapos vágás okoz), a *véraláfutás* s hasonlók nem esnek a seb és illetőleg sebesülés fogalma alá ; már a *karcolás* vagy *horzsolás* beleesnek e fogalmi körbe, mert az a körülmény, hogy a seb kicsi-e vagy nagy és mennyi időn belül gyógyul, nemcsak a fogalom szempontjából irrelevans, de a törvény sem tesz ily irányban semminemű utalást.

4. Az eredményes párviadal, mint negyedik mozzanat már a törvényben is külön szabályozást nyer. Büntetőtörvénykönyvünk háromféle eredményt emel ki ; az első a *sebesülés*, a második a *súlyos sérülés*, a harmadik a *halál*.

a) A *sebesülést* illetően a törvény annyit mond, hogy : **aki ellenfelét a párviadalban megsebesíti, két évig terjedhető államfogházzal büntetendő** (Btk. 298. § 1. bek.). Hogy a sebesülésen mit kell értenünk, arról az imént már szólottunk, itt csak azt kell kiemelnünk, hogy a megsebesítésnek a *párviadalban* kell megtörténnie, mi egyfelől az okozatosságra utal, másfelől kizárja a párviadal után bekövetkezett sebokozás címén a 289. § szerint való minősítést (ha pl. a zúzódás helyén az orvos metszést esz-

közül, nem a 298. § 1. bekezdése, hanem a 296. § alapján szabandó ki a büntetés.)

b) A *súlyos sérülés* mint büntetést fokozó körülmény szerepel; a törvény szavai szerint **ha a megsebesített fél testének valamely tagját vagy érzékét elvesztette, vagy ha a megsebesítésből gyógyíthatatlan sérülés származott: a büntetés három évig terjedhető államfogház leend** (Btk. 298. § 2. bek.). A test *valamely tagját* illetően jellemző, hogy itt mellőzi a törvény azt a kifejezést, melyet a 303. §-ban használ, hol csak akkor minősít, ha a sértett *«nevezetesebb tagját»* vesztette el, mely különbségből kétségtelen, hogy bármily tagnak (pl. akárcsak a kisujj egy ízének) elvesztése esetén a 298. § második bekezdése alkalmazandó. Az *érzék* fogalma alatt az élettan a látást, hallást, szaglást, ízlést és tapintást érti, s mivel a Btk. e helyütt sem különböztet, ezek bármelyikének elvesztése esetében a 298. § 2. bek. alapján szabandó ki a büntetés. A *gyógyíthatatlan sérülés* kifejezéssel a törvény azokra a súlyos sérülésekre utal, melyek nem járnak ugyan tag- vagy érzék elvesztéssel, de állandó betegséget idéznek fel.

A Curia idevonatkozó gyakorlatából kiemeljük annak kijelentését, hogy orvosnak oly megsértése, hogy jobbkeze használatában maradandólag korlátozva van, a Btk. 298. § 2. bek. alá esik (Bjt. 36. k. 74. l.).

Az *okozatosságnak* ezekben az esetekben is fenn kell forognia, de már az nem szükséges, hogy a tag- vagy érzék elvesztés a párviadal folyamán következzen be.

c) A legsúlyosabb eset, midőn az eredmény *halál*. Idevonatkozóan a 298. § 3. bekezdése kimondja: **aki pedig ellenfelét a párviadalban megölte, habár halála nem rögtön következett is be: öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő.**

Az okozatosságnak a dolog természeténél fogva itt is meg kell lennie, de ismét elég, ha a viadal folyamán és illetőleg annak következtében hatályosult ok idézte elő a halálos eredményt; a 298. § 3. bekezdése tehát nemcsak akkor alkalmazandó, ha a sértett a párbajban esik el, hanem akkor is, ha a párviadalban nyert sérülés következtében később hal meg.

Mind a három esetben *szándék* szükséges; a szándékot illetően azonban elég a *viadal akarása, kapcsolatban azzal a tudattal, hogy az életveszélyes, illetve a testi épséget veszélyeztető* (némelyek szerint legalább testi sértésre irányuló szándék kell — így *Liszt, Binding*; viszont *Geyer* halálozás esetén egyenesen ölési szándékot

kíván meg). A csak gondatlanságból eredő vagy éppen véletlenül bekövetkezett sebesülés, súlyos sérülés, illetőleg halál természetesen nem jön figyelembe; így ha az egyik fél kardjának lepatant vége okozza a sérülést. Figyelmen kívül marad természetesen az oly eredmény is, melyet a sértett saját magatartásával idéz elő, — pl. ha szándékosan belefut a másiknak a kardjába; — ebben az esetben az okozatosság hiánya zárja ki a Btk. 298. §-a 3. bekezdésének alkalmazását, amint hogy ugyanez okból mellőzendő a rendelkezés abban az esetben is, midőn az egyik fél a viadal megkezdése után a lelki izgalom következtében gutaütést kap és ennek folytán meghal (*Thomsen*).

A *Curia* által is helyeselt tétel szerint a Btk. 298. §-a csak annak a félnek cselekményére alkalmazandó, ki ellenfelen az említett három eredmény egyikét okozta, a másik fél a 296. § alapján büntetendő (Bjt. 42. k. 197. l., és legújabban jogegység érdekében hozott határozatban, Bjogi dtár 1. k. 114. l.).

5. A **büntetés** az előremenés, fokozatai és illetőleg az ezekkel kapcsolatban fokozatosan növekedő bűnösség arányában emelkedik. A kihívás és annak elfogadása esetén **hat hónapig**, fegyveres kiállítás és eredmény nélküli viadal esetén **egy évig** terjedhető államfogház a büntetés; s ha eredmény is volt, úgy aszerint, amint csak sebesülés, súlyos sérülés okoztatott vagy halál következett be, a büntetés **két évig, három évig vagy öt évig terjedhető államfogház**; ezenfelül, ha a terheltnek megfelelő vagyona, jövedelme vagy keresete van, mellékbüntetésként *pénzbüntetést* is állapíthat meg a bíróság, ha tekintettel az elítélt egyéniségére úgy találja, hogy a pénzbüntetés alkalmazásával az elítéltet újabb bűncselekmény elkövetésétől hatályosabban lehet visszatartani (1928 : X. t.-c. 3. §. 3. bek.), sőt a bíróság mellőzheti is az államfogház kiszabását s megfelelően súlyos pénzbüntetést alkalmazhat, ha tekintettel az elítélt egyéniségére úgy találja, hogy ezzel öt éppúgy vagy érzékenyebben lehet megbüntetni s újabb bűncselekmény elkövetésétől éppúgy vagy hatályosabban lehet visszatartani, mint a cselekménnyel arányban álló szabadságvesztésbüntetés alkalmazásával (1928 : X. t.-c. 4. §). A mellékpénzbüntetés minimuma egy pengő, az államfogház helyettesítő ötven pengő; a maximum nyolcezer pengő és amennyiben öt évi államfogház mellett szabatként ki 20.000 pengő (1928 : X. t.-c. 5. §).

A büntetés kiszabásánál figyelembe veendő a párviadal oka, a felek társadalmi állása, a feltételek minősége, a vissza-

esés, stb. A bírói gyakorlat álláspontját e részben a következő kijelentések világosítják meg :

Súlyosbító körülmény a kihívás s a párbajhoz való makacs ragaszkodás ; a kihívásra okul szolgáló sértés csekély volta ; a frivolitás és nyegleség, mely adott esetben szerepet játszott ; a félnek kir. bírói minősége ; a párbajra okot szolgáltatott magatartás ; azaz vádlottnak az a minősége, hogy ő volt a sértő fél (*Grill dtár* nyomán) ; elvi élel jelentette ki továbbá a Curia, hogy : párviadal vétségénél súlyosítóként mérlegelendő, hogy vádlott tettlegesség által okot szolgáltatott a kihívásra (Bjogi Hat. Tára III. k. 204. l.) ;

enyhítő körülmény a sértés súlyos volta, mely a másik felet párviadalra kényszerítette ; vádlottnak ügyetlensége és járatlansága a vívás terén ; enyhítőül vétetett az is, hogy vádlott a párbajban ellenfelétől hosszabb ideig tartó súlyos sérülést szenvedett (*Fayer és Grill dtár* nyomán).

Ki kell emelnünk még, hogy az ú. n. *társadalmi kényszer* nem minősíthető ellenállhatatlan erőnek (vis absoluta) a Btk. 77. §-a értelmében (elvi határozat, Bjogi Hat. Tára IV. k. 22. l., ugyanígy legújabbán Jogi Hírlap 1927. okt. 9. szám), de — tekintettel arra, hogy azt már a törvény értékeli — *enyhítő körülményként sem vehető figyelembe* (állandó gyakorlat).

12. §. A párviadalra vonatkozó különleges szabályok.

A párviadallal kapcsolatos *részesség, a büntetés alá nem eső esetek*, valamint a *párviadal szabályainak megszegése* nyomán előálló büntetőjogi felelősség külön megbeszélést kíván.

I. **Részesség.** A párviadal bármelyik mozzanatánál előfordulhat a *bűnrészességnek* egyik vagy másik alakja s tiltó rendelkezés hiányában kétségtelen, hogy ez esetekben a Btk. vonatkozó szakaszai (69—74. §§) alkalmazandók. A törvény azonban nem annyira jogi, mint inkább kriminálpolitikai szempontból bizonyos közreműködési formákat külön kiemel ; ezek a kiemelt esetek mint kivételek szerepelnek, — a közreműködésnek visszamaradó egyéb esetei pedig az általános részességi szabályok szerint bírálendók el.

A kiemelt és ennek folytán önállósult bűnrészességi formák a következők :

a) A *párbajsegédek*, azaz azok a személyek, kik a kihívást és elfogadást közvetítik s a párbajszabályok értelmében s azok megtartásáról gondoskodva a párviadal feltételeit megállapítják s a párviadalt irányítják és vezetik. Külön rendelkezés hiányában, mint bűnsegédek a Btk. 72. §-a nyomán esetleg súlyos büntetéssel volnának sújthatók, mi elriasztana a párbajsegédi minőségben való szerepléstől s szaporítaná a szabálytalan és veszélyes párviadatok számát; a principiis obsta elv viszont arra figyelmeztet, hogy már a kezdetnél: a kihívás stádiumában is igyekezzék a törvény visszatartó motívumot teremteni. E kettős megfontolás eredményezte a Btk. 294. §-ának ama szabályát, melynek értelmében: **az előbbi szakaszban meghatározott büntetéssel** (tehát hat hónapig terjedhető államfogházzal) **büntetendők a segédek**, kik tehát, ha csak kihívás, illetve ennek elfogadása történt, a tettesekkel egyenlő büntetési tétel alá esnek, egyéb esetekben pedig jelentékenyen enyhébb büntetéssel sújthatók.

Már itt utalunk a Btk. 300. §-ára, mely büntetlenséget biztosít azoknak a segédeknek, kik a párviadalt megakadályozni törekedtek.

b) Ugyan a 293. §-ban meghatározott hat hónapig terjedhető államfogházzal büntetendők **azok is, akik a kiegyezést megakadályozzák** (Btk. 294. § második fordulat). Ezzel a rendelkezéssel a törvény a pszichikai bűnsegédek helyezi különállásba. Ebbe a kategóriába a párbajsegédeken kívül eső személyek tartoznak, pl. a becsületbíróság tagjai.

c) Külön tartja a törvény végül azt, **aki valakit párviadalra egyenesen buzdít, vagy azért, hogy mást ki nem hí, vagy a kihívást el nem fogadja, megvetéssel fenyeget**, mikor is az ily egyén **egy évig terjedhető államfogházzal büntetendő** (Btk. 295. §). E szakasz hiányában a «beugratásnak» e veszélyes formája alig volna büntethető; a buzdítás, megvetéssel való fenyegetés ugyanis nem esik okvetlenül a felbujtás fogalma alá, amennyiben abban nincs mindig bent a *redbírás*.

Kérdésbe tehető, vajjon akkor is büntetendő-e a buzdító, ha ugratása sikerre nem vezetett. A német btk. 210. §-a kifejezetten csak akkor büntet, ha a párviadal megtörtént, — hazai törvényünk 295. §-ának szerkezetéből e feltétel hiányzik, — *III*és szerint legalább a kihívásnak kell bekövetkeznie, mert ellenkező esetben azt kell vélelmezni, hogy a felek már előzőleg elállottak a párviadal eszméjétől s így a 297. § alapján áll be a büntetlen-

ség. Nézetem szerint itt a szigorúbb álláspontra kell helyezkednünk, mert a párbajjal szemben folytatott küzdelem eredményessége a minél szigorúbb felfogás érvényesülésétől függ; különben is a törvénynek szövege a mellett szól (szemben az egyébként mintául szolgált német btkvvel), hogy maga a buzdítás és megvetéssel fenyegetés büntetendő.

Hangsúlyozandó azonban, hogy azt, ki mást azért, mert a párviadalra valakit ki nem hívott vagy a kihívást nem fogadta el, a törvény nem bünteti.

E három kiemelt eseten kívül a közreműködés minden egyéb formája — mint említettem — a bűnrészesség általános elvei szerint ítélandó meg (v. ö. idevágólag *Degré Lajos* meggyőző fejtegetéseit, Bjt. 49. k. 129—130. l.; ellenkezően *Fayer*, ki szerint minden más közreműködő büntetlen, ugyanígy *Isaák*); a párviadalra reábíró tehát *felbujtóként*, a fegyvereket kölcsönző, a termet átengedő, a rendőrséget tévútra vezető stb. *bűnsegédként* büntetendő. A bírói gyakorlat — elég helytelenül — nem bünteti ily közreműködéseket.

A *bűnpártoló* a Btk. 374. §-a alapján felel és tehát fogházzal büntetendő; a bűnpártolás előzetes megígérése bűnsegéddé teszi az ígérőt s ha ígérését be is váltja, úgy bűnsegélyért és bűnpártolásért anyagi halmazatban büntetendő.

A bírói gyakorlatból kiemelem a következő ítéleteket: a párbajsegéd, ki nemcsak nem törekedett a párbajt megakadályozni, hanem megvetéssel is fenyegetett: a 294. és 295. §§ alapján anyagi halmazatban bűnös (Bjt. 21. k. 328. l.); ha csak az egyik fél segédei törekedtek a kiegyezést megakadályozni, csak ezek büntetendők (Bjogi dtár r. f. 6. k. 214. l.); aki mást gyávnak s a párbaj alól kibúvónak nevez, annak cselekménye nem esik a Btk. 294. §-a alá (Bjt. 53. k. 54. l.).

II. A párviadal büntetlen esetei: az elállás, a tanúk és orvosok mentessége és a párviadalt megakadályozni törekedett segédek büntetlensége.

a) Az *elállást* illetően a Btk. 297. §-a annyit mond, hogy: **ha a felek a párviadaltól elállottak, senki sem büntethető.**

Hogy rendelkezés a *kihívás, annak elfogadása, sőt a fegyveres kiállás után is* mentesítő hatást tulajdonít az elállásnak, az kétségtelen, mert míg az első és második miniszteri javaslat a 285. §-ban csak a kihívás, illetve annak elfogadása után bekövetkezett elállásnak tulajdonított mentesítő erőt, addig a képviselő-

ház ig. bizottsága e megszorító szavakat kihagyta s a törvénybe is átment szakaszt a fegyveres kiállásra vonatkozó 296. § után helyezte, miáltal kifejezésre juttatta, hogy a fegyveres kiállítás után történt elállás is büntetlenségre vezet (uralkodó nézet). Kérdéses lehet azonban, vajjon beáll-e a büntetlenség abban az esetben is, ha a felek akkor lépnek vissza, amikor már a fegyvereket is használták, pl. már egymásra lőttek, de a golyók nem találtak, vagy megkezdették a viaskodást, de sebesülés még nem történt? Nézetem szerint különböztetnünk kell; ha a segédek a párviadalt befejezettnek jelentették ki, úgy elállásról nem lehet szó, ellenkező esetben azonban nincs ok azt meg nem állapítani s a büntetlenséget kizárni, mert ha nem elállás, hanem megakadályozás oka a viaskodás megszűnésének, a felek a Btk. 296. §-a alapján büntetettnek, ámde erre a 297. § kiterjed (ugyanígy *Fayer, Finkey, Illés* és a *Curia*: Bjt. 36. k. 70. l.).

Az *önkéntesség* ismervét ugyan kifejezetten nem kívánja meg a törvény, mindazonáltal kétségtelen, hogy e helyütt sem akaratott a törvény azoknak büntetlenséget biztosítani, kik nem saját akaratukból, hanem idegen erő befolyása alatt hagytak fel a párviadallal (így az uralkodó nézet s a bírói gyakorlat; a *Curia* kijelentette, hogy a véletlen elmaradás sem elállás; Bjt. 53. k. 54—57. l.). A külföldi Btk-vek többnyire fel is veszik a vonatkozó rendelkezésbe az *önkéntesség* ismervét. Már az elállás *indoka közömbös*.

Vitás kérdés még, vajjon csak a *kölcsönös* vagy az egyoldalú elállás is biztosít-e büntetlenséget? Hazai irodalmunk s joggyakorlatunk csak abban az esetben menti fel a büntetés alól a feleket, ha azok *közmegegyezés* alapján, tehát *kölcsönösen* állnak el a párviadaltól (*Illés, Finkey*; — *Curia*: Bjogi hat. Tára I. k. 133. l. és Bjt. 51. k. 83. l., hol kimondotta a *Curia* elvi éllel, hogy nem elállás, ha az egyik fél a lövés jogával nem élt); ugyanígy a német irodalomban *Liszt, Hatzig, Oetker*, kik a többes számból «*Parteien*» következtetnek a kölcsönösség kellékére. *Binding, Kohlrausch, Frank* és nálunk *Werner* és *Bernolák* egyoldalú elállás esetén is elengedendőnek vitatják a büntetést, de természetesen csupán az elálló felet (*Binding* ennek segédeit is) mentesítik. Részünkről ez utóbbi felfogáshoz csatlakozunk abból az indokból, mert ha a törvény elengedi a büntetést, midőn mindkét fél eláll, úgy nem tételezhető fel, hogy büntetni akarja azt, ki visszalép, csak azért, mert a másik fél a maga részéről tovább

folytatta a párviadalt. Az ellenkező nézet elfogadásával teljesen a magánakarát döntene a büntetés és felmentés kérdésében.

Ha az elállás teljes és kölcsönös, úgy *senki sem* büntethető; ily esetben még azok a segédek is menekülnek, kik nem törekedtek a párviadalt megakadályozni; egyoldalú elállás esetén viszont csak az elálló fél s a párviadalt megakadályozni törekvő segédek mentesülnek a büntetés alól (így *Bernolák*). — A buzdítás és megvetéssel fenyegetés vétsége (295. §) teljesen önálló s a párviadal meg vagy meg nem történtétől független deliktum lévén, arra a 297. § rendelkezése nem terjed ki s így úgy az egyoldalú, mint a kölcsönös elállás dacára a párviadalra buzdító büntetését nem kerülheti el.

b) A *tanuk és orvosok mentessége* a Btk. 300. §-ának ama rendelkezésén alapul, mely szerint **a párviadalnál jelen volt tanuk és orvosok . . . nem büntettetnek.** A *tanukat* illetően, kiknek csak a tudomásszerzés a hivatásuk, a büntetlenség annál fogva indokolt, mert ezek az egyének — kiknek bevonása nálunk nincs szokásban — merőben passzív szerepet játszanak; az *orvosoknál* viszont azért kell büntetlenséget biztosítani, nehogy ellenkező esetben a párviadaloknál segélynyújtás céljából megjelenni vonakodjanak.

c) A *párbaajsegédek büntetlenségét* szintén a Btk. 300. §-a biztosítja, midőn kijelenti, hogy **az előbbi szakasz eseteinek kivételével** (ebben a 299. §-ban a párbaajszabályok megszegéséről van szó) **azon segédek, kik a párviadalt megakadályozni törekedtek, nem büntettetnek.** A büntetlenség ígérete itt a párviadallal szemben folytatott küzdelem egy eszköze (*Thomsen*), mert abban nyilván nem a jutalmazás gondolata az uralkodó, hanem a biztatás, hogy a segédek igyekezzenek legfőbb feladatuknak eleget tenni s a párviadal létrejöttének elejét venni.

A megakadályozásra irányuló törekvésnek *komolynak* kell lennie; a békülésre való egyszerű felhívás nem esik a megakadályozásra irányuló törekvés fogalma alá s így nem is biztosít büntetlenséget. A bírói gyakorlat eleinte beérte a szokott formákkal, újabban azonban a felé a nézet felé hajlik (*Mutató*), hogy a Btk. 300. §-ában meghatározott törekvést csakis komoly és határozott közbelépés állapítja meg, amidőn a segédek a kibékülésnek minden akadályát gondos szorgossággal elhárítani igyekeztek (Bjt. 47. k. 136. l.). Hogy a törekvés sikerre vezetett-e vagy sem, az irrelevans.

E büntetlenségi eseteken kívül a törvény mást nem emel itt ki. A beszámítási képességet kizáró okok természetesen e helyütt is érvényesülnek, már a cselekmény jogellenességét kizárók nem. Így *jogos védelemre* a felek egyike sem hivatkozhatik, mert ahol két kölcsönös jogtalan támadás áll egymással szemben, ott jogos védelemről, melynél jog találkozik jogtalansággal, nem lehet szó (*Oetker*). Harmadik személy védelmi cselekménye (pl. az atya a helyszínre siet s lelövi fia ellenfelét) sem minősíthető ez okból jogos védelemnek. Már a párbajszabályok megszegése esetén a megszegővel szemben jogos védelemben van úgy a másik fél, mint bárki más.

III. A párbajszabályok megszegése annyi, mint a párviadal kereteinek áttörésével kihelyezkedés a nem privilegizált büntető jogi területre, mi a dolog természeténél fogva odavisz, hogy a megszegővel szemben a rendes szabályok alkalmazandók. Ide utal a Btk. 299. §-a, mely szerint : **azon párbajvívó, aki a párviadalnak szokásos vagy kölcsönös egyetértéssel megállapított szabályait megszegte és annak következtében ellenfelét megölte : a szándékos emberölés, ha pedig megsebesítette, a súlyos testisértés büntetvére meghatározott büntetéssel büntetendő (302. §).** Azt is kijelenti még a törvény, hogy : **a jelen szakaszban meghatározott esetekben a segédek mint bűnrészesek büntetendők (299. § 2. bek).**

E speciális rendelkezések egyik feltétele az úgynevezett *párbajszabályok megszegése*. Hogy a párbajszabályok alatt mily szabálycsoportozatot értsünk, azt végső esetben szakértők meghallgatása útján kell megállapítanunk; egyébként az úgynevezett párbajkodex (Clair Vilmos, Bolgár Ferenc összeállításai) irányadó.

A törvény a párviadalnak *szokásos vagy kölcsönös egyetértéssel megállapított szabályairól* tesz említést. Szokásos szabályok azok, melyek általában gyakorlatban vannak, — kölcsönös egyetértéssel megállapítottak pedig azok, melyek a rendes szabályok keretein belül engedett eltéréseket precizírozzák.

A német bir. btk.-nek mintául szolgált 207. §-a kifejezetten csak szándékos túllépés (mittels vorsätzlicher Übertretung) esetén zárja ki a párbajszakaszok alkalmazását; hazai Btk.-vünk expressis verbis nem említi ugyan a dolust, mindazonáltal kétségtelen, hogy a Btk. 299. §-a csak a párbajszabályok szándékos megszegése esetén alkalmazandó (így *Illés, Finkey, Bernolák*);

gondatlan megszegés esetén (mi alig is képzelhető) megmarad a cselekmény a párbajkeretben.

Megjegyzendő, hogy maga az áthágás nem büntetendő; ennek nyomán legfőlebb társadalmi elítélés jár. Ha tehát pl. a felek egyike a viadal megkezdése után a szabályokat megszegte, de a segédek annak továbbfolytatását — mielőtt bármily sérülés bekövetkezett volna — megakadályozták, a büntetés mindenik fél ellen a Btk. 296. §-a alapján szabandó ki.

A privilegizált felelősségtől eltérő és illetőleg súlyosabb büntetést megállapító 299. § alkalmazásának másik feltétele, hogy a párbajszabályok megszegésének következtében a megszegő fél ellenfelét *megsebesítette* vagy *megölte* legyen. Az első esetben — tekintettel arra, hogy a törvény nem disztinvál — minden körülmények között, tehát még nyolc napon belül gyógyuló sértés esetén is *a súlyos testi sértés büntettére* (három évig terjedhető börtön), a második esetben *a szándékos emberölés büntettére* megállapított büntetés alkalmazandó és pedig akkor is, ha a szándék előre megfontoltan ölésre irányult (a gyilkossággá minősítés és a halálbüntetés alkalmazása tehát ki van zárva, ellenkezően *Bernolák*, ki ilyenkor a Btk. 278. §-a alapján büntetne), de viszont akkor is, ha a szándék nem irányult ölésre; *előfordulhat tehát, hogy a bíróság szándékos emberölésnek fog minősíteni oly halál-okozást, melyet a tettes egyáltalán nem akart.*

A párbajsegédek szabályszegés esetében *bűnrészesekként* büntetendők, de csak abban az esetben, ha a szabályszegés valamiként összefügg a párviadalnál tanúsított maguktartásával (ugyanígy *Illés*); *Finkey* szerint: ha a felek megszegették a szabályokat, a segédek a bekövetkezett eredményhez képest akkor is a szándékos emberölés, illetve súlyos testi sértés büntettéhez járuló *bűnsegély* címén vonandók felelősségre, ha nem is tudtak előre a szabályokat sértő félnek e szándékáról s ha nem is volt módjukban a szabálysértést megakadályozni. Nézetem szerint az okozatosság és alanyi bűnösség teljes hiánya esetében — a büntetőjog alapelveinek megsértése nélkül — a párbajsegédek felelőssége nem állapítható meg, mert elvégre alig tehető fel a törvényről, hogy azt a segédet, ki a legkorrektebb módon teljesítette kötelességeit, ki akarta volna szolgáltatni az egyik vagy másik párbajfél önkényének; ne feledjük el, hogy a szabályok megszegésével az egyik fél megölése esetén a jóhiszemű segéd büntetésének végső minimuma a mai gyakorlat szerint hat havi

börtön lenne (Btk. 279. és 72. §-ai), mi pedig talán mégis túlszigorú büntetés azzal szemben, ki egyébként maximumban büntethető hat havi államfogházzal.

Nézetem szerint abban a részében is téves *Finkey* álláspontja, melynek értelmében szabálysértés esetén mindig *mint bűnsegédek* volnának büntetendők a párbajsegédek; a törvény nem tesz ily megszorítást, amennyiben kifejezetten azt mondja, hogy «a segédek mint *bűnrészesek* büntetendők», tehát részvételük módja szerint akár *mint felbujtók, vagy társtettesek*. Aki csupán nem akadályozza meg a szabálysértést, az bűnsegéd, aki ellenben e mellett a szabálysértésre a felet reá bírta, az nyilván felbujtóként büntetendő s nincs kizárva, hogy a párbajsegéd a közbelépés ürügye alatt maga is részt vesz a sebesítésben vagy megölésben, mikor is semmi akadályja sincs annak, hogy mint társtettes vonassék felelősségre.

Fenti álláspontunknak természetes következménye még, hogy csak azzal a párbajsegéddel szemben alkalmazható a Btk. 299. §-ának utolsó bekezdése, kinek magatartása a szabálysértés folytán előállott sebesüléssel s emberöléssel okozati összefüggésben áll s kit e részben alanyi bűnösség terhel.
